COMPENDIUM
THEOLOGIÆ
CHRISTIANÆ,
Accuratâ methodo sic adornatum,
Ut sit
Ad SS. Scripturas legendas,
Ad Locos Communes digerendos,
Ad Controversias intelligendas,
MANUDUCTIO.

AUTORE
JOANNE WOLLEBIO SS. Th. D.
& in Acad. *Basil.* Profess. Ord.

Editio novissima, Prioribus omnibus tum auctior, factâ ex adnotationibus viri Cl. Alexandri Rossæi accessione, tum emaculatior: In qua quædam omissa restituuntur; quàm plurima SS. Scripturæ Testimonia, quæ in superioribus Editionibus falsò) diligenter examinatis locis, rectè citantur; Typographica, aliaq;, quæ Operarum incuriâ irrepserant, emendantur; totius denique Systematis Analysis in XI. *Tabellas tribuitur.*

OXONIÆ,
Excudebat H. HALL, Impensis ROB: BLAGRAVE
& JOH: FORREST M. DC. LVII.

SALUTIS CATENA.

DEUS *ordinavit*,
VERBUM *promittit*,
CHRISTUS *meruit*,
SACRAMENTA *obsignant*,
FIDES *recipit*,
OS *fatetur*,
OPERA *testantur*.

Præ-

Præfatio ad Lectorem.

Præclarè B. Apoſtolus ad Timotheum ſuum (2. *Epiſt.* 1. 13.) ſcribit, Ὑποτύπωσιν ἔχε ὑγιαινόντων λόγων, ὧν παρέμαθες ἤκουσας ἐν πίστει καὶ ἀγάπῃ τῇ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Digna utique commonefactio, quæ cùm omnibus Chriſtianis tum iis imprimis inculcetur, qui ſe totos Theologico ſtudio mancipârunt. Ut enim cujuſque hominis Chriſtiani intereſt, minimùm præcipua capita catechetica tenere, quorum ductu Verbum Dei fructuoſiùs audiat & legat; ità ſacrarum quoque Literarum ſtudioſos, ante omnia corporis Theologici anatomen memoriæ ſuæ imprimere convenit, ut Locos Communes, Definitiones & Diſtributiones rerum Divinarum, in numerato habeant. Atque hoc in genere, virî longè uberiore Spiritûs ſancti unctione inſtructi, talia ſtudioſæ Juventuti ſubminiſtrârunt adminicula, ut, qui alia iis ſuperaddere ſatagit, multis lucernam in meridie accendere, aut ſidera cœlo addere velle, non immeritò videatur. Verùm enim verò cùm conſcientiæ & vocationis ratio ab unoquoque Dei ſervo efflagitet, ut, quæ ad publicam utilitatem faciunt, ipſe quoque ſedulò promoveat; Profeſſionem Veteris Teſtamenti, mihi, priùs ad Paſtoratûs præcipui officium vocato, demandatam, Divini auxilii fiduciâ fretus, venerandi Collegii Theologici juſſu & arbitrio ſic auſpicatus

ſpicatus ſum, ut præter textuales prælectiones, Auditorio noſtro iſtiuſmodi ὑποτύπωσιν ſanorum ſermonum, ex multorum aliorum lucubrationibus depromptam, & in compendium redactam, propoſuerim. Etſi autem hoc meum inſtitutum, quam plurimis gratiſſimum fuiſſe animadverterim, teſtor tamen me nihil minùs quàm ejus divulgationem in animum induxiſſe. Quod igitur nunc demum ſeptennis hic partus in lucem prodeat, ne ſcribendi pruritui, ſed crebris ſolicitationibus, quibus mihi extortus eſt, id imputet amicus Lector, obnixè rogo; Deum precatus; ut pia docentium & diſcentium agmina, per ejus miſerationes (quæ novæ ſunt ſingulis matutinis, quibuſq; hoc unicè debemus, quòd non omnes ſimus abſumti) reſidua clementer conſervet; diſperſa verò gratioſè recolligat & inſtauret, propter Filium ſuum unigenitum, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, Amen.

In

In SS. Theologiæ Epitomen
à Reverendiss: & Clariss Viro

D. D. JOAN. WOLLEBIO,

Antistite & Professore dignissimo,
bono publico editam:

INstituit multos discentes atque docentes
CALVINUS, laudem hinc ut ferat ille Liber:
Præter Apostolicas post Christi tempora chartas
Huic peperere Libro secula nulla parem;
Ecce POLANUS methodo illustrat SYNTAGMA celebre.
Mortuus ut vivens agmina nostra docet.
Quicquid uterque docet, doctâ hic brevitate docebit
WOLLEBIUS paucis dicere multa potis.
Tu, qui pastores, Doctores, atque Prophetas
Largiris, cœtum pascere perge tuum.

JOAN. GROSSIUS
Basil. Pastor. Eccles.
Leonard.

Aurea felices didis Compendia in auras,
Et verâ Musas instruis Eusebiâ,
Orthodoxa tuo solidè comprensa libello
Doctrina egregiis serviet ingeniis.
Jehova tibi vitam virésque æternet, & usque
Te jubeat longa dexteritate frui.
Sentiat optatam dispersa Ecclesia pacem,
Et reptans miseri pascua lata greges.

JOAN. JAC. GRASSERUS,
Ecc. Minister.

PRÆ-

PRÆCOGNITA CHRISTIANÆ THEOLOGIÆ.

THeologia Christiana, est doctrina de Deo ad ipsius gloriam & salutem nostram, cognoscendo & colendo.

CANONES.

I. *Vox* Theologiæ *cum πολυσημὸς sit, hoc loco, de ea Dei cognitione intelligitur, quam homo Christianus in hac vita, ex Dei verbo assequi potest.*

Theologiæ vox καταχρηστικῶς, etiam de Gentilium Theologia usurpatur, quæ triplex erat: *Poetica*, μυθικὴ seu fabulosa: *Philosophica*, φυσικὴ seu naturalis: & *Sacerdotalis*, πολιτικὴ dicta, eò potissimum faciens, ut qualicunq; religionis exercitio, populus in officio contineretur. Verè autem dicta Theologia, *Archetypa* est, aut ἔκτυπα. *Archetypa* est cognitio quâ Deus cognoscit se ipsum, quæ re ipsâ non differt à Dei essentia. *Ectypa* est *Archetypæ* quædam effigies, primario quidem in *Christo* θεανθρώπῳ, secundariò vero in *membris Christi*. Cum vero membrorum Christi pars in cœlis triumphet, pars in terris militet; triumphantium Theologia, nominatur *Theologia Beatorum*; militantium vero, *Theologia Viatorum*.

II. Theologia, *hoc loco, non ut habitus in intellectu residens, sed ut præceptorum systema, consideratur, ideòque per* doctrinam *definitur.*

Differt enim *Theologia* præceptis comprehensa, à Theologiæ habitu, ut causa efficiens ab effectu. Quæritur autem si Theologia, ut habitus intellectus

ctûs consideretur, quod ei genus ex habitibus intellectûs assignandum foret? Sanè nullum est quod solum ac seorsim sumptum definitio non sit angustius: Cum enim *Intelligentia* principia apprehendens, *Scientia* conclusiones ex principiis demonstrans, & *Sapientia* ex intelligentia & Scientia emergens, habitus merè contemplativi; *Prudentia* verò habitus activus, mentem in actioni-busdirigens, & *Ars* habitus cum recta ratione effectivus sit: *Theologia* partim in contemplatione, partim in actione consistit. Ideo *Theologia Sapientia est & Prudentia*; *Sapientia* quatenus per intelligentiam divinitus illumina am principia apprehendit, & per Scientiam conclusiones exinde demonstrat; *Prudentia* verò, quatenus animum hominis in actionibus suis dirigit.

III. *Principium* Theologiæ, *essendi quidem Deus est; cognoscendi verò, Verbum Dei.*

IV. *Verbum Dei initio* ἀγραφον *ante Mosis tempora;* ἔγγραφον *autem est, ex quo Deus illud sapientissimo suo consilio, inde à Mose, per Prophetas & Apostolos consignari voluit.*

A. R. Theologia speculativa, potiùs censenda est, quàm Practica: tractat enim primariò de rebus divinis; humana non nisi secundariò attingit. At verò quatenus est Scientia Practica cæteris omnibus Scientiis, quibus est a Praxi nomen, longe antestat, quoniam hunc sibi scopum finémque propositum immediatè habet, quò cæteræ, suopte quidem ordine, sed tamen mediatè magis collineant. Potest etiam et Theologia *Sapientia* appellari, quia in causam primam atque præcipuam inquirit atque contemplatur, non tantùm quà se per effecta aperit atque ostendit, verùm etiam prout ipse in se cognoscitur.

Pontificii

Pontificii, ut pro verbo Dei scripto, suas obtrudant traditiones, fortuitis tantùm occasionibus illud scriptum esse dicunt. Verùm reclamant tot mandata scribendi Prophetis & Apostolis data, Ex. 17, 14. & 34, 27. Deut 31, 19. Esaiæ 8. 1. & 30, 8. Ierem. 39. 2. Habac. 2. 2. Apoc. 1. 11, 19. & 14. 13. & 19. 9. & 21. 9. Reclamant testimonia Apostolorum, qui nihil humano consilio dictum aut scriptum esse pronuntiant. *Ioan. 20. 31. Hæc autem scripta sunt, ut credatis, &c.* Rom. 15. 4. *Quæ antea scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem Scripturarum spem habeamus.* 1 Cor. 10. 11. *Hæc scripta sunt ad nostri admonitionem.* 2 Tim. 3. 16. *Tota Scriptura divinitus inspirata est*, 2 Pet. 1. 20, 21. *Si illud primum noveritis, nullam prophetiam esse propriæ explicationis. Non enim libidine hominis allata est olim prophetia, sed acti à Spiritu sancto locuti sunt sancti Dei homines.* Reclamant denique præcepta, quibus ad verbum scriptum in rebus salutis ablegamur. Is. 8. 8, 20. *Ad legem & testimonium.* Ioan. 5. 39. *Scrutamini Scripturas.*

v. *Nullum igitur aliud Theologiæ principium, quam* Verbum Dei Scriptum *agnoscimus.*

A. R. Non aliud Theologiæ principium agnoscit, quàm verbum dei Scriptum, quod sit principium cognoscendi: quod est primum principium atque instrumentum unde deducimur in cognitionem tum finis tum mediorum Theologiæ, atque unde cætera Theologica præcepta firmiter colliguntur, concluduntur. Est nihilominus aliud principium Theologicum, Scilicet principium essendi, qui est Deus ipse.

vi. *Sacram Scripturam* divinæ originis & autoritatis esse, *principium est inter omnes Christianos, extra controversiæ aleam positum.*

VII.

VII. *Quæstio igitur,* An Scripturæ seu Sacra Biblia sint Dei Verbum? *homine Christiano indigna est.*

Ut enim in Scholis contra negantem principia non disputatur: ità indignum judicare debemus qui auditur, si quis Christianæ Religionis principium neget.

VIII. *Quæstio verò hæc;* Quo testimonio Sacrarum Scripturarum divinitas nobis innoteſcat? *docendi & non seducendi aut cavillandi studio mota, inter Christianos locum habet.*

IX. *Testimonium autem hoc duplex est: principale & ministeriale. Principale est testimonium Spiritûs sancti, foris, in ipsa scriptura; intus verò in corde ac mente hominis fidelis ab ipso illuminati, loquentis, eique Scripturæ divinitatem persuadentis. Ministeriale verò testimonium est testimonium* Ecclesiæ.

Foris in Scripturis ipsis, de divina Verbi origine & autoritate, Spiritus sanctus passim talibus formulis testatur, *Verbum Domini. Sic ait Jehovah, Dixit Jesus. Tota Scriptura divinitus inspirata est.* 2. Tim. 3. 16. *A Spiritu sancto acti, loquuti sunt sancti Dei homines.* 2 Pet. 1, 21. intus verò, cordibus fidelium Scripturæ divinitatem persuadet: quatenus hominì Scripturas prævia eius invocatione legenti, oculos aperit, mentémque ejus sic illuminat, ut mirabilia Dei cernat, & vocem Spiritûs Dei in scripturis sonantem agnoscat.

Pontificii solius Ecclesiæ testimonium urgent; tantique illud faciunt, ut omnem Scripturæ autoritatem ab Ecclesia pendere contendant, & ob hanc solam causam pro Verbo Dei habendam clamitent, quòd Ecclesia hoc testetur. Quod sane non tantum est, de Scripturæ divinitate testari, sed eam demum divinam facere. Nos verò solius Spiritûs sancti testimonium, divinitatem Scripturæ, firmiter nobis persuadere, his argu-

argumentis probamus. I. Cujus inspiratione Scripturæ sunt exaratæ, ejus testimonium de Scriptura firmissimum est; suam enim manum ac proprium stylum quisq; optimè agnoscit. Atqui inspiratione Spiritûs sancti exaratæ sunt, 2 Tim. 3, 16. 2 Pet. 1, 20, 21. Ergò, &c. II. Qui fidelibus unà cum Scripturis individuo nexu promittitur, ejus de Scriptura testimonium firmissimum est. Atqui Spiritus sanctus fidelibus individuo nexu cum Scriptura promittitur, Esay. 59. 21. *Spiritus meus qui in te est, & verba mea, quæ posui in ore tuo, non recedent ex ore tuo.* III. Sine cujus illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt, ejus solius testimonium de Scripturæ autoritate firmum est. Atqui sine Spiritûs sancti illuminatione mirabilia Scripturæ nemo videt, Ps. 119. 18. *Retege oculos meos, ut intuear mirabilia ex lege tua.* Ergò, &c. IV. Cujus officium est nos in omnem veritatem ducere, ejus testimonio quoque hæc veritas innotescit, quòd Scriptura sit Dei Verbum. Atqui Spiritûs sancti officium est, *nos in omnem veritatem ducere*, Joan. 16. 13. Ergò &c. Jam ad Ecclesiæ testimonium quod attinet, tametsi illud tanquam à Dei Ministra, acceptandum sit, falsò tamen statuitur, Scripturæ autoritatem ab illo dependere; quid enim absurdius, quàm Patris familias verba à famulo, literas parentum à Tabellario, mandata Magistratûs à Typographo, autoritatem suam habere, regulámque à regulato dependere? Scimus, *Ecclesiæ credita esse Dei eloquia*, Roman. 3, 2. *eámque columnam & stabilimentum veritatis esse*, 1 Timoth. 3. 15. Verum ut ineptè diceretur candelam, lucem à candelabro habere, licet ei insistat: ita stultè quoque Scripturæ autoritas Ecclesiæ transcribitur. Testimonium Ecclesiæ valet apud eos, qui Scripturæ adhuc sunt ignari. & nondum acceperunt *lac illud sermonis sincerum, nec per illud adoleverunt*, 1 Per. 2. 2. Scripturæ verò a Spiritûs sancti testimonium firmum est ac efficax in illis, qui suavitatem divinorum oraculorum ipsi gustârunt. Ut enim longè certius novit mellis dulcedinem, qui mel ipse gustat, quàm qui alii de ea loquenti & testanti credit; ita multò certius novit Sacras literas Dei Verbum esse, qui suavitatem illarum ipse

ipse degustat, quàm is, qui Ecclesiæ solum hoc dicenti credit. Samaritani primum mulieri de Christo testanti credunt; sed ex quo Christum ipsi audiverunt, mulieri dicunt. *Non amplius propter tuos sermones credimus, ipsi enim audivimus & scimus hunc esse Servatorem illum mundi, Christum*, Joan. 4. 42. Sic qui Spiritûs sancti auxilio impetrato Scripturas legit & relegit, tandem pronunciat, Iam non amplius propter Ecclesiæ testimonium credo Sacras literas esse divinas, sed quia ipse met legi, & legendo hunc syllogismum menti meæ impressi.

Quæ Scriptura 1. *passim Deum ipsum loquentem introducens*: 2. *Ab iis hominibus exarata, qui prophetiæ ac miraculorum donis divinitus & extraordinariè instructi, eâ fide cuncta retulerunt, ut in peccatis ac vitiis memorandis, nec sibi, nec suis parcant.* 3. *Res non solum veras & rectæ rationi consentaneas, sed divinas quoque & rationem omnem transcendentes.* 4. *Divino modo & miranda circumstantiaram, in iudem, à variis recensiti* πανάρμονία. 5. *Ad unius Dei gloriam & nostram salutem:* 6. *Admirabili cum efficacia, in cordibus movendis, & adversus exquisitissima supplicia corroborandis:* 7. *Accedente miraculosa ejus contra Diaboli & Tyrannorum furorem conservatione tradita; illa sine dubio divinæ & originis & autoritatis existit.*

Atqui talis est Scriptura sacra,

Ergo *divinæ est originis & autoritatis.*

Ut igitur rem in summam contraham, *Ecclesiæ testimonium* prius est tempore; *Spiritûs sancti* verò prius est naturâ & efficacia. Ecclesiæ credimus, sed non propter Ecclesiam: Spiritui autem sancto creditur, propter se ipsum. Ecclesiæ testimonium τὸ ὅτι monstrat; Spiritûs sancti verò testimonium τὸ διότι demonstrat. Ecclesia suadet; Spiritus sanctus persuadet. Ecclesiæ testimonium opinionem; Scripturæ verò testimonium scientiam ac fidem firmam parit.

x. *Libri Scripturæ Canonici Veteris Testamenti sunt, aut Novi. Ad vetus Testamentum pertinent,* Pentateuchus Mosis, Josue, Judicum, Ruth,

Ruth, *singuli*: Samuelis, Regum, Chronicorum, *bini*: Esræ, Nehemiæ, Esthеræ, Jobi, Psalmorum, Proverbiorum, Ecclesiastis, Canticorum, Prophetarum quatuor majorum & duodecim minorum, *singuli*. *Novi verò Testamenti sunt*, Quatuor Evangelia; Acta Apostolorum; *Epistolæ Pauli*, ad Romanos *unica*, ad Corinthios *duæ*, ad Galatas, Ephesios, Philippenses & Colossenses, *singulæ*, ad Thessalonicenses & Timotheum *binæ*, ad Titum, Philemonem & Hebræos, *singulæ Epistolæ item*, Petri *duæ*, Joannis *tres*, Jacobi & Judæ *singulæ*, & Apocalypsis.

XI. *Libri verò* Tobiæ, Judith, Sapientiæ, Ecclesiastici, Esræ 3, 4. Maccabæorum 1, 2, 3. Baruci, 1 Oratio Manassis, Epistola Jeremiæ, Adjectiones ad Danielem & Esthеram, *etsi utiliter legi possint, non tamen eandem cum Canonicis autoritatem in probandis fidei articulis obtinent, ideóque* Apocryphi, *hoc est Absconditi, nominantur.*

Rationes sunt. 1. Quia non à Prophetis, sed post Malachiam, Prophetarum ultimum, maximam partem scripti sunt. 2. Quia non prophetico stylo, Hebraico nimirum, exarati sunt. 3. Quia in Novo Testamento nusquam citantur. 4. Quia illos legenti multa Canonicis contraria, ἀσύστατα, fabulosa, fidei & pietati repugnantia, occurrunt.

XII. S. *Scriptura ad salutem perfecta est.*

2 Tim. 3. 16, 17. *Tota Scriptura divinitus est inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem quæ est in justitia. Ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum perfectè instructus.*

XIII.

XIII. *Ut igitur Ecclesiæ sanctiones, ad externorum rituum συγκατάθεσιν facientes, quo par est loco habendæ sunt; ità nulla traditio præter Scripturam, tanquam ad salutem necessaria, admittenda est.*

Pontificii pro traditionibus Papanis non solum pugnant, sed eadem Scripturis æquiparant, imò præferunt. Nos verò Dei præcepto acquiescimus, qui Verbo suo nec addi, nec detrahi permittit, Deut. 4.2.& 5,33.&12,32. Apoc. 22,18.

XIV. *S. Scripturæ scrutatio omnibus Christianis incumbit.*

Ioan. 5.39. *Scrutamini Scripturas.* Coloss. 3. 16. *Sermo Christi inhabitet in vobis copiosè.* Nec obstat Sacrarum literarum, quam Pontificii prætendunt, obscuritas; etsi enim quibusdam locis obscurior sit, aliis tamen se explicat, & primarios Religionis articulos perspicuè tradit.

XV. *Translatio igitur ejus in linguam cuique genti vernaculam necessaria est.*

XVI. *Nulla tamen translatio authentica est, nisi quatenus cum Hebræis & Græcis fontibus congruit.*

XVII. *Etsi Scripturæ interpretatio Ecclesiæ demandata sit: summus tamen Iudex interpretationis nemo alius est, quam Spiritus Sanctus in illa loquens.*

Esaiæ 59. 21. *Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo non recedent à te.* 2 Pet. 1.20, 21. *Si illud primum noveritis, nullam prophetiam esse propriæ explicationis. Non enim humana voluntate allata est olim prophetia, sed acti à Spiritu Sancto loquuti sunt sancti*

sancti Dei homines. Sacrilegè igitur Pontificii hoc supremi Iudicis jus Ecclesiæ Romanæ, hoc est, Conciliabulis suis, aut etiam soli Pontifici arrogant.

XVIII. *Sensus cujusque Scripturæ non nisi unicus est: in Veteris tamen Testamenti Vaticiniis sæpe est compositus ex historia & typo.*

Exempli gratiâ, Hoseæ cap. 11. v. 1. in his verbis, *Quia puer Israelis est, & dilexi eum; ideò ex Ægypto vocavi Filium meum*, sensus est compositus; literaliter enim ac historicè de liberatione populi Israelitici ex Ægypto; typicè verò seu mystic è de vocatione Christi ex Ægypto sunt intelligenda. Matthæi 2. 15.

XIX. *Media verum Scripturæ sensum investigandi sunt, frequens oratio; linguarum cognitio; fontium inspectio; argumenti & scopi consideratio; verborum propriorum & figuratorum distinctio; causarum, circumstantiarum, antecedentium & consequentium notatio ac Logica analysis, obscuriorum cum illustrioribus, similium cum similibus, dissimilium cum dissimilibus comparatio; fidei denique analogia.*

XX. *Ut Deus proprium & primarium objectum; ita primarius quoque ac summus Theologiæ finis est.*

XXI. *Cum igitur summus finis & summum bonum idem sint, manifestum est, solam Theologiam Christianam nos rectè de summo bono docere.*

XXII. *Subordinatus* SS. *Theologiæ finis, est salus nostra; quæ in Dei communione & fruitione consistit.*

Partes Theologiæ duæ sunt: prior, de Deo cog-

cognoscendo posterior, de eodem colendo. Prior fidem seu τὰ πιστά; posterior opera τὰ πρακτά complectitur.

LIBER PRIMUS
agens
DE DEO COGNOSCENDO,
CAPUT I.
In quo
De Essentia Dei.

DEus est Spiritus, à se ipso ab æterno existens, Unus essentia, Trinus personis, Pater, filius, & Spiritus Sanctus.

Cognoscitur Deus in se & in operibus suis.

In se cognoscitur, absolutè in Essentia; relatè verò in Personis.

Essentia Dei, cùm ex nominibus ejus, tum ex proprietatibus intelligitur.

A. R. Cognitio quam de deo hic habemus Nominalis prorsus est, non Realis. 2 Confusa, indeterminata, non distincta atque determinata. 3 Ex contemplatione effectuum oritur, estque adeò à posteriori. 4 Per viam negationis; non tam cognoscimus quid sit, quàm quid non sit. 5 per viam eminentiæ; cognoscimus utique, quod quæcunque perfectiones in creaturis elucent, eædem transcendentaliter atque eminenter in Deo reperiuntur. 6 Ex contem-

platio-

platione rerum moventium atque motarum cognoscimus debere esse aliquod primum movens. 7 Ex variis gradibus Entitatis, Veritatis, Bonitatis in creaturis, colligimus debere dari aliquam primariam Entitatem, Veritatem, Bonitatem, &c. 8 Ex contemplatione Entium contingentium atque possibilium, quæ ortui atque interitui subjacent, conficimus dari aliquod ens necessarium, a se (id est, non ab alio profectum) per se, a quo cætera entia quæ tam non esse poterant, quàm nunc sunt, profluant atque dimanent.

Nomina Dei aut ab essendo petita sunt, ut Jehova, Jah, Eheje, cui in Novo Testamento ferè nomen κύριος respondet; aut à potentia, ut El, Elohim; aut ab αὐτάρκεια, ut Shaddai: aut ab excelsitate, ut Helion.

CANONES.

1. *Nomen Jehova præcipuum & maximè proprium Dei nomen est.*

Deductum enim est à radice *Hajah*; *fuit*, sicque symbolum est summi illius Entis, quod erat, est, & erit ab æterno, in æternum. Apoc. 1, 4, 6. quod idem semper manet *Psal.* 102. 28. quodque essendi causa est aliis omnibus, Act. 17. 28. Hinc proprium Deo est, Esa. 42. 8. Nec creaturis, nisi per metonymiam, quatenus symbola sunt præsentiæ Dei, tribuitur; ut Altari, Exod. 17, 15. Arcæ, Psal. 47. 6. & Hierosolymæ, Eze. 48. 35.

11. *Idem nomen in promissionibus & comminationibus divinis maximam vim habet.*

Hinc formulæ illæ, *Sic ait Jehovah: Dictum Jehovæ, &c.* Quam verè enim Deus est, & sibi similis manet, tam certum quoque est Verbum ejus.

III. *Nomen Elohim etsi plurale sit, non tamen personale, sed essentiale est, & idiotismo Hebraico de uno Deo & de singulis personis prædicatur, Unde non tres Elohim, sive Dii sunt, sed unus tantùm.*

Sicut in symbolo Athanasii rectè dicitur, *Omnipotens Pater Omnipotens Filius, & Omnipotens Spiritus Sanctus, non tamen tres Omnipotentes, sed unus Omnipotens:* sic, quia Elohim Deus à potentia dicitur, non tres sunt Elohim, sed unus, Psal. 7. 10. *Elohim Zaddik, Deus juste.*

Proprietates divinæ sunt attributa Dei, quibus se nobis infirmis cognoscendum præbet, & a creaturis distinguit.

CANONES.

I. *Proprietates in Deo, non sunt qualitates, aut accidentia, aut res ab essentia, aut à se invicem diversæ.*

Patebit hoc infrà, ex simplicitate Dei.

II. *Proprietates divinæ, nec ab essentia nec à se invicem separabiles sunt.*

Hic canon evertit dogma Lutheranorum, de transfusione proprietatum divinarum in humanam Christi naturam. Sienim illi tribuitur ubiquitas, omniscientia, omnipotentia, quidni quoque æternitas.

Suntque proprietates hæ creaturis prorsus incommunicabiles, aut communicabiles in effectis analogis.

Prioris ordinis sunt, tum simplicitas, tum infinitas.

Accensentur

Accenſentur his immutabilitas & perfectio; ſed hæ nihil aliud ſunt quam πορίσματα, ſimplicitatem & infinitatem conſequentia.

Simplicitas eſt, quâ Deus ens verè unum, omnîſque compoſitionis expers intelligitur.

Infinitas eſt, quâ Deus ens infinitè verum ac bonum, omnîſque menſuræ aut termini expers cognoſcitur.

CANONES.

1. *Deus eſt ens verè & ſimpliciſſimè unum.*

Nempe, nec ex partibus; nec ex genere & differentia, nec ex ſubſtantia & accidentibus; nec ex potentia & actu; nec ex eſſe & eſſentia compoſitum.

A.R. Nulla eſt in Deo compoſitio neque Phyſica, neque Logica, neque Metaphyſica, quia in eo nulla eſt prioritas neque poſterioritas, quomodo in Compoſito partibus componentibus poſterius eſt ipſum totum. 2. In compoſitione eſt Actus, eſt & Potentia: atqui Deus eſt Actus purus. 3. In compoſitione partes a toto differunt: atqui in Deo nulla eſt diſcrepantia. 4. Formarum nulla eſt Compoſitio: atqui Deus totus forma eſt, eáque ſimpliciſſima. 5. Quicquid componitur habet ſuæ compoſitionis cauſam: atqui nulla eſt in Deo cauſa aut cauſatum.

II. *Nihil ergò in Deo eſt, quod non ſit ipſe Deus.*

III. *Dei eſſentia nobis incomprehenſibilis eſt.*

Finis

Finiti enim ad infinitum, vasis angusti ad mare, nulla est proportio.

IV. *Deus ὅλως ὅλον est, seu totaliter totum: totus in se; totus in omnibus; totus in singulis; totus extra omnia.*

V. *Deus nec loco circumscribitur, nec loco definitur, nec loco includitur, nec loco excluditur.*

VI. *Deus æternus est, sine principio, sine fine, & sine mutatione.*

Posterioris ordinis proprietates sunt, Vita, quæ Deo in essendo: Intellectus, qui ei in cognoscendo: Voluntas, quæ ei in imperando; Potentia denique, quæ ei in exequendo tribuitur.

CANONES.

I. *Proprietates posterioris ordinis, Deo, secundùm priores, hoc est, simplicissimè & infinitè tribuuntur.*

II. *Hinc non in concreto tantùm, sed in abstracto quoque de Deo prædicantur.*

Nec enim tantùm vivens, sapiens, bonus, justus; sed ipsa vita, sapientia, bonitas, & justitia esse dicitur.

III. *Cùm vita Dei simplicissima & infinita sit; Igitur*

I. *Vita Dei & vivere ejus, idem sunt.*

II. *Vivendi causam aliam non habens, vivendi tamen causa est aliis omnibus viventibus, sic ut ejus respectu mutuatitiam & precariam vitam obtineant.*

III. *Vita Dei immutabilis, perfectissima & beatissima est.*

IV. *Cum intellectus Dei simplicissimus & infinitus sit, Igitur* 1. *Seipsum*

I. *Seipsum primariò, tanquam infinitum objectum cognoscit.*

II. *Omnia ut ut creaturis abscondita exquisitissimè novit.*

III. *Cuncta cognoscit per se ipsum.*

IV. *Idque uno & simplicissimo actu nec enim revelatione, nec discursu noetico, aut dianoetico, à notiori ad ignotius, opus habet.*

V. *Præterita & futura æquè ei nota sunt ac præsentia.*

VI. *Scientia Dei infinita est.*

VII. *Immunis ab omni ignorantia aut oblivione.*

V. *Cum voluntas Dei simplicissima sit; Igitur,*

1. *Nec duæ, nec plures, nec contrariæ sunt Dei voluntates.*

Variæ quidem sunt voluntatis distinctiones, ut infra doctrina de decretis divinis ostendet: sed nominis potius, quam rei sunt.

2. *Primarium voluntatis divinæ objectum est ipse Deus.*

3. *Voluntas Dei liberrima est.*

4. *Nihil fit volente seu invito Deo.*

5. *Voluntas Dei, pro vario objecto, alia atque alia sortitur nomina, nimirum Sanctitatis, Bonitatis, Amoris, Gratiæ, Misericordiæ, Iræ, Justitiæ, & similium.*

VI. *Cum potentia Dei simplicissima & infinita sit; Igitur,*

1. *Potentia Dei unica est.*

2. *Verè omnipotens est Deus & non solùm potest quicquid vult, sed plura, quàm vult.*

3. Ex

3. *Ex potentia Dei actus* (seu τὸ εἶναι) *rei non concluditur, nisi cum potentia conjuncta sit voluntas.*

4. *Objectum omnipotentiæ Dei est, quicquid ejus naturæ non est adversum, & contradictionem non implicat, adeóque non ἀδυναμίας potius est quàm δυνάμεως.*

Mentiri itaque, factum infectum reddere, corpus humanum facere infinitum, & similia, Deo tribui nequeunt; hæc enim impotentiæ potius, quam potentiæ forent.

5. *Potentia Dei plane irresistibilis est.*

CAPUT II.

In quo

De Personis Deitatis.

PErsonæ Deitatis sunt subsistentiæ, quarum quælibet essentiam Dei totam habet, proprietatibus interim incommunicabilibus differentes.

CANONES.

1. Personæ, Triadis, & Ὁμοουσίε *vocabula, etsi totidem syllabis in Scripturis non reperiantur, Scripturis tamen consentanea sunt, & utiliter in Ecclesia usurpantur.*

11. *Vox* Ὑποστάσεως & Ὑφισαμένε *latior est quàm vox* Personæ.

Ὑπόστασις

Ὑπόστασις & ὑφιστάμενον est quælibet substantia singularis: Persona verò est substantia singularis completa, rationalis, & proprietate incommunicabili ab alia differens. Apostolus tamen He. 1. 3. vocabulo Ὑποστάσεως pro persona μεταληπτικῶς utitur.

III. *Persona divina nec Dei seu Deitatis species est, nec pars ejus, nec res à Deitate alia, nec nuda relatio, nec τρόπος tantùm τῆς ὑπάρξεως: sed essentia Dei, cum certo τῆς ὑπάρξεως τρόπῳ.*

IV. *Nec tamen Persona compositum quid est ex ente & ente; nec essentia Dei & τρόπος τῆς ὑπάρξεως sunt res & res; sed res seu ens & modus entis.*

Personæ Deitatis tres sunt: Pater, Filius & Spiritus Sanctus.

A. R. Tametsi hoc vocabulum personæ sit toti individuæ Trinitati commune, non tamen de singulis prædicatur tanquam Genus aut species; quoniam in Trinitate personæ non distinguuntur numericè, nedum essentialiter; quo modo distinguantur necesse est, de quibus aliquid prædicatur tanquam genus aut species.

Pater est prima Deitatis persona, à seipso existens, Filium ab æterno gignens, & cum eodem Spiritum S. producens.

Filius est secunda persona, à Patre ab æterno genita, cum Patre Spiritum Sanctum producens.

Spiritus sanctus est tertia Deitatis persona à Patre & Filio ab æterno procedens.

CANO

CANONES.

I. *Trinitas, non numerus numerans est, sed numeratus.*

A: R: *Numerus numerans vel potest essentialiter intelligi, ut sit ipse Deus, Anima, aut Angelus: hâc enim ratione Plato animam appellat numerum. Vel accidentaliter sumi potest numerus numerans, pro quantitate illâ discretâ quam numerum dicimus, cujusmodi sunt duo, tres, quatuor, atque hoc sensu Trinitas non est Numerus numerans: Quandoquidem hujusmodi numerus omnis est accidens.*

II. *Trinitatis dogma, non est Ecclesiæ traditio tantùm, sed doctrina in Sacris literis expressa.*

Contra Pontificios, qui ad imperfectionem Scripturæ evincendam, contrarium asserere non verentur.

III. *Etsi Veteris Testamenti tempore doctrina SS. Trinitatis obscurior fuerit, non tamen planè ignota fuit.*

Gen. 1. 1. *In principio creavit Deus, cœlum & terram*, & v. 2 *Spiritus Dei incubabat superficiei aquarum* & v. 26. *Faciamus hominem*, Gen. 2. 23. *Ecce homo factus est sicut unus ex nobis*. Psal. 33. 6. *Verbo Jehovæ cœli facti sunt, & Spiritu oris ejus totus exercitus eorum*. 2 Sam. 23. 2. *Spiritus Jehovæ locutus est in me, & sermo ejus per linguam meam*, Esaiæ 6. 3. *Sanctus, Sanctus, Sanctus est Jehova exercituum*, Esaiæ 63. v. 9. *Angelus faciei ejus* (Dei Patris scilicet) *servavit eos*, & vers. 10. *Ipsi rebellantibus & dolore afficientibus Spiritum sanctum ejus*. Quæ testimonia tametsi pertinaces Judæi eludere satagant, Christianæ tamen menti satis faciunt.

IV. *Clariora autem testimonia sunt in Novo Testamento.*

Matth.

Matth. 3. 16. *Et aperti sunt ei* (Domino Iesu) *cœli, & vidit Spiritum Dei descendentem quasi columbam, & venientem super illum* & v. 17. *Et ecce vox è cœlis adfuit, dicens, Hic est Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco. Pater* sc. (ut Pulchrè Aug.) *auditur in voce, Filius manifestatur in homine, Spiritus Sanctus dignoscitur in Columba. Quod eleganter alius expressit, voce Pater; Natus corpore, Flamen ave,* Matth. 28. 19. *Baptizate eos in nomine Patris, Filii & Spiritûs sancti,* Ioan. 14. 16. *Ego rogabo Patrem, & alium Consolatorem dabit vobis,* & 15. 26. *Cum venerit Consolator ille, quem ego mittam vobis a Patre.* 2 Cor. 13. 13. *Gratia Domini Jesu Christi, & charitas Dei, & communio Spiritûs Sancti sit cum vobis omnibus* 1. Ioan. 5. 7. *Tres sunt, qui testificantur in cœlis, Pater, Sermo, & Spiritus sanctus.*

v. *Accedunt his, probationes divinitatis Filii & Spiritûs Sancti.* 1. *à nominibus.* 2. *à proprietatibus.* 3. *ab operibus.* 4. *ab honoribus divinis. Ergò* 1. *Filii Deitatem probant,*

1. *Nomina divina.*

In Veteri testamento, *Angelus ille fœderis,* Malach. 3. 1. qui patribus frequenter apparuit, in præludium incarnationis, Dei Filius fuit, & passim appellatur *Iehovah* & *Deus* Gen. 16. 13. & 18. 1. & 32. 1. (qui locus conferatur cum Hoseæ 12. 6.) Exod. 3. 15. Ios. 6. 2. Zach. 2 12. & 3. 1, 2.

Novi verò Testamenti testimonia clarissima sunt Ioan. 1. 1. *Et sermo erat Dens,* & 17. 3. *Hæc autem vita æterna, ut te cognoscant illum solum verum Deum & quem misisti Jesum Christum.* Ioan. 20. 31. *Hæc autem scripta sunt, ut credatis Iesum esse Christum, Filium Dei.* Act. 20. 28. *Ecclesiam Deus proprio sanguine acquisivit.* Rom. 9. 5. *Deus benedictus in secula,* Tit. 2. 13. *Magnus ille Deus.* Talia in Apocalypsi frequentissima sunt.

11. *Proprietates divinæ.*

1 *Æternitas.*

Joan. 8. 58. *Priusquam Abrahamus esset, ego sum.* Apoc. 1. 8. *Ego sum α & ω, id est, principium & finis, dicit dominus, id est, Qui est, Qui erat, & Qui venturus est, ille inquam, omnipotens.*

II. *Omniscientia.*

Ioan. 2. 24, 25. *Noverat omnes: nec opus erat, ut quisquam ei testaretur de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.*

III. *Omnipræsentia.*

Matth. 28. 20. *Ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi.*

IV. *Omnipotentia.*

Ioan. 5 19. *Quæcunque Pater facit, hæc Filius pariter facit,* Heb. 1. 3. *Sustinet omnia Verbo illo suo potente.*

III. *Opera divina.*

Ioan. 14. 11. *Credite mihi, me in Patre, & Patrem in me esse: sin minùs, propter ipsa opera saltem credite.*

IV. *Honor divinus.*

In ipsum credendum, Ioan. 3. 16. *In ejus nomen baptizandum,* Matth. 28. 19. *Ad ejus nomen flectendum omne genu,* Phil. 2. 10.

A. R. Filius est a patre, non tanquam effectus a causa, esset utique hoc tum prioritatem in Trinitate, tum dependentiam, tum diversitatem substantiarum concedere: sed ita est à patre quomodo intellectus est ab animâ, à fonte scaturigo, aut originatum ab origine.

II. *Spiritûs S. Deitatem probant,*

I. *Nomen, Deus.*

Actor. 5. 3. *Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas cor tuum, ut mentireris in Spiritum sanctum?* & v. 4. *Non es mentitus hominibus, sed Deo.*

II. *Pro-*

II. *Proprietates.*

I. *Æternitas.*

Gen. 1. 2. *Spiritus incubabat superficiei aquarum.*

II. *Omnipræsentia.*

Psal. 139. 7. *Quo ibem à Spiritu tuo? aut quò à facie tua fugerem?*

III. *Omniscientia.*

1 Cor. 2. 10. *Spiritus omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.*

IV. *Omnipotentia.*

Hæc ex operibus ejus manifesta est.

III. *Opera divina.*

1. *Creatio omnium.*

Gen. 1. 2. Psal. 33. 6. Ioh. 26. 13. & 33, 4.

2. *Conservatio omnium.*

Gen. 1. 2. *Incubabat aquis:* simile à Gallinis pullis infidentibus, eósque foventibus.

3. *Missio & unctio Christi.*

Esa. 61. 1. *Spiritus Domini super me, quoniam unxit me.*

4. *Dona linguarum & miraculorum.*

1 Cor. 12. 4. *Distinctiones donorum sunt, sed idem Spiritus.*

IV. *Honores divini.*

1. In eum credendum, juxta Symbolum. 2. In ejus nomen baptizandum, Matt. 28, 19. 3. Ad eundem preces dirigendæ, 2 Cor. 13. 13.

Apoc. 1. 4. ubi septem Spiritus dicuntur, non numeri, sed donorum respectu. Unde vetus Ecclesia canit, *Tu septiformis munere.*

V. *Differentia Personarum cernitur in ordine, proprietatibus, & modo operandi.* Ordine *differunt;*

quia Pater eſt prima, Filius ſecunda, & Spiritus ſanctus tertia perſona. Proprietatibus, *quia Pater non eſſentiæ tantùm, ſed perſonæ ratione eſt à ſeipſo, Filius à Patre, Spiritus ſanctus à Patre & Filio.* Modo operandi; *quia pater à ſe Filius à Patre, Spiritus ſanctus ab utroque agit.*

VI. *Trinitas perſonarum non tollit Unitatem eſſentiæ: tres ſunt Perſonæ, ſed unus eſt Deus.*

Deut. 6. 4. *Audi Iſrael, Iehova Deus noſter, Iehovah unus eſt.* 1 Cor. 8. 6. *Nobis Deus unus eſt, Pater ille, à quo omnia & nos in ipſo: & unus Dominus Ieſus Chriſtus, per quem omnia, & nos per ipſum.* Epheſ. 4. 6. *Unus Deus et pater omnium.* 1. Tim. 2. 5. *Unus eſt Deus, & unus Mediator Dei & hominum, homo Ieſus Chriſtus.* 1. Ioan. 5. 7. *Et hi tres unum ſunt.*

VII. *Hinc vox* Deus, *nunc* θεοπρεπῶς *de tota SS. Trinitate, nunc* ὑποστατικῶς *de certa ejus perſona uſurpatur.*

Act. 20. 28. *Deum Eccleſiam proprio ſanguine acquiſivit.* Hic nomen Dei ὑποστατικῶς de Filio intelligitur.

VIII. *Unitas trium perſonarum SS. Trinitatis conſiſtit in* Ὁμοουσίᾳ, Ἰσοτητι, *&* Περιχωρήσει.

IX. Ὁμοουσία ſeu Ἐνεσία *eſt, quâ tres perſonæ coeſſentiales ſeu ejuſdem eſſentiæ exiſtunt.*

Non enim ſunt ὁμοούσιοι, id eſt, *ſimilis eſſentiæ*; nec ἀνομοούσιοι, id eſt, *diſſimilis eſſentiæ*; nec ἑτερούσιοι, id eſt, *diverſæ eſſentiæ*, nec ταυτούσιοι, hoc eſt, *ejuſdem eſſentiæ ſpecificæ.*

X. Ἰσότης *eſt, quâ tres perſonæ Deitatis æquales ſunt, eſſentiâ, proprietatibus, actionibus eſſentialibus, gloriâ, & honore. Unde Filius & Spiritus ſanctus non minùs quàm Pater, eſt* αὐτόθεος, αὐτοζωὴ *&* αὐτοπαναγιοσύνη.

XI.

XI. Περιχώρησις est, quâ personæ arctissimè unitæ sunt, ut maneat alia in alia, & cum alia.

Ioan. 14.11. *Credite mihi, me in Patre, & Patrem in me esse.*

CAPUT. III.

In quo

De operibus Dei, & de decretis divinis in genere.

SIc Deus in se consideratur. Nunc considerandus quoque in operibus.

Sunt autem opera Dei essentialia, aut personalia.

Essentialia sunt, quæ toti SS. Trinitati sunt communia.

Personalia sunt, quæ singulis personis sunt propria.

Utraque tum essentialia, tum personalia, sunt opera ad intra, aut ad extra.

Opus Dei ad intra est, quod non ad terminum extra Deum refertur:

Velut Intellectio, quâ Deus intelligit seipsum; | Generatio Filii, Productio Spiritûs sancti.

Opus Dei ad extra est, quod ad terminum extra SS. Trinitatem refertur.

Talia sunt Prædestinatio, Creatio & similia, quæ creaturas, tanquam terminum extra deum respiciunt.

CANONES.

I. *Unum idémque opus ad extra, diverſo reſpectu, perſonale eſt aut eſſentiale,*

Sic incarnatio Chriſti, inchoativè, eſſentiale opus eſt, toti SS. Trinitati commune; terminativè verò opus eſt Perſonale ſolius Filii. Etſi enim Pater quoq; & Spiritus S. ſit cauſa incarnationis Chriſti: ſolus tamen filius incarnatus eſt. Sic tametſi Creatio, Redemptio & Sanctificatio eſſentialia ſint opera totius S S. Trinitatis; alio tamen reſpectu perſonalia dicuntur. Pater enim *Creator* appellatur; quia fons eſt ut S S. Trinitatis, ſic operationis, & Filius ac Spiritus Sanctus agunt à Patre: Filius *Redemptor* nominatur, quia aſſumptâ humanâ naturâ redemptioni opus peregit. Spiritus S. verò *Sanctificator* dicitur; quia ut Conſolator, & Sanctificator à Chriſto mittitur.

II. *Opera ad extra ſunt indiviſa, ſeu omnibus perſonis communia.*

Hoc axioma ex priori conſequitur: ut enim eſſentia communis eſt omnibus perſonis, ità opera quoque eſſentialia.

III. *Unumquodque tamen opus unum manet, principio eſſentiali, actu efficiendi & effectu ipſo.*

Opera Dei ad extra ſunt ἐμμένοντα, *immanentia* ſeu *interna*; vel μεταβαίνοντα, *tranſeuntia* ſeu *externa*.

Immanentia ſeu interna opera ſunt, quæ intra Dei eſſentiam fiunt: atque huc pertinent Dei decreta.

CANONES.

CANONES.

1. *Non omne opus ad extra statim est opus externum.*

Decretum Dei est opus ad extra, quatenus ad creaturas seu rem extra Deum refertur: est tamen opus internum, quatenus in ipsa Dei essentia permanet.

11. *Immanentia seu interna Dei opera, non sunt res ab essentia Dei diversæ,*

Quicquid enim in Deo est, Deus est, ut suprà ex simplicitate divinæ essentiæ collegimus: & ut in Deo Essentia & Esse non differunt, ità in ipso Voluntas & Velle non realiter differunt.

Decretum Dei, est interna voluntatis divinæ actio, quâ de iis, quæ in tempore fieri debebant, ab æterno liberrimè & certissimè statuit.

CANONES.

1. *Appellatur* (a) ὡρισμένη βουλὴ, definitum consilium; (b) ἡ χεὶρ καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ, manus & consilium Dei; (c) εὐδοκία τοῦ Θεοῦ, beneplacitum Dei, & æterna Dei providentia.

(a) Act. 2. 23. (b) Act. 4. 28. (c) Eph. 1. 9. *Æterna verò Providentia* nominatur, ut distingua- tur ab actuali Providentia, quæ nihil aliud est, quàm decretorum Dei executio.

11. *Nominatur quinetiam* Voluntas Dei, *& quidem* Voluntas beneplaciti.

Decretum reverâ est ipsissima Dei voluntas, docendi tamen causâ, Voluntas, ut causa efficiens, Decretum verò, ut effectum consideratur. Cæterùm cum variè *Voluntatis* vocabulum accipiatur, variis quoque modis à Theologis distinguitur: in voluntatem beneplaciti & signi; in antecedentem & consequentem:

quentem; in absolutam & conditionalem; in occultam & revelatam. Verùm hæ non sunt reales Voluntatis divinæ distributiones aut partitiones, sed tantùm nominis distinctiones Propriè loquendo, Voluntas Dei non nisi unica est, quæ *beneplaciti voluntas* dicitur; quia hæc pro liberrimo suo beneplacito, quid fieri debeat, decrevit: *voluntas* item *antecedens*, quia priùs quàm res ulla creata exsisteret, & ab æterno apud Deum rata fuit, *absoluta* quinetiam, quia solo Dei beneplacito nititur, nec ab iis, quæ in tempore fiunt, pendet: *occulta* denique, quia à priori nemini Angelorum aut hominum innotescit. Impropriè verò voluntatis divinæ nomine intelliguntur, quæ vulgatò comprehenduntur versiculo, *Præcipit & prohibet, permittit, consulit, implet.* Ut enim Magistratûs mandata Voluntas ejus appellantur; ità Voluntatis nomen tribuitur præceptis, prohibitionibus, promissionibus, nec non ipsis factis & eventis. Atque hæc *Voluntas signi* dicitur, quia significat quid Deo gratum sit, quid velit à nobis fieri; *Voluntas* quinetiam *consequens*, quia æternam illam antecedentem sequitur: *conditionalis* item, quia Dei præcepta, prohibitiones, comminationes, & promissiones adjunctam habent conditionem obedientiæ & inobedientiæ; *revelata* denique, quia hæc Verbo Dei quotidiè exponitur Hæc distinctio Voluntatis probè observanda est, ne in Deo aut reliter diverſæ aut contrariæ voluntates statuantur.

A. R. Scholastici aliter hic explicant, ita ut Antecedens Dei voluntas, velleitas planè sit & conditionata: Consequens autem voluntas Dei Absoluta est illis, & quæ semper finem suum assequitur, quo tamen altera aliquando frustratur.

III. *Præter voluntatem Dei non fiunt etiam quæ contra ejus voluntatem fiunt.*

Possunt

Possunt enim multa fieri contra voluntatem signi, quæ tamen conformia sunt voluntati beneplaciti. Voluntate signi Deus lapsum hominis noluit, imò severissimè prohibuit; voluit tamen ac decrevit eundem, voluntate beneplaciti; quatenus medium erat patefaciendæ gloriæ suæ.

IV. *Decreto igitur & voluntate Dei fiunt bona & mala; illa efficiente, hæc permittente.*

V. *Decretum tamen seu voluntas Dei nullius mali aut peccati causa est: etsi quicquid decrevit Deus necessariò eveniat.*

Cum enim mala decreta sint, voluntate non efficiente sed permittente, Decretum Dei non est causa mali. Nec ideò mali causa est Dei voluntas, quod decreta Dei ἀμετακλήτα, & inevitabilia sint; non enim eveniunt necessitate coactionis, sed necessitate tantum immutabilitatis.

VI. *Necessitas decretorum Dei non tollit libertatem in creaturis rationalibus.*

Ratio; Quia non est necessitas coactionis, sed immutabilitatis. Lapsus Adami decreti divini respectu necessariò evenit; interea tamen liberè peccavit Adam, nec jussus, nec coactus, nec impulsus à Deo: imò severissimè, nè peccaret, admonitus.

VII. *Nec tollit contingentiam in causis secundis.*

Multa enim causarum secundarum respectu contingentia sunt, quæ consilii Dei respectu necessariò eveniunt.

A. R. Voluntas Dei immutabilis est, quoniam substantia ipsius est immutabilis, & scientia ipsius invariabilis; quocirca Deus voluntatem non mutat, quanquam creaturas subinde mutari velit; neque potest Deus velle malum, tum quia non est appetibile, tum etiam quia pugnat cum ipsius naturâ & bonitate.

VIII. *Decreti divini, præter liberrimam Dei voluntatem & beneplacitum, causa impulsiva nulla dari potest.*

IX. *Finis decreti divini summus est Dei gloria.*

X. *Decretum Dei in se unicum & simplicissimum est, nec in eo datur prius aut posterius.*

XI. *Rerum verò decretarum respectu sic distinguitur, ut, quo ordine eveniunt, eo ut evenirent, Deus decrevisse dicatur.*

Ineptæ sunt hæ quæstiones, An Deus prius hoc aut illud decrevit: An prius de fine, an de mediis statuerit: cum enim Dei decretum in se actio una & simplicissima sit, non datur in illo prius & posterius, sed rerum tantùm decretarum respectu distinguitur. Hâc ratione ficimus, decrevisse Deum, 1. Creare hominem. 2. Donare eum imagine suâ, sed amissibili. 3. Permittere lapsum ejus. 4. Ex lapsis alios sibi ipsis relinquere: alios erigere, & ad vitam æternam servare.

CAPUT

CAPUT. IV.

In quo

De Prædestinatione.

DEcretum Dei creaturarum respectu generale est aut speciale.

Generale decretum est, quo in universis creandis & conservandis gloriam potentiæ, sapientiæ, & bonitatis suæ declarare constituit.

Speciale Decretum *Prædestinatio* dictum est, quo in creaturis rationalibus eligendis aut reprobandis gloriam gratiæ, misericordiæ, & justitiæ patefacere decrevit.

A. R. Prædestinatio pars aliqua est divinæ providentiæ, à quâ hoc solo distinguitur, quod providentia finem naturalem respiciat, supernaturalem prædestinatio. Quocirca homo cùm providentiæ subjiciatur, etiam prædestinationi subditus sit necesse est.

CANONES.

1. *Etsi Prædestinatio in mente Dei unus & simplicissimus actus sit, pro nostri tamen intellectûs infirmitate, in Prædestinationem ad finem & ad media distinguitur.*

11. *Prædestinatus ad finem, prædestinatus quoque est ad media.*

Prædestinatio est Angelorum aut hominum.

An-

Angelorum Prædestinatio est, quâ Deus Angelorum alios quidem, in felicitate primæva, in Christo capite, æternum servare; alios verò sibi ipsis relinquere, & stationem suam sponte deserentes, æternùm punire constituit, ad patefaciendam gloriam gratiæ & justitiæ suæ.

Hominum Prædestinatio est, quâ Deus ex humano genere ad imaginem suam creato, sed suâ sponte in peccatum prolapsuro, alios quidem per Christum æternùm servare; alios verò sibi in miseria sua relictos, æternùm damnare constituit, ad patefaciendam gloriam misericordiæ & justitiæ suæ.

Partes igitur hujus Decreti duæ sunt; Electio & Reprobatio.

CANONES.

I. *Prædestinatio est decretum absolutum, & non est.*

II. *Absolutum est respectu causæ efficientis impulsivæ quæ nec in eligendis, est fides, nec in reprobandis, peccatum; sed liberrima Dei voluntas.*

Fides sanè, aut prævisa sanctitas, causa electionis non est: non enim ideò eligitur homo, quia credi-turus, sed ideò credit, quia electus est, Act. 13. 48. *Et credidêrunt quotquot ordinati erant ad vitam æternam.* Nec electi sumus, quia sancti futuri eramus, sed *ut sancti essemus & inculpati coram eo per charitatem*, Ephes. 1. 4. Nec peccatum prævisum causa est reprobationis, alioquin enim omnes essemus reprobati. Pro liberrimo autem suo beneplacito Deum egisse, manifestum est ex illo, Luk. 12. 32. *Placuit Patri vobis tradere Regnum.* Et Rom. 9. 15. *Misereber cujus misertus fuero*, & vers. 18. *Itaque cujus vult miseretur, quem autem vult, indurat.*

III. Non

III. *Non absolutum autem est, respectu materiæ seu objecti & mediorum, quibus decretum hoc exsequitur.*

IV. *Materia enim seu objectum electionis & Reprobationis non est homo absolutè consideratus, sed suâ sponte in peccatum lapsurus.*

Rationes evidentissimæ sunt: 1. Quia decretum de patefacienda misericordia, & ira seu justitia, peccatum præsupponit, misericordia, enim nulla est, nisi erga miserum, & justitia seu ira justa nulla est, nisi erga peccatorem. 2. Quia reprobari non potest, nisi quod est reprobabiles: Atqui homo non qualis à Deo creatus, sed qualiter à Satana deformatus, reprobabilis est.

V. *Peccatum itaque non est reprobationis causa impulsiva: sed materiæ seu objecti conditio necessaria. Licet autem non causa sit reprobationis, est tamen causa reprobabilitatis.*

Differunt enim reprobabilitas & reprobatio, ut potentia & actus. Propter peccatum reprobabiles erant omnes homines, sed non idcò omnes sunt reprobati.

VI. *Præsupponit itaque Prædestinatio Decretum, 1. De homine creando. 2. De donanda homini creando imagine Dei, sed amissibili. 3. De lapsu ejus permittendo.*

VII. *Media verò exsequutionis sic comparata sunt, ut licet pro liberrimo suo beneplacito Deus agat, tamen nec electi gloriandi, nec reprobi conquerendi causam justam habeant. Illis enim indebita gratia confertur; his verò debita pena infertur.*

VIII. *Diversæ quæstiones sunt, 1. Quo jure Deus hominem, creaturam suam, reprobet? 2. Cur non omnes, sed quosdam elegerit, quosdam verò*

verò reprobarit? 111. Cur hunc, e.g. Petrum, elegerit; alium verò, e.g. Judam, reprobârit? ad primam respondetur ex causa materiali: quia homo, quâ lapsurus, reprobabilis erat. Ad secundam, ex fine, quia Deus gloriam misericordiæ & justitiæ patefacere voluit. Ad tertiam denique, ex causa impulsiva, quia sic ei placuit.

Simile. Si quæratur, cur figulus ex eadem massâ diversissima vasa efficiat; respondetur ex fine, ad diversos in œconomia usus. Rursus si quæratur, cur ex hac massæ particula urceolum, ex alia matulam efficiat; respondetur ex causa impulsiva, quia sic figulo placuit.

IX. *Christus, aut ut Deus, aut ut Θεάνθρωπος & Mediator noster consideratur: priore modo, cum Patre & Spiritu S. causa efficiens est Electionis nostræ: posteriore modo est Electionis exequendæ medium.*

Dicimur itaque *electi in Christo*, Ephes. 1. 4. nempe per ipsum ad salutem deducendi. Decretum de nobis servandis, est prædestinatio ad finem: decretum verò de Christo, tanquam capite nobis dando, est prædestinatio ad media.

X. *Voces hæ, πρόθεσις, πρόγνωσις, προορισμὸς, etsi quandoque pro iisdem accipiantur; docendi causâ tamen sic distingui possunt, ut πρόθεσις ipsum servandi propositum; πρόγνωσις, gratuitam illam benevolentiam, quâ nos pro suis agnoscit; προορισμὸς, verò prædestinationem ad Christum aliáque salutis media indigitet.*

Roman.

Roman. 8. vers. 28,29. *Novimus autem, iis qui diligunt Deum omnia simul conferre ad bonum, iis videlicet qui.* (κατὰ πρόθεσιν) *ex proposito vocati sunt. Nam* (ὃς προέγνω) *quos præscivit* (καὶ προώρισεν) *& prædestinavit, ut conformes fiant imagini Filii sui, &c.*

XI. *Insulsè planè sunt, qui Electionem sic agnoscunt ut negent Reprobationem.*

Quia reprobationem non minùs quàm electionem, esse docet Scriptura, Esa. 41 9. *Eligo te, non reprobo.* Malac. 1. 3. *Iacobum dilexi, Esavum odio habui.* Roman. 9. 18. *Cujus vult, miseretur, quem autem vult, indurat,* Rom. 11. 7. *Electi assequuti sunt, reliqui occalluerunt.* 1 Thes. 5. 9. *Non constituit Deus nos ad iram, sed ad salutem.* 2 Tim. 2. 20. *Vasa ad decus & ad dedecus.* Iudæ vers. 4. *Surrepserunt quidam homines, priùs jam olim descripti ad hanc damnationem.*

A. R. Sicut prædestinatio est pars divinæ providentiæ, ita est & reprobatio. Quemadmodum enim Deus pro beneplacito suo ordinavit quosdam ad vitam æternam; ita ejusdem providentiæ ductu quosdam beatitudine illâ excidere passus est.

XII. *Vt Christus causa est non Electionis, sed salutis: ita infidelitas causa est non Reprobationis, sed damnationis.*

A. R. Quandoquidem in eo dicimur eligi, quatenus vas & sponsor noster factus est, idcircò ipse dicitur medium electionis nostræ, potiùs quàm causa, rei gratuitę. Quatenus Deus est, ipse nos eligit; quatenus Mediator est, in eo eligimur. Quatenus Deus, ita est primarius efficiens electionis humanæ; at quà Mediator, secundarius tantùm est.

Differt

Differt damnatio à reprobatione ut medium exſequutionis à decreto.

XIII. *Damnatio non eſt finis reprobationis; ſed patefactio gloriæ juſtitiæ Dei.*

Non igitur rectè dicitur homo creatus ut damnaretur: damnatio enim non finis eſt, ſed medium exſequutionis, cujus homo reprobus ſe ſponte ſuâ malitiâ rerum facit.

XIV. *Reprobationis, docendi cauſâ, duo actus ſtatuuntur indebita gratiæ negatio, quæ* præteritio; *& debitæ pœnæ deſtinatio, quæ* præ-damnatio *dicitur.*

XV. *In exploranda Electione noſtra, methodo analyticâ progrediendum à mediis exſequutionis ad decretum, facto initio à Sanctificatione noſtra.*

Tali Syllogiſmo, Quicunque in ſe ſentit donum Sanctificationis, quâ peccato morimur & vivimus juſtitiæ, is juſtificatus, vocatus, ſeu verâ fide donatus & electus eſt. Atqui per Dei gratiam hoc ſentio. Ergò juſtificatus, vocatus, et electus ſum.

XVI. *Diabolicum verò hoc argumentum eſt, Si electus ſum, bonis operibus non opus eſt: Si reprobus, bona opera fruſtranea ſunt.*

Primum enim non eſt Chriſtiani hominis dicere, Aut electus ſum, aut reprobus: ſed potiùs fidem ſuam tanquam electionis medium explorare, 2 Cor. 13. 5, 6. *Vos ipſos tentate, an ſitis in fide, vos ipſos probate. Annon agnoſcitis vos met ipſos, Ieſum Chriſtum videlicet in vobis eſſe, niſi reprobi ſitis. At ſpero fore, ut cognoſcatis nos non reprobos eſſe.* Secundo, hic ſyllogiſmus ſubordinata diſjungit et κατὰ συζυγία conjungit; ſubordinata enim minimèque ab electione divellenda ſunt bona opera, quæ ſunt ejus exſequendæ et nobis certificandæ media. Κατὰ συζυγία verò ſunt reprobum eſſe et bona operâ præſtare.

CAPUT.

CAPUT. V.

In quo

De Creatione.

TAntum de internis Dei operibus. Externa sunt quæ extra Dei essentiam fiunt.

Súntque tum Creatio, tum Creaturarum Gubernatio, seu Actualis Dei Providentia.

Creatio est, quâ Deus mundum, & quæ in eo sunt partim ex nihilo, partim ex materia naturaliter inhabili, produxit; ad patefaciendum Potentiæ, Sapientiæ, & Bonitatis suæ gloriam.

Historia Creationis exstat Gen. 1. et 2.

CANONES.

I. *Creare non tantùm est ex nihilo aliquid facere, sed etiam ex materia inhabili supra naturæ vires aliquid producere.*

II. *Creationis opus & honor nulli Creaturæ, ne Angelis quidem, sed soli deo tribui debet.*

A. R. Causa autem hæc est, quia infinitâ potentiâ opus est ut res è nihilo producantur: 2. quoniam Entitas est effectus universalis, ac proinde oportet eam produci ab universali causâ, qualis est solus Deus, qui creavit, id est, entitatem simpliciter largitus est creaturæ.

III. *Creatio*

III. *Creatio non Creatoris, ſed creaturæ eſt à potentia ad actum tranſitio.*

IV. *Potentia illa non eſt privativa, ſed negativa.*

Quia materia creationis naturâ ſua inhabilis eſt ad id, quod ex ea creatur. e. g. in pulvere nulla habilitas | aut diſpoſitio erat ad corpus humanum exinde tam artificioſè, ac miraculosè exſtruendum.

V. *Creatione Mundi Deo nulla perfectio acceſſit: nec Mundum fecit, ut inde boni quid ad ipſum perficiendum rediret, ſed ut bonitatem ſuam cum creaturis communicaret.*

VI. *Creatio aut eſt ſpeciei cum omnibus individuis, ſicut Angeli, Stellæ, & Elementa ſimul creata ſunt; aut eſt ſpeciei cum quibuſdam individuis, vi propagationis inſita donatis.*

VII. *Specialiorem creaturarum cognitionem* Phyſicis *relinquimus: ſufficerit hoc loco eaſdem ſecundùm dies creationis ſingulos perpendere.*

VIII. *Primus dies creationis tribus operibus illuſtris eſt.*

1. *Angelorum cum cœlo ſupremo* (cœlo beatorum dicto) *creatione.*

Nuſquam melius refertur Angelorum creatio, quàm ad primum diem; | quia cùm terram fundâſſet Deus, jam ab ipſis erat celebratus, Iob. 38. 7.

2. *Materiæ Mundi hujus aſpectabilis productione, quæ non omni formâ prorſus caruit: ſed perfectione, ſeparatione, ac ornatu, quem deinde paulatim accepit, deſtituta erat.*

3. Lucis

3. *Lucis primigeniæ immissionem quæ quidem lux nec ignis elementaris fuit, nec nubes lucida, nec aliud quodpiam corpus, sed qualitas à Deo (qui est lux inaccessa) aëri immissa, postmodùm vero quarto die stellis indita.*

IX. *Secundo die constitutum est expansum, aër seu cœlum aëreum dictum, quod inferiori sui parte inter aquas superiores, hoc est, nubes, & inferiores, mare videlicet, distinguit.*

X. *Tertio die Deus,*

1. *Aquas inferiores terræ adhuc circumfusas separavit, & certis alveis, ut reliqua terra (arida dicta) homini & animalibus commodum exhiberet domicilium, cohibuit.*

2. *Terræ nullo adhuc semine, nullo Sole existente, vim herbescentem producendis plantis & stirpibus indidit.*

XI. *Quarto die sidera & luminaria in cœlo collocata sunt: quorum motus non ab anima, aut intelligentia assistente, ut Philosophi fabulantur, sed à vi divinitùs indita exsistit; non secus ac terra insita virtute suâ immota stat.*

XII. *Usus stellarum triplex est. 1. Distinctio diei & noctis. 2. Notatio vicium & tempestatum anni. 3. Communicatio virium in rebus inferioribus.*

XIII. *Quinto die aves, pisces, & reptilia creata sunt.*

XIV. *Sexto die animantibus quoque terræ productis, ficque toto hoc mundo, velut amplissimâ domo omnigenâ, supellectile instructâ, hominem quoque fecit.*

Ex

Ex Creaturis cumprimis Theologia Angelos & homines considerat, ut pote quibus Deus imaginem suam contulit.

CANONES.

I. *Etsi totus Mundus divinæ potentiæ, sapientiæ, ac bonitatis sit speculum; propriè tamen Dei imago solis Angelis & Hominibus tribuitur.*

II. *Imago Dei, partim in naturalibus donis consistit, Angelorum nimirum, & animæ humanæ simplici & invisibili substantiâ, vitâ, intellectu, voluntate & immortalitate; partim in supernaturalibus, beatitudine scilicet primævâ, intellectus, & voluntatis rectitudine, majestateque & dominio in reliquas creaturas.*

Angeli sunt Spiritus intelligentes, à corpore liberi.

CANONES.

I. *Angeli non accidentia, neque qualitates, sed vera ὑφιστάμενα sunt.*

II. *Angeli corporeæ molis & interitus sunt expertes.*

A.R. Si Angeli corporei essent, imperfectus esset aliquâ ex parte mundus, siquidem creaturæ incorporeæ desiderarentur. 2. fecit Deus hominem atque angelos secundùm imaginem suam, quæ consistit non solùm in intellectu & voluntate, verùm etiam in immaterialitate et immortalitate.

III. *Corpora*

III. *Corpora quibus Angeli apparuerunt, non erant mera φαντάσματα, neque tamen illis hypostaticè unita, sed certi ministerii causâ liberè assumpta.*

IV. *Angeli in loco sunt non circumscriptivè, sed definitivè.*

V. *Angeli in pluribus locis simul esse nequeunt.*

VI. *Angeli revera de loco in locum moventur.*

Homo est creatura, corpore ex terra primitùs formato, deinceps verò seminis traduce propagato; animâ verò rationali divinitus inditâ constans.

Non improbamus hic Philosophorum definitionem, qua hominem, animal rationale esse dicunt. Interim ad institutum nostrum, in schola Theologica, rectiùs hoc pacto hominem describimus.

CANONES.

I. *Triplex miraculosa corporis humani productio in Scripturis traditur. Prima, ex pulvere terræ sine patre & matre. Secunda, ex costa Adami sine matre. Tertia, ex Virginis beatæ sanguine sine patre.*

II. *Anima humana non ex seminis traduce propagatur, sed immediatè à Deo creata corpori inditur.*

De hominis creatione, Moses sic scribit. Genes. 2. v. 7. *Insufflavit Iehova in nares ipsius halitum vitæ, sic factus est homo, anima viven.* Quo loco tria memorantur. Primò, immediata animæ creatio; dicitur enim *halitus Dei.* Secundò, inspiratio ejus: inquit enim *& insufflavit in nares ejus.* Tertio, Unio corporis & animæ

Ex Creaturis cumprimis Theologia Angelos & homines considerat, ut pote quibus Deus imaginem suam contulit.

CANONES.

I. *Etsi totus Mundus divinæ potentiæ, sapientiæ, ac bonitatis sit speculum; propriè tamen Dei imago solis Angelis & Hominibus tribuitur.*

II. *Imago Dei, partim in naturalibus donis consistit, Angelorum nimirum, & animæ humanæ simplici & invisibili substantiâ, vitâ, intellectu, voluntate & immortalitate; partim in supernaturalibus, beatitudine scilicet primævâ, intellectus, & voluntatis rectitudine, majestate que & dominio in reliquas creaturas.*

Angeli sunt Spiritus intelligentes, à corpore liberi.

CANONES.

I. *Angeli non accidentia, neque qualitates, sed vera ὑφιστάμενα sunt.*

II. *Angeli corporeæ molis & interitus sunt expertes.*

A.R. Si Angeli corporei essent, imperfectus esset aliquâ ex parte mundus, siquidem creaturæ incorporeæ desiderarentur. 2. fecit Deus hominem atque angelos secundùm imaginem suam, quæ consistit non solùm in intellectu & voluntate, verùm etiam in immaterialitate et immortalitate.

III. *Corpora*

III. *Corpora quibus Angeli apparuerunt, non erant mera φαντάσματα, neque tamen illis hypostaticè unita, sed certi ministerii causâ liberè assumpta.*

IV. *Angeli in loco sunt non circumscriptivè, sed definitivè.*

V. *Angeli in pluribus locis simul esse nequeunt.*

VI. *Angeli reverâ de loco in locum moventur.*

Homo est creatura, corpore ex terra primitùs formato, deinceps verò seminis traduce propagato; animâ verò rationali divinitus inditâ constans.

Non improbamus hic Philosophorum definitionem, qua hominem, animal rationale esse dicunt. Interim ad institutum nostrum, in schola Theologica, rectiùs hoc pacto hominem describimus.

CANONES.

I. *Triplex miraculosa corporis humani productio in Scripturis traditur. Prima, ex pulvere terræ sine patre & matre. Secunda, ex costa Adami sine matre. Tertia, ex Virginis beatæ sanguine sine patre.*

II. *Anima humana non ex seminis traduce propagatur, sed immediatè à Deo creata corpori indiuur.*

De hominis creatione, Moses sic scribit. Genes. 2. v. 7. *Insufflavit Iehova in nares ipsius halitum vitæ, sic factus est homo, anima vivens.* Quo loco tria memorantur. Primò, immediata animæ creatio; dicitur enim *halitus Dei.* Secundò, inspiratio ejus: inquit enim *& insufflavit in nares ejus.* Tertio, Unio corporis & animæ

animæ hypostatica; & *factus est anima vivens*, μεταφυμικῶς. i. e. animatum viveus. Cæterùm, hodiéque animam à Deo è nihilo creatam homini inspirari, probant sequentes rationes. I. Quia aliunde esset nostra anima quàm anima Adami; nostra scilicet ex præexistente materia, Adami verò è nulla. Nec objici hic potest, aliam generationis, aliam creationis rationem esse; nihil enim ex materia generatur, nisi quod initio quoque ex materia fuit creatum. II. Quia anima Christi, non est ex traduce seminis; nec enim viri ministerio, sed Spiritûs S. operatione ex sanguine B. Virginis, conceptus est. III. Quia Scriptura de Animarum nostrarum ortu, tanquam de opere creationis, non naturæ, loquitur, Iob. 33. 4. *Spiritus Dei fortis fecit me, & afflatus omnipotentis vitam indidit mihi.* Zach. 12. 1. *Iehovah extendit cœlos, fundat terram, formátque spiritum hominis in eo.* Ubi manifestè creationis operibus accenſetur. IV. Quia talis est cujusque geneſis, qualis analyſis. At hominis hæc est analyſis, ut *corpus in pulverem, ſpiritus verò ad Deum redeat*, Eccl. 12. 9. Cùm igitur in analyſi hominis ſpiritus immediatè ad Deum redeat, immediatè haud dubiè ab ipſo factus est. V. Quia Scriptura inter partes corporum & ſpirituum apertè diſtinguit, Hebr. 4. 12. VI. Quia anima est ἀμέριστος, ideóque non niſi ex nihilo producitur. VII. Quia ſi ex traduce generetur, aut ex anima generaretur, aut ex corpore, aut ex corpore & anima ſimul. At non generatur ex anima; quia ex incorruptibili nihil generatur. Non ex corpore; quia corporea non eſt. Non ex corpore & anima ſimul; quia partim corporea, partim incorporea eſſet. Quod ſi igitur ex nihilo producitur, ſolo Deo producitur, cujus ſolius eſt ex nihilo aliquid facere.

III. *Axiomata Phyſica* ſimile generat ſimile, *&* homo hominem, *nihilominùs hoc in negotio vera manent; tum quia homo hominem, perſona perſonam generat;*

generat: tum quia parentum ministerio generatur corpus, velut animæ subjectum, illúdque cum anima à Deo indita unitur, & tandem partu totus homo in lucem editur.

Non obstat, quòd homo quidem causa efficiens sit hominis, sed non secundum omnes partes. Ut enim hominem occidere dicitur, qui tantum corpus interimit; ita homo hominem generare dicitur, etsi animam non generet.

Nec homo aliis viventibus, hac in parte, est ignobilior; cùm potiùs eam ob causam hominis generatio præstantior sit, quòd Dei operatio immediata cum naturæ operatione concurrat.

A. R. Non potuit anima produci ex materiâ præexistente, neque corporeâ, quia ipsa corpus non est; nec incorporeâ, quia spiritus & substantiæ incorporeæ transmutationis expertes sunt.

IV. *Anima humana immortalis est, non ἁπλῶς, & quòd à Deo in nihilum redigi nequeat: sed Dei ordinatione, & quòd à causis secundis destrui non possit.*

V. *Facultates animæ ab anima realiter differunt, ut qualitas seu proprium accidens à subjecto.*

Ratio ex eventu petitur; quia labefactatis facultatibus animæ, integra manet ejus essentia.

VI. *Facultates ejus aut merè organicæ sunt, ut facultas vegetativa & sensitiva; aut ex parte tantùm & ad tempus tales sunt, ut intellectus*

tellectus & voluntas. Illæ corrupto corpore se non exserunt; hæ & absque corporis ministerio sese exercere possunt, & corpore destructo sese exserunt.

VII. *Libertas a coactione, essentialis voluntatis proprietas existit.*

Secus enim voluntas esset noluntas.

CAPUT. VI.

In quo

De actuali Dei Providentia.

ACtualis Dei Providentia est, quâ Deus non solùm creaturas suas conservat, sed pro immensa sapientia, bonitate, potentia, justitia & misericordia, omnia gubernat.

CANONES.

I. *Providentiam hanc negare, est Deum ipsum negare.*

A. R. Nec enim posset Deus esse, nisi omnia ad suos fines disponeret; atqui hoc est providere. 2. Neque itidem Deus esset, nisi bonus foret: bonitas autem tam in regendo quàm in creando mundo relucet. 3. Non esset Deus, nisi foret etiam prudens: verum ea est summa prudentia rebus prospicere atque providere.

II. *Providentia actualis ab æterna differt, ut executio à decreto.*

III. *Ut*

III. *Vt in æterna Providentia voluntas Beneplaciti, ità in hac voluntas Signi cumprimis elucet.*

IV. *providentia non tantum in scientia, sed & in gubernatione omnium, maximorum & minimorum, consistit.*

V. *Providentia dei causas secundas non tollit, sed ponit.*

VI. *Providentiæ Dei respectu, quæ causarum secundarum ratione contingentia sunt, necessaria sunt. Necessitate tamen immutabilitatis, non coactionis.*

A. R. Non esset utique mundus perfectus, si omnia forent necessaria, nulla contingentia: voluit igitur Deus contingentia contingenter evenire, necessaria necessariò: quamobrem quæcunque necessario evenuint, id fit disponente Deo.

VII. *Providentia Dei longè abest à Fato Stoicorum.*

Stoicum enim Fatum causarum secundarum connexioni Deum alligat: Christianum verò Fatum, causas secundas Dei liberrimæ voluntati subordinat; quippe quibus non necessariò (sed liberrimè, non ex indigentia sed ex indulgentia utitur.

VIII. *Providentia Dei bona & Mala regunt.*

IX. *Bona reguntur efficaci actione, ad quam pertinent virtutis divinæ præcursus, concursus, & succursus.*

X. *Mala reguntur actuosâ permissione, adeóque permittendo, determinando, & dirigendo.*

XI. *Providentia Dei etiam circa inordinata & peccata manet ordinata & incontaminata.*

Dico enim in malis actionibus spectanda sunt: actio ipsa & ἀνομία actionis; actio ipsa, tanquam motus naturalis, fit efficaci Dei operatione; ἀνομία vero seu malitia, fit actuosâ Dei permissione. Regitur enim peccatum 1. Permittendo. 2. Determinando & intra limites continendo. 3. Ad bonum eventum dirigendo. Jam verò Deus nullo istorum modorum peccati autor dici potest. Non efficiendo τὸ materiale, seu actionem naturalem: ut enim in equo alia causa est motus, alia claudicationis; ità aliud est, esse causam actionis, aliud verò, esse causam adhærentis malitiæ. Non permittendo pravam actionem; quia peccatum impedire nullâ lege cogitur. Non determinando; ut enim, qui incendium restinguit, ne latiùs grassetur, non causa est incendii: ità qui terminum figit peccato, non causa est peccati. Non dirigendo ad bonum finem; ut enim summum artificium est ex venenatis animalibus salubrem parare medicinam; ita Deo gloriosum est etiam ex tenebris lucem, ex malis boni quid elicere. Patet igitur, quam frivolum sit illorum commentum, qui ut Deum à peccati labe vindicent, ad nudam & otiosam tantum permissionem confugiunt.

XIII. *Etsi Scriptura eandem actionem seu idem opus sæpè Deo, Diabolo, & impiis adscribat; Deo tamen peccatum imputari minimè potest.*

Neque in hoc casu ad nudam permissionem recurrendum, sed ex scopo & fine de his actionibus judicandum. Aliud enim in una eadémque actione Dei, aliud Satanæ, aliud Impiorum consilium est. Iobi afflictio Deo ascribitur: *Deus dedit*, inquit Iob. *Deus abstulit*: ascribitur quoque Satanæ & Sabæis ac Chaldæis, verum ex fine de singulis judicandum. Satanæ propositum erat Iobum ad desperationem redigere: Sabæis & Chaldeis decretum erat furto ac spoliis sancti viri ditari; Deus verò constituit servi sui fidem probare & patefacere. Sic in crucifixione Christi, Pilato propositum fuit in gratia Iudæorum & Cæsaris manere; Iudæis propositum erat

erat odio & vindictæ cupiditati satisfacere: Dei verò finis erat humanum genus redimere. Hi nihil fecisse dicuntur: quàm quod Dei *manus & consilium decrevit.*

XIV. *Induratio impiorum Deo ut justissimum judicium adscribitur, sic, ut neque culpa Deo imputari, nec impii excusari possint.*

Impii inexcusabiles hac in parte sunt, quia Deus eos solum indurat, qui se ipsos indurant, nec ex mollibus duros, sed ex induratis justo judicio induratiores facit. Indurant autem seipsos, abusu eorum, quibus maximè emolliri debebant, nempe. I. Longanimitatis Dei. Rom. 2. v. 4, 5. *An divitias benignitatis ejus & tolerantiæ ac tarditatis ad iram contemnis ignorans te benignitate Dei ad resipiscentiam deduci? Sed pro duritia tua & corde, quod resipiscere nescit, thesaurizas tibi ipsi iram in die iræ, &c.* II. Verbi Dei, 2 Cor. 2. 15. *Nam Christi bona fragrantia sumus Deo in iis, qui servantur, & in iis qui pereunt. His quidem odor mortis ad mortem, illis verò odor vitæ ad vitam.* III. Castigationis seu ferulæ Dei, quâ incudis instar duriores redduntur. Ier. 5. 3. *Percutis eos, sed non dolent; consumis eos, sed renuunt accipere eruditionem; reddunt faciem suâ obfirmatiorem petra, renuunt converti.* Hâc ratione, quia seipsos indurant, justissimè indurantur à Deo, qui toties de Pharaone dixit, *Tenebo cor ejus, obfirmabo, indurabo cor ejus.* Non autem permittendo solum indurat, sed. I. Frænum, quo cupiditates impiorum inhibuit, laxando, Rom. 1. 24. *Tradidit eos cupiditatibus cordium eorum* & v. 28. *Tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem.* II. Satanæ, tanquã carnifici ipsos tradendo. 1. Reg. 22. v. 21, 22. Tandé *prodiit quidam Spiritus, qui consistens coram Iehova dixit, Ego pelliciam eum* (Ahabum putà) *Dicente verò Iehovah, quo pacto? dixit, Egressus ero spiritus mendacii in ore omnium prophetarum ejus. Tum dixit, pelliciès, etiámque prevalebis, exi & fac ità.* Ut igitur Magistratus facinorosũ carnifici plectendum tradens, nec facinoris nec interitûs facinorosi causa est: ità Deo impios Satanæ tradendi, nec indurationis nec exitii illorum culpa imputanda est.

CAPUT. VII.

In quo

De Gubernatione Angelorum.

PRovidentia Dei actualis cumprimis elucet in Angelorum, & Hominum gubernatione. Gubernatio Angelorum bonorum est, aut malorum. Bonorum Angelorum gubernatio est; quâ Deus illos in primæva rectitudine & felicitate, in filio suo tanquam Capite ipsorum, ad laudem glorioſæ suæ gratiæ confirmavit.

CANONES.

I. *Boni Angeli suâ naturâ æquè labiles erant ac mali Angeli.*

II. *Confirmationem igitur sui in bono, non sibi, sed gratiæ Dei Patris, & Filio tanquam Capiti suo, acceptum ferre debent.*

III. *Filius Dei Caput Angelorum est, non Redemtionis sed Creationis, & gratioſæ cum Deo unionis jure.*

Nec enim Dei imagine donari, nec in filios adoptari poterant, niſi in Filio Dei, *Qui est imago Dei invisibilis, & primo genitus omnis creaturæ*, Col. 1 15.

IV. *Angelus ille, qui Patribus in forma humana, in Incarnationis præludium tam frequenter apparuit, non erat creatus angelus, sed ipse Dei Filius.*

Gen. 18. 13. *Dixit Jehova Abrahamo, quid ità risit Sarah?* Gen. 32. 28. *Ut Principem te* (inquit Angelus ad Iacobum) *geris apud Angelos:* quod ità explicatur Hoſeæ. 12. 4. *Principem se geſſit cum angelo.* Ioſuæ, 6. v. 2. *Dixit* (vir ille quem vidit Ioſua,) *ego ſum princeps militiæ Iehovæ*, & v. 5. *Deinde dixit Iehova Iehoſchuæ*, vide Zach. cap. 1. 2, & 3.

v. *Etſi*

v. *Etsi nulla inter Angelos sit ἀταξία, an tamen is ordo ipsis intercedat, ut Principem seu Caput aliud quàm Filium Dei habeant ex Scripturis non liquet. Rectiùs sanè per Michael m Archangelum Filius Dei intelligitur.*

Oppositur enim Diabolo tanquam capiti malorum Angelorum. Apocal. 12. 7. *Michael & Angeli ejus præliati sunt cum Dracone, &* v. 10. *Nunc facta est salus & virtus & Regnum Dei nostri & potestas Christi ejus.*

VI. *Boni Angeli voluntatis divinæ promtissimi sunt exsequutores: in primis in Deo laudando & piis custodiendis.*

VII. *An verò certi Angeli certis hominibus aut provinciis præsint, anxiè non inquirendum.*

Nunc enim unius, nunc plurium ministerio *Deum* uti ex Scripturis manifestissimum est.

Malorum Angelorum gubernatio est, quâ Deus illos à primæva integritate deficientes, & hostes Regni Christi factos, cœlo ejectos, in infernale deturbavit exitium.

CANONES.

I. *Mali Angeli tales sunt non ex creatione sed ex propria defectione.*

II. *Præcipuum illorum peccatum an fuerit superbia, Scriptura non exprimit: certum tamen est non sine superbia admissum fuisse.*

Superbia enim, cum quolibet peccato, ἐκ προαιρέσεως commisso, est conjuncta.

III. *Tutiùs cum Juda Apostolo v. 6. defectionem a prima origine, & desertionem domicilii proprii, illud appellamus.*

IV. *Mali Angeli principem habent, quem Scriptura Diabolum κατ' ἐξοχὴν, Veterem item Serpentem, Satanam & Draconem nominat.*

Vide Apoc. 12. 2.

V. *De tempore defectionis, & numero malorum Angelorum, quum Scriptura nihil habeat, nobis quoque tacendum.*

VI. *Pœna ipsorum partim in memoria amissæ ac irrecuperabilis felicitatis, partim in sempiterno malorum sensu & cruciatu consistit.*

VII. *Manet in malis Angelis simplex, invisibilis, & immortalis substantia.*

VIII. *Manet quoque in ipsis non exigua scientia, & in scrutandis etiam futuris sagacitas. Cujus adminicula sunt, 1. Naturalis cognitio. 2. Cognitio ἐμπειρικὴ ex diuturna experientia. 3. Astrologia. 4. Scripturæ notitia, imprimis Prophetarum. 5. Revelatio extraordinaria, quotics Deus ipsorum, tanquam carnificum, ministerio usurus est.*

A. R. Malis angelis duplex ineſt Scientia; naturalis altera, quam non amiſerunt, quandoquidem ſimplex ipſorum natura diminutionem non ſuſtinet: unde fit ut quam iis ſcientiam peperit propria ipſorum natura, eam nec amiſerint, nec imminutam nacti ſint, magis quàm cæteras facultates naturales. Hinc eſt quòd noverint quemadmodum produci oporteret anas in Ægypto, & reliqua confieri miracula, quæ exhibuit Moſes; pediculos autem non potuerunt progenerare, non quod neſciverint quo proſeminio oriren-

rirentur,

rirentur ista animalcula (nec enim majorem difficultatem habet pediculorum generandorum, quàm ranarum cognitio) sed quia Deus illos numine suo inhibuit. Altera ipsorum scientia est acquisita, seu potiùs ex gratiâ collata, estque ea aut speculativa aut practica; priorem illam non quidem totaliter amiserunt, sed labefactam tam atque multis partibus imminutam retinent: At verò scientiam praxeos, cum quo conjunctus est & connexus tum amor Dei, tum mali aversatio, hanc ex toto amiserunt: talis enim cognitio cum obstinato ad malitiam animo non consistit. Verum enim verò sicut iis cognitio de Deo naturalis obtigit, ita & amor erga eundem quidam ingenitus est, diligunt ergò illum quatenus ens est, non autem sub ratione morali, quatenus est fons atque origo omnis felicitatis, cujus se exortes atque alienos fore in æternum sciunt.

VI. *Vt autem hæc ipsorum scientia à charitate aliena est, ita ob omni quoque solatio vacua existit, nihilq; quàm terrorem ipsis incutit.*

Matth. 8. 29. *Quid nobis tecum, Jesu Fili Dei? veniisti huc ut torqueres nos ante tempus?* Luc. 2. 19. *Tu credis Deum unum esse, rectè facis: & dæmonia credunt & horrescunt.*

X. *Manst quoque in ipsis magna potentia, quam exserunt in corporibus vastissimis loco movendis, in tempestatibus ciendis in ædibus & montibus convellendis, in aere & corporibus venenato ha-*

litu inficiendis, in hominibus occupandis & obſidendis, in ſenſibus internis & externis, organi aut objecti variatione & mutatione faſcinandis.

XI. *In corpora tamen cœleſtia ſeu ſtellas nihil juris ac poteſtatis obtinent.*

Quia tantum ipſis conceſſa eſt ἐξουσία τοῦ ἀέρος. Eph. 2. 2.

XII. *Omnis quinetiam ipſorum inferiora poteſtas, Dei Providentiâ ſic limitata eſt, ut ſine ejus permiſſu ne minimum quid poſſint.*

Matth. 8. 31. *Dæmones verò precabantur eum, dicentes, Si ejicis nos, permit* } *te nobis abire in gregem porcorum illorum.*

XIII. *Mali Angeli mira faciunt, ſed miracula facere nequeunt.*

Miraculoſa enim ſunt opera omnem creaturarum potentiam ſuperantia.

CAPUT.

CAPUT. VIII.

In quo

De gubernatione hominis in ſtatu innocentiæ.

TAlis eſt Angelorum gubernatio. Hominis Gubernatio, tum in ſtatu innocentiæ & miſeriæ, tum in ſtatu gratiæ & gloriæ eluceſcit.

Gubernatio hominis in ſtatu innocentiæ eſt, quâ Deus cum homine fœdus operum iniit, eique ſub obedientiæ conditione felicitatis perennitatem promiſit, inobedienti verò mortem minatus eſt.

CANONES.

I. *Duplex eſt fœdus Dei cum homine pactum, fœdus operum, & fœdus gratiæ, illud ante lapſum, hoc poſt lapſum.*

II. *Fœdus operum duplici Sacramento confirmatum fuit, Arbore Vitæ, & Arbore ſcientiæ boni & mali: utraque in medio Paradiſi collocata.*

III. *Uſus illarum duplex erat.* 1. *Vi illius uſu, hujus verò abſtinentiâ hominis probaretur obedientia.* 2. *Vi illa felicitatis perennitatem obſignaret obedientibus, hæc verò inobedientibus ſummi boni amiſſionem & ſummi mali immiſſionem ſignificaret.*

IV. *Arbor igitur Vitæ, non ab inſita vivificandi facultate, ſed è ſacramentali ſignificatione ſic dicta eſt.*

v. *Similiter arbor ſcientiæ boni & mali, nomen hoc habet à ſignificatione ſummi mali & boni, ex eventu.*

Re ipſa enim homo expertus eſt quantum bonum amiſerit, & quantum malum ſibi acceſſiverit.

VI. *Felicitas hominis adhuc integri, imprimis conſiſtebat in Dei imagine.*

VII. *Imaginis divinæ ſubjectum primarium eſt anima; ſecundarium, corpus, quatenus animæ operationes ſe in eo exſerunt.*

VIII. *Imaginis Dei dona partim naturalia partim ſupernaturalia erant.*

IX. *Naturalia erant, animæ ſimplex ac inviſibilis ſubſtantia, eíque facultates, intellectus nimirum & voluntas.*

X. *Supernaturalia erant, intellectûs claritas, voluntatis libertas & rectitudo appetituum ſeu affectuum conformitas, totius hominis immortalitas, & dominium in inferiores creaturas.*

XI. *Intellectûs in primo homine ea fuit claritas, ut naturalia omnia, quæ in primis principiis per ſe notis poteſtate exiſtunt, noverit.*

Cujus rei ſpecimen illuſtre edidit Adamus, cùm cuilibet animantium nomen, naturis ipſorum congruens, indidiſſet, Gen. 2. 20.

XII. *Voluntas libera erat, ad bonum & malum indifferens, ut homo in integritate perſeverare potuiſſet, ſi voluiſſet: accepit poſſe, ſi vellet, non autem velle, ut poſſet.*

Liberum

Liberum arbitrium pro quadruplici hominis ſtatu quadruplex eſt. In primo homine liberum erat ad bonum & malum In homine lapſo liberum tantùm eſt ad malum. In homine regenito ſeu ſtatu gratiæ liberum eſt à malo & ad bonum per Dei gratiam, ſed imperfectè In ſtatu gloriæ vero liberum erit à malo & ad bonum perfectè. In ſtatu integritatis potuiſſet non peccare. In ſtatu miſeriæ nihil poteſt quàm peccare. In ſtatu gratiæ non poteſt peccatum in homine regnare; in ſtatu gloriæ plane non poterit peccare.

A. R. Quod hic dicitur, hominem in ſtatu miſeriæ nihil poſſe quàm peccare, non eſt illud ita intelligendum quaſi coactus peccaret; eſt enim immunis à compulſione omni, tum in ſtatu peccati, tum in ſtatu gratiæ; non tamen eſt immunis à neceſſitate: poſſunt enim in eâdem voluntate reperiri libertas cum neceſſitate conjuncta: quo modo in cœlis nihil appetemus quàm bonum, idque neceſſariò, ſed tamen liberè, quæ Angelorum conditio eſt: quin & in hâc vitâ neceſſitatur voluntas à judicio practico eam determinante: quî minus igitur poſſit gratia nos inter converſionem neceſſitare, quàm ratio determinare? At verò homo voluntario ſuo lapſu accerſivit ſibi quandam peccandi neceſſitatem; ita ut cum divo Paulo, faciamus malum quod nolimus, propterea quòd ex abuſu voluntatis noſtræ liberæ, nos ipſos omnemque prorſus voluntatis libertatem perdiderimus.

XIII. *Inferiores appetitus omnésque affectus cum ratione congruebant.*

XIV. *Homo primus etiam corporis respectu immortalis erat, non ἁπλῶς tamen, quasi corpus ex elementis compositum in principia sua resolvi non potuisset, sed ex fœderis divini pacto, non quòd non potuerit mori, sed quòd potuerit non mori.*

XV. *Imperium hominis in creaturas inferiores non solùm κτήσει integrum, sed & χρήσει mite fuit & placidum.*

XVI. *Labor ille, quo paradisum custodire & colere debuit Adamus, non cum molestia conjunctus, sed jucundissimus erat.*

CAPUT. IX.

In quo

De lapsu primorum Parentum tanquam miseriæ humanæ principio.

TAntum de Gubernatione hominis in statu innocentiæ. Gubernatio hominis in statu miseriæ est, quâ Deus hominem in peccatum sponte prolapsum variis miseriis, justo judicio subjecit.

Consistit igitur hic status in peccato, & miseriis peccatum consequentibus.

Peccatum est ἀνομία, seu quicquid legi divinæ repugnat.

1 Joh.

1 Ioh. 3.4. *Legis* nomine hoc loco tum præcepta & interdicta homini primitus proposita, tum lex naturæ cordi ejus insculpta intelligitur. De Legis autem post lapsum instauratione ac ampliatione infrà agetur suo loco.

CANONES.

I. Peccati *nomine aut concretè subjectum ἀνομίας cum ipsa ἀνομία, aut abstractè sola ἀνομία indigitatur.*

II. *Nimis stricta est definitio peccati, per cogitatum, dictum aut factum.*

Taliter à Pontificiis definitur: verùm, ut infrà patebit, definitio hæc in peccatum originale non competit.

III. *Deus peccati autor citra blasphemiam statui nequit.*

IV. *Nihil obstat, quin unum Idémque, diverso tamen respectu, sit peccatum & pœna peccati.*

Peccatum primum est, aut ex primo ortum.

Primum peccatum est, inobedientia primorum parentum, quâ Dei interdictum de arbore scientiæ boni & mali sunt transgressi.

CANONES.

I. *Causa transgressionis Adami & Evæ nec Deus est, nec decretum Dei, nec denegatio specialis gratiæ, nec lapsûs permissio, nec motûs naturalis excitatio, nec denique lapsus illius gubernatio.*

Non

Non Deus: quia arboris illius fructu homini severissimè interdixit. *Non decretum ejus*; quia illud tantùm immutabilitatis, non coactionis necessitatem infert, nec ad peccandum quemquam impellit. *Non denegatio specialioris gratiæ*, quâ homo integer maneret; quia nè quidem eam gratiam homini debuit, quàm ipsi dedit; accepit enim posse, si vellet, etsi non acceperit velle ut posset. *Non motûs naturalis excitatio*: quia motus per se non est peccatum. *Non lapsus illius gubernatio*: quia malum in bonum convertere, est boni potiùs quàm mali autorem esse.

XI. *Peccatum primum Deus noluit & voluit.*

Noluit, quatenus peccatum est: *voluit* & decrevit illud, quatenus est medium præfaciendæ gloriæ misericordiæ & justitiæ.

III. *Causa ejus προκαταρκτικὴ fuit, antis qui illius serpentis, Satanæ instinctus & persuasio.*

A. R. Causa directa peccati erat voluntas hominis ipsius; causa indirecta erat Satanas, qui persuasione suâ illum huc impulit. Nihil enim extrinsecum potest necessariò voluntatem movere præter ultimum finem, potest quidem Satanas in phantasiam influere varias rerum species offerendo; atque in appetitum agere, diversas passiones ex agitato corde atque spiritibus inferendo; sed in intellectum & voluntatem nihil potest.

IV. *Causa προηγουμένη erat, voluntas hominis, per se quidem ad bonum & malum indifferens, sed Satanæ persuasione ad malum inflexa.*

V. *Certi sunt lapsûs istius gradus, quibus non-*

non simul, sed paulatim homo à Deo defecit; nempe. 1. *Incogitantia & πολυπραγμοσύνη Evæ, cum serpente, absente marito, conferentis.* 2. *Incredulitas, quâ paulatim Satanæ, Dei in hominem benevolentiam in dubium vocantis, mendaciis assentiri ac Deo Diffidere cœpit.* 3. *Fructus prohibiti & gloriæ divinæ affectatio.* 4. *Factum ipsum.* 5. *Seductio Adami & ἀταξία affectus in ipso quoque excitatus.*

VI. *Partes hujus lapsus si spectes, rectè totius legis naturalis transgressionem dixeris.*

Peccavit enim homo incredulitate, diffidentiâ, ἀχαριστία, idololatria, quâ à Deo defecit, & ex se ipso idolum facere fatetur, Verbi Dei contemtu, rebellione, homicidio, intemperantiâ, furto, reiq; alienæ inconsulto Domino contrectatione, falsi restimonii assensu, ambitiosæ denique altioris dignitatis, imo gloriæ soli Deo competentis, affectatione. Unde nimis strictè peccatum hoc per intemperantiam, ambitionem aut superbiam definitur.

VII. *Rectè igitur cum B. Apostolo Peccatum hoc* παράβασιν, παράπτωμα, *&* παρακοὴν, *h. e.* transgressionem, offensam, *&* inobedientiam *nominamus.*

Rom. 5. vers. 14. 18, 19.

VIII. *Adimus, hoc in negotio, non ut privata, sed ut publica persona, adeóque ut totius humani generis Parens, Caput & Radix considerandus est.*

IX. *Quicquid igitur accepit & perdidit, sibi & omnibus posteris accepit & perdidit.*

Ut

Ut caput sibi & membris rationem tenet: ut nobilis sibi & posteris fœdum amittit aut servat: ità adamus felicitatem illam sibi & posteris perdidit. Ut ex venenata radice nihil salubre nascitur, ità quotquot naturaliter ex Adamo descendunt, peccati illius primi rei nascuntur.

x. *Peccatum igitur illud primum non personale tantùm est, sed naturale quoque, quippe quo tota natura depravata est, cujus etiam posteri Adami rei tenentur, quotquot nimirum naturaliter ex Adamo descendunt.*

Excipitur igitur ab hoc reatu Christus, ex Adamo quidem natus, sed non per Adamum: non naturali generatione, sed per virtutem Spiritûs sancti.

xi. *Ut igitur persona naturam infecit: ità deinceps natura personas.*

xii. *Primos parentes à Deo in gratiam receptos esse, piè credimus.*

CAPUT. X.

In quo

De Peccato Originali & Libero Arbitrio.

PEccatum ex primo ortum Originale est aut Actuale.

Originale peccatum est nativa illa vitiositas omni & toti homini naturaliter ex Adamo descendenti, propter reatum primi peccati immissa, quâ libertate ad bonum penitus amissâ, tantùm ad malum proclivis existit.

CANONES.

i. *Peccatum hoc in Scripturis nominatur* peccatum κατ' ἐξοχὴν & corpus peccati (*a*) peccatum

catum peccans (b) peccatum inhabitans (c) lex membrorũm (d) vetus homo (e) & caro. (f)

(a) Rom. 6. 6. (b) Rom. 7. 13 (c) Rom. 7. 17. (d) Ro. 7. 23. (e) Rom. 6. 6. (f) Ioan. 3. 6. Gal. 5. 17.

11. *Appellatur etiam* concupiscentia.

Rom. 7. v. 7. *Concupiscentiam non nõssem, nisi* Lex dixisset, *Non concupisces.*

111. *Fa sõ igitur illam Pontificii peccatorum numero eximunt, & operibus Dei accensent.*

Concupiscentiæ enim nomine aut naturalis concupiscendi facultas intelligitur, quæ homini etiam ante lapsum inerat: aut vitiositas facultati illi adhærens, quatenus ejactu primo inest, quâve tantùm ad malum inclinat.

IV. *Peccati originalis causa proxima est reatus peccati primi, cujus respectu est justissima Dei pœna, pars nimirum mortis, quam Deus homini minatus est.*

V. *Etsi anima homini immediate à Deo inspiretur, unita tamen cum corpore, protinus rea est primi peccati, toti homini imputati, ideóque & illa labe originali inficitur.*

VI. *Nec ideò peccatum originale peccatum esse definit, quòd nec voluntarie, nec scienter à nobis fit commissum; sufficit enim adesse naturæ nostræ τὸ ἀνομον ut maxime absit τὸ ἑκούσιον.*

VII. *A peccato hoc originali (excepto solo Christo) nemo hominum immunis est, nè quidem Beata Virgo Maria: nec solùm illud infantibus, sed etiam homini vix dum concepto & nondum nato inest: & ut rapacitas in catulis luporum*

luporum se magis magísque exserit.

Psal. 51. 7. *Enim in iniquitate conceptus sum, & in Peccato fovit me mater mea*

2 Cor. 5, 21. *Fecit, ut qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum esset.*

VIII. *Peccatum originale non tantùm in ἀδυναμία & ineptitudine ad bonum, sed & in proclivitate ad malum consistit: nec boni tantùm primitus accepti est amissio, sed contrarii mali immissio.*

IX. *Peccato originali, naturalia bona sunt corrupta, supernaturalia verò penitus sunt sublata.*

X. *Mansit igitur intellectus, sed obtenebratus: mansit voluntas, sed depravata: mansit appetitus inferior, sed totaliter vitiatus.*

XI. *Hinc etiam in actionibus naturalibus & civilibus nihil boni agere potest homo irregenitus, sine speciali Dei gratia.*

XII. *Sine hac speciali Dei gratia nihil præclari à Gentilibus actum fuit.*

XIII. *Quicquid tamen illud fuit, multiplici cum vanitate conjunctum fuit, ut etiam præcipuæ illorum virtutes coram Deo splendida sint peccata.*

XIV. *Bona enim opera non statim sunt, quæ in se bona sunt, sed qua bene quoque fiunt.*

Bonum opus univocè dicitur aut æquivocè. Illud bonum est simpliciter & omnium circumstantiarum respectu: istud in se quidem bonum est, sed aut objecti, aut subjecti, aut modi, aut finis respectu vitiosum est. Sane si finem actionis Gentilium spectemus, patebit, propriæ magis quàm divinæ gloriæ ipsos rationem habuisse in actionibus suis.

XV. *Etsi reproborum quoque affectus à Deo velut*

velut fræno inhibeantur, non tamen sanantur.

XVI. *Supernaturalia verò dona penitus amissa sunt; intellectus nimirum claritas, voluntatis rectitudo, et appetitus cum ratione conformitas.*

A.R. Quod hic dicitur videlicet qd *supernaturalia dona penitus amissa fuerint*, id ita est intelligendum, ut fidem penitus amissam censeamus; est autem fides vel potissimum ex supernaturalibus donis: Fidem verò in primævis parentibus penitus amissam fuisse perspicuum est; propterea quod serpenti assenserint, quæ res accidere non potuisset si Deum veracem aut omnipotentem credidissent; abdiderunt se se in secreta nemorum, quasi Dei conspectum latere possent, non ergo eundem existimârunt Omnipræsentem: quinetiam ipsum Deum visus est Adamus in criminis societatem pertrahere, atque accusare quod mulierem dedisset quæ illum ad nequitiam perpulerat; cui illud consequens est ut de divinâ bonitate atque justitiâ secus existimaverit, quàm par erat. Verùm enim verò ut ut fidem omnem amiserit homo, non tamen cæteris donis spiritualibus planè excidit: nec enim amisit omnem de Deo cognitionem, ut nec posteritos ipsius, quin adhuc superstent veteris scientiæ ζωπυρα atque vestigia, obliterata quidem illa, sed tamen ita salva, ut possint in rerum creatarum contemplatione reperiri *Rom.* 1. 20. Sed nec timorem Dei penitus objeci; id enim apertè præ se fert Adamus, *Gen.* 3. dum fatetur se metuisse cùm audiret *vocem Dei*; Erat autem metus ille, quantumvis servilis atque illiberalis supernaturale donum, sed inferioris ordinis.

XVII.

XVII. *Hinc in ſpiritualibus aut cognoſcendis aut agendis homo, nec quoad actum, non quoad potentiam, ullum principium in ſe habet.*

A. R. Cum dicitur nullam eſſe ſpiritualem cognitionem in nobis, non illud accipiendum *Subjectivè*, ſed *cauſaliter*: Ineſt enim nobis cognitio, quandoquidem anima ipſa eſt ſubjectum cognitionis; ſed non eſt illa à nobis orta atque profecta cognitio, neque a nobis ipſis quicquam poſſumus ſpiritualiter: neque enim ii ſumus, qui *per nos* valeamus in bonam ullam cogitationem venire. Rurſus, quod ait nullum hujuſce cognitionis principium nobis ineſſe; horum verborum iſte ſenſus eſt, primarium atque potiſſimum principium intra nos non eſſe; cum tamen ſecundarium atque ſubordinatum ejus principium ſit animus noſter. Denique, cum illud principium a nobis tum quoad potentiam, tum quoad actum ſejungit; non illud facit quantum ad *potentiam paſſivam*, ineſt enim nobis potentia paſſiva, ſeu capacitas ad recipiendam cognitionem infuſam, aliàs lapides ſumus: potentiam igitur activam omnem denegat, nec enim agimus, ſed agimur inter converſionem; ita ut nulla nobis facultas aut potentia ſit, unde mentes noſtras ipſi illuminare, aut depravatas corrigere poſſimus.

XVIII. *Ædificium igitur in cineribus quærunt, qui homini irregenito liberum arbitrium ſeu reliquas vires tribuunt, quibus aut bene agat, aut ad converſionem & Dei gratiam acceptandam ſe præparet.*

Qui

Qui error est Pelagianorum & Semipelagianorum.

XIX. *Mansit quidem arbitrium hominis liberum à coactione, sed non ad bonum & malum.*

XX. *Imò liberum factum est tantùm ad malum, adeóque Servum potius quam Liberum dici meretur.*

Intellectum quod attinet, *animalis homo non est capax eorum, quæ sunt Spiritûs Dei*, 1 Cor. 2. 14 Voluntatem si spectes, *figmentum cordis hominis malum est à pueritia ejus*. Gen. 8. 21. Totum denique hominem, vitâ spirituali amissa, *in peccato mortuum jacere*, Scriptura clamat, Eph. 2. 1. Colos. 2. 13.

XXI. *Et si peccatum hoc remissum sit piis parentibus, nihilominùs tamen per generationem in posteros transfunditur.*

Ratio; quia remissione inhabitans vitium non penitus tollitur, etsi reatus auferatur. Et ut fidei donum non est ex generatione, sed ex regeneratione: ità homo non quâ regeneratus, sed quâ homo, generat hominem. Sicut semina ab aristis, paleis & siliquis purgata, cum iisdem resurgunt.

CAPUT

CAPUT. XI.

In quo

De Actuali Peccato.

HÆc de peccato Originali. Actuale peccatum est, quo in cogitationibus, cupiditatibus, dictis, aut factis lex Dei violatur.

CANONES.

I. *Ex circumstantiarum varietate, varium quoq; exsistit peccatum.*

II. *Ex causa efficiente, est personæ publicæ aut privatæ, majora aut minori ὑπεροχῇ donatæ.*

III. *Ex materia, est cogitatum, concupitum, dictum, aut factum.*

IV. *Ex forma, est omissionis aut commissionis.*

V. *Ex fine, est inconsideratum aut affectatum seu contra conscientiam, idque magis ex malitia quàm ex infirmitate, aut contrà magis ex infirmitate quàm ex malitia.*

VI. *Ex subjecto, est animæ imprimis, aut corporis, aut utriusque.*

VII. *Ex objecto, commissum est in Deum aut in proximum.*

VIII. *In deum commissum est, aut ex fracta aut ex plena voluntate: atque hoc posterius peccatum Scriptura* peccatum in Spiritum sanctum & ad mortem *vocat.*

Matth. 12. 32. Ioan. 5. 16.

IX. *Est autem peccatum in Spiritum sanctum seu,*

ſi ad mortem, tum quis Spiritûs ſancti teſtimonio intra conſcientiam ſuam convictus, eidem tamen hoſtiliter, petulanter, & elatâ quaſi manu, adverſatur.

x. *Peccatum in homines lædit ſuperiores, inferiores, aut æquales, pluribus aut paucioribus vinculis ſanguinis, affinitatis, &c. unitos.*

xi. *Ex adjunctis, peccatum tale eſt per ſe aut per accidens.*

Qualia ſunt ſcandala in rebus alioquin indifferentibus. Vide Roman. 14.

xii. *Nullum peccatum ſuâ naturâ veniale eſt, ſeu tam leve ut damnationem non mereatur.*

Damnatur hoc axiomate error Pontificiorum ſtatuentium quædam peccata ex ſe venialia eſſe. Ratio patet ex objecto & effectu; nullum enim peccatum eſt, quod non cum offenſa divinæ ac infinitæ majeſtatis Dei ſit conjunctum.

xiii. *Eventus tamen, meriti Chriſti, & gratiæ Dei reſpectu omnia ſunt remiſſibilia, exceptâ infidelitate finali, & peccato in Spiritum ſanctum.*

Non quod Gratiâ & merito Chriſti ſint majora, ſed quod gratiæ & Chriſti merito repugnent, ac conjuncta ſint cum utriuſque contemptu.

xiv. *De reliquorum peccatorum gradibus ex circumſtantiis judicandum: quarum conſideratione exaggerantur aut extenuantur.*

Gravius eſt e. g. peccatum admiſſum à digniore, quàm ab inferiore. *Tantò (enim) conſpectius in ſe crimen habet: quantò qui peccat, major habetur.* Gravius eſt peccatum appetitu, quâ nudâ cogitatione; gravius item dicto & facto, quàm appetitu aut cogitatione com-

commissum. Gravius est peccatum affectatum, quam inaffectatum. Gravius peccatum commissionis, quam omissionis, in eodem genere. Gravius est peccatum in *Deum*, quam peccatum in proximum. Gravius est peccatum in eum commissum, in quo plura nos avocare à peccando debeant, quam in alium. e. g. peccatum in parentes gravius est, in eodem genere, quam peccatum in fratrem. Gravius est scandalum datum pusillo, quam datum adultiori.

CAPUT. XII.

In quo

De Miseriis Peccatum consequentibus.

HActenus de peccato: Nunc de miseria peccatum consequente.

Miseria hæc temporalis aut æterna est.

Utraque corporalis est vel spiritualis.

CANONES.

I. *Totam hominis miseriam complexus est* Deus mortis *vocabulo.*

Genes. 2. 17. *Quo die comederis ex eo* (fructu scilicet arboris scientiæ boni & mali) moriendo morieris.

II. *Mortis illius quatuor gradus sunt.*

III. *Primus gradus est mors Spiritualis, quæ est privatio vitæ spiritualis, quâ destitutus homo, vivit tantùm peccato.*

Apoc. 3. 1. *Novi opera tua, nempe quod dicaris vivere, sed mortuus sis.*

IV. *Secundus gradus est mors Afflictionum, quæ est privatio felicitatis primævæ, & immissio omnis generis calamitatum.*

Exod.

Exod. 10. 17. *Supplices orate Jehovam, ut amoveat* | *à me mortem istam.*

v. *Tertius gradus est mors Corporalis; quæ est privatio hujus vitæ, & corporis in terram resolutio, spiritúsque ad Deum reversio.*

Eccles. 12. 9. *Redeunte ipso pulvere* (i.e. humano corpore, ut Ge. 3. 19) *in terrâ quem admodum fuerat: spiritu autem redeunte ad Deum, qui dederat eum.* Redit anima ad Deum, aut tanquam ad Patrem, aut tanquam ad justum judicem. Etsi autem mors Christi beneficio, in transitum ex hac vita ad æternam conversa sit, hoc tamen loco consideranda est, qualis in se est.

vi. *Quartus gradus est mors Æterna seu status damnatorum, qui mortis corporalis respectu, mors Secunda nominatur.*

Apoc. 21. 8.

vii. *De statu damnatorum, nihil extrà Scripturam fingendum est.*

viii. *Consistit autem hic status, in privatione summi boni, & immissione summi mali.*

ix. *Summi boni privatio est, quâ in æternum excluſi erant Dei & beatorum communione.*

Matth. 25. 41. *Exsecrandi abite à me.*

x. *Summum contra malum erit, æterna communio cum Diabolo & Angelis ejus.*

Matth. 25. 41. *In ignem illum æternum, illum paratum Diabolo & Angelis ejus.*

xi. *Locus damnatis destinatus infernus est.*

xii. *Vbi verò infernus sit, nec experiri nec scrutari expedit.*

XIII. *Satis est, in Scripturis nominari* gehennam (*a*) fornacem ignis, (*b*) locum tormenti, (*c*) carcerem (*d*) abyssum (*e*) & stagnum ignis, (*f*) ardentem igne & sulphure. (*g*)

(*a*) Matth. 5. 22. (*b*) Matth. 13. 42. (*c*) Luc. 16. 28. (*d*) 1 Pet. 3. 19. (*e*) Apoc. 9. 1. (*f*) Apoc. 20. 15. (*g*) Apocal. 21 8.

XIV. *Pœnarum consideranda est multiplicitas, gravitas, & æternitas.*

XV. *Multiplicitas indepitet, quia cruciatus erunt spirituales, & corporales.*

XVI. *Spiritualium præcipui sunt, vermis conscientiæ non moriens* (*a*) *cumq; consequens extrema & ineffabilis compressio & angustia.* (*b*)

(*a*) Esa. 66. 24. (*b*) Roman. 2. 9.

XVII. *Corporales Ignis inexstinguibilis nomine indigitantur; igne autem in hac vita non est exquisitior cruciatus.*

Marc. 9. 43. 44. Apoc. 20. vers. 15.

XVIII. *Gravitas ejulatu & stridore dentium indicatur.*

Sunt enim hæc symptomata summi cruciatûs & doloris. Vide Matth. 22. 13.

XIX. *Miseria autem hæc æterna est, è qua reprobis nulla expectanda liberatio.*

Luc. 16. 26. *Inter nos & vos hiatus ingens constitutus est, ut ii qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque isthinc huc transire.* Apoc. 14. 11. *Fumus cruciatûs ipsorum ascendet in secula seculorum.*

XX. It-

xx. *Inutesa, nec multa refutatione digna sunt Papistarum, ex Poetarum Ethnicorum somniis petita, de Limbo Infantum, Patrum, & purgatorio deliria.*

CAPUT XIII.

In quo

De Lege Morali.

HActenus de statu Innocentiæ & Miseriæ: Sequitur status Gratiæ & Gloriæ.

partes doctrinæ de statu Gratiæ duæ sunt: prior de Redemptore, tanquam causâ hujus status efficiente; posterior de vocatione nostri ad hunc statum.

Redemptor ex Lege & Euangelio cognoscitur: ex lege quidem Redemptionis necessitas, ex Euangelio verò Redemptionis veritas.

Lex est doctrina, quâ Deus, quid à nobis fieri velit, sub comminatione mortis æternæ & promissione vitæ æternæ ostendit, ut ἀδυνάτους illi satisfaciendi in nobis sentientes, ad Christum quærendum compellamur.

CANONES.

I. *Lex divina per Mosen tradita, à lege naturali, primo homini indita, cujus reliquiæ etiam num in gentilibus quoque cernuntur, non re, sed ratione tantum differt.*

Rom. 2. 14, 15. *Gentes, quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt, faciunt: isti legem non habentes sibi ipsis sunt lex. Ut qui ostendant opus Legis scriptum in cordibus suis.*

A. R. Quocirca omnes universim tenemur ad obedientiam legi Morali præstandam; non quia manaverit à Mose, quæ causa ad solos Judæos obligandos facit, sed quoniam naturæ lex est.

II. *Nemo hominum est, præter Christum, qui Legem perfectè servâverit aut servare possit.*

III. *Quinimò transgressionis ac violationis, totius Legis, omnes sumus rei.*

Rom. 3. 23. *Omnes peccarunt, ac deficiuntur gloriâ Dei.*

IV. *Duplex igitur est nostra miseria: quòd vitæ æternæ promissione non tantùm exciderimus; sed & mortis æternæ rei simus.*

Lev. 18. 5. *Qui fecerit hæc vivet per ea.* Deut. 27. 26. *Maledictus qui nō præstiterit verba legis hujus faciendo ea.*

V. *Duplicem proinde satisfactionem requirit à nobis, si servari velimus. Obligat enim nos ad pœnam, & ad obedientiam; illam comminatio, hanc promissio Legis requirit.*

Falsò itaque hæc disjunctivè pronunciantur: aut ad obedientiam, aut ad pœnam nos obligari. Obligat nos lex ad utrumq; nulla enim via alia est ad vitam æternam perveniendi, quàm legis impletio, de qua Christus inquit, *Fac hæc & vives*, Luc. 10. 28. Si maximè igitur à reatu ac pœna transgressionis liberaremur, vitam tamen æternam, sine Legis impletione, impetrare non possemus.

VI. *Neu-*

VI. *Neutram satisfactionem cùm nos præstare possimus, utramque quærere nos jubet in Christo.*

VII. *Atque hoc fine Lex post lapsum à Deo postliminii quasi jure repetitur.*

Primo enim homini data & indita est, ut propria obedientiâ, si vellet, æternam felicitatem consequeretur: homini verò lapso proponitur, ut omni Legem implendi facultate destitutus, eam impleat per Christum, Roman. 10. 4. *Finis Legis est Christus, ad justitiam, cuivis credenti.*

VIII. *Promulgatio igitur Legis in monte Sinai Israelitis facta summum erat beneficium.*

IX. *Legem nec tanquam imperfectam Christus correxit, nec velut alter Moses novam sanxit, sed à Pharisæorum corruptelis illam vindicavit.*

Pharisæi præcepta Dei tantum κατὰ τὸ ῥητὸν interpretati sunt, & externam solùm obedientiam urserunt, ut ex illorum refutatione patet, Matth. 5. Falluntur igitur Samosateniani & illorum similes, Legem imperfectionis arguentes: etsi enim nostri respectu imperfecta sit, quod nostro vitio ad vitam non sufficiat, perfecta tamen est in se, perfecta quinetiam idea justitiæ Regni cœlorum exhibet.

X. *Falsò quoque Pontificii asserunt, Legem perfectionem magis in consiliis, quàm in præceptis consistere.*

Partes Legis tres sunt: moralis, ceremonialis, & forensis.

Lex moralis est, quam Deus decem præceptis complexus est.

Regulæ Decalogum rectè intelligendi & explicandi sequentes sunt.

CANONES

CANONES.

I. *Cujuſque præcepti interpretatio, ex proximo ejus fine petenda eſt.*

II. *Præcepta cum breviſſima ſint, ſynecdochica quoque ſunt. Ex negativis ergò affirmativa, & contrà; ex præceptis prohibita, & contrà; ex ſpecie genus, & contrà; ex cultu externo internus, & contrà; ex factis & dictis, cupiditates quoque, conſilia & actiones; ex relatis denique correlata ſunt intelligenda.*

III. *Unum idemq; ad aliud atque aliud præceptum diverſo reſpectu poteſt reduci.*

IV. *Lex generalis cedit ſpeciali.*

V. *Major eſt emphaſis præcepti negativi, quàm affirmativi.*

Negativum enim multò latiùs patet, cùm affirmativa circumſtantias includant. Affirmativum obligat ſemper, ſed non ad ſemper; negativum verò obligat ſemper & ad ſemper. Exempli gratia: ad benefaciendum proximo ſemper obligati ſumus, ſed non ad ſemper; nec enim ſemper datur benefaciendi occaſio. E contrario proximum lædere nunquam licet.

VI. *Hinc plura præcepta ſunt negativa, quàm affirmativa.*

VII. *Peccata quævis eius nomen gerunt, quod nominatim prohibetur.*

Factum hoc ideò, ut peccatorum fœditatem melius cognoſceremus. Sic Chriſtus libidinoſum mulieris aſpectum *Adulterium*, & Ioannes odium *Homicidium* appellat, Matth. 5. 28. 1. Ioan. 3. 15.

VIII. *Promiſſiones terrenæ cœleſtium rerum ſunt ſymbola.*

Falſo

Falsò igitur Servetani & Anabaptistæ somniant, promissiones illas tantum terrenas esse. Terrenæ cœlestes includunt: sic enim Deo tè populo rudi & sub pædagogo agenti, accommodatæ visum est.

Partes Decalogi duæ sunt: Præfatio, & Præcepta.

Præfatio duplex est: una Mosis, altera Dei.

Mosis præfatio hæc est: *Tum eloquutus est Iehova omnia hæc verba.*

Dei præfatio verò sic sonat: *Ego sum Iehova Deus tuus, qui eduxi tè terra Ægypti.*

Quibus verbis autoritatem αὐτοκρατορικὴν, & plenum præcipiendi imperium demonstrat; rationibus petitis. I. Ab essentia sua divina, cujus symbola sunt nomina, *Iehova, Elohim.* II. A fœdere gratiæ, cujus nota est vox complexa, *Deutum.* III. A redemptionis beneficio, cujus typus est liberatio Israelitarum ex Ægypto.

Præceptorum duæ sunt tabulæ: prior de officio nostro erga Deum; posterior de nostro officio erga proximum.

Prioris tabulæ summa est, *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde, ex tota anima tua, ex totis viribus tuis.*

Requirunt hæc verba tum sinceritatem, tum perfectionem dilectionis: sinceritatem, quia *cordis, animæ* & *omnium virium* fit mentio: perfectionem, quia *toto corde, totâ animâ, & totis viribus* Deum diligere jubemur.

Ad hanc tabulam quatuor præcepta pertinent.

Primum indicat, Quis pro vero Deo sit colendus.

Secundum,

Secundum, Quo ritu coli velit.

Tertium, Quæ reverentia nomini Dei, in tota vita exhiberi debeat.

Quartum, Quibus temporibus legitimus Dei cultus publicè sit testificandus.

Posterioris tabulæ summa est, *Diliges proximum tuum sicut teipsum.*

Mandatum hoc priori simile dicitur; quia ut illud summa est quatuor primorum præceptorum, ità hoc summa est sex ultimorum præceptorum de charitate erga proximum.

Huc igitur refertur.

1. Præceptum quintum, De conservanda dignitate proximi.
2. Sextum, De vita ejus.
3. Septimum, De pudicitia ejus.
4. Octavum, de facultatibus ejus.
5. Nonum, de fama ejus.
6. Decimum, de cohibendis quoque vitiosis in proximum affectibus.

Atque hæc de Lege morali ad necessitatem Redemtionis evincendam sufficiant; quæ enim bona opera ad unumquodque præceptum pertineant, secundo libro docebitur.

CAPUT

CAPVT XIV.

In quo

De Lege Ceremoniali, & Forensi.

LEgi morali ancillatur ceremonialis, & forensis illa priori, hæc posteriori cumprimis tabulæ.

Lex ceremonialis est, quâ Deus certas ceremonias & ritus externos, velut typos Christi olim exhibendi, præcipit.

CANONES.

I. *Lex ceremonialis pædagogus est ad Christum.*

Galat. 3. 14.

II. *Lex ceremonialis cedit morali.*

Primò, quia legis moralis quodammodo est ancilla. Secundò, quia non perpetua esse debuit. Tertiò, quia major habenda est ratio charitatis, quàm ceremoniarum. Hinc illud Hoseæ. 6. 6. *Misericordiam volo, non sacrificium.*

III. *Lex ceremonialis erat velut Chirographum & testimonium reatus, quo constricti tenentur omnes homines.*

Coloss. 2. 14. *Ac deleto, quod adversus nos erat, rituum chirographo, quod, inquam, erat nobis sub contrarium, ipse verò cruci affixum sustulit è medio.*

IV. *Lex igitur ceremonialis sublata est per Christi mortem.*

v. *Usus ejus ante Christi mortem salubris; post mortem ejus usque ad Euangelii promulgationem indifferens fuit; sed post Euangelii promulgationem insalubris non tantùm ceremoniarum observatio, sed & mortifera exiſtit.*

Hinc Paulus initio Timotheum, propter infirmitatem Iudaorum, circumcidi curavit, Act. 16. 3. Verum ex quo plenius Euangelium patefactum est, Titum circumcidi noluit, Galat. 2. 3. Et sanè ceremoniarum Iudaicarum observatio nihil hodiè esset, quàm adventus & mortis Christi negatio.

VI. *Vt igitur damnabilis est Encratitarum & aliorum veterum hæreticorum sententiâ, quâ cibos quosdam, tanquam per se impuros prohibuerunt; ità aversandus Papistarum error, ceremonias partim Ethnicas, partim Iudaicas, Ecclesiæ obtrudentium.*

Præcepta legis ceremonialis, aut de personis sacris sunt, aut de rebus sacris.

Personæ sacræ erant, in genere, omnes circumcisione initiati, quâ ad reliquos quoque ritus servandos obligabantur, & de sanctificatione per Christum admonebantur. In specie verò, personæ sacræ erant Ministri, ordinarii et extraordinarii.

Ordinarii erant Sacerdotes et Levitæ.

Sacerdotes erant, qui Legem interpretando, sacrificando, intercedendo et benedicendo; quæ apud Deum et homines peragenda erant, administrârunt.

CANO-

CANONES.

I. *Summus Sacerdos typus fuit Christi summi Sacerdotis.*

II. *Splendidus ejus amictus & ornatus, ad regalem propemodùm dignitatem accedens, typus erat dignitatis Christi, ac imprimis perfectissimæ justitiæ.*

Vide Zach 3.5.

III. *Præcipuum ornamentum erat amiculum, & pectorale amiculo sustentatum : in amiculo erant nomina duodecim tribuum, gemmis inserta; in pectorali latebat Vrim & Thummim, ex quibus responsa dabantur Ecclesiæ. Amiculum itaque Ecclesiam repræsentavit; Vrim & Thummim. h. e. lumina & perfectiones, Christum designabant, Verbum & Interpretem Patris, Lucem & Perfectionem nostram. Amiculum ostendebat Christum τὰ πρὸς ὑμᾶς; pectorale verò docebat ipsum τὰ πρὸς Θεὸν peragere.*

Levitæ erant qui primogenitorum loco adhibiti, Sacerdotibus præstò erant, tabernaculúmque, cum ejus instrumentis custodiebant & deportabant.

Extraordinarii Ministri erant tum Prophetæ, tum Nazaræi.

Prophetæ erant, qui divino instinctu Sacerdotes & populum docendo ac in ordinem redigendo, typi fuerunt Christi, magni illius Prophetæ.

Nazaræi erant, qui peculiari voto á vino abstinentes, Deóque se consecrantes, typi erant sanctimoniæ Christi.

Cultus,

Cultûs sacri tum instrumenta, tum modus spectandus.

Instrumenta erant Tabernaculum & quæ in Tabernaculo servabantur, nempe arca, altaria, mensa, & labrum æneum.

CANONES.

I. *Tabernaculum typus erat Deitatis in Christo σωματικῶς habitaturæ.*

Joan. 1. 14. Ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, *habitavit inter nos*, velut in Tabernaculo. | Coloss. 2. 9. *In eo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter.*

II. *Tabernaculi artificiosa coagmentatio figura erat coagmentationis Ecclesiæ, super Christum fundandæ.*

Ephes. 2. 20. 21.

III. *Tabernaculi deportatio figurabat peregrinationem Ecclesiæ Christianæ in hac terra.*

IV. *Unitas templi significabat unitatem Christi & Ecclesiæ.*

V. *Partes ejus tres erant; Atrium, Sanctum, & Sanctum Sanctorum.*

VI. *Atrium, in quo populus conveniebat, figura erat Ecclesiæ visibilis, in qua boni & mali.*

VII. *Sanctum, erat atrium Sacerdotum, typus verorum Ecclesiæ membrorum, generis illius electi & regalis Sacerdotii.*

1 Petr. 2. 9.

VIII. *Sanctum Sanctorum, in quod nemo nisi summus Sacerdos & quotannis quidem semel tantum ingressus est, adumbrabat Sanctuarium cœleste, in quod nostro bono ingressurus erat Christus.*

IX. Ve-

IX. *Velum templi Cherubinis refertum, carnem Christi, divinam naturam quodammodo operientem, denotabat.*

X. *In atrio erat tum altare holocausti ære obductum, carnem Christi cum divina natura unitam, adeoque virtutem, quælibet pro nobis perferendi, significans; tum altare suffitûs, Christi pro nobis intercessionem indigitans.*

XI. *Ibidem erat labrum æneum, purgationibus destinatum, quod significabat, Christi sanguine nos purgari, ut grata Deo offeramus sacrificia.*

XII. *In Sancto, seu Sacerdotum atrio, erat mensa eique impositi panes propositionis & lychnuchus aureus, quibus docebatur, Christum suis cibum, potum, & lucem ad vitam æternam esse.*

XIII. *Ibidem erant vasa aurea ad asperforem & suffitum parata, tam sacrificium, quam intercessionem Christi repræsentantia.*

XIV. *In Sancto Sanctorum erat Thuribulum aureum, summo Sacerdoti proprium, & Arca fœderis.*

XV. *Arca ex ligno cedrino facta, et auro obtecta, duarum Christi naturarum erat figura.*

XVI. *Impositæ arcæ tabulæ fœderis, manna & virga Aaronis, docebant Christum suos docere, alere, & regere.*

XVII. *Operculum arcæ, Propitiatorium dictum, una cum Cherubinis, unde Deus se Moscn alloquuturum promisit, typus erat Christi, tegentis peccata nostra, defendentis nos per Angelos suos, & Verbum Patris nobis exponentis.*

Modus

Modus cultus Levitici partim in rebus Deo offerendis, partim in temporibus sacris consistit.

Res Deo offerendæ erant sacrificia, tum ἱλαστικὰ seu expiatoria, tum Eucharistica.

Expiatorium sacrificium (*Peace offering*) erat, cùm animalium mactatione & oblatione testati sunt fideles, se mortis reos esse, suámque fiduciam in sanguinem Christi, tanquam agni illius immaculati, olim pro peccatis mundi offerendi, collocare.

Sacrificium Eucharisticum offerebatur pro omnibus, aut pro certis peccatis.

Sacrificium pro omnibus peccatis, *holocaustum* (*Burnt offering*) dictum, totius victimæ combustione peragebatur.

Sacrificium pro certis peccatis, *redimens* dictum, pro peccato erat, aut pro reatu.

Sacrificium pro peccato (*Sin-offering*) erat, quo expiatum erat peccatum, vel ore aut ignorantiâ commissum.

Vide Levit. 4. 2, 3.

Sacrificium pro reatu (*Trespasse offering*) erat quo expiabatur peccatum, scienter quidem, sed ex infirmitate commissum.

Levit 5. & 7.

Eucharistica sacrificia (*Offerings of Thanksgiving*) erant, quæ gratitudinis testificandæ nomine oblata erant.

Hæcque peragebantur aut muneribus tantùm, aut etiam animalibus adhibitis.

Sacrificium muneribus peractum, *libatio* (*Meat-*

(*Meat offering*) dictum erat, in quo cibus, potus, oleum, sal, thus, &c. offerebantur.

Sacrificium adhibitis animalibus peractum, aut pinguedinis tantùm victimarum incensione, aut animalium quoque mactatione cum libatione expediebatur: illud *hostia pacificorum*, istud *sacrificium laudis* dicebatur.

Tempora sacra erant dierum & annorum.

Tempora sacra dierum erant. 1. Cujusque diei tempus matutinum, & duæ vesperæ, quibus juge sacrificium offerebatur. 2. Diei septimi seu Sabbati, quod sanctificationis & requiei per Christum parandæ figura erat. 3. Calendarum seu Neomæniarum.

Tempora annorum anniversaria erant, aut post plures annos recurrentia.

Anniversariæ solennitates majores aut minores erant.

Majores erant, Festum Paschatis, Pentecostes, & Tabernaculorum.

Paschatis festum, decimo quinto die mensis primi celebratum, erat ut μνημόσυνον liberationis ex Ægypto, & ut typus futuræ liberationis per Christum.

Pentecostes festum, quinquagesimo à Paschate, die celebratum, erat ut μνημόσυνον Legis in monte Sinai latæ, & typus ejus, per Spiritum sanctum olim mittendum, in corda nostra inscribendæ. Oblatæ etiam sunt hoc festo frugum primitiæ, unde *festum primitiarum* dictum fuit.

Tabernaculorum festum, decimo quinto die septi-

septimi mensis celebratum, erat ut μνημόσυνον gratiosæ conservationis Israelitarum in deserto, sub tabernaculis, & ut typus Incarnationis Christi. Gratiæ etiam actæ sunt Deo hoc festo, pro frugibus ac messe, unde *festum collectionis* quoque dictum est.

Minores solennitates erant, festum clangoris seu tubarum, primo die mensis septimi (quo annus civilis inchoabatur) celebratum, & festum expiationis in diem decimum ejusdem mensis incidens: illud clangoris Evangelii, hoc expiationis per Christum figura fuit.

Solennitates post plures annos erant, annus Sabbaticus & annus Jubilæus.

Annus Sabbaticus seu hebdomadarius erat septimus quisque annus, quo terræ cultus & debitorum exactio intermissa erat.

Annus Jubilæus erat quinquagesimus quisque, quo possessiones ad dominos suos redibant, & servi Hebræi manumittebantur, in typum manumissionis ex servitute peccati & diaboli per Christum.

Tantum de Lege Ceremoniali. Forensis est quæ ad politiæ Judaicæ constitutionem pertinet.

CANONES.

I. *Vt Lex Ceremonialis Deum, ita forensis proximum respicit.*

II. *Lex Forensis in iis, quæ Legi Morali consentanea & juris communis sunt, nos quoque obligat.*

III. *Quæ vero peculiaris erant juris, &*

pro

pro terra promissæ ac politiæ Iudaicæ conditione præcepta sunt, ad illa non magis obligamur, quam ad aliarum rerum publicarum jura municipalia.

CAPUT XV.

In quo

De Euangelio; ejusque cum Lege convenientia & ab illa differentia.

HActenus Redemptionis necessitatem ex Lege vidimus: nunc ejus veritas in euangelio speçanda est.

Euangelium est lætum nuncium, seu doctrina de Dei Filio in hunc mundum missо, ut, assumtâ humanâ naturâ, Legis maledictionem, nostro loco, subiret, & eidem perfectissimè obediendo, vitam nobis æternam promereretur.

CANONES.

I. *Conveniunt Lex & Euangelium causâ efficiente principe, Deo; & instrumentali, Verbo scripto. Differunt autem causis instrumentalibus externis: tum quod* Lex *per Mosen, Euangelium per Christum plenè traditum sit; tum quod* Lex *naturaliter quoque homini nota sit; Euangelium vero non nisi ex gratiosa Dei revelatione.*

II. *Conveniunt materiâ communi; quod utrinq; urgetur obedientia, additis promissionibus, & comminationibus. Differunt autem materiâ propriâ:* Lex *enim primario facienda; Euangelium vero primario credenda docet.*

III. *Conveniunt formâ communi; quod utrinque*

trinque perfectæ obedientiæ exhibeatur speculum. Differunt autem formâ propriâ. Lex enim docet, quæ sit perfecta illa ac Deo placens justitia; Evangelium verò docet, ubi seu in quonam reperiamus perfectam illam justitiam. Lex illam à nobis efflagitat; Evangelium illam in Christo demonstrat.

IV. *Conveniunt fine summo, Dei gloriâ; eique proximè subordinato, salute nostrâ, quæ utrinque spectatur. Differunt verò finibus proprio. Lex enim eò data est, ut ad Christum quærendum impellat; Evangelium verò ut Christum exhibeat.*

V. *Conveniunt objecto communi, homine ipso scilicet. Differunt autem objecto propria. Legis enim objectum proprium est homo consternandus & humiliandus; Euangelii verò, iam consternatus & humiliatus.*

VI. *Conveniunt adjuncto communi, sanctitate, bonitate & perfectione, quam Lex juxta & Euangelium in se considerata, habent. Differunt autem, quòd ex accidenti & propter nostram infirmitatem, Lex sive Evangelio ad salutem sit insufficiens.*

VII. *Apparet ex hac collatione, quo pacto Lex & Euangelium in Scripturis ut subordinata, aut ut opposita proponantur.*

VIII. *Opposita sunt, respectu hominis irregeniti & regeniti: subordinata verò sunt, in homine regenito.*

Tanquam opposita proponuntur ab Apostolo, | Rom. 6. 14. *Non estis, inquit, sub lege, sed sub gratia.*

Hic

Hic statum hominis ante & post regenerationem indigitat. Sub lege esse dicitur homo infidelis: 1. Quia est sub maledictione legis. 2. Quia est sub legis rigore, quo justitiam ac obedientiam perfectam requirit. 3. Quia ex lege peccandi occasionem captat, juxta illud, *Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata.* Vide Roman. 7. 8. *Sub gratia* verò esse dicitur homo fidelis. 1. Quia liberatus est à maledictione legis. 2. Quia liberatus est à legis rigore & perfectæ justitiæ exactione, quippe quam Christus præstitit. 3. Qui liberatus est à peccato regnante, sic, ut non amplius ex lege peccandi occasionem captet, sed per Spiritum S. legi, gratitudinis testificandæ causâ, parere incipiat. Tanquam subordinata verò urgentur, cum *legis Finis* Christus esse dicitur, Rom. 10. 4. Cum *pædagogus ad Christum* nominatur, Galat. 3. 24. Cumque lex ei, qui Spiritûs opera facit, non adversari dicitur, Gal. 5. 22, 23. Quam enim justitiam lex requirit; eam homini fideli Euangelium in Christo exhibet. Et tametsi plenè in hac vita legi satisfacere nequeamus, renati tamen ei per sanctificationis donum parere incipiunt.

CAPUT XVI.

In quo

De Persona Christi Θεανθρώπου.

PArtes doctrinæ Euangelicæ de Christo Redemptore duæ sunt: prior de Persona, posterior de Officio ejus.

Personæ ratione Redemptor Θεάνθρωπος est, h.e. Dei æternus Filius, in tempore incarnatus, seu homo factus.

Ioan. 1. 14. *Et Sermo ille caro factus est, & commoratus est inter nos.* Gal. 4. 4. *At postquam venit plenum illud tempus, misit Deus Filium suum, factum ex muliere.* 1. Tim. 3. 16. *Et ut in confesso est. Magnum est mysterium pietatis, Deus conspicuus factus est in carne.*

CANO-

CANONES.

I. *Incarnatio Christi inchoativè opus totius SS. Trinitatis est, terminativè vero solius Filii.*

Solus enim Filius naturam humanam assumsit, quam pater in Filio per Spiritum Sanctum ex substantia Beatæ Virginis formavit.

II. *Persona Christi aut ἀσυνθέτως consideratur, ut Sermo ille ac æternus Dei Filius; aut συνθέτως, tanquam Θεανθρωπος. Prior consideratio κατὰ Θεολογίαν, posterior κατ' οἰκονομίαν seu gratiosam dispensationem fieri dicitur.*

III. *Similiter natura divina aut καθ' ἑαυτὴν ac simpliciter, aut relatè, quatenus est in persona τοῦ Λόγου & κατ' οἰκονομίαν spectatur.*

IV. *Etsi igitur verum sit, Christum Deum hominem factum esse, non tamen sequitur, Deitatem incarnatam esse; aut Filio incarnato Patrem quoque & Spiritum sanctum esse incarnatum.*

V. *Materia ex qua, Incarnationis, est semen mulieris, seu B. Virginis.*

Gen. 3. 15.

VI. *Forma eius, in personali unione consistit, quâ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, Christúsq; mansit quod erat, & factus est quod non erat.*

VII. *Finis eiusdem, est Dei gloria & salus nostra.*

VIII. *Necessitatem incarnationis Christi cum Veritas Dei evincit, tum Salus nostra.*

IX. *Dei Veritas; quia in Veteri Testamento Vaticiniis compluribus prænunciata, & variis typis adumbrata fuit.*

Vaticinia

Vaticinia illustria sunt Genes. 3. 15. *Inimicitias ponam inter te & mulierem hanc; & inter semen tuum & semen ejus: hoc conteret tibi caput, tu autem mordebis ei calcaneum*, Genes. 22. 18. *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ*, Esay. 7. 14 *Ecce virgo concipiet, & pariet Filium, & vocabis nomen ejus Immanuelem*, Esay 9. 6, 7. *Puer natus nobis, Filius datus nobis, &c.* Jer. 23. 5. *Ecce dies venturi sunt, quibus excitabo Davidi germen justum, qui regnabit Rex, sapiens erit, & faciet judicium & justitiam in terra: diebus ejus servabitur Jehuda, & Israel habitabit securè: atque hoc nomen ejus est, quo vocabit eam Israel, O Jehova justitia nostra.* Typi verò ejus erant Tabernaculum, Arca fœderis, & similia, de quibus suprà. Imprimis Melchisedecus ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, Hebr. 7. 3. & species humana, quâ Patribus olim frequenter apparuit.

x. *Salus vero nostra ideo Incarnationis necessitatem evincit: quia servari non poteramus nisi per talem Redemptorem, qui Deus & homo in una persona, adeoque Θεάνθρωπος, esset.*

xi. *Deus ut esset, partium requirebat conditio: illinc Dei Majestas; hinc nostra egestas & magnitudo mali tollendi, & boni restituendi.*

Majestas Dei tanta est, ut nemo, nisi qui cum Patre unum est, se interponere potuerit. Nè quidem Angeli id facere ausi fuissent, quia Mediatore Christo ipsi, quoque opus habent, Coloss. 1. 16, 17. quia nè quidem ipsi ad Deum collati puritati ejus respondent, Jobi. 15. 15. ideóque coram Deo faciem suam obvelant, Esay. 6. 2. Quanto minus igitur hominum quispiam, cum ne unicus quidem justus fuerit? Rom. 3. 10. Malum tollendum erat peccatum & consequentia peccatum: Ira Dei, potestas Satanæ, Morsque temporalis & æterna. Jam verò, cujus quæso passione, infinitæ Majestatis offensa expiari poterat, nisi ejus, qui ipse quoque infinitus est? Cujus intercessione ira Dei placari

poterat,

poterat nisi ejus, qui est Filius ille Dei dilectissimus? Cujus viribus Satan cum tota tenebrarum potestate vinci poterat, nisi ejus, qui omnibus diabolis est potentior? Quis denique mortem superare potuisset, nisi qui mortis etiam potestatem habet? Hebr. 2. 15. Bona verò restituenda erant, perfecta justitia, θεότης, Dei imago, Spiritus S. dona, Vita æterna, & similia. Jam verò, Quis justitiam illam nobis donare posset, nisi qui est ipsa justitia? Quis melius filios Dei facere, quàm naturalis ille Dei Filius? Quis ad imaginem Dei nos rectius instauraret, quàm qui ipse est imago Dei invisibilis? Quis certius Spiritum S. conferret nobis, quàm à quo procedit: Quis denique Vitam nobis æternam daret, nisi qui est Vita ipsa: Ioan. 1. 4.

XII. *Homo ut esset, Dei postulabat justitia, qua ut peccatum impunitum non relinquit, ità illud non punit nisi in ea natura quæ peccavit.*

Prius hujus canonis lemma, tum ex justitia, tum ex veritate Dei manifestum est. Ex justitia, quia hac Deus peccatum non tantum adversatur, sed punit quoq; Psal. 5. 5, 6, 7. *Nonne, O Deus fortis, qui delectetur improbitate: non est commoraturus apud te malum. Non consistunt insani è regione oculorum tuorum, odisti omnes qui operam dant iniquitati. Perditurus es loquentes mendacium: virum sanguinarium & dolosum abominatur Iehova.* Ex veritate verò; quia comminatio, aut elapsum datæ irrita esse non potuit. Ne igitur est Socini delirium quo (ut meritum Christi evertat) justitiam Dei talem fingit, quæ non necessario aut mortem æternam inferat, aut satisfactionem requirat, quæque hac de parte de jure suo remittere queat. Quod si punienda fuerunt peccata, in nostra utique natura punienda erant; homini enim lata est, homini Deus minatus est. Homini igitur pœna quoque luenda incumbit.

XIII. Θεάνθρωπος verò, h. e. *Deus & Homo in una Persona esse debuit, ut Mediatorem inter Deum & nos agere posset.* Me-

Medius itaq; inter Deum & Homines, h.e. Deus & Homo, simul fuit, ut, quæ apud *Deum* & homines peragenda erant, expediret, Heb. 5. 1. Efflagitant utramque naturam in eadem persona opera *Spiritûs* de quibus in sequenti capite fusius.

Partes Incarnationis Christi duæ sunt: Conceptio, & Nativitas.

In conceptione tria docendi causâ spectantur, naturæ humanæ formatio, assumtio, & personalis unio.

Formatio naturæ humanæ Christi est, quâ illa, sine virili operatione, è sanguine Mariæ Virginis, à Spiritu sancto est producta.

CANONES.

I. *Spiritus sanctus non materialis sed efficiens causa est conceptionis Christi: conceptus est non de substantia sed de potentia ejus*, non generatione, sed jussione & benedictione. *Aug.*

II. *Materia proxima est sanguis* B. *Virginis.*

III. *Forma conceptionis Christi consistit in sanguinis* B. *Virginis per Spiritus S. virtutem præparatione & sanctificatione, in corporis formatione, qua simul & semel, non successivè, ut aliorum hominum corpora, perfectum fuit, & in animæ rationalis inspiratione.*

Cum in ordinaria generatione formationis tempus quadraginta dierum statuatur, corpus Christi momento absolutum fuit. Alioquin conceptus esset non Christus homo, sed embryo.

IV. *Finis miraculosæ conceptionis Christi est, ut immunis esset à peccato originali. Hoc quippe*

omnibus

omnibus ex Adamo, & per Adamum, h. e. naturaliter descendentibus adhæret. Christum vero sine peccato nasci oportuit, ut sanctum haberemus Sacerdotem.

Heb. 7. 17.

Assumtio humanæ naturæ est, quâ Christus verum corpus & animam humanam; cum proprietatibus & infirmitatibus, citra peccatum tamen, assumsit.

Canones.

I. *Christus non hominem, sed humanitatem; non personam, sed naturam assumsit.*

Secus enim non Θεάνθρωπος & una persona esset, sed duæ personæ, duo Christi forent. Scriptura ipsum *Immanuelem* nominat, quia idem ille qui nobiscum, hoc est, homo est, Deus exstitit, Esaiæ 7. 14. Idem ille Servus æternus, caro factus dicitur, Joan. 1. 14. Eundem Davidis Filius & Dominus appellatur, Matth. 22. 42.

II. *Nec tantum verum corpus humanum, trium dimensione constans, & veram animam, sed & proprietates essentiales.*

III. *Imo & infirmitates non tamen damnabiles illas, sed inculpabiles & miserabiles.*

Infirmitates illæ corporis aut animæ sunt. Corporis infirmitates iterum ab extrinsecis causis sunt, ut calamitates & cruciatus ab hostibus illati: aut ab intrinseca causa exsistunt, & naturam ex quo primæva felicitate excidit universè consequuntur, ut algere, æstuare, sitire, esurire, dolere, defatigari, & similia. Animæ vero infirmitates sunt, tristitia, timor, ignorantia, &c.

IV. *Sic affectus quoque nostros in se susce-*

pit,

pit, sel ab omni ἀταξία aut proclivitate in malum immunes.

Personalis unio est, quâ persona Filii Dei ὑπόστασιν suam humanæ naturæ communicavit, illámque sibi & cum natura sua divina sic univit, ut servatis utriusque naturæ proprietatibus, in una persona sit Θεάνθρωπος.

CANONES.

1. *Humana Christi natura non habet peculiarem aut aliam quam τὸ Λόγε, i.e. Filii Dei ὑπόστασιν seu subsistentiam.*

Differt igitur hac in parte Christus ab omnibus aliis hominibus, quod quivis homo præter essentiam, anima & corpore constantem, habeat peculiarem ὑπόστασιν seu modũ subsistendi, quo ab omnibus aliis personis differat: humana vero Christi natura, propriâ subsistentiâ carens, assumpta sit in consortiũ ὑποστάσεως personæ divinæ. Neque hinc concluditur, humanam naturam hac in parte, in Christo inferiorem esse, quàm in aliis hominibus; tanto enim in Christo præstantior est, quanto ὑπόστασις Filii Dei creaturis antecellit.

11. *Expedit, docendi causâ, indicari, quomodo humana natura Filio Dei unita sit & non sit.*

111. *Non unita est ei συνεσιωδῶς, ut personæ divinæ sunt unitæ. Non ἐσιωδῶς tantùm καὶ δραστικῶς, essentiâ & virtute, ut essentia Christi omnibus præsens est. Non παραστατικῶς, seu præsentia gratiæ tantùm. Non ουσιικῶς, ut forma & ma-*

teria uniuntur. Non χτικῶς ut amicus amico. Non μυστικῶς tantùm, ut Christus habitat in fidelibus. Non sacramentaliter, ut est in S. Cœna, sed ἑνωτικῶς, personaliter, h. e. ad Eutychianam & Nestorianam hæresin effugiendam, plenius nos explicemus.

1. Ἀτρέπτως, sine personæ divinæ mutatione.
2. Ἀδιαρέτως, sine naturarum divulsione, contra Nestorianos.
3. Ἀσυγχύτως, sine earundem confusione, contra Eutychianos.
4. Ἀχωρίστως, sine separatione.

IV. *Unionis personalis tria sunt effecta: Communicatio idiomatum; Excellentia naturæ humanæ; & utriusque naturæ in operibus Theandricis cooperatio.*

V. Communicatio idiomatum, *est modus loquendi, quo de Christi Persona; quocunque modo appellatur, prædicatur, quod est alterutrius naturæ.*

Directiùs hoc fit, cùm prædicantur de personâ à divina natura denominata quæ naturæ divinæ; & ab humana denominata, quæ humanæ sunt naturæ. Ut Ioan. 1. 1. *In principio erat verbum, & Verbum erat apud Deum, & Verbum erat Deus, &c.* Luc. 18. 32. *Filius hominis tradetur Gentibus, & illudetur, & conmeliis affi-*

cietur, & conspuetur. Indirectius, vero tamen, hoc fit, quoties de Christo homine, quæ divinitatis; & de Christo Deo, quæ humanitatis sunt, enunciantur. Ut Joan. 3. 13. *Nullus ascendit in cœlum, nisi qui descendit, nempè Filius hominis qui est in cœlo,* Act. 20. 28. *Ecclesiam Dei proprio suo sanguine acquisivit.*

VI. *Communi-*

VI. *Communicatio hæc verbalis est & realis. Verbalis ratione modi loquendi, realis vero ratione fundamenti, personalis nimirum unionis.*

Ut enim verè utraque natura in persona Filii Dei subsistit, ita proprietates utriusque naturæ ei communes sunt.

VII. *Discernenda autem hic sunt vocabula concreta ab abstractis. Illa personæ sunt, hæc alterutrius naturæ.*

Rectè proin dico, Deus est homo, & homo est Deus; sed non item, Deitas est humanitas, aut humanitas est Deitas. Etiam in naturalibus hæc differentia valet; multa enim in abstracto sunt opposita, quæ in concreto sunt diversa seu subordinata. Rectè dicitur animatum est corporeum, & quoddam corporeum est animatum: sed non item, anima est corpus, aut corpus est anima. Sic totus Christus ubique est, sed non totum Christi, id est, utriusque natura.

VIII. Excellentia humanæ naturæ Christi *partim in donis, quæ ex unionis gratia promanant, partim in honore adorationis consistit.*

IX. *Ex donis imprimis consideranda Scientia & Potentia ejus.*

X. *Etsi scientia illa æterna, quæ proprietas divinæ naturæ essentialis est, in humanam naturam transfusa non sit; triplicem tamen scientiam humana quoque natura obtinet, Donativam, Infusam, & Experimentalem.*

XI. *Donativa* scientia beatorum *dicta, est, quâ humana natura divinæ essentiæ arctissimè unita, eandem videt, tametsi eam non comprehendat.*

Infinitum enim à finito comprehendi nequit: videt | Deum ὅλον, ἀλλ' οὐχ ὅλως.

XII. *Scientia Infusa est quâ Christus à Spiritu sancto unctus, novit quicquid ad res cœlestes pertinet; & alias non nisi per gratiæ lumen videri potest.*

XIII. *Scientia Experimentalis est, per quam cognoscit Christus, quæ lumine naturæ cognoscuntur; ex causis effecta, ex effectis causas, ex contrariis contraria, &c. intelligendo.*

XIV. *Etsi autem tum donativa tum infusa scientia Angelos non minus quàm homines superet, alia tamen est à scientia æterna, seu omniscientia.*

XV. *Scientiæ verò experimentali opponitur ignorantia, quæ Christo tribuitur; in hoc enim Scientiæ genere Luc. 2. 52. profecisse dicitur.*

A. R. Quod ignorantia quædam Christo tribuitur non est illud propriè atque ex vero intelligendum: indignum enim videtur huic ignorationem rerum ullam attribuere, qui eo fine in mundum venit, ut tenebras nostras discuteret, & Salutaris scientiæ lumen accenderet: Et si ignorantia est carentia cognitionis necessariæ, & quâ præditum oportuit, peccato non vacat. Multum interest *nesciat* quis *peccatum*, an *ignoret*:

est

est enim ignorantia privatio cognitionis, quæ habitus est; et hujus expers erat Christus, utpotè in quo reconditi fuerint thesauri omnes sapientiæ atque scientiæ. Hoc sensu *Petrus*, Jo: 21. & omnes discipuli, Jo. 16. profitentur quod Christus cognoverit omnia. *Nescire* autem, sive *non scire*, notat tantummodò suspensionem actûs cognoscendi, quæ res privatio esse non potest in eo cui habitus inest. Connivere aliud est ac excutire; nam qui connivet, habet is quo videat, ut ut oculorum usuram intermittat, quibus alter planè captus est. Rursus, in Scripturis *cognoscere* idem interdum est quod *notificare*: Gen. 22. *nunc cognosco quod metuas*: id est, notum tibi atque perspectum, pari modo, *non cognoscere* poterit explicari per *ly non notificare*, ex regulâ contrariorum. In hanc sententiam dixit Christus, nescire se diem extremi judicii; id est, non se ita eum scire, ut in vulgus efferre vellet atque propalare. Ad eundem modum, cùm dicitur quod Christus in scientiâ profecerit, sensus verborum is est, non fuisse eum ignarum, verùm quod usum earum rerum atque experientiam habuerit, quarum cognitionem habitualem à principio erat nactus.

XVI. *Potentia humanæ naturæ ea data est, ut illa quoque Angelis & hominibus superior sit: virtutem enim instrumentalem accepit edendi miracula, principali tamen potentiâ seu omnipotentiâ reservatâ τῷ Λόγῳ, qui humana naturâ ut instrumento, utitur.*

XVII. *Honor, qui ex unione personali consequitur, est humanæ naturæ adoratio: non tamen carnis, qua caro est; nec creaturæ, sed Dei in carne creata.*

XVIII. *Tertium consequens unionis hypostaticæ, est* concursus utriusque naturæ in operibus, *quæ* θεανδρικὰ, *Dei virilia, &* ἀποτελέσματα *nuncupantur, in quibus hæc quatuor considerandа: 1.* ὁ ἐνεργῶν, *agens persona, seu Christus ipse. 2.* τὸ ἐνεργητικὸν, *principium secundùm quod, nempe duæ naturæ Christi. 3.* ἡ ἐνέργεια, *duplex actio secundum duplicem naturam. 4.* τὸ ἐνέργημα, *opus externum, ad quod actiones illæ communionem habent.*

Facit huic simile gladii igniti in quo occurrit, 1. Unitas gladii. 3. Duo agendi principia, ferrum & ignis. 3. Duæ actiones sectio & ustio. 4. Unum opus, sectum & ustum.

Tantum de Conceptione Christi. Nativitas est, quâ Christus tempore ordinario a B. Virgine in utero gestatus, tandem genitus & in hanc lucem editus est.

Luc. 2. 6, 7. Factum est autem, cùm essent illic, ut explerentur dies ipsius ad parviendum. *Peperit igitur Filium suum primogenitum.*

CANONES.

CANONES.

1. *Nativitatem Christi adversus Iudæos firmiter credimus.*

Confirmatio duplex est. Prior, ex Prophetis quia & loca quibus nasci, educari, docere & pati debuit, vastata sunt; & tempus, quo secundum Prophetarum vaticinia venire debuit, præteriit. Bethlehemæ quippe nasci, *Mich.* 5. 2. Nazarethæ educari, Esa. 11. 1. Hierosolymam stante secundo Templo ingredi debuit, Zachar. 9. 9. Chagg. 2. 7, 9. idque abolitâ quartâ Monarchiâ, Daniel. 2. 44. Sceptro item à Iudæis nondum penitus ablato, Gen. 49. 10. At Bethlehem, Nazareth, Ierusalem, & Templum secundum jamdudum vastata sunt. Quarta illa *Monarchia* sublata est, & Sceptrum à Iuda penitus sublatum. Necesse est igitur *Messiam* venisse. Posterior, ex congruentia historiæ Lucæ Evangelistæ de nativitate Christi, cum vaticiniis Propheticis de tempore adventus *Messiæ*, Gen. 49. 10. de familia. Ier. 23. 5. de Virgine matre. Esa. 7. 14. de patria, *Mich.* 5. 2. de statu deniq; eius, Esa. 53. 2.

11. *Nativitas propriè loquendo, non est humanitatis, sed Christi hominis; non naturæ, sed personæ.*

A. R. Est profecto nativitas *naturæ* tanquam termini; *Personæ* tanquam subjecti: generatur enim tam Natura, quàm Persona; verùm hæc *terminative*, illa *subjectivè*.

III. *Duæ sunt Filii generationes: æterna una, qua genuit eum Pater, temporalis altera, qua natus est ex Virgine: duæ quinetiam Filiationes, quarum altera Patris, altera Mariæ Filius exsistit.*

IV. *Falso tamen duplex Filius aut duo Filii statuuntur. Non enim est in ipso ἄλλος καὶ ἄλλος, sed ἄλλο καὶ ἄλλο.*

V. *Proinde Maria non tantum* Χριστοτόκος, *(ut Nestoriani voluerunt) sed & Θεοτόκος appellanda est.*

VI. *Christi nativitas naturalis & supernaturalis est. Naturalis quatenus ordinario tempore & aperto utero; supernaturalis vero, quatenus ex virgine genitus est.*

Pontificii sub Virginitatis Mariæ ruendæ prætextu statuunt, Christum ex Maria, utero clauso, & sine ejus dolore, natum: etsi autem posterius, quod de partus ἀνωδυνία affirmant Veteres, in medio relinquimus: pernegamus tamen, per clausum uterum Christum exiviſse, cum disertè ipsi applicetur Lex, quæ vult, *ut omnis masculus διανοίγων μήτραν, sanctus sit Domino*, Lucæ 2. 23. Nec Virginitas Mariæ in hoc consistit, quòd uterus ejus in partu non apertus sit, sed quòd à viro non cognita sit.

VII. *Mariam post partum quoque Virginem mansisse credimus; non enim conjuginm ejus cum Iosepho in prolis generatione sed in ejus educatione & sancta vitæ conuictione consistebat.*

VIII. *Etsi Christum alii fratres subsequuti non sint, rectè tamen Mariæ* Primogenitus *appellatur.*

Quatuor

Quatuor modis Christus in Scriptura Primogenitus dicitur. 1. Ratione generationis æternæ, quâ prius genitus est, quàm esset ulla creatura, Colos. 1. 15. 2. Ratione electionis & dignitatis, qua primogenitus est inter fratres, Roman. 8 29. 3. Ratione resurrectionis, quâ primogenitus est ex mortuis, Colos. 1. 18. 4. Ratione nativitatis ex Virgine Luc. 2. 7. Primo genitus autem non tantum is est, quem alii fratres sequuntur, sed is quoque, qui primus nascitur, ut maximè unigenitus sit, aut nulli alii fratres eum sequantur. Unde tales etiam prius quàm fratres haberent, Deo consecrati sunt, tanquam primogeniti, Num. 18. 16.

IX. *Fructus nativitatis cum oratione, tum cantico Angelorum indicatur.*

Oratio est, Luc. 2. 10, 11. *Tum dixit Angelus iis (pastoribus) Ne timete; ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit toti populo: Natum esse vobis hodiè Servatorem, qui est Christus Dominus in urbe Davidis.* Canticum verò est, *Gloria Deo in altissimis, & in terra pax & in hominibus benevolentia*, Ibid. v. 14.

CAPUT XVII.

In quo

De *officio Christi Mediatorio.*

HActenus consideravimus Personam Christi Redemptoris. *Officium ejus Mediatorium est, ut tanquam* Θεανθρωπος *illa quæ salutis nostræ causâ inter Deum & nos peragenda erant exp. diret.*

CANONES.

I. *Officium Christi Mediatorium pulchrè nomine* Jesu, Messiæ, Christi, *&* Domini, *indigitatur.*

II. *Alia ratione Christus Mediator Angelorum quàm Hominum dicitur. Illorum Mediator est, respectu gratiosæ cum Deo unionis, horum vero respectu Reconciliationis ac Redemtionis.*

III. *Causa efficiens hujus officii est tota SS. Trinitas, sed Pater κατ' ἐξοχὴν.*

Esa. 42. 1. *En servus meus, quem sustento: electus meus, quem benignè accipit anima mea.* Et 49. 1. *Jehova inde ab utero vocavit me,* Psal. 110. 5. *Iuravit Iehova & non pœnitebit eum, Tu es Sacerdos &c,* Heb. 5. 5. *Christus non ipse hanc gloriam sibi tribuit, ut fieret Pontifex, sed is, qui dixerat ei, Filius meus es tu, ego hodie te genui.*

IV. *Subjectum ejus non solum est totus Christus, sed & totum Christi, estque Mediator secundum utramque naturam.*

Negant

Negant hoc Samosateni & Pontificii, docentes Christum secundum humanam tantùm naturam *Mediatorem* esse. Verum nititur hic canon ratione firmissimâ. Si enim *Mediatoria* operasunt θεανδρικὰ ἀποτελέσματα, in quibus non tantum humana, sed & divinâ actione opus est, tum officium hoc Christo tribuitur etiam secundum divinam naturam. Atqui prius est. Ergo & posterius. Assumtum probatur exemplis. Sine *Deitatis* operatione nec occultam illam Dei sapientiam proferre, nec mentes nostras illuminare posset. Sine deitatis efficacia nec satisfactio meriti locum apud Deum habere, nec intercessio efficax esse potuisset. Sine Deitate nec onus illud iræ divinæ infinitum sustinere, nec mortem aut Diabolum superare & abolere potuisset. Sine Deitatis virtute nec Ecclesiam conservare, nec hostes coercere potuisset. Nec obstat, quod unus *Mediator* Dei & hominum *homo Iesus Christus* dicatur. 1 Tim. 2. 5. Non enim vox *hominis* naturæ est, sed personæ, & cum *Dei* & hominum Mediator dicitur, mediatio ὑποστατικὴ quâ Deus & Homo est, præsupponitur. Multa interim testimonia sunt, quibus deitatis operatio imprimis urgetur, Act. 20. 28. *Deus Ecclesiam acquisivit proprio sanguine*, Hebr. 9. 14. Per Spiritum æternum *seipsum obtulit*. Joan. 1. 7. *Sanguis Iesu Christi* Filii ejus *purificat nos ab omni peccato*. Etsi vero Filius pars offensa sit, nihil tamen obstat, quin *Mediatorem* agat apud seipsum. Ut enim propriè justitia dicitur respectu alterius, analogicè vero respectu nostri: ita mediatio propriè est respectu aliorum, analogicè vero respectu ipsius mediantis. Est quidem Christus absolute consideratus pars offensa: idem tamen Mediator est, quatenus per gratiosam οἰκονομίαν, Intercessoris officium in se suscepit, non secus ac Regis cuiuspiam Filius, qui unà cum Patre offensus, ad perduelles transit, eosque Patri reconciliat.

V. *Obiectum*

V. *Objectum officii Christi est, Deus offensus & Homo offensæ reus.*

VI. *Modus, quo ad officium hoc vocatus est, in ubere illi Christi unctione consistit, qua Spiritus sancti Charismata, nostri respectu, sine mensura accepit.*

Psal. 45. 8. *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.* Iesa. 61. 1. *Spiritus Domini Iehovæ super me, quoniam unxit me.* Ioan. 3. 34. *Huic non admetitur Deus Spiritum.*

VII. *Finis ejus est, ut per quem Deus omnia condiderat, per eundem sibi omnia reconciliaret.*

Coloss. 1. 20.

VIII. *Christus Mediator est, merito & efficacia.* Merito, *quia plenissimè pro nobis satisfecit.* Efficacia, *quia meritum nobis efficaciter applicat.*

Hinc iterum apparet, non tantum secundum humanam, sed & secundum divinam naturam, officium hoc ab illo administrari; quippe sine qua nec infiniti valoris esset meritum, nec nobis applicaretur. Servat igitur & vivificat nos, peccata remittit, ac preces exaudit, secundum humanam merito, secundum divinam naturam vero efficacia.

IX. *Christus solus & unicus Mediator est.*

Act. 4. 12. *Non est in alio quoquam salus; nec enim aliud nomen est sub cælo datum quod sit inter homines, per quod nos oporteat servari,* 1 Tim. 2. 5. *Unus est Mediator Dei & hominum, homo Iesus Christus.*

Offi-

Officium hoc Christi triplex est: Propheticum, Sacerdotale, & Regium.

Propheticum officium est, ut in veritate cœlesti electos instituat.

Partes ejus sunt, externa consilii divini promulgatio, & interna mentis illuminatio.

Sacerdotale officium est, ut cum satisfactione coram Deo plenissima nostro loco compareat, & pro nobis intercedat.

Partes ejus sunt, Satisfactio & Intercessio.

Regium officium est, ut Ecclesiam gubernet & conservet.

Partes ejus sunt, Ecclesiæ gubernatio, & hostium debellatio.

CAPUT XVIII.

In quo

De *Christi Mediatoris exinanitione.*

TAntum de Persona & officio Mediatorio Christi. Status ejusdem est conditio, qua Christus tanquam Θεάνθρωπος, officium suum Mediatorium exsequutus est.

Estque tum Exinanitionis, tum Exaltationis.

Status Exinanitionis seu Humilitatis est, quo cum in forma Dei esset, formâ servi assumtâ, Patri pro nobis obedivit; mortuus & sepultus est, atque ad inferos descendit.

Officio igitur suo Prophetico, Sacerdotali, & Regio ità functus est in hoc statu, ut Deitatis formâ ac gloriâ se quodammodo abdicârit.

Non

Non exuendo se Deitate, sed occultando eam in assumta servi forma. Etsi vero Deitas Christi in humiliationis quoque statu, in miraculis præsertim, se exseruerit, parum tamen hoc fuit, si conferatur cum clara eius, in exaltatione, patefactione.

Prophetico officio, in statu Exinanitionis, functus est, non mediatè tantùm, præmisso Joanne Baptistâ Præcursore, & vocatis Apostolis, sed immediatè quoque, perditis ovibus, Israelis imprimis, veritatem cœlestem, magna cum constantia, tolerantia & efficacia, tum Doctrinæ, tum miraculorum, prædicando.

Sacerdotale verò officium administravit in hoc statu, plenissimè pro nobis satisfaciendo, humilitérque pro nobis intercedendo.

Satisfactio Christi est, quâ Legi nostro loco subjectus, maledictionem peccatis nostris debitam subeundo, & obedientiam à nobis requisitam Legi perfectissimè præstando, nos à maledictione liberavit, & vitam nobis æternam restituit.

Hæc igitur in pœnarum persolutione & justitia perfecta consistit: in illa præcipuè obedientia passiva; in hac activa imprimis elucet.

Studio hanc restrictionem addo, ne existimemus obedientiam passivam & activam sic differre, ut pœnæ persolutio in sola passiva, & justitia perfecta in sola activa obedientia consistat. Nec enim tempore differunt, cum utraq; à primordio incarnationis usq; ad mortem extendatur. Nec subjecto differunt, quia eadem obedientia diversò respectu activa & passiva est, adeóque obedientia Christi actio passiva & passio activa existitit; quatenus enim passio pœnæ est receptio, passiva obedientia dicitur; quatenus vero summæ dilectionis est testificatio, activa nominari potest. Nec obedientiæ in activam

et

& passivam divisio, est divisio in partes, sed tantum distinctio a fine petita, duplici nimirum satisfactione pro pœna & pro vita æterna. Priorem Comminatio Maledictionis transgressoribus, Deut. 27. 26. tacta, posteriorem Promisso Vitæ sub perfecta obedientiæ & justitiæ conditione, Lev. 18. 5. requirit. Analogicè igitur dicimur, unicâ perfectiss máque Christi satisfactione, & à pœna liberari, quia pœnas pro nobis tulit: & jure vitæ æternæ donari, quia Legem pro nobis implevit.

Persolutio pœnarum est, quâ pœnas nobis debitas in se suscepit, seque ultro pro nobis victimam sanctum Deo obtulit.

Hæc tum in perpessionibus magnam & extremam Passionem antecedentibus, tum in hac præcipuè consistit.

Canones.

1. *Nulla passionis Christi particula à satisfactione Christi excludenda est.*

Ratio, quia nihil pro se, sed omnia nostro loco passus est.

A. R. Christi passiones verè satisfactoriæ erant, 1. Si spectemus amoris ipsius Magnitudinem, 2. Tormentorum atrocitatem & multitudinem, 3. Personæ ipsius dignitatem, 4. vitæ ipsius sanctimoniam.

11. Non

11. *Non igitur removendæ à Christi λυτρο perpessiones innumeræ, quas Christus ad extremam usque perfectionem Hierosolymitanam sustinuit. Etsi enim passio Christi extremam antecedens eius κατακλὴν dici possit, revera tamen pars satisfactionis integralis exstitit.*

Sicut negari non potest, centum florenos ab eo, qui tonnas aliquot auri debet, solutos, partem esse solutionis integralem, quamvis respectu totius ad principalis summæ exiguam.

111. *Scriptura tamen synecdochicè & κατ' ἐξοχὴν extremam illam passionem, tanquam Redemptionis Λυτρον, mortémque Christi ac ejusdem in ara crucis oblationem, velut hostiam victimam & sacrificium expiatorium describit.*

Videatur hac de re, cap. 9. & 10. ad Hebræos.

1v. *Causa huius Passionis efficiens princeps, est SS. Trinitas: administræ sunt, hostes Christi ex Iudæis & Gentibus.*

v. *Persona, quæ pro nobis passa est, non est Pater, nec Spiritus sed filius Dei.*

v1. *Etsi autem Deus rectè passus esse dicatur, divinitas tamen non est passa. Passus est Deus in carne, sed non cum carne.*

v11. *Perpessiones Christus varias pertulit, quarum tres sunt classes: Antecedentes Mortem, Mortis ipsa & Mortem consequentes.*

v111. *Antecedentes mortem internæ sunt & externæ.*

1x. *Internæ sunt, Tristitia, Angores & Cruciatus ex atrocitate iræ divinæ & conflictu cum tentatione*

tentatione abjectionis ac desertionis orti, qui & sanguineum ei sudorem, & miserabilem illam vocem, Eli, Eli, lama sabachthani, Deus mi, Deus mi, cur me deseruisti? *expresserunt.*

x. *Etsi autem cum adjectionis tentatione luctatus sit, nec tamen desperavit, nec tentationi succubuit, sed eam fiducia firma in Deum superavit.*

Cujus victoriæ argumentum indubium est, quòd in summo illo angore Deum, Deum suum nominare non desiit.

xi. *Externæ perpessiones sunt cruciatus corporis, quos singulis propemodum membris & sensibus sustinuit: capite spinis lacerato & calamis percusso; facie sputis fœdata & alapis contusâ; auribus dicteriis & convitiis lancinatis; oculis Discipulorum & Matris luctu adjectis, linguâ siti perustâ ac aceto & felle infectâ; corpore nudato & flagris discisso, eodémque perfossis manibus & pedibus cruci affixo ac inter latrones suspenso; nervis distractus, & latere lancea confosso.*

xii. *Mortis non vulgare genus, sed maledictum, delectum fuit; crux nimirum, jam olim Dei oraculo exsecrabilis.*

Maledictus qui pendet in ligno, Deut. 21. 23.

xiii. *In morte Christi non soluta est personalis unio: separata est anima à corpore, sed neutrum ab* ὑποστάσει *Filii Dei.*

A. R.

A. R. In morte Christi non est Salutaunio personalis: est hoc verissimum; atque eiusce causa est, quia dona Dei sunt ἀμεταμέλητα: est autem Hypostatica unio præcipuum ex donis cælesti. bus, quæ dissui non poterat, nisi per interventum sceleris; scelere porro nullo tentari potuit is atque devinciri, qui idcò venit ut peccatores salvaret. Non est negandum, quod Christus se derelictum fuisse atque destitutum proclamet, iis verbis, *Deus mi, Deus mi, quare dereliquisti me?* Non tamen est ea his vocibus subiecta vis, quasi dissuta fuerit per mortem aut interruptaunio hypostatica, vivus enim ista loquebatur Christus. Hoc tantum significatur inde, quod torcular solus calcaverit, imò ne solus quidem. nam ipse profitetur patrem secum unà esse; Christus eo respectu solus erat & sibi relictus, quod nonerat qui eum liberaret tormentis aut eximeret aut levaret; erat tamen qui fustentaret, præsens utique numen, absque quo nunquam ille consummâsset opus redemptionis nostræ: spissum illud, atque humanis viribus maius. Pater quidem commodè dici potest illum dereliquisse, quatenus eum inter manus inimicorum omiserit, neque exemerit. At verò contrà obiici potest, animam Christi medium fuisse unionis inter deitatem & corpus humanum Christi conciliandæ: sublato Medio quâ potuerunt inter se cohærere extrema? Respondeo, medium illud congruitatis fuisse, non necessitatis; erat enim Deitas cum corpore Christi coniuncta atque unita, in utero virginis, ante infusam animam, aliàs non potuisset ille concipi ex spiritu sancto: ad eundem modum poterat Deitas excedenti animæ

superstes

ſuperſtes cum corpore adhuc uniti. Sic igitur habeto, animam, quâ ſpiritus eſt, medium fuiſſe perquam idoneum unde unirentur inter ſe Deitas & corpus humanum, & non erat illud ita prorſus medium ut abſolutè neceſſarium foret.

XIV. *Perpeſſiones mortem conſequentes, nullo quidem cum dolore, attamen cum ignominia coniunctæ, ſunt ſepultura Chriſti, & triduana eius in ſepulcro detentio.*

XV. *Sepultura eſt pars perſolutionis pœnarum, quæ corpus Chriſti, non ſecus ac quodvis humanum cadaver, in ſepulcrum coniectum fuit.*

XVI. *Triduana eius in ſepulchro detentio, eſt ultimus humiliationis gradus, quo, anima in paradiſum tranſlata, corpus Chriſti ſub doloribus et vinculis Mortis, acſi ab ea plane ſuperatus & abſorptus eſſet, per triduum adhuc in ſepulchro triumphantibus hoſtibus de ipſo tanquam exciſo, detentum fuit.*

Act. 2. 24. *Quem Deus ſuſcitavit ſolutis doloribus mortis.*

XVII. *Quæritur hîc; cum in quarto Symboli articulo Chriſtus ad inferos deſcendiſſe dicatur, de quanam Paſſionis Chriſti parte id intelligendum ſit.*

Fabuloſa planè & ridicula eſt Pontificiorum narratio de locali Chriſti in limbum Patrum deſcenſu, & eorundem liberatione: cui non multum diſſimilis eſt illorum ſententia, qui Chriſtum in infernum ingreſſum eſſe fingunt, ut illic tanquam Victor triumpharet. Repugnat utraq; opinio Evangelicæ hiſtoriæ; cum enim Chriſtus Deitate ſuâ alioquin ſit ubique,

ubique, anima verò ab ipso, in cruce pendente, in manus Patris commendata, & corpus in sepulchrum reconditum sit, falsum est, Christum localiter ad inferos descendisse. Ad hæc, cum Deus se Deum patrum, etiam post obitum illorum, profiteatur, Exod. 3. 6. nihil absurdius est quàm Patrum animas in limbo fuisse detentas. testatur Petrus, 1 Ep. 3. 19. Christum prædicâsse spiritibus olim immorigeris: verum id de ea prædicatione intelligitur, quæ facta est ante diluvium, per Noachum, ad hoc, à Christo Spiritu suo instructum. Nec quicquam fundamenti habet figmentum de triumpho Christi apud inferos: tum, quia non triumphavit ante resurrectionem; tum, quia in cœlis potius quam apud inferos triumphandum fuisset. Cæterum, cùm vox *School* aliàs sepulchrum, aliàs infernum seu damnatorum locum notet, in Scripturis varias significationes habet hæc phrasis, *ad inferos descendere.* Aut enim idem est quod sepultum esse, Psal. 16. 10. *Non derelinquens animam meam apud inferos,* (vel *in sepulchro*) Aut idem est, quod in summos cruciatus & angores incidere, 1 Sam. 2. 6. *Iehova demittit ad inferos* (vel *in sepulchrum*) *& educit.* Psal. 8. 6. *Dolores inferni* (*sepulchri*) *circumdederunt me.* Aut statum eorum designat, qui à morte oppressi & absorpti sunt, Psal. 49. 15. *Tanquam pecudes in inferno* (*sepulchro*) *dispositi, mors depascet eos.* Vide Es. 14. 11. & seqq. Prima expositio in quarto Symboli articulo locum non habet; non enim verisimile est, in tam brevi fidei compendio & ταυτολογίαν committi, & planius per obscurius declarari. Iis secundatantum στενοχωρίας incommodum obstare videtur, quod demum post mortem summa illa Christi tristitia & animi angores memorentur. Sed rem planam facit Calvinus, ostendens, non temporis, sed rerum ordinem observari: sic, ut articuli illius duo sint membra, prius de corporis, posterius de internis animæ cruciatibus. Tertiam expositionem qui tenent, ordinem cumprimis urgent, tum quod detentio Christi in sepulchro, ultimus sit humiliationis gradus; tum, quia hac ratione perpessionibus Christi

ſti lætè reſpondeant exaltationis gradus, nempe, Morti Reſurrectio, Sepulturæ Aſcenſio in cœlum, & Deſcenſui ad inferos, Seſſio ad dextram Patris. Ut autem hæc ſententia non improbatur, ità prior non temere rejicienda eſt. Imprimis non contentioſè hac de re diſputandum videtur, cum particula, *De* deſcenſu Chriſti ad inferos, non ſemper quarto articulo fuerit adjecta, ut teſtatur Symbolum Nicænum & alia quam plurima. *Modo* hoc firmum maneat, nec ſpirituales illas animæ paſſiones, nec triduanam illam detentionem Chriſti in ſepulchro, à Chriſti perpeſſionibus ſeparari debere.

XVIII. *Formam ſeu modum Paſſionis Chriſti quod attinet, paſſus eſt,* 1. *Verè.* 2. *Sanctè et innocenter.* 3. *Voluntariè.*

Probe hæc tria tenenda ſunt; niſi enim verè paſſus eſſet, pro peccatis noſtris non ſatisfactum eſſet. Niſi ſanctè et innocenter paſſus eſſet, non perfectum haberemus Pontificem, Heb. 7. 26. Niſi denique voluntariè ſe maledictioni ſubjeciſſet, coactum fuiſſet ejus ſacrificium. Hinc ait, Hebr. 10. 7. *Ecce adſum, ut faciam Deus voluntatem tuam.*

XIX. *Finis paſſionis Chriſti generalis, eſt Dei Gloria, et imprimis Patefactio Iræ Dei adverſus peccata, Juſtitiæ item et Miſericordiæ. Nec non Demonſtratio divinæ et humanæ naturæ. Specialis vero et proprius, eſt Satisfactio pro peccatis noſtris.*

XX. *In fine et uſu cuiuſque ſpecialis perpeſſionis ratio habenda eſt analogiæ, qua expiatio cum peccatis et paſſio cum pœna alioquin nobis perſolvenda comparetur.*

Exempli

Exempli gratiâ: Gravissimos dolores in anima, & in corpore sustinuit, tum ut peccata animæ & corporis expiarentur, tum ut à doloribus spiritualibus & corporalibus, æternum alioquin nobis sustinendis, nos liberaret. Mortuus est genere mortis exsecrabili, crucis nimirum, partim ut expiaret peccata, quibus exsecrationem promeriti eramus, partim ut exsecratione illa ac damnatione nos sublevaret. Sepultus est, ut testaretur, peccata nostra secum sepulta esse, & ut sepulchra, quibus velut carceribus ad judicii horrendi diem includendi eramus, sanctificaret in κοιμητήρια. Triduana in sepulchro detentio docet, promeritos esse nos peccatis nostris ut æternum mori nobis dominaretur, nisi ignominiosa ejus detentio pro hac quoque pœna satisfecisset.

XXI. *Annihilant Passionis Christi finem et fructum qui ideò tantum passum esse dicunt, ut nobis exemplo præiret.*

Verum quidem est, Christum patiendo nobis exemplum reliquisse: primarius tamen passionis fructus, est satisfactio pro peccatis nostris. Sociniani Christum hactenus tantum Servatorem agnoscunt: 1. Quod veritatem cœlestem annunciet. 2. Quod eandem confirmet. 3. Quod Passionis & Resurrectionis exemplo precat. 4. Quod vitam æternam tandem conferat. Ubi urgentur Scripturæ dicta, quæ testantur, Christum pro nobis mortuum esse, eludere illa conantur, explicando particulam *pro* per *propter*, ut sensus sit, mortuum esse pro nobis, h. e. propter nos, nostro bono, non autem nostro loco. Verum pestilentissimam hanc hæresin sequentia argumenta refellunt. 1. Quia sic pro nobis mortuus est, ut animam suam dederit λύτρον ἀντὶ πολλῶν, *pretium Redemtionis pro multis*, Matth. 20. 28. Ut seipsum dederit ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων, 1. Tim. 2. 6. Ut sanguine suo pretioso nos

rede-

redemisse dicatur, 1 Pet. 1. 18, 19. Ἐλυτρώθητε inquit, *redempti estis*. Iam verò, quis ignorat, aliud esse, exemplo ad salutem seu liberationem præire; aliud verò, λυτρον pro aliquo solvere? Qui enim non pro mancipio & ejus loco satisfaciat, qui λυτρω illum redimit? 2. Quia sic pro nobis mortuus est, ut peccatum pro nobis factus sit, 2 Cor. 5. 21. Ut peccata nostra in se susceperit, et pœnas peccatis nostris debitas ipse tulerit, Esai. 53. 4. An vero alterius delictum in se susci pere, & pœnam ab ipso promeritam ferre, est tantum exemplo præire, & non loco ejus puniri ac satisfacere? 3. Si sacrificia Veteris Testamenti à Sacerdotibus populi loco oblata sunt; tum Christi quoque sacrificium nostro loco præstitum est. Prius verum est. Ergo & posterius. Asserunt audacter, non dari exemplum in Scripturis, ubi particula *pro* sit idem quod *loco alterius*. At quis non videt hoc in sequentibus? Ioan. 10. 11. *Bonus Pastor animam suam deponit pro ovibus suis?* utique ad mortem usque loco ovium pugnando. Rom. 5. 7. *Vix pro justo quisquam moriatur*, Rom. 8. 26. *Spiritus intercedit pro nobis*, et vers. 31. *Si Deus pro nobis; quis contra nos?* et 9. v. 3. *Optarim ego ipse anathema esse à Christo, pro fratribus meis, &c.* Neque verò ideò non sufficiens λυτρον est Christi passio, quòd pœna peccatis nostris debita sit æterna, passio verò Christi non sit æterna. Etsi enim tempore non æterna sit, æquivalens tamen est pœnæ æternæ: tum propter infinitam majestatem et dignitatem personæ Christi: tum propter infinitum pondus et magnitudinem passionis, et oneris iræ divinæ, cui totus Mundus omnesque creaturæ ferendo impares fuissent.

XXII. *Evertunt eandem Christi satisfactionem Papani, alios Sacerdotes constituentes, et missam idololatricam pro sacrificio obtrudentes.*

Re-

Refelluntur firmissimis rationibus. I. Quia *unus Mediator est.* 1 Tim. 2.5. II. Quia de uno tantum Sacerdote Paulus loquitur, Heb. 7.26. *Talis nos decebat Pontifex.* III. Quia una oblatio facta esse dicitur, He. 7.27. *Id enim fecit semel.* et v. 27. *Non ut sæpe seipsum offerat,* et 10,10. *Per oblationem semel factam.* et v. 14. *Unicâ oblatione consummavit in perpetuum eos, qui sanctificantur.* v. 18. *Ubi peccatorum remissio, non est amplius oblatio pro peccatis.* IV. Si ideo abrogatù fuit sacerdotium Veteris Testamenti, quia Sacerdotes pristini ψιλοὶ ἄνθρωποι fuerunt: tum nemo nisi Filius Dei in N. T. Sacerdos idoneus existit, He. 7.28. *Lex homines Pontifices constituit, at Sermo juris jurandi Filium.* Excipiunt. Christum primarium Sacerdotem esse, ipsos secundarios et hac in parte Christi instrumenta. Verum aut illud ipsum Sacrificium offerunt, quod Christus in cruce, aut aliud. Si aliud offerunt, ex superioribus rationibus non est idoneum: si idem, sequuntur hæc absurda. 1. Christum ipsum pro se ipso offerre, quia et illi pro seipsis offerunt. Idem enim faciet primarius Sacerdos et secundarius, quamvis alio modo. 2. Ipsos ie carnificius, qui Christum cruci affixerunt, accensere 3. Cum idem sit Sacerdos et victima huius sacrificii: ipsi, minimum secundario, erunt victimæ. Non majorismomenti est distinctio sacrificii cruenti et incruenti. Sic enim contra superiora testimonia, non unicum esset sacrificium, et sacrificio incruento remissio peccatorum impetraretur, quod aperte negat Apostolus, ad Heb. 9. 12.

XXIII. *Ut autem prædictis erroribus, plurimum Passioni Christi detrahitur, ità latius quàm par est extendunt eius obiectum, qui Christum pro omnibus et singulis hominibus mortuum esse docent.*

Enim vero si meriti et magnitudinem et dignitatem spectemus, tantam esse fatemur, ut decem mundis redimendis sufficeret: si vero ad Dei consilium ac Christi intentionem respiciamus, talsum est Christum

strum pro omnibus et singulis mortuum esse. Hinc ab aliis, pro omnibus mortuus esse dicitur sufficienter, sed non efficaciter: id est, sufficiens esse meritum Christi pro omnibus, ratione dignitatis suæ, sed non efficax in omnibus ratione applicationis, cum non ea intentione mortuus sit Christus, ut mors ejus omnibus applicaretur. Qui enim pro iis moreretur, pro quibus non oravit; Atqui testatur, se pro Mundo non orare, Ioan. 17. 9. Urgent Adversarii loca, quibus Mundi etiam totius, omnium item hominum fit mentio, 1 Tim. 2. 4. & 1 Jo. ap. 2. 2. Quibus item generaliter omnes vocantur. Verum, 1 Joan. 2. 2. *totius Mundi* nomine, metonymicè *Electi in toto Mundo dispersi*, et 1 Timoth. 2. 4. per *omnes homines*, ut sequentia verba docent, quivis homines, seu Ethnici, seu Judæi, seu Reges, seu privati illi sint, adeoque non singula generum, sed genera singulorum, intelliguntur. Quo sensu vox *omnis* sumitur, Gen. 6. 19. Ioel. 2. 28.

Perfecta justitia altera satisfactionis Christi pars est quam conformitate suâ cum Lege, & perfecta obedientiâ eidem præstita, nobis acquisivit ut hæredes essemus vitæ æternæ.

Estque hæc justitia partim originalis, partim actualis.

Originalis est conformitas Christi cum Lege, in qua conceptus & natus est.

CANONES.

I. *Originalis justitia peccato originali opponitur.*

II. *Hæcque non tantùm innocentia seu immunitas est à peccato, sed & aptitudo ac inclinatio ad bonum.*

Sicut peccatum originale non tantum est privatio justitiæ, sed ad malum quoque inclinatio.

III. *Originalis Christi justitia pars quoque est satisfactionis pro nobis præstitæ.*

Ratio I. Quia Lex non tantum actualem obedientiam, sed et omnimodam cum Lege conformitatem requirit; secus enim lues originalis peccatum non esset. II. Quia Christus totus noster est, et quicquid factus est, fecit et fuit, id nostro loco factus est, fecit et fuit.

Actualis justitia, est obedientia, quâ Christus Legem actu ipso perfectissimè implevit. Atque hæc *activa* in Scholis *obedientia* nominatur.

CANONES.

I. *Sicut Passio Christi necessaria est ad peccatorum expiationem, ita activa quoque ejus obedientia & justitia ad vitam æternam impetrandam.*

Ratio I, Quia Lex nos & ad pœnam & ad obedientiam obligat. Ad pœnam, quia maledictum pronunciat, Qui non omnia verba Legis præstiterit, Deut. 27. 26. Ad obedientiam; quia Vitam iis tantum promittit, qui fecerint omnia, Lev. 18. 5.

Qui

Qui fecerit ea vivit in eis: & Luc. 10. 28. *Fac hæc, & vives.* Nec obstat distinctio justitiæ, in Legalem & Euangelicam: siquidem eandem justitiam, quam Lex efflagitat, Euangelium in Christo exhibet. II. Quia duplex hæc satisfactio, duplici miseriæ nostræ respondet: reatui videlicet peccati ac damnationis, & defectui justitiæ, Rom. 3. 23. *Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloriâ Dei.* III. Quia verò ac propriè dicta justitia in actuali obedientia consistit, Deut. 6. 25. *Justitia sit nobis, si observantes fecerimus omnia hæc præcepta coram Jehova.* IV. Quia actualem illam obedientiam aut pro se præstitit, aut nostro loco. Atqui non pro se. Ergo nostro loco. Assumptum manifestum ex relatione Christi ad nos. Quicquid enim in toto obedientiæ cursu fuit & egit, id nostro loco fuit & egit. Excipiunt hic, qui Passivam tantum obedientiam pro satisfactione & merito agnoscunt, activam obedientiam façere quidem ad nostri Redemtionem & Salutem, sed tantum ut necessarium requisitum & causam sine qua non; duabus enim de causis requiri à Christo. Primo creationis jure, secundò, ut gratum esset Deo sacrificium ejus, & ut sanctus esset Sacerdos. Verum prius istius sententiæ membrum falsum est; quia Christus hac in parte, cum aliis hominibus comparari nequit: ut enim Filius Dei non pro se, sed pro nobis, homo et creatura factus: ita non pro se, sed pro nobis Legi subjectus est. Posterius membrum confundit sanctitatem seu innocentiam cum obedientia seu actuali justitia, quæ non minus quàm privatio et habitus differunt. Innocentia quidem est sacrificii Christi requisitum: sed actualis obedientia non tantum requisitum Christi Sacerdotis est, sed & pars satisfactionis et meriti. Si enim actualis inobedientia Adami causa est meritoria damnationis, quidni obedientia actualis alterius Adami causa erit meritoria salutis? Nisi potentioremdicerevelimus Adamum priorem ad damnandum, quàm posteriorem ad servandum.

A. R. Christus idcirco legi subditus erat, 1. ut nos liberaret à maledictione legis. 2. ut Judæis calumniandi occasionem omnem præriperet. 3. ut ostenderet se esse finem legis. 4. ut exemplo suo nos ad ejusdem observationem perpelleret atque invitaret.

II. *Mandatum Patris, cui obedivit Christus, speciale & generale fuit. Speciale, respectu finis, ut non pro se, sed pro nobis obediret. Generale verò, respectu objecti; eidem enim Legi subjectus fuit, quæ nobis præscripta est, & in omnibus, ad quæ Lex nos obstrinxit.*

Qui volunt passivam tantum obedientiam Christi meriti rationem habere, prætendunt Christi obedientiam tantum speciali Patris mandato præstitam esse, ut pro nobis moreretur. At verò hoc non speciale, sed partiale tantum foret mandatum; quàmlatè enim se Lex extendit, tam latè quoque Christi obedientia. Cum igitur Lex & ad pœnam & ad obedientiam nos obliget, utriq; eius requisito satisfecit.

III. *Vita æterna aut in se consideratur, quatenus est plenissima gaudiorum cœlestium participatio: aut oppositè ad damnationem, quatenus est liberatio à damnatione. In priori sensu, vitæ æternæ causa est perfecta Christi justitia: in posteriori verò, vitæ æternæ causa est pœnarum persolutio.*

Aliud est, vitam æternam privativè tantùm, aliud positivè describere. Proprie loquendo, vitæ æternæ causa nulla alia est, quam perfecta justitia, iuxta Legem; *Fac hæc, & vives*. Mors tamen Christi vitæ æternæ causa dicitur, quatenus illa est ab omni malo liberatio. Neque liberatio à damnatione, & gaudium cœleste, partes sunt vitæ sed diversæ tantum relationes. Apparet hinc, quo sensu Christus promittat se carnem suam daturum *pro Mundi vita*,

vita, Joan. 5. 61. Duo hic objiciuntur: I. Si Christi activa obedientia causa sit vitæ æternæ, tum frustra passum esse. II. Si Christus obedierit pro nobis, tum nobis non fore obediendum. At in primo argumento nulla est consequentia; alius est enim finis utrique satisfactionis parti communis, nempe Salus nostra; alius cuique proprius: Passionis enim finis est liberatio à pœna; Iustitiæ verò finis est acquisitio juris vitæ æternæ. Posterius argumentum contra activæ obedientiæ meritum, tale est, quale Socinus format contra meritum obedientiæ passivæ. *Si Christus* inquit, *nostro loco mortuus est, tum nobis non foret resurgendum.* At utrobiq; nulla est consequentia. Alia Christi, alia piorum mors est: illa cum exsecratione conjuncta; hæc cum benedictione. *Illam* subiit Christus tanquam stipendium nostrorum peccatorum; hanc subimus, ut transitum ex hâc vita in cœlestem. Sic alia Christi, alia nostra est obedientia; illa perfecta justitia est, quam nostro loco, & vitæ promerendæ causâ præstitit; hæc verò imperfecta est, & gratitudinis pro redemtione testificandæ causâ præstatur.

IV. *Justitia Christi activa in Veteri Testamento summi Sacerdotis ornatu, propemodum Regio tanquam typo adumbrata fuit.*

Quærunt, qui activæ obedientiæ meritum negant, quo typo illa adumbrata fuerit? Si enim, inquiunt pars est officii Sacerdotalis, qua in re summus Sacerdos eius typum gessit? At quorsum splendidi illi mus ille Sacerdotis ornatus, quo coram Deo comparuit nisi ut vestis iustitiæ Christi esset umbra? Hinc legimus, Sacerdoti Jehoscuæ non tantùm vestes sordidas in signum peccatorum translatorum detractas, sed novas insuper ei datas, ac Cidarim velut coronam impositam fuisse, Zach. 3. v. 4. 5.

Tantum de satisfactione Christi. Intercessio ejus in statu humiliationis est, quâ Christus deprecationes & supplicationes non sine gemitibus & lachrymis apud Patrem pro nobis obtulit.

Exemplis plena est historia Euangelica, quæ Christum etiam integras noctes precando transegisse testatur. Imprimis autem munere hoc functus est Passionis suæ tempore, Joan. 17. & Heb. 5. 7. *Qui in diebus carnis suæ deprecationes & supplicationes apud eum, qui ipsum servare poterat à morte, cum clamore valido & lachrymis obtulit.*

CANONES.

Christi intercessionem annihilant, qui alios præter ipsum Mediatores intercessionis, ut vocant, quærunt.

Pontificii distinguunt inter Mediatorem Redemtionis et Mediatores Intercessionis. Atque posteriorus hoc officium Sanctis demortuis tribuunt. Verùm non minore sacrilegio intercessionem cum secundariis intercessoribus, quàm sacrificium ejus cum secundariis Sacerdotibus communicant. Et cùm non tantum intercessione, sed etiam meritis, Sanctos nobis prodesse fingant, corruit ipsorum distinctio: siquidem redemtionis quoque gloriam inter Christum et Sanctos dividunt: dum ipsorum meritis velut succedaneâ ope nostrorum peccatorum sordes purgari, defectumque suppleri fingunt.

Hactenus de Sacerdotali officio. Regium officium in humiliationis statu administravit, Ecclesiam Verbo & Spiritu sic congregando & conservando, ut nihil externæ Regiæ Magistratis in ipso apparuerit,

CANONES.

CANONES.

Falsò Iudæi corporale & terrenum Messiæ Regnum somniant.

Esa. 42. 2. *Non vociferabitur, neque attollet se, neque faciet ut audiatur foris vox ejus,* & 52. 2, 3. *Assurgit ut tenera planta coram illo, & tanquam radix è terra solitaria: non est forma ei, neque decor; & quando intuemur eum, non est aspectus cur desideremus eum. Contemtus & abjectissimus virorum, doloribus affectus, & familiaris morbo, & velut homo abscondens faciem à nobis, contemtus ità, ut non æstimemus illum.* Zac. 9. 9. *Ecce Rex tuus adveniet tibi justus & salute præditus est; pauper ipse insidens asino,* &c.

CAPUT. XIX.

In quo

De Christi Mediatoris Exaltatione.

SIc actum de Exinanitionis statu. Exaltationis status est, quo Christus è mortuis suscitatus, in cœlum sublatus, ad dextram Dei patris exaltatus, & ad summam gloriam evectus est.

CANONES.

I. *Causa exaltationis hujus efficiens, est tota SS. Trinitas.*

II. *Filius tamen Dei, κατ' οἰκονομίαν consideratus, ejus est objectum.*

III. *Competit autem exaltatio personæ Christi Θεανθρώπου secundùm utramque naturam.*

IV. *Secundùm humanam naturam exaltatus est, depositione infirmitatum, quas assumserat, & impetratione donorum, quæ prius non habuerat; corporis enim & animæ tantam perfectionem assequutus est, quantam creatura capere potest, maximam.*

V. *Secundùm divinam naturam exaltatus est, non dignitatis alicuius ad eam καθ' ἑαυτὸν consideratam accessione, sed Majestatis ejus, quæ prius subservi forma occultata erat, patefactione.*

VI. *Exaltationem hanc Christus consequutus est obedientiâ suâ, non tanquam merito, sed tanquam viâ & medio.*

A. R. Christus hic dicitur *exaltationem hanc suam consecutus obedientiâ suâ, non tanquam merito.* 1. Nihil certius quàm Christum, quà Deus est, non posse promereri: unde enim? Neque vero, 2. gratiam unionis hypostaticæ promeruit, quatenus homo erat; erat enim istuc infinitè majus quàm ut meritis consequi possit vel homo vel etiam Angelus quispiam. Neque, 3. inter conceptionem actu ullo liberi arbitrii meritus est plenitudinem illam gratiæ atque scientiæ, quâ instructus erat atque imbutus: Neque, 4. promeruit quicquam, quod non ipsi debitum erat respectu unionis hypostaticæ. At verò illud inficiari nefas, quod promeruerit quicquid in eum honoris collatum fuit ante mortem ipsius, uti & Exaltationem ipsius postquam resurrexisset: hoc enim disertis verbis ostendit Apostolus, quod quoniam se humiliaverit, & obediens futurus fuerit usque ad mortem, mortem scilicet crucis, idcirco Deus eum exaltaverit, extulerit, evexerit.

evexerit. Philip. 2. 9, 10, 11. *de torrente in viâ bibet, propterea exaltabit caput.* Hâc de causâ Augustinus in Joan: tract: 104. appellat humilitatem Christi meritum gloriæ ipsius, & gloriam mercedem humilitatis ipsius. Christus ergo hanc gloriam consecutus est ex debito, tum ratione personalis unionis, tum ratione meriti: quid enim prohibet, quo minus aliquid duplici de causâ debeatur?

VII. *Finis ejus est testificatio, quod munere à patre injuncto, in exinanitionis statu probè defunctus sit: & patefactio potentiæ divinæ, quâ meritum nobis efficaciter applicat.*

Partes seu gradus ejus tres sunt: Resurrectio, Ascensio in cœlum, & Sessio ad dextram Dei Patris.

Resurrectio, est primus exaltationis gradus, quo Christus, mortis imperio superato, tertio die in ea ipsa carne quam deposuerat, suscitatus est, ut Deo vivat æternum.

CANONES.

1. *Christus non objectum tantum, sed causa efficiens est Resurrectionis suæ.*

Rom. 1. 4. *Declarato Filio Dei potenter secundum Spiritum Sanctitatis per Resurrectionem ex mortuis,* 1 Pet. 3. 8. *Morte quidem affectus carne, vivificatus autem Spiritu.*

II. *Materia Resuscitationis, est idem corpus, quod crucifixum erat; qualitatibus tamen novis donatum & glorificatum.*

III. Nec

III. *Nec tamen, ita mutatum est, ut quantitatem et trinam dimensionem habere desierit.*

Secus, nec corpus esset, nec Christus post exaltationem homo mansisset.

IV. *Forma in nova & indivisibili unione corporis & animæ consistit.*

V. *Etsi miraculosa planè sit Christi Resurrectio, falsò tamen, corpore suo saxum sepulchro obditum, aut post Resurrectionem clausas januas penetrâsse dicitur.*

Matth. 28 2. *Angelus Domini devolvit lapidem*, Ioan. 20. 19. Τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, *Clausis januis*, non per clausas januas.

VI. *Finis Resurrectionis præter generalem suprà dictum, est certitudo nostræ quoque Resurrectionis cùm à morte peccati, tum à morte corporali.*

Rom. 6. 1, 2, 3, &c. 1 Cor. 15. 12, &c.

Ascensio in cœlum, est secundus Exaltationis gradus, quo Christus quadraginta diebus à Resurrectione, in terra versatus, in cœlum ascendit.

CANONES.

CANONES.

I. *Ascendit Christus secundum divinam & humanam naturam: secundùm humanam, tanquam objectum: secundum divinam, tanquam causam efficientem.*

II. *Forma in reali & locali translatione Christi ex hoc mundo, in supremum usque cœlum translatione consistit.*

III. *De penetratione corporum hac in parte non anxiè laborandum tum, quia cœlum non solidum, spissum, aut chalybeum corpus est, ut finxerunt Philosophi; tum quia corpus corpori, imò Creatura Creatori facilè cedere potuit.*

IV. *Doctrina de corporali Christi in terra præsentia, Ascensionem Christi penitus evertit.*

V. *Finis Ascensionis Christi specialis, est certificatio nostræ quoque ascensionis triplicis. Prima fidei est & pietatis in hac vita. Secunda animæ in morte. Tertia corporis & animæ in die novissimo.*

Sessio Christi ad dextram Dei patris, est summus ille exaltationis gradus, quo in cœlum collocatus, supra omnem potestatem evectus est.

Ephes. 1. 20, 21, 22. *Collocavit eum ad dextram suam in cœlis, longè supra omne imperium ac autoritatem, & potestatem dominatum, & omne nomen quod nominatur, non solùm in hoc seculo, sed etiam in futuro. Et omnia subiecit pedibus, eumque constituit caput super omnia ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius & complementum ejus, qui omnia implet in omnibus.*

CANONES.

I. *Ad dextram Dei ſedere, eſt proximam poſt Deum poteſtatem habere.*

Ex Regum more, qui eos, quibus præcipuum poſt ſe honorem tribui volunt, ad dextram ſuam collocant, Pſalm. 45. 10. *Collotata eſt conjux ad dextram tuam.* 1. Reg. 2. 19. *Itaque cum veniſſet Bathſceba ad Regem Solomonem, ut loqueretur ei pro Adonija, Aſſurgens Rex obviam ei, incurvavit ſe, & ſedens in ſolio ſuo apponi iuſſit ſolium matri Regis, quæ ſedit ad dextram eius*, Matth. 20. 21. *Dic, ut ſedeant iſti duo filii mei, unus ad dextram tuam, & alter ad ſiniſtram, in Regno tuo.*

II. *Chriſtus ut Θεάνθρωπος, hoc eſt, ſecundum utramque naturam, ſedet ad dextram Dei.*

III. *Sic tamen natura humana eſt exaltata, ut divinæ non ſit exequata. Gloriam accepit omnibus creaturis maiorem, ſed gloriæ eſſentiali, quam cum Patre & Spiritu ſancto communem habet, minimè æqualem.*

§. In hoc ſummo exaltationis gradu, officio ſuo fungi Chriſtus non deſiit.

Prophetico quidem, Miniſtros donis, olim extraordinariè, per Spiritus ſancti effuſionem, nunc verò ordinariis mediis inſtruendo, Euangeliúmque per totum terrarum orbem, auguſtiſſimo cum ſucceſſu, propagando.

Eph. 4. 11. *Dedit alios quidem, Apoſtolos, &c.*

Sacerdotali verò; non ſe ipſum iterum offerendo, aut cum ſuſpiriis & lachrymis ad Patris genua

ſe

se provolvendo: sed cum satisfactionis plenissimæ meritis, coram Patre pro nobis comparendo, eámque nobis efficaciter applicando.

Psal. 110. 4. *Iuravit Iehova, non pœnitebit eum, tu Sacerdos es in æternum, secundum ordinem Melchisedec.* Heb. 9. 24. *Non in manufactum sacrarium ingressus est Christus, quod sit exemplar vero sacrario respondens; sed in ipsum cœlum ut compareat nunc coram facie Dei pro nobis.*

Regio deniq; non solum triumphanti Ecclesiæ præsidendo, sed militantem quoq; congregando, conservando, protegendo, hostesq; debellando.

Psal. 110. 1. *Dixit Iehova Domino meo sede ad dextram meam, donec disposuero inimicos tuos in scabellum pedum tuorum.*

CANONES.

1. *Regnum hoc Christi, non est essentiale illud, quod ab æterno cum Patre & Spiritu sancto obtinet; sed personale, donativum & œcumenicum, quod tanquam Caput nostrum & Mediator à Patre accepit.*

11. *Regnum tamen hoc œcumenicum in æternum administrabit.*

2 Sam. 7. 16. *Solium tuum erit stabile usque in seculum.* Daniel. 7. 14. *Cujus dominatus dominatus est perpetuus, qui non præterit.* Lucæ. 1. 33. *Regni ejus non erit finis.* His dictis non obstant Patris ad Christum verba, *Donec posuero inimicos tuos, &c.* Non enim sensus est, Christum post ultimum adventum, non amplius regnaturum: sed hoc saltem indicat futurum, ut omnes hostes suos vincat. Particula enim illa, *donec, usque dum*, & similes, non sunt exclusivæ temporis futuri, sed de illo quoque negant & affirmant, iæpeque idem significant quod

quod *nunquam non*, aut *nunquam*. e. g. Gen. 28. 15. *non deseram te, usque dum Perfecero quæ eloquutus sum tibi.* 2 Sam. 6. 23. *Michali non fuit proles in diem usque mortis suæ*, Matth. 2. 25. *Non cognovit eam, donec peperisset primogenitum suum.* Matth. 28. 20. *Ecce ego vobiscum usque ad consummationem seculi.* Nec officit, *quod regnum Patri traditurus, séque Patri subjecturus dicitur, ut Deus sit omnia in omnibus*, 1 Cor. 15. 24, 28. Regni enim traditio Apostolo non est officii Regii abdicatio: sed per *Regnum* illic intelligitur, phrasi Scripturæ familiarissimâ, Ecclesia. Tradet igitur Patri Regnum, quando ipsi totam Ecclesiam sistet, Subjectio verò illa non tollet Regnum, Christi; cum enim Christus qua Mediator, etiam in gloria Patri subordinatus sit, sic erit & manebit Christus Rex noster, ut tamen unà nobiscum, Patri se sit subjecturus. At verò, dices, *jam* antè à Patri subjectus est. Verum id quidem, sed non simpliciter; nunc enim caput cum Ecclesia, sed non tota subjicitur, tum autem unà cum omnibus Ecclesiæ membris, adeoque totus Christus mysticus Patri subjicietur. Quod denique *Deus omnia in omnibus futurus* dicitur, non ita accipiendum, acsi non hodiéque omnia in omnibus esset, aut tum demum regnaturus esset: sed dicitur hoc more Scripturæ, quo ſæpe fieri aliquid pronunciatur, cùm declaratur esse; sententia igitur est, Cùm hoc in Mundo Regnum Dei ab hostibus infestetur, ac obscuretur, devictis tandem hostibus, manifestissimum futurum, quod Regnum in solidum sit Dei & Christi ejus.

CAPUT

CAPUT. XX.

In quo

De communi ad statum gratiæ vocatione.

HActenus de Redemtore Christo, qui causa efficiens est statûs gratiæ. Vocatio ad eundem sequitur.

Est autem hæc communis electis & reprobis, aut propria electis.

Communis Vocatio est, quâ ad statum gratiæ seu participationem Christi Mediatoris quivis homines invitantur.

Appellatur etiam Electio totius populi alicujus, Deut. 7. 6. *Populus sanctus* | *es Iehovæ Deo tuo; te elegit Iehova Deus tuus, ut sis ei populus peculiaris, &c.*

CANONES.

I. *Vt electio, ità vocatio; alia est ad officium, alia verò ad salutem; atque posterior hujus est considerationis.*

Electionis et vocationis ad officium, exemplum est | in Saule, 1 Sa. 10. 24. *Videtisne, quem elegit Iehova?*

II. *Causa efficiens hujus vocationis communiter est tota* SS. *Trinitas: singulariter verò Christus Dominus, qui ut diebus Ministerii sui in his terris peccatores immediatè quoque, ita nunc mediantibus Ministris vocat.*

Matth.

Matth. 22. 2, 3. *Simile est Regnum cœlorum cuidam Regi, qui fecit nuptias filio suo: & misit servos suos qui vocarent vocatos ad nuptias, &c.* Mar. 1. 14, 15. *Venit Iesus in Galilæam, prædicans Evangelium Regni Dei, & dicens: Impletum est tempus & appropinquavit Regnum Dei: resipiscite & credite Evangelio.* 2 Corinth. 5. 20. *Itaque nomine Christi legatione fungimur.*

III. *Materia vocationis hujus nec omnes homines; nec electi tantum sunt, sed quivis ex toto genere humano.*

Non omnes vocari, testatur tota Veteris Testamenti historia; ejus enim tempore *Deus*, præteritis al is Gentibus, populum Israeliticum vocavit. Sed & Novi Testamenti tempore, non omnes & singuli vocantur: liquidem permulti D: Christo *Domino* nihil unquam audiverunt.

Non electos tantum vocari, testatur luculenter Christi parabola, quâ *bonos & malos* invitati, multi item vocati, pauci verò electi dicuntur, *Matth.* 22. vers. 10. & 14. Vocantur autem quivis homines, id est, cujuscunque status, conditionis, ætatis, &c.

IV. *Forma vocationis hujus partim in oblatione beneficii Redemptionis, partim in præcepto de ejus acceptatione consistit.*

2 Cor. 5. 20. *Itaque nomine Christi legatione fungimur, & velut Deo vos precante per nos, rogamus Christi nomine, reconciliamini Deo. Fecit enim ut qui peccatum non noverat, pro nobis peccatum esset, ut nos efficeremur justitia Dei in eo.*

V. *Finis eius, est Dei gloria & electorum salus. Asseritur autem tum gloria misericordiæ, in electis vocationi obtemperantibus, tum gloria justitiæ in reprobis inobedientibus.*

VI. *Vo-*

VI. *Vocatio igitur communis primariò propter electos fit: secundariò propter reprobos.*

VII *Utrosq; tamen serio & ἀνυποκρίτως vocat.*

De electis dubium nullum est. Reprobos quod attinet, etsi non vocentur κατὰ πρόθεσιν seu servandi proposito, seriò tamen vocantur, seriò salus ipsis promittitur sub conditione fidei. Nec ideò illis illuditur, quod gratia credendi destituantur, sed quia gratia primæva sua sponte exciderunt, & spontanea quoque malitiâ salutis media aspernantur. Deus fidem nihilominus ab ipsis exigendi ius habet, eodémque non minùs quàm alii creditores iuste utitur, ut ab ipsis obtineatur, inexcusabiles reddantur, Deique iustitia asseratur. Non igitur ideo eos vocat ut illis illudat, sed ut iustitiam suam declaret ac patefaciat.

VIII. *Ex vocatione itaque communi non stativa electio concluditur: tum quia reprobis & electis contingit, tum quia fit sub conditione fidei.*

Etsi etiam integra gens electa dicatur, non tamen ideo omnes in illa gente sunt electi. Sicut populus Judaicus electus dicitur, cum tamen plurimi Iudæi fuerint reprobi.

IX. *Nec ideo omnes sunt electi, quia jubentur credere se esse electos: non enim id absolutè jubentur credere, sed cum exploratione fidei.*

. 1 Cor. 13. 5. *Vos ipsos tentate, an sitis in fide, vos ipsos probate. Annon agnoscitis vosmetipsos, Iesum Christum in vobis esse? nisi rejectanei sitis. At spero fore, ut cognoscatis, vos non esse rejectaneos.*

CAPUT

CAPUT. XXI.

In quo

De Fœdere Gratiæ.

VOcationis fructus & beneficium, est externa tum fœderis gratiæ, tum Ecclesiæ communio.

Externa fœderis gratiæ communio est, quâ Vocati pro fœderatis & Dei populo censentur.

Analogicè tamen, sicut alii Dei populus sunt in rei veritate, alii externâ tantum professione.

Fœderis gratiæ tum oblatio, tum obsignatio spectanda.

Oblatio fœderis gratiæ est, quâ Deus Vocatis promittit, se ipsis in Christo Patrem fore, si filialem præstiterint obedientiam.

CANONES.

I. Fœderis *nomine non generale illud intelligitur, quod pepigit Deus cum universis creaturis, nec fœdus operum cum primis nostris parentibus initum: sed quod post lapsum, Deus ex mera sua misericordia nobiscum percussit.*

II. *Ideo Fœdus gratiæ, & Testamentum,* Διαθήκη, *Dispositio nominatur; quia hac Deus filiis suis cœlestem hæreditatem destinat, morte Iesu Christi Filii sui interveniente, consequendam.*

Heb.

Heb. 8. 10. Ὅτι αὕτη ἡ διαθήκη, ἣν διαθήσομαι Quamobrem hoc est fœdus, quod paciscar, &c. & c. 9. 15, 16. Itaque ob id novi fœderis Mediator est, ut morte ad redemtionem earum transgressionum intercedente quæ fuerant sub priore pacto qui vocati erant promissam æternam hæreditatem acciperent. Nam ubi Testamentum est, mors intercedat, necesse est, testatoris.

III. *Causa ejus efficiens communiter est tota SS. Trinitas, singulariter verò Christus Θεάνθρωπος & Angelus ille fœderis.*

Malac. 3. 1. Ecce ego mittam Angelum meum, (Joan. Bapt.) qui expediat viam meam ante me & repente veniet in Templum suum, Dominum quem vos quæritis, & Angelum fœderis, quo vos delectamini.

IV. *Materia fœderis gratiæ, sunt pacta utriusque partis, Dei & hominis. Deus promittit se Deum nostrum fore in Christo Domino: Homo repromittit obedientiam fidei & vitæ.*

V. *Forma in mutua obligatione consistit. Sic tamen ut sint relata disquiparantia; Dei enim promissio & obligatio est gratuita; hominis verò debita & juris existit.*

VI. *Finis oblati Fœderis idem est, qui Vocationis communis, Dei gloria & Electorum salus.*

VII. *Subiectum seu objectum fœderis oblati, sunt omnes Vocati, propriè tamen soli Electi.*

Omnibus quidem vocatis hoc fœdus offertur, verùm soli Electi fœderis promissionibus fruuntur.

VIII. *Ex Adjunctis spectanda est fœderis gratiæ administratio.*

IX. *Ad.*

IX. *Administratio hæc temporis respectu distinguitur, in Vetus, & Novum Fœdus seu Testamentum.*

X. *Vetus Testamentum est fœdus gratiæ, administratum tempore Christi exhibendi.*

XI. *Huius administrationis triplex forma fuit. Prima ab Adamo ad Abrahamum. Secunda ab Abrahamo ad Mosen. Tertia à Mose ad Christum.*

XII. *Inter primam & secundam administrationis formam hoc interest: 1. Quod illa facta sit verbis promissionis, brevissimis illis quidem, sed luculentissimis; ista non promissionem tantùm sed expressam quoque obsequii conditionem habet. 2. Illa sacrificiorum tantum; ista etiam circumcisionis ritum habet. 3. Illa toti humano generi proposita fuit; hæc ad Abrahami posteritatem restricta est.*

XIII. *Inter tertiam vero & duas priores administrationis formas hoc est discriminis, quod tertia perfectior sit ac vere testamentaria, quippe non Paschatis tantum, sed quam plurimis aliis mortis Christi typis aucta.*

XIV. *Novum Testamentum, est fœdus gratia, quod administratur Christo iam exhibito.*

XV. *Conveniunt Novum & vetus Testamentum substantiâ; utrobique enim idem Testator Christus est: utrobique eadem promissio gratiæ in Christo: utrobique idem requisitum obedientiæ, fidei & vitæ.*

XVI. Et

XVI. *Errant igitur, qui parallelas statuunt distinctiones Veteris & Novi Testamenti: Fœderis operum & Fœderis gratiæ; Legis & Euangelii; utrumque enim Testamentum seu Fœdus est gratiæ fœdus. Vtrinque Lex & Euangelium urgetur.*

XVII. *Differt autem Veteris & Novi Testamenti administratio;* 1. *Tempore, quia Vetus Testamentum ante Christum exhibitum: Novum vero Christo iam exhibito administratur: illud ad Christum usque, istud semper durat.* 2. Loco seu amplitudine: *quia illud tantum populo Israelitico oblatum fuit; istud per totum terrarum orbem se extendit.* 3. Claritate: *quia promissiones gratuitæ de Christo clarius in Novo Testamento prædicantur & obsignantur; sublatis typorum & ceremoniarum umbris.* 4. Facilitate, *quia administratio in Veteri Testamento longè fuit operosior, quàm in Novo Testamento.* 5. Suavitate: *in Veteri enim Testamento frequentius urgetur perfecta Legis obedientia: non quidem exclusis promissionibus Euangelicis: eo tamen fine, ut rigorosa illa obedientiæ exactione tanquam pædagogo ad Christum quærendum compellerentur. In Novo vero Testamento frequentiores sunt Euangelicæ promissiones, non tamen exclusâ Lege, ad novam obedientiam ex regenerationis gratia præstandum, impellente.*

XVIII. *Patet igitur hinc, quo sensu Novum fœdus apud Jeremiam Veteri opponatur.*

Ier. 31. 31, 32. *Ecce dies venturi sunt, dicit Iehovæ, quibus pangam cum domo Israelis & cum domo*

domo Jehudæ fœdus novum. Non secundùm illud fœdus, quod pepigeram cum majoribus eorum, &c. & v. 33. Hoc est fœdus meum: indam legem meam menti eorum, & cordi eorum inscribam. & vers. 34. Non docebunt amplius quisque amicum suum, &c. & iterum, Cognoscent me à minimo ad maximum. In verbis ad tertiam & q tam differentiam re tur. Et ad hanc quid dum Legis sit mentio bulis olim lapideis in ptæ, deinceps verò dibus inscribendæ: illam verò, dum cla rem cognitionem pro tit.

CAPUT. XXII.

In quo

De *Sigillis, seu de Sacramentis fœderis gratiæ in genere.*

OBlationem fœderis sequitur ejus obsignatio facta Sacramentis, tanquam Fœderis Gratiæ sigillis.

Sacramentum est actio sacra divinitus institu ta, in qua gratiæ per Christum fœderatis promis sa, à Deo visibilibus signis obsignatur, atque i vicissim in ipsius obsequium adiguntur.

CANONES.

1. Sacramenti *vox, olim de juramento militari, vel de pecunia à litigantibus pignoris loco depositâ, intellecta, non incommodè in Ecclesia gratiæ signis applicatur.*

Sacra-

Sacramentis enim; velut jurejurando, ad pactæ fœderis servanda obstringimur; eademque nobis pignora sunt gratiæ in fœdere promissæ.

II. *Appellatur quoque* mysterium, *quatenus hoc rem arcanam & divinam signis seu typis propositam significat. Latior tamen est vox* mysterii *quam* Sacramenti, *cum omne quidem Sacramentum sit mysterium, sed non omne mysterium sit Sacramentum.*

III. *Sacramentum propriè loquendo, pro integra actione tam signum quàm signatum complectente; Synecdochicè verò pro signo tantum sumitur.*

IV. *Priore modo sumtum jam definitum est. Posteriore modo intellectum, definitur, Visibile signum invisibilis gratiæ.*

V. *Causa efficiens princeps est communiter tota SS. Trinitas, singulariter verò Christus, Angelus ille Fœderis.*

VI. *Instrumenta quibus Sacramenta administrantur, sunt Ministri legitimè vocati.*

VII. *Instrumentum quo Sacramenta efficiuntur, seu, quo signa consecrantur, est Verbum Institutionis, duabus præcipuis constans partibus, præcepto de legitima Sacramenti administratione & perceptione, & promissione de ejus fructu & efficacia.*

VIII.

VIII. *Verbum Institutionis non substantiam aut qualitatem elementorum, sed usum tantùm mutat: idque non Arcanâ quadam vi ipsis verbo inhærente, ut fingunt Pontificii, sed Dei ordinatione.*

Ut lapis Magistratus ordinatione mutatur in limitem, manente ejus substantia & qualitatibus: ità accedente Verbo (ut inquit Aug.) ad elementum, fit Sacramentum, manente Elementi substantiâ & qualitate. Mutato tantùm usu communi in sacrum.

IX. *Falso quoque docent; intentionem Ministri tam præcisè requiri, ut nisi hæc adsit, nullum sit aut fiat Sacramentum.*

Nisi enim à Dei potius Institutione Sacramentum, quàm à Ministri intentione, pendeat, omnis consolatio eripietur miseris conscientiis, quibus ignotæ sunt Ministri, rem sacram administrantis, cogitationes.

X. *Inepte quoque opponunt verbum concionale & Institutionis; non enim realiter, sed ratione tantùm differunt, cum concio nihil aliud sit, quam Verbi explicatio. Verbum igitur institutionis ad Sacramenti essentiam; Verbum vero concionale ad modum administrandi pertinet.*

XI. *Materia Sacramenti externa & terrena, est visibile signum seu elementum.*

XII. *Materia interna & cœlestis, est res significata, Christus nimirum cum omnibus beneficiis.*

XIII. Forma

XIII. *Forma externa in legitima tum administratione tum participatione Sacramenti juxta Dei mandatum, consistit.*

XIV. *Forma interna posita est in analogia signi & rei signatæ.*

XV. *Unio itaque signi & signati non est φυσικὴ, seu localis sed ἀρετικὴ quatenus signum rem signatam repræsentat, & exhibito signo à Ministro, res quoque signata datur fidelibus à Christo.*

XVI. *Nec tamen præsentiam Christi, ejúsque corporis & sanguinis in actione sacramentali negamus; præterquam enim quod præsens sit divinâ sua persona & Spiritu suo S. præsens quoque est corpore & sanguine suo, non localiter, sed sacramentaliter* Vide infrà, pag. 133.

Præter localem præsentiam triplex alia datur: I. *Symbolica*; quando res menti humanæ repræsentatur symbolo aliquo: ut res verbo seu voce: homo imagine. II. Præsentia *spiritualis*: quando rem spiritualem, non præsentem, fide nobis repræsentamus, qualiter Abrahamus Christi præsentem fecit, & vidit diem Christi, Joan. 8. 56. III *Præsentia virtutis*, quando quod loco distat, præsens est efficaciâ, ut Sol. Tres hi modi præsentiæ in Sacramentis concurrunt. Præsens enim nobis est corpus & sanguis Christi. 1. *Symbolice*, quatenus repræsentatur externo symbolo. 2. *Spiritualiter*, quatenus fide corpus & sanguinem Christi, cum ejus merito, nobis applicamus. 3. *Virtute*, quatenus fructum ejus per fidem in cordibus nostris percipimus. Primus gradus sacramentalis præsentiæ etiam infidelibus competit, secundus & tertius non nisi fidelibus. Est igitur corpus Christi, locali præsentiâ, tam longe distet à symbolo, quàm cœlum à terra, manet tamen præsentia sacramentalis. Præsentia sacramentalis non opponitur distantiæ, sed absentiæ.

XVII. *Nec ideo Sacramenta vacua ſigna ſunt, quod ſymbolum & res ſignificata localiter non ſint unita; manent enim nihilominus.* 1. *Signa ſignificantia.* 2. *Exhibentia.* 3. *Applicantia.* 4. *Obſignantia.*

Quatuor hæ ſpecies ſignorum probè ſunt obſervandæ, contra eos qui clamitant, nos vacua in Sacramentis ſigna habere. Signa igitur aut *ſignificantia* tantum ſunt, ut imago picta hominem ſignificat; aut *exhibentia* quoque, ut ſceptrum, claves, & ſimilia, quibus exhibitis, poteſtas Regia, aut facultas ingrediendi dorum confertur; aut *applicantia* inſuper, ſicut promiſſio Dei de conſervandis 144000, cuique ab Angelo, ſigno in fronte notato, applicatur. Apocal. 7. 3. aut *obſignantia* denique, qualia ſunt arrha, ſigilla & ſimilia. Jam vero hi quatuor gradus in Sacramentis concurrunt. Primum enim externa ſymbola corpus Chriſti eiuſque ſanguinem ſignificant ac repræſentant. Secundo, unà cum ſigno exhibetur quoque res ſignata; non tamen in ſigno, ſed in actione ſacramentali, exhibente *Miniſtro* ſignum, Chriſto vero Domino dante rem ſignatam. Tertio, res ſignata Euangelii verbo generaliter fidelibus promiſſa, exhibito ſigno, cuique fidelium applicatur. Quarto, eadem promiſſio Sacramento obſignatur, unde non ſigna tantum, ſed ſigilla appellantur, Rom. 4. 11.

XVIII. *Ex unione & relatione rei ſignatæ cum ſigno fluit loquutio ſeu phraſis ſacramentalis, quâ de ſigno res ſignata prædicatur: in quo loquendi modo, non tam exprimitur, quid externa ſigna in ſe & ſuâ naturâ ſint, quàm quid ſignificent.*

Geneſ.

Genes. 17. 10. Circumcisio (phrasi Sacramentali) *fœdus* nominatur: & vers. 11. propriè *signum fœderis* Exod. 12. 11. Agnus *Paschæ*, hoc est transitus, appellatur; quem locum ab Adversariorum exceptionibus vindicant parallela dicta, Marc. 14. 12. *Primo die Azymorum, quando Pascha mactabatur*, & Luc. 22. 8. *Profecti parate nobis Pascha ut edamus*, & vers. 11. *Ubi est diversorium, ubi Pascha cum Discipulis meis edam?* & vers. 12. *Illic parate Paschæ*, & vers. 15. *Desideravi vobiscum edere hoc Pascha*. Huc faciunt omnia illa loca, quibus sacrificiis expiatio, & aquæ seu ablutionibus purificatio tribuitur. Item, quibus nomen *Iehovæ* arcæ aut Hierosolymæ tribuitur, Psal. 47. 6. Ezech 48. 35. Similia testimonia in Novo Testamento sunt, Matth. 26. 26, 27, 28. *Edentibus autem eis, Iesu cum accepisset panem, & benedixisset, fregit, deditque Discipulis, & ait, Accipite, comedite, hoc est corpus meum: & accepto populo ac gratiis actis, dedit eis, dicens, Bibite ex eo omnes. Hoc est enim sanguis Novi Testamenti*, &c. Vide parallela loca apud Marcum, Luc. & 1 Cor. 11. Sic 1 Cor. 10. 4. *Petra vero illa erat Christus*, Ephe. 5. 26. *Ut Ecclesiam sanctificaret, purificans eam lavacro aquæ per verbum*, Col. 2. 12 *consepulti cum eo per Baptismum*, Hebr. 9. 13. *Nam si sanguis taurorum & hircorum & cinis juvencæ aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis puritatem*, &c. Imo id ipsum in aliis quoque, quàm Sacramentalibus signis videtur: ut Gen. 41. 27. *Septem vaccæ, sunt septem anni*: id est, typi & figuræ septem annorum. Apoc. 17. 9. *Septem capita sunt septem montes*, & vers. 12. *Decem cornua sunt decem Reges*.

XIX. *Loquendi hæc ratio, Metonymia sacramentalis, rei signatæ pro signo, nominatur. In attributo vero, an in copula tropus esse dicatur, non multum interest; etsi enim tropus statuatur in attributo, causa tamen seu fundamentum tropi est in copula.*

Subjectum & attributum materialis causa sunt simplicis enunciationis, copula vero affirmata vel negata, formalis eius pars est, per quam vera aut falsa, propria aut figurata existit, quoties enim disparata per copulam coniunguntur ac affirmantur, falsa est enunciatio, aut tropica. Sedesigiturtropiest in prædicato, sed causa ejus est in copula. Cum igitur copula *est* in hac enunciatione, Hoc est corpus meum, disparata coniungat, panem nimirum & corpus Christi, necesse est falsa statuatur enunciatio (quod citra blasphemiam dici nequit) aut tropica. Plana igitur est talium enunciationum interpretatio, Panis est corpus Christi i. e. Sacramentum corporis Christi. Circumcisio est fœdus Dei i. e. signum seu sacramentum fœderis. Septem boves sunt septem anni, hoc est, figuræ septem annorum. Sic aquæ lavacro purgari dicimur sacramentaliter, quatenus Baptismus seu lavacrum est sacramentum purgationis. Sic sacramentaliter sacrificia veteris testamenti expiare dicebantur, quia typi fuerunt expiationis per Christum.

XX. *Finis Sacramentorum est fœderis gratia obsignatio*

XXI. *Effecta Sacramentorum non sunt Iustificatio aut Sanctificatio, tanquam ex opere operato, sed utriusque beneficii confirmatio & obsignatio.*

Res manifesta est exemplo Abrahami, qui prius quàm circumcisus esset, justificatus erat, Rom. 4. 11. Falso igitur Pontificii asserunt, Sacramenta infita quasi vi ex opere operato remissionem peccatorum & similia beneficia conferre. Loca autem Scripturæ, quibus de Sacramentis talia prædicantur, ut suprà ostensum est, per sacramentalem metonymiam sunt exponenda.

XXII. *Sacra-*

XXII. *Sacramenta communia sunt omnibus fœderatis quoad signa; propria vero electis, quoad rem signatam.*

XXIII. *Sacramenta ad salutem necessaria sunt, non simpliciter et absolutè tanquam primariæ salutis causæ; sed ex hypothesi, quatenus media sunt salutis ordinaria, Christi præcepto usurpanda.*

Hinc Bernardi regula, *Non privatio, sed contemptus damnat.*

XXIV. *Verbum et Sacramenta conveniunt substantia; idem enim sigilla obsignant, quod Testamento promittitur. Differunt autem:* 1. *Quod Verbum auditu, Sacramenta visu percipiantur, adeoque Sacramentum sit Verbum visibile.* 2. *Quod Verbum Euangelii generale sit; Sacramento vero promissiones Euangelicæ cuique fidelium applicentur.* 3. *Quod Verbo ordinariè fides excitetur: Sacramentis confirmetur.*

Sacramenta Veteris aut Novi Testamenti sunt.

Veteris Testamenti primaria & ordinaria duo erant, Circumcisio & Agnus Paschalis.

De his in doctrinâ de Lege Ceremoniali actum est.

Novi Testamenti duo sunt, Baptismus, & Cœna Domini.

CANONES.

I. *Sacramenta Veteris & Novi Testamenti conveniunt re significata quoad substantiam Christum videlicet cum beneficiis, qui omnium Sacramentorum nucleus est.*

Hebr. 13. 8. *Iesus Christus heri, hodie idem est, & in secula,* Apoc. 13 8. *Agnus occisus à jacto mundi fundamento*; nempe Sacramentaliter, sub sacrificiis & Agno Paschali.

II. *Respondeo quidem etiam analogicè Baptismum Circumcisioni, & Cœnæ Domini Agno Paschali. Ut enim circumcisio Sacramentum fuit initiationis seu insitionis in fœdus, & regenerationis seu spiritualis circumcisionis: ita Baptismus. Et ut Agnus Paschalis sacramentum fuit spiritualis nutritionis: ita sacra quoque Cœna: Hinc sacra Cœna ultimæ Paschatis celebrationi successit.*

III. *Differentia Sacramentorum Veteris & Novi Testamenti consistit.* 1. *In signis externis,* 2. *In modo significandi: illic enim significabatur Christus exhibendus, hic exhibitus.* 3. *In numero; præter Circumcisionem enim & Agnum Paschalem alia quoque habuerunt: nos præter Baptismum & sacram Cœnam nullum.* 4. *In amplitudine; prout fœdus quoque novum non ad unum tantum populum se extendit.* 5. *In duratione; illa enim tantum ad primum Christi adventum, hæc ad finem mundi durant.* 6. *In claritate.*

IV. *Falsa*

IV. *Falsa autem est differentia, quam Pontificii fingunt. 1. Quod Sacramenta Veteris Testamenti fuerint typi Sacramentorum Novi Testamenti. 2. Quod Sacramenta Veteris Testamenti gratiam justificantem tantum adumbrârint, nostra vero ipsum corpus spiritualium bonorum in se realiter habeant.*

Primam differentiam quod attinet aliud est, esse typum Christi, aliud, Sacramentorum Novi Testamenti. Circumcisionem & Agnum Paschalem typos fuisse Christi, suprà ostensum est: typos autem nostrorum Sacramentorum fuisse pernegamus; absurdissimum enim id, ideò tantùm instituta esse, ut nostra significarent. Altera differentia itidem falsa est; utrobiq; enim Christus cum beneficiis suis res Sacramenti est & nucleus. Potiùs inter Sacramenta veteris fœderis & Christum hæc differentia est, quod illa bonorum spiritualium *umbra fuerint, quorum Corpus Christus*, Col. 2. 17.

V. *Nec ideò Sacramenta Novi Testamenti antiquis non sunt præstantiora: quod gratiam justificantem, non ex opere operato conferant: manent enim prærogativæ illorum tertio canone expressæ, imprimis secunda & sexta.*

Objicere hic solent, clariora fore Sacramenta Veteris Testamenti, nisi hanc differentiam (ab ipsis confictam) agnoscamus; agni enim mactatione clarius mortem Christi repræsentari, quam pane Eucharistico.

Verum sciendum ante omnia, qua in re claritas Sacramenti consistat; utique non in signis tantum externis, sed in verbo Sacramentali. Iam nonne clarissima sunt hæc verba, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis traditur. Hic est sanguis meus, qui pro nobis funditur.* Nihil tam aperte de Christi morte in agni institu-

institutione. Deinde, falsum quoque est, agni mactatione clarius signum esse: tum quia longe plures & obscuriores ceremoniæ agni mactationi adjectæ sunt, tum quia fractio panis, fusio vini, & utriusq; perceptio, fractionem corporis Christi & fusionem sanguinis nec nonutriusque participationem, clarissimè repræsentat.

VI. *Duobus Novi Testamenti Sacramentis perperam accensent Pontificii, Confirmationem, Pœnitentiam, Extremam Unctionem, ordinationem Ministrorum, & Matrimonium.*

Ad Sacramentum tria requiruntur: 1. Ut sub fœdere gratiæ divinitus sit institutum. 2. Ut habeat externum symbolum à Deo ordinatum. 3. Ut annexa quoque ei sit promissio gratiæ. Iam vero hæc tria tantum in Baptismum & Sacram Cœnam, in nullum vero reliquorum competunt. Confirmatio Papistis ritus est, quo Episcopus, seu Suffraganeus, baptizato, de Religione ac capitibus illius præcipuis interrogato, chrisma illinit, imposito linteo non ante tertium diem, à testibus, amovendo, eique in rei memoriam alapam infligit, ut opiosè ei suppeditetur Spiritus S. contra Diaboli tentationes. Verum ubi in Scripturis istius Sacramenti seu ceremoniarum institutio? ubi promissio? Verius hoc Papæ excrementum quam sacramentum dixerimus, & characterem illum quo bestia suos in fronte notat, Apoc. 13 16. ut ex eo manifestum est. quod Sacramentum hoc impiè Baptismo præferant; apertè enim docent, Confirmatione Baptismum perfici, & in ea uberiorem esse Spiritûs S. donationem, quàm in baptismo, cumque Baptismum quivis Pastor aut Presbyter, imò idiota quoque aut mulier administrare queat, confirmationem à solo Episcopo aut suffraganeo peragi debere. Pœnitentia Sacramentum ipsis est, quo lapsi post exploratam resipiscentiam, à Sacerdote seu Ministro absolvuntur.

tur. Et vero agnoscimus, & pœnitentiam lapsis præceptam esse, & potestatem absolutionis Ministris datam; quamvis illi longè aliam pœnitentiam & absolutionem fingant, ut infrà patebit: interea tamen nullum externum symbolum divinitus est ordinatum, quod promissionem habeat. Nec, ut ineptè fingit Bellarminus, hæc verba, *Absolvo te*, symboli loco esse possunt. Unctio extrema ipsis Sacramentum est, quo Sacerdos hominem de vita desperantem, peccata confessum & absolutum, recitatis prius Psalmis, iis corporis partibus, quæ sedes sunt quinque sensuum, oleo olivæ benedicto ungit, ut convalescat, si ad salutem ejus expediat, & abstergantur peccata, post alia Sacramenta accepta, residua. Promisit quidem Christus Discipulis, si ægrotis manus imposuerint, futurum ut melius habeant, *Marc.* 16. 18. Præcipit etiam Jacobus, ut ægroti accersitis Senioribus impositis manibus & præmissis precibus, unguantur. Verum hæ ceremoniæ non fuerunt sacramenta, sed ritus miraculis, liberè tamen, adhibiti, qui unà cum miraculorum donis expirarunt. Nihil igitur similitudinis, cum unctione illa, habet extrema unctio; ut enim de magico exorcismo, quo oleum consecratur, nihil dicam, certum est, Apostolorum tempore non solùm morituros (ut fit in Papatu) sed quosvis ægrotos unctos fuisse. Ordinatio ipsis Sacramentum est, quo solus Episcopus vel Suffraganeus, Ministro manus imponit, eique solennibus verbis librum, patinam, baculum pastoralem, &c. adhibitis etiam unctionis & rasuræ ceremoniis, tradit, characteremque indelebilem imprimit, ad conferendum gratiam justificantem, quâ potestatem clavium rectè exerceat, Etsi autem ordinatio Ministrorum impositis manibus & adhibitis precibus, Apostolorum exemplo fieri possit: aliaphora tamen est manuum impositio. Ceremoniæ vero Papistarum partim Judaicæ sunt; ut unctio: partim Ethnicæ: ut rasura expresse prohibita, Levit. 19. 27. Conjugium gratuiti fœderis Sacramentum non est, tum quia ante lapsum institutum, tum quia fœderatis cum non fœderatis commune est. Interim non

negatur, connubium imaginem quandam esse connubii spiritualis cum Christo. Si verò ideò Sacramentum esset, tum tot Sacramenta forent, quot parabolæ & allegoriæ. Hinc multi Scholastici quoq; Sacramentum esse negarunt: & quo loco reipsâ apud Pontificios habeatur, vel inde patet, quod ἀσπονδον inter ordinationem & conjugium bellum faciunt, & Ministris suis conjugio tanquam immundo interdicunt.

CAPUT. XXIII.

In quo

De Baptismo.

BAptismus est primum novi fœderis Sacramentum, in quo, electis in Dei familiam receptis, externâ aquæ assperſione, peccatorum remissio, & regeneratio per sanguinem Christi & Spiritum sanctum obsignatur.

CANONES.

1. Baptismi *vox Immersionem & Assperſionem significat, & ex consequenti Ablutionem.*

Assperſionem significare patet ex Marc. 7. 4. *Et à foro venientes, nisi loti fuerint* (ἐὰν μὴ βαπτίσωνται) *non edunt.*

2. Qui-

2. *Quatuor Baptismi appellationes hic considerandæ. Baptismus* fluminis *seu aquæ*; (a) lumi-nis *seu doctrinæ.* (b) flaminis *seu donorum Spiritûs sancti*, (c) *&* sanguinis *seu martyrii.* (d)

(a) Matth. 3. 11. *Ego baptizo vos aquâ.* (b) Matth. 21. 25. *Baptisma Joannis* (i. e. totum ejus Ministerium tum doctrinæ tum Baptismi) *unde erat?* & Actor. 18. 25. Apollo *tantum sciebat Baptismum Ioannis.* (c) Actor. 1. 5. *Vos baptizabimini Spiritu sancto.* (d) Matth. 20. 22. *Potestis baptismate, quo ego baptizor, baptizari.*

III. *Causa efficiens princeps, est Christus* Dominus, *Instrumentalis verò, est Minister legitimè vocatus.*

IV. *Baptismum igitur à privato aut à muliere administratum* (*ut fit in Papatu*) *ratum non habemus.*

Si enim in terrena re publica nullo loco haberetur, quod privatus quispiam citra mandatum facit: quantò minus corruptio talis Christo placebit in Ecclesia sua?

V. *Materia ejus externa, est aquâ: Oleum verò, sal, sputum, & quæ alia huic elemento à Pontificiis adjunguntur, ad profanationem potiùs, quam administrationem Baptismi faciunt.*

A. R.

A. R. *Materia Baptismi externa, est aqua.* operæpretium fuerit hic adscribere multiplices rationes cur Aqua in baptismo usurpetur. 1. Quia immersio in aquam representat nobis Christi mortem atque sepulturam, nostrámque adeò mortificationem: similiter ipsa ex aquis lustralibus emersio umbram quandam præ se fert resurrectionis Christi, nostræque vivificationis spiritualis. 2. Aqua parabile est vulgare elementum, ubique fermè in promptu. 3. In principio Spiritus aquis incubabat, atque ita generationis initium attulit; pari modo in baptismo aquæ & spiritus renascimur, regeneramur. 4. Aqua eluit sordes corporis, baptismus labes animi: Ezech. 36. *Effundam super vos aquam mundam & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris.* Huiusce aquæ beneficio Christus Ecclesiam suam emundat Eph. 5. 5. Aqua sitim corporis sedat; ita & baptismus animi sitim levat. 6. Aqua calores nimios refrigerat, ita baptismus flagrantem in nos Dei iram restinguit, & æstuantes libidines domat. 7. Baptismus sacramentum est φωτισμῦ illuminationis Heb. 6. 4. & 10. 32. qua de causâ φωτίζειν, illuminare, idem erat veteribus quod baptizare: quin ipse baptismus φωτισμὸς sive illuminatio dicta est; & dies lustrici (quibus diebus, statis scilicet & solennibus, administrabatur baptismus olim apud seclum prius) appellabantur dies φώτων, sive luminum Est autem aqua corpus diaphanum, per quod lumen ad nos defertur, quo modo per baptismi interventum illuminamur, aspersi quidem nunc dierum aquis lustralibus, non immersi, quod eadem

eodem recidit: nam & dona ſpiritus per aſpergi-nem aquæ purę deſignantur apud Ezechielem; & ὡς ἐν τύπῳ præfigurabantur in priſcis purificationibus per aſperſionem aquæ, & per aſperſionem ſanguinis agnini ad Paſcha cæſi, quò alludit Apoſtolus, *Hebr.* 10. Aſperſi corda à conſcientiâ malâ, et abluti corpus aquâ purâ.

VI. *Materia interna, eſt, Chriſtus, cum mortis, ſepulturæ & reſurrectionis, aliiſque beneficiis.*

VII. *Forma eius externa, partim in actionibus, partim in verbis conſiſtit.*

VIII. *Actio eſt aſperſio aquæ, quæ loco immerſionis uſurpatur.*

Immerſio & emerſio illuſtre ſymbolum fuit ſepulturæ & reſurrectionis Chriſti: tenerę autem ætatis infantum ratione habitâ frigidioribus locis aſperſionem adhibemus, quâ in familiis quoq; domeſticis baptizandis Apoſtolos uſos eſſe credibile eſt.

IX. *Trinâ aſperſione, an unicâ res peragatur, non magni intereſt: modo abſit ſuperſtitio, & non guttatim aut digito ſaltem, ſed ità res peragatur, ut ſymbolum aſperſioni aut ablutioni reſpondeat.*

X. *Ver-*

X. *Verbum quo Baptismus administrandus est, institutione Christi, imprimis autem formalibus illis,* Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs sancti, *comprehenditur.*

XI. *Repugnat Baptismi formæ, tam lingua peregrinæ seu Latinæ in Baptismi administratione usus, tum aquæ superstitiosa consecratio & exorcismus.*

XII. *Forma interna, in analogia asperſionis & remissionis peccatorum, nec non regenerationis seu sanctificationis consistit.*

Baptismus hac in parte Legalibus asperſionibus respondet, quibus ipsis quoq; remissio peccatorum per Christi sanguinem adumbrata fuit, Aqua quinetiam à sordibus abluens & plantis humorem suppeditans regenerationis rationem adumbrat, quî peccato mortui, vivimus justitiæ. Vide Rom. 6. 1. &c.

XIII. *Finis Baptismi prater cæteros ei cum S. Cœna communes, est receptionis seu insitionis in familiam Dei, & regenerationis obsignatio.*

XIV. *Baptismi subjectum sunt omnes fœderati, etiam infantes illorum qui fœderatorum numero censentur.*

Niti-

Nititur hæc regula, 1. Mandato Christi, Matth. 19. 14. *Sinite pueruloς & ne prohibete eos ad me venire.* Quos Christus sibi adiuci vult, eos à baptismo arcere minimè decet. Emphatica sunt in hoc loco, & Luc. 18. 15. Vocabula παιδία & βρέφη, utique *infantes* designantia. 2. Ratione à Christo addita, Matt. 19. 14. *Talium est Regnum Cœlorum.* Ad quos pertinet Regnum Cœlorum & fœdus gratiæ, iis quoque debetur Sigillum fœderis. Atque ad infantes quoque pertinet hoc fœdus, Gen. 17. 7. *Ero Deus tuus, & seminis tui,* Actor. 2. 39. *Vobis facta est promissio & liberis vestris.* 3. Analogia circumcisionis, quo Sacramento initiati quoque sunt infantes. 4. Exemplo Apostolorum, qui integras familias baptizâsse leguntur, Act. 16. 15. 33. Quam autem ineptè regula illa. 2. Thes. 3. 10. *Si quis nolit operari, non edito,* infantibus accommodaretur: tam inf. Isè Anabaptistæ loca Scripturæ detorquent in contrariam sententiam, quibus adultiores prius doceri jubentur, quam baptizentur.

XV. *Infantes fidem non secus ac rationem habent: etsi non fructu, tamen in semine, & radice: etsi non actu secundo, tamen actu primo; etsi non operis externâ demonstratione, tamen spiritus S. internâ virtute.*

XVI. *Alia verò infidelium eorúmque infantum ratio est, qui ne quidem ex altero parente fideli nascuntur: hi prius baptizandi non sunt, quàm ad annos discretionis pervenerint & fidem testati sint.*

XVII. *Baptismus campanarum horrenda est Baptismi profanatio, cum abominabili idololatria conjuncta.*

XVIII.

XVIII. *Ut naturæ ordine prius est nasci quàm pasci: ita prior est Baptismus Cœna Domini.*

XIX. *Baptismus semel susceptus, si essentialia Baptismi servata sunt, non iterandus est.*

Hac de causa Ecclesia nostra Baptismum in Papatu administratum, ratum habet. Non abusûs respectu, qui admissetur, sed quod infans in nomen SS. Trinitatis baptizatus sit.

XX. *Necessarius est Baptismus non absolutè sed ex Christi præcepto: nec talis fingi potest necessitas, propter quam infantes aut ab alio, quàm à Ministro baptizari, aut si sine Baptismo decedant, Beatorum numero excludi debeant.*

XXI. *Baptismus Christi & Joannis reipsa idem est.*

Pontificii Joannis Baptismum à Deo institutum negant, contra apertissima testimonia, *Matth.* 21. 5. Luc. 3. 2. & 7. 30. Joan. 1. 33. Nec obstat, quod Joannes inter suum & Christi Baptismum distinguat, Marci. 1. 8. Ibi enim non opponitur Baptismus Baptismo, sed comparatio instituitur inter partes Ministri in Baptismo administrando & Christi, illius enim est dare symbolum, hujus vero, dare rem signatam. Dicunt, eos qui à Joanne baptizati sunt, rebaptizatos esse, Actor, 19. vers. 1. & seqq. Si rebaptizati sunt ab Apostolo, necesse est ab æmulo quodam Joannis non recte baptizatos, fuisse. Nec tamen ex textu illos rebaptizatos esse colligitur: verba enim illa v. 5. non sunt Lucæ de Paulo, sed Pauli de Joanne & discipulis ejus. Nihil igitur favet hic locus vel Papistis vel Anabaptistis.

CAPUT.

CAPUT. XXIV.

In quo

De Sacra Cœna.

SAcra Cœna est alterum Novi Testamenti Sacramentum; in quo Christianis adultis, panis & vini usu à Christo mandato, spiritualis participatio corporis & sanguinis Christi obsignatur.

CANONES.

I. *Sacra Cœna metonymicè* Eucharistia, Synaxis, Mensa Domini, Novum Testamentum; & *synecdochicè* Fractio panis *appellatur.*

II. *Causæ ejus efficientes eædem sunt quæ Baptismi.*

III. *Materia ejus externa seu signa sunt Panis & Vinum seu Poculum Domini.*

IV. *Mutila igitur Cœna est, ubi non utrique symbolo locus est, nec calix laicis sive sacrilegio eripi potest.*

Matth. 26. 27. *Bibite ex eo omnes,* 1 Cor. 10. 16. *Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne communio sanguinis Christi est?* & cap. 11. 26. *Quotiescunque ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciatis, usque quò venerit.*

V. *Materia interna, est Christus cum tota satisfactione & merito suo.*

VI. *Vt*

VI. *Vt azymus panis non sine Iudaica superstitione usurpatur, ità numularii panes Papanæ superstitionis sunt reliquiæ.*

VII. *Forma ejus externa in actionibus & verbis consistit.*

VIII. *Actiones sunt, Panis fractio, & Vini fusio, utriusque signi distributio, & perceptio manu & ore facta.*

IX. *Verbum est, tum tota institutio εὐχαριστίας, mandatum, & promissionem complectens, tum imprimis promissio.*

X. *Impiè igitur statuitur, quatuor verborum,* Hoc est corpus meum *(quibus tamen quintum, enim, inserunt) submissa demurmuratione, unico spiritu & Sacerdotis intentione, facta, panem in corpus Domini converti, manentibus tantum externis accidentibus panis.*

XI. *Forma interna in analogia signi & signati consistit: qua pane & vino, corpus & sanguis Christi, velut cibus & potus spiritualis; fractione verò panis & fusione vini, corporis ipsius fractio & crucifixio ac sanguinis effusio; utriusque denique distributione & perceptione, mortis Christi applicatio significatur.*

XII. *Fractio panis non est res adiaphora.*

Hæc

Hac quippe Christus ipse usus est: Hanc usurpandam demandavit, dicens, *Hoc facite*: hanc ipse explicavit, addens, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangitur.* Ab hac S. Cœna nomen habet. Hac denique Ecclesiæ unio designatur. 1 Cor. 10. 17. *Unus panis, unum corpus, multi sumus: nam omnes unius panis sumus participes.*

XIII. *Verba,* Hoc est corpus meum, *neque de transubstantiatione, neque de consubstantiatione intelligi possunt: sed sensus est, Hoc (panis nimirum) est sacramentum corporis mei.*

Pontificii hæc verba sic interpretantur: Quod sub specie panis continetur, est corpus meum: Lutherani, in, cum, sub hoc est corpus meum. Nostræ interpretationis ratio superiore capite explicata est. Absurdum esse dicunt, in Testamento phrases tropicas, quippe obscuras, usurpari. At 1. Falsa est hypothesis ipsorum, quod tropicæ phrases statim obscuræ quoque sint: sæpe enim tropis ad illustrandum utimur. 2. Æque falsum est, in Testamentis tropis non esse locum: contrarium enim docent Testamenta Jacobi, Gen. 49. Mosis, Deuter. 33. Davidis. 2 Sam. 23. Tobiæ, 4. Matthithiæ, 1. Macc. 2. 3. Si tropus nullus est in S. Cœna, tum ostendant, quomodo sine tropo, calix Novum testamentum, in sanguine dicatur. Dignum est Augustini dictum, quod hic subjiciatur. *Non dubitavit Dominus dicere, Hoc est corpus meum, cum signum daret corporis sui.* Adversus Adimant. Manich. cap. 12.

XIV. *Aliud*

XIV. *Aliud est dicere, Christum in pane præsentem esse; aliud præsentiam ejus in S. Cœna asserere. Præsens est Christus Deitate & Spiritu suo. Præsens etiam est corpore & sanguine suo præsentia sacramentali, quæ est,* 1. *Symboli non quod præsens sit in pane, sed quod pane tanquam symbolo repræsentetur.* 2. *Fidei quâ Christum cum ejus merito nobis applicamus.* 3. *Virtutis & fructus,* Vide suprà pag 118.

XV. *Finis S. Cœnæ, præter alios, proprius est, obsignare spiritualem nutritionem seu conservationem ad vitam æternam, per meritum mortis & obedientiæ Christi. Ex qua dependet unio fidelium cum Christo & inter se.*

XVI. *Intolerabilis igitur abusus est, cum adhibetur ad probandum innocentiam in foro: ad fœdera humana firmanda: ad cœpta & proposita fortunanda, &c.*

XVII. *Sacræ Cœnæ usus sæpiùs repetendus est.*

Quotiescunque ederitis hunc panem, &c. 1 Cor. 11. 26.

XVIII. *Sacra Cœna à Baptismo non tantùm externis Symbolis differt, sed & fine proprio; quia Baptismus spiritualis regenerationis, sacra Cœna vero nutritionis signum est: Objecto item seu subjecto ὦ; Baptismus enim infantibus quoque, sacra Cœna tantùm adultis & probatis debetur; nec non tempore, quia Baptismus semel suscipitur, sacra Cœna vero sæpius iteratur.*

XIX. *S. Cœnæ è diametro repugnat Missa Papistica.*

Sacra

1. Sacra Cœna à Christo: Missa à Papa instituta est. 2. Sacra Cœna Sacramentum est institutum in memoriam Sacrificii Christi semel peracti: Missa verò Papanis est sacrificium ipsum, quotidiè peragendum. Nominârunt quidem Veteres quoque S. Cœnam Sacrificium, verum non expiatorium pro peccatis, sed Eucharisticum, & tale quod conjunctum cum precibus & charitatis operibus, quæ grata sunt Deo sacrificia. 3. Christus se non in sacra Cœna, sed in cruce obtulit: ac in Missa sua Christum offerri volunt. 4. Christus S. Cœnam pro vivis instituit: Missa etiam pro mortuis celebratur. 5. In S. Cœna corpus Christi jam factum spiritus S. virtute, non ex pane, sed ex sanguine B. Virginis: in Missa corpus Christi demum creatur à sacerdote, quinque verborum demurmuratione, & quidem ex pane. 6. In S. Cœna verus panis & verum vinum fuit & mansit, nonenque hoc etiam post consecrationem obtinuit: in Missa, si credere fas est, externa tantum elementi species & accidentia manent. 7. In S. Cœna Christi mandato è poculo biberunt omnes: in Missa negatur laicis. 8. In S. Cœna fractio Panis facta est in signum corporis pro nobis fracti: in Missa privata frangitur hostia major in tres partes, primam pro Ecclesia triumphante, secundam pro Ecclesia in Purgatorio, tertiam pro Ecclesia militante.

CAPUT

CAPUT. XXV.

In quo

De Ecclesiæ visibilis natura.

HActenus de externa communione fœderis gratiæ, sequitur externa Ecclesiæ visibilis societas quâ omnes vocati pro Ecclesia membris habentur.

Consideratur autem Ecclesia hæc in se, aut oppositè respectu falsæ Ecclesiæ, & κατ' ἀντιθεσιν sic dictæ.

Ecclesia in se consideratur respectu naturæ suæ & externæ administrationis.

Est igitur Ecclesia visibilis cœtus hominum Verbo & Sacramentis ad gratiæ statum vocatorum.

CANONES.

I. Ecclesiæ & Synagogæ *nomen, idem est eum Hebræis* Kahal & Edah. *sed usitatius Christianorum cœtus* Ecclesiæ *nominatur.*

II. *Accuratè autem vocis distinctio hic observanda est, ut constet quæ de Ecclesia hic agitur.*

III. *Cum enim in triumphantem & militantem distinguatur, illa ad doctrinam de gloriæ statu pertinet; hæc præsentis est considerationis.*

IV. Sed

IV. *Sed & militans Ecclesia in invisibilem & visibilem distinguitur.*

V. *Invisibilis Ecclesia est cœtus tantùm electorum.*

Invisibilis autem nominatur; non quod homines ad eam per inentes non videantur, qua homines; sed quòd non cernantur qua electi: solus enim Deus novit, qui sunt sui, 2 Timoth. 2. 19.

VI. *Hæc ad vocationis specialis doctrinam pertinet ex eius enim propriis effectis fide charitate & similibus, electi, qui sunt Ecclesia invisibilis, cognoscuntur.*

VII. *Visibilis vero Ecclesia est cœtus communiter vocatorum tum electorum, tum reproborum.*

VIII. *Nec vero visibilis Ecclesiæ nomen ambiguitate sua caret. Propriè enim de catholica seu universali Ecclesia per totum terrarum orbem dispersa strictè de quavis Ecclesia particulari, velut Gallicana, Anglicana, Belgica, Helvetica: strictissimè verò de Ecclesia repræsentativa, seu Pastorum & Seniorum collegio, intelligitur.*

IX. *Causa eius efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter Christus.*

X. *Materia Ecclesiæ sunt tum communiter vocati & in fœdus gratiæ recepti, tum quoque infantes in Ecclesia nati.*

XI. *Nec ergò infantes nondum baptizati, nec Catechumeni, nec excommunicati; membrorum Ecclesiæ numero excludendi sunt.*

Priora

Priora duo hominum genera ad Ecclesiam pertinent, est non professionis, tamen fœderis jure: tertium vero genus hominum tametsi ex particulari Ecclesia ejicitur, non tamen simpliciter ejicitur ex Catholica.

Contra Pontificios, prædictos excludentes.

XII. *Forma Ecclesiæ in duplici communione consistit: prior est Ecclesiæ cum Christo tanquam capite; posterior est membrorum Ecclesiæ inter se.*

XIII. *Prior unio in hoc posita est, quod in Ecclesia non solum Christus tanquam caput eminea, sed non secus ac caput membris vires suas communicet.*

Ephes. 1. 22, 23. *Eúnque constituit super omnia, ipsi Ecclesiæ, quæ est corpus, ipsius & complementum ejus, qui implet omnia in omnibus,* & cap. 5. 23. *Quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput Ecclesiæ, & ipse est, qui salutem dat corpori,* &c. Colos. 1. 18. *Estque caput corporis Ecclesiæ.*

XIV. *Ex Ecclesia igitur monstrum faciunt, qui aliud præter Christum, Ecclesiæ visibilis universalis caput statuunt.*

Ut non ἀκέφαλος est Ecclesia sicut πολυκέφαλος. Unius corporis unum est caput, nisi monstrum sit. Nec quia Ecclesia visibilis est, ideo visibile caput in terris habet, propriè enim Ecclesiæ membra soli electi sunt. Etsi igitur visibilis sit ratione externæ administrationis, invisibilis tamen est ratione electorum, & unionis illorum cum Christo.

XV. *Posit-*

XV. *Posterior unio membrorum aut particularium quoque Ecclesiarum inter se, in unitate professionis, fidei & charitatis consistit.*

Eph. 4. 4, 5, 6. *Unum est corpus & unus Spiritus, sicut & vocati estis in unam spem vocationis vestræ, Unus Dominus, una fides, unum Baptisma. Unus Deus & Pater omnium, &c.*

XVI. *Finis Ecclesiæ summus est Dei gloria: huic proximus, salus nostra.*

XVII. *Ex adjunctis, tum tituli, tum notæ ejus spectandæ sunt.*

XVIII. *Titulos quod attinet,* Una, Catholica, *&* Sancta *dicitur.*

XIX. *Unica est Ecclesia Christi, ratione formæ jam explicatæ.*

XX. *Catholica autem dicitur, temporis, loci & personarum ratione.*

Catholica Ecclesiæ triplicem significationem habet. 1. Generalissimam, de coetu omnium, tam Angelorum quam hominum. 2. Specialiorem, de coetu omnium electorum hominum. 3. Specialissimam, de Ecclesia militante visibili.

XXI. *Temporis respectu Catholica est, quia inde à mundi principio nunquam penitus defecit, quin esset aliqua visibilis Ecclesia in hac terra.*

Sicut Lunæ lumen decrescit, substantia tamen in nihilum non redigitur: ita quamtumvis Ecclesiæ lux nunc major, nunc minor sit, manet tamen Ecclesia et quidem visibilis, non porcorum quidem sed tamen piorum oculis patens.

XXII. *Loci & Personarum ratione Catholica est, quia nec loco, nec personis est alligata.*

Matth. 24. 14, 15. *Prædicabitur istud Evangelium Regni toto interrarum orbe, &c.* Act. 10. 34, 35. *Vere deprehendo, Deum non respicere ad personam sed in quavis gente acceptum ei esse quemvis, qui eum timeat & operam det justitiæ.*

XXIII. *Sancta est Ecclesia, communiter, vocationis ac fœderis nomine: singulariter verò, respectu electorum, qui sancti sunt in Christo justitiâ imputatâ & inchoatâ.*

De sanctitate vocationis inquit Deus apud Molen. Deut. 7. 6. *Populus sanctus es Iehovæ Deo tuo.* De sanctitate imputata et inchoata, Paul, 1 Cor. 6. 11. *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini Iesu, & per Spiritum Dei nostri.*

XXIV. *Sanctitas inhærens Ecclesiæ in hac vita non est perfecta, nisi Christi respectu, qui perfectione sua ejus imperfectionem tegit, & spe futura perfectionis.*

Ephes. 5. 25, 26, 27. *Christus allexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea: ut eam sanctificaret, ab eo purificatam lavacro aquæ per Verbum. Ut sisteret eam sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam aut rugam, aut quicquam ejusmodi, sed ut sit sancta & inculpata.*

XXV. *Non igitur ab omni errore Ecclesia immunis est, ut volunt Papani. Etsi enim Catholica Ecclesia in fidei fundamento non ita erret, ut penitus deficiat, non tamen est extra omnem erro-*

ris

erroris aleam posita; quippe cujus nullum membrum in hac vita perfectum est. Particularis vero Ecclesia non tantùm errare, sed & in meretricem degenerare potest.

Hinc Ecclesia Romana, quæ Apostolorum tempore mulieri Sole amictæ, & coronam in capite, ac sub pedibus Lunam habenti similis fuit, adeò degenerasse legitur, ut assimiletur meretrici, Bestiæ insidenti, Apoc. 12. vers. 1. & 17. 1. &c.

XXVI. *Notæ Ecclesiæ visibilis sunt, pura Verbi Dei prædicatio, & legitima Sacramentorum administratio.*

De notis invisibilis Ecclesiæ suprà dictum est, eas ex vocationis effectis pendere: eædem enim notæ sunt Electorum specialiter vocatorum, & Ecclesiæ invisibilis. Hic verò eæ tantum notæ spectantur, quibus Ecclesia visibilis indubiè ostenditur. Patet autem, has notas Ecclesiæ esse ex his testimoniis. Matth. 28. 19, 20. *Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris, & Filii, & Spiritus S. docentes eos observare omnia quæ mandavi vobis.* Act. 2. 42. *Perdurabant autem in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus.* Adjungunt nonnulli disciplinam Ecclesiasticam; verum hæc sub duabus prioribus comprehenditur; nam disciplina Ecclesiastica utriusque est requisitum.

XXVII. *Notæ istæ, quoad fundamentum Religionis, omnibus Ecclesiis æqualiter; quoad accidentalia verò, aliis Ecclesiæ magis, aliis minus competunt.*

XXVIII. *Non ſtatim igitur propter quemvis errorem aut abuſum, de veritate Eccleſiæ particularis dubitandum.*

Non enim ea requiritur puritas; quà nè quidem in unico articulo erretur, aut nihil plane abusûs in Sacramentorum administratione irrepat. Dummodo à cardine ſalutis, velut Legis utraque tabula & fide in Chriſtum non recedatur. 1 Cor. 3. 11, 12. *Nam fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Jesus Christus. Quod si quis superædificet ſuper fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, fœnum, ſtipulam: cujuſque opus manifeſtum fiet, dies enim id declarabit; nam per ignem retegetur; & cujuſque opus quale ſit, ignis probabit. Si cujus opus manſerit quod ſuper ædificaverit, mercedem accipiet. Sic cujus opus exuſtum fuerit, damnum faciet: ipſe verò ſervabitur, ita tamen, ut per ignem.*

XXIX. *Quindecim Eccleſiæ notarum à Bellarmino recenſitarum quædam veræ ſunt, noſtriſque congruunt, à quibus tamen longè abeſt Eccleſia Romana: aliæ verò aut ab Eccleſia viſibili alienæ, aut falſæ potius quàm veræ Eccleſiæ nota, aut cum Eccleſia non reciprocæ ſunt, quippe nec ſoli, nec ſemper ei competentes.*

1. Prima nota ipſi eſt, Nomen *Eccleſiæ & Chriſtianorum.* Verùm ſæpè nomina de facto, non de jure tribuuntur; unde nullum firmum argumentum deducitur à nomine, niſi res ipſa reſpondeat. Apoc. 3. 1. *Dicèris vivere, ſed mortuus es.* II. Secunda eſt, *Antiquitas*; quæ nec ſoli Eccleſiæ, nec ſemper competit. Non ſoli; quia Mundus, Cœlum & Elementa, antiqua, nec tamen Eccleſia ſunt. Non ſemper; quia Eccleſia non ſemper antiqua, ſed quondam recens quoque fuit. Vera antiquitas, eſt primum rei principium: quod ut primum, ità veriſſimum eſt. In genere

nere igitur Ecclesiæ antiquitas inde à Paradiso, in specie vero, antiquitas Ecclesiæ Apostolicæ, à Christi & Apostolorum prædicatione æstimanda est. Jam vero Ecclesia Romana, qualis hodie est, longè post Apostolorum tempora exorta est. III. Tertia est, *Duratio diuturna, nec interrupta*, quæ quidem proprietas est Ecclesiæ Catholicæ visibilis, verùm ex promissione Dei, fidei potiùs, quàm sensui innotescit: Et ut vera antiquitas non est, quæ non à primo principio dependet: ità duratio nulla est, quæ non ab eodem sumit initium. IV. Quarta est, *Amplitudo & credentium multitudo*: quæ non semper Ecclesiæ competit, ut testatur exemplum Ecclesiæ, tempore primorum parentum, Noachi, Abrahami, &c. Imò à natura Ecclesiæ aliena est, cum major semper sit numerus impiorum Matth. 7. 13. *Introite per angustam portam*: & Luc. 12. 32. *Ne time, pusille grex.* V. Quinta est, *Successio Episcoporum*, quæ ipsa quoque nec semper, nec soli Ecclesiæ tribuitur. Non semper; ut enim in primordiis Ecclesiæ non fuit, ità in fine earum est defutura. Non soli; quia etiam in falsa Ecclesia successio Episcoporum reperitur, Unde successio potius doctrinæ quam personarum spectanda, & ex doctrina personæ, non ex personis doctrina judicanda est. *Non habent hæreditatem Petri*, inquit Ambrosius, *qui fidem Petri non tenent.* VI. Sexta est, *Conspiratio in Doctrina cum Ecclesia antiqua*; quæ quidem vera nota est, sed eadem cum nostris, *Verbi* videlicet & Sacramentorum puritate, prout fuit tempore Ecclesiæ Apostolicæ, à qua defecit Romana. *VII.* Septima est, *Unio membrorum cum capite* (Papa nimirum) & inter se. Prius lemma falsæ, & non Apostolicæ, sed Apostaticæ Ecclesiæ nota est, quæ adorat Bestiam, Apoc. 13. 12. Posterius non soli Ecclesiæ tribui potest, cum etiam unio Diabolis intercedat, Matth. 12. 8. VIII. Octava est, *Sanctitas doctrinæ*, eadem cum sexta. IX. Nona est, *Efficacia doctrinæ*, itidem sexta adeoque nostris notis respondens: minimè autem conveniens Romanæ Ecclesiæ X. Decima est *Sanctitas vitæ*, autorum seu primorum Patrum Religionis. Hæc vero sanctitas

ctitas aut interna est, aut externa. *Si interna*, non visibilis Ecclesiæ nota est. *verus Judæus in occulto est*, Rom. 2. 29. *Novit Dominus eos qui sunt sui.* 2 Tim. 2. 19. Si externa, fallax est; cùm etiam *Diabolus se in angelum lucis transformet.* 2 Cor. 11. 14. Unde ex doctrina, non ex vita doctorum judicanda est Ecclesia, Mat. 23. 3. *Omnia quæ dixerint vobis ut observatis observate & facite, sed secundùm opera eorum nè facite.* Undecima est, *Gloria miraculorum.* XII. Duodecima, Lumen Propheticum. Atqui miraculorum & Prophetiæ dona extraordinaria fuerunt, data ad Euangelii confirmationem, quo propagato ac prædicato inter Gentes, evanuerunt. Unde Apostoli nec miracula alia, nec prophetiam promittunt, sed potius prophetiæ & miraculorum gloriationem Antichristianæ Ecclesiæ notam faciunt. 2 Thess. 2. 9. Apoc. 13. 13. Et Christus ipse, tales se agnitorum negat, Matth. 7. 22. XIII, Decima tertia nota est. *Confessio Adversariorum*, Ethnicorum, Judeorum, &c. At talium testimoniorum tanta autoritas est quanta ipsorum Adversariorum, quorum accessione nihil additur, decessione nihil detrahitur. XIV. Decima quarta est, *Infelix exitus Ecclesiam oppugnantium.* XV. Decima quinta, est *Felicitas Ecclesiam defendentium.* Hæc vero tam incerta nota est, ut nè quidem nomen notæ mereatur. Nescit enim homo ex talibus amore aut odium, Eccl. 9. 3. Quinimo falsæ potius Ecclesiæ nota existit; certum enim est, Ecclesiæ statum ut plurimum in hac vita infelicem ac tristem esse. Joan. 16. 20. *Amen, amen dico vobis, flebitis vos & lamentabimini, mundus autem gaudebit.*

CAPUT.

CAPUT XXVI.

In quo

De Externa Ecclesiæ Administratione.

DE Ecclesiæ natura hactenus actum est. Sequitur ejus administratio.

Hæc ordinaria est, aut extraordinaria.

Ordinaria publica est, aut private.

Publica, est Ecclesiastica, vel Politica.

Ecclesiastica est, quæ res spirituales tractat.

Estque propria personis in Ecclesia publicis, vel integro cœtui communis.

Propria est, quæ à quolibet Ecclesiæ Ministro pro vocationis suæ ratione peragitur.

Ministri Ecclesiæ sunt, quos Deus plebi Ecclesiasticæ præfecit.

CANONES.

I. *Nemo Ecclesiæ præfici potest, nisi legitimè vocatus.*

II. *Nemo ad Ministerium Ecclesiasticum cogendus est.*

III. *Ministris conjugio non est interdicendum.*

1 Cor. 9. 5. *Annon habemus potestatem sororem, uxorem circumducere, ut & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* 1 Tim. 3. 2. *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum:* & vers. 4. *Qui domui suæ bene præsit, qui liberos contineat in subjectione, cum omni honestate.*

Ministri extraordinarii sunt, aut ordinarii.

Extraordinarii sunt, quos Deus extra ordinem suscitat, vel ad novum regimen Ecclesiæ instituendum, vel ad vetus collapsum instaurandum.

Tales sub Veteri Testamento erant Prophetæ. Novi vero Testamenti tempore Ioan. Baptista; Christus; Apostoli; Prophetæ, h. e. dono Scripturas interpretandi instructi; Euangelistæ, Apostolorum comites et successuriati; Pastores Ecclesiis et Doctores Scholis præfecti, Eph. 4. 11.

CANONES.

I. *Notæ Ministri extraordinarii fuerunt dona extraordinaria.*

II. *Talia erant donum Prophetiæ, Linguarum & Miraculorum.*

III. *Dona illa extraordinaria tamdiu viguerunt, quamdiu Dei voluntas & Ecclesiæ necessitas ferebat, iisque sublatis successit Ministerium ordinarium.*

Ordinarii Ministri sunt, qui ordinariis mediis instruuntur & vocantur.

Suntque tum Pastores & Doctores, tum Presbyteri & Diaconi.

Pastores sunt, qui certo gregi præsunt docendo, Sacramenta administrando, & invigilando.

CANONES.

CANON.

I. *Pastoribus omnibus nomen* Episcopi *competit,*

1 Tim. 3. 1.

II. *Etsi autem in Ecclesiis hic mos invaluerit ut qui diœcesi particularium Ecclesiarum præfectus erat,* Episcopus *nominaretur nemini tamen* universalis Episcopi *nomen debetur.*

Doctores sunt, qui in Scholis in hoc incumbunt, ut veritas doctrinæ juventûti instilletur, & in Ecclesiis quoque obtineat.

CANONES.

Inter Pastores & doctores hoc interest, quod illi Ecclesiæ, hi Scholis præsint; illi movendis, hi docendis præcipuè Auditoribus intenti sint.

Presbyteri sunt viri pii & graves, Pastoribus adjuncti, ut illis in iis, quæ ad Ecclesiæ εὐταξίαν pertinent, in visitandis ægrotis, in observandis inordinate viventibus, & aliis similibus præsto sint.

Diaconi & Diaconissæ olim erant, quibus bona Ecclesiastica colligenda & distribuenda concredita erant.

Act. 6. 1. &c. 1 Tim. 3. 8. &c.

CANONES.

1. *Bonorum Ecclesiasticorum collectio & usus est juris divini.*

Apparet hoc ex Veteris Testimenti œconomia; Dei enim mandato, decimæ pro Sacerdotibus et Levitis et pauperibus collectæ erant. In Novo Testamento Christus quoque pecunias à piis et locupletibus subministratas, non aspernatus est, Luc. 8. 3. Ex quibus non familiares tantùm suos, sed pauperes quoque sustentavit, Ioan. 13. 29. Apostolorum vero tempore Diaconi bonis Ecclesiasticis administrandis præfecti sunt, Actor. 6. 1. &c.

11. *Vt verò improbanda est Ecclesiæ Romanæ in illis colligendis φιλαργυρία, horrenda superstitione & idololatria suffulta, & nefario eorundem in luxum & pompam profusio: ita graviter in Deum & Ecclesiam inter Euangelicos quoque peccant si qui eadem malâ fide administrent.*

Et hæc de propria administratione. Communis in Vocatione Ministrorum, in ordinanda Ecclesiæ ἐυταξία, in judicanda doctrina & controversiis & in clavium usu consistit.

Vocatio Ministrorum est, quâ Ecclesiæ idoneos homines, exploratâ eorum vitâ & eruditione, ad Ministerium eligit, & solenni ritu in muneris possessionem immittit.

CANONES.

CANONES.

I. *Causa Vocationis hujus efficiens princeps, est Deus, qui intrinsecus Ministros vocat, donisque suis eos instituit. Ministerialis verò, est Ecclesia tota, aut minimum Ecclesia repræsentativa, ex Pastoribus & Presbyteris aut etiam plebe Ecclesiastica. Non autem solus Episcopus aut Pastor.*

Eligendum enim jus nè quidem Apostoli sibi solis vendicârunt, Act. 1. 23, et 6. 5. & 14. 23.

II. *Ad vocationem legitimam tria pertinent, Exploratio, Electio, & Confirmatio.*

III. *Exploratio est tum vitæ, tum doctrinæ. Prius autem vita exploranda est quàm doctrina: cujus enim mores tolerabiles non sunt; is ad examen doctrinæ non est admittendus.*

IV. *Electionis hic processus est, ut precibus ad Deum ardentibus fusis, nominatis personis, è quorum numero quispiam eligendus, unus aliquis omnium aut majoris partis suffragiis, voce seu χειροτονίᾳ indicatis, eligatur.*

V. *Confirmatio, est personæ electæ introductio, in qua publicis precibus præmissis, Ecclesiæ commendatur, eique vocatio impositis manibus confirmatur.*

VI. *Falso statuunt Pontificii vocationem non legitimam esse, si à Presbyteris, non ab Episcopis facta sit.*

Nec

Nec enim jure divino maiorem potestatem & autoritatem habent Episcopi.

VII. *Vocationem eorum qui Patrum nostrorum ævo Ecclesiam reformarunt, Ecclesia reformata ratam habuit, non quatenus à Papismo tanquam struma Ecclesiæ profecta est, sed quatenus κυρίως à Deo vocati & donis instructi fuerunt.*

Obiiciunt. Tales quidem vocatos fuisse sub Papatu, verum ex quo defecerunt, vocationem ipsorum expirasse. Respondemus autem, falso ipsos accusari defectionis; non enim defecerunt ab Euangelio, ad quod prædicandum etiam in papatu vocati sunt, sed à corruptione Euangelii. Nec est cur clamitent illos vocatos fuisse ad prædicandum doctrinam Ecclesiæ Romanæ: cum enim doctrinam suam sub titulo Euangelii comprehendant, Minister, qui animadvertit; eam in rei veritate ab Euangelio alienam esse, eidem iure vocationis suæ contradicere potuit. Etsi igitur ab Ecclesia Romana defecerint, á vocatione sua tamen non defecerunt.

VIII. *Nec quicquam proferre possunt, quo vocationem Ministrorum apud nos, secundum superiores regulas factam, infringant.*

Primum enim ipsis interrogantibus, Quo iure doceamus? idem respondemus, quod Christus, id ipsum quærentibus, Matth. 21. 24. *Baptismus Ioannis unde est, è cælo, an ex hominibus?* Pari ratione & nos dicimus, doctrina Antecessorum nostrorum, quæ hodieq; apud nos sonat, unde ea? repugnatne illa Verbo Christi & Apostolorum, an consonat? Si repugnet, ostendant, in quibus articulis, si consonant, vocationem nostrorum improbare nequeunt. Ubi enim vera doctrina locum habet, ibi legitima quoque vocatio. Adhæc, quæ vocatio respondet exemplo Apostolorum & Ecclesiæ primitivæ, illa legitima est. Talem autem esse nostram vocationem, manifestum est.

Judi-

Judicandæ doctrinæ ἐξουσία est, quâ Ecclesia in doctrinam inquirit, ac controversias Ecclesiam turbantes dirimit.

CANONES 3.

I. *Doctrina à singulis etiam idiotis iudicari potest & debet, sine Scripturæ consentanea.*

Act. 17. 11. Beroenses quotidiè examinantes Scripturas an hæc ita se haberent. 1 Cor. 10. 15. Ut prudentibus loquor judicate vos quod aio, 1 Ioan. 4. 1. Dilecti, ne cuivis Spiritui credite, sed probate Spiritus an sint ex Deo.

II. *Graviore autem controversiâ exortâ, à publico quoque conventu seu Presbyterio id fieri debet.*

III. *Vt autem Spiritus sanctus summus controversiarum Iudex est ita Scriptura, tanquam vox Spiritus sancti, norma & regula est, quâ curvum à recto dignoscendum.*

Potestas circa Ecclesiæ εὐταξίαν est, quâ statuit de iis, quæ decenter in Ecclesia fieri debent.

CANONES 3.

I *Obiectum hujus potestatis, sunt externæ circumstantiæ cultus divini, tempus, locus, & alia similia per se adiaphora.*

II. *In his siquid incommodi deprehendatur, Ecclesia jus habet vetera abrogandi, et commodiora substituendi.*

III. *Nec tamen canones et consuetudines Ecclesiæ Scripturæ canoni sunt exæquandæ.*

Potestas

Potestas clavium est, quâ Ecclesia ad disciplinæ conservationem utitur.

Partes eius duæ sunt: Ligatio & Solutio.

Ligatio est, qua peccatori ira divina denunciatur, ni resipiscat.

Solutio est, quâ peccatori resipiscentiam testato, peccatorum annunciatur remissio.

Utraque certos gradus habet.

Ligationis gradus sunt I. Severa adhortatio & comminatio, antegressis, frustraneis tamen privatis monitis, à Presbyterio facta (*a*) 2. Abstentio à sacra Cœna. (*b*) 3. Excommunicatio maior, quâ peccator extra Ecclesiam rejicitur, non tamen sine spe veniæ ac reditûs, si resipiscat. *c*) 4. Anathema & Syro vocabulo Maranatha, cum omni spe abjecta eiicitur.

(*a*) Matth. 18. 15, 16, 17. *Si peccaverit in te frater tuus, veni & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin verò te non audierit, accipe tecum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum aut trium testium, stabile sit omne verbum. Quod si neglexerit eos audire, dic Ecclesiæ, &c.* (*b*) Matth. 7. 6. *Ne date quod sanctum est canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis* (*c*) 1 Cor. 5. 5. *Ejusmodi homo tradatur Satanæ, ad interitum carnis ut Spiritus salvus sit die illo Domini Iesu* (*d*) 1 Cor. 16. 22. *Si quis Dominum Iesum Christum non amet, sit anathema Maranatha,* 1 Ioan. 5. 16. *Est peccatum ad mortem, non pro illo, dico, ut roget.*

In solutione iisdem gradibus observatis, peccator in gratiam ab Ecclesia recipitur.

Sic

Sic Apostoli monito, Corinthius excommunicatus in gratiam receptus est, 2 Cor. 2. 7, 8.

CANONES.

I. *Autor ac fundator hujus potestatis, est Christus.*

Ex testimoniis supra citatis.

II. *Clavium hæc potestas non est penes solum Episcopum aut Pastorem, sed penes totum Presbyterium.*

Falso sibi potestatem hanc arrogat Papa. Ut enim, quo jure Petri sibi jus vendicet nihil dicam, certum est, non soli Petro claves traditas, Matth. 16. 18. sed idem jus reliquis quoq; concessum fuisse, Mat. 18. 18. *Amen dico vobis, quæcunque ligaveritis in terra, &c.* et Joan. 20. 23. *Quibus remiseritis, &c.*

III. *Objectum ligationis istius, est peccator, qui aut privata admonitione non emendatus est, aut tale scandalum dedit, quod privata adhortatione tolli non potuerit.*

IV. *Forma in decenti graduum observatione consistit; ubi enim primus aut secundus gradus cum fructu tentatus est, non deveniendum ad tertium. Ad quartum verò raríssimè.*

V. *Alienæ planè à vera clavium potestate sunt Indulgentiæ Papistarum, commentitium thesaurum jactantium, quem Papa ex Christi, Beatæ Virginis, & Sanctorum meritis conflavit; quippe quos majora passos esse peribet, quàm peccata ipsorum requisiverint.*

Su-

Sufficiat nobis sanguinis Iesu Christi thesaurus, qui purgat nos ab omni peccato, 1 Ioan. 1. 7.

VI. *Nec minùs repugnant Solutioni satisfactiones, quas peccatoribus iniungunt.*

Satisfactio hic non ea intelligitur, quæ Ecclesiæ sit, testificatione seria pœnitentiæ, etiam publica, signando res id postulet; sed quâ pro pœna satisfacit. Cæterum, sententia illorum falsa utitur hypothesi, remissa culpâ pœnam reservari quâ de re in doctrina de Iustificatione infra agetur.

VII. *Finis istius potestatis est ut Ecclesiæ nitor & decus conservetur, impiique ad resipiscentiam alliganter.*

VIII. *Inter potestatem Magistratus & Ecclesiæ hæc differentia est: 1. Illius obiectum est quivis homo: huius tantum Ecclesiæ membra, etiam summis personis non exceptis. 2. Illius obiectum est corpus & facultates externæ: huius verò anima. 3. Illa etiam resipiscentibus pœnam irrogat: hæc resipiscentes in gratiam recipit.*

IX. *Ministri & Presbyteri facinus aliquod occultum sibi ab homine, conscientiæ anguistia pressa, revelatum, nisi publicæ tranquillitatis & salutis ratio id requirat, non evulgare debent, ne consolationis Ecclesiæ occasio aliis præcidatur.*

Hæc vero est Ecclesiastica gubernatio. Politica nunc sequitur, quâ Ecclesia à Magistratu quoque regitur.

CAN-

CANONES.

I. *Magistratus Ecclesiæ sunt nutritii, quatenus utramque Legis tabulam custodiunt, Ecclesias & Scholas conservant, veritatémque propugnant.*

II. *A subiectione Magistratui debita Ministri & Clerici, quos votant, nequaquam immunes sunt.*

Roman. 13. 1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto.* Testantur id, exempla Christi censum dantis, Matth. 17. 27. et Pauli ad Cæsarem provocantis, Act. 25. 11.

III. *Imò etiam infideli Magistratui obediendum est, in iis quæ salvâ conscientia præstari possunt.*

IV. *Pro Magistratu etiam infideli Deus orandus est.*

1 Timoth. 2. 1. *&c.*

Sic fuit publica administratio. Privata est quâ singula ecclesiæ membra charitatis vinculo inter se coagmentantur, ad totius corporis mystici ædificationem.

Vide Rom. 12. 6, *&c.* 1 Corinth. 12. 12, *&c.* Ephes. 2. 20, *&c.* et 4. 1. *&c.*

Hæc

Hæcque omnia hactenus de ordinaria Ecclesiæ gubernatione. Extraordinaria est, cum necessitate sic requirente Concilium convocatur.

Concilium est conventus à politico Magistratu, vel de communi consensu Ecclesiæ indictus, in quo viri Spiritus sancti donis ornati, legitimèque ad hoc delegati, causam Ecclesiæ cognoscunt, & ex Verbo Dei definiunt.

Estque vel Oecumenicum seu Universale, vel Particulare.

Particulare iterum est, nationale aut provinciale.

CANONES.

I. *Concilium convocandum est à Magistratu, si fidelis sit: si infidelis sit; aut libello supplici impetrandum; aut si Concilii avertus hostis sit, communi Ecclesiarum consensu, necessitate sic efflagitante, celebrandum est.*

II. *Personæ, quæ Concilio interesse debent, sunt Præses Politicus & Ecclesiasticus, totidémque Scribæ, & viri idonei ad hoc delegati. Nec plane excludendi sunt privati quoque, qui doctrinæ tractationi interesse possunt, scandalorum (quæ charitas tegit) cognitioni non item.*

III. *Materia in Concilio seu Synodo tractanda, est causa Ecclesiastica gravis & consideratu digna ac necessaria.*

IV. *Forma Concilii in religiosa & ordinata veritatis disquisitione posita est.*

V. Reli-

v. *Religiosa erit, si ardentibus ad Deum precibus præmissis, ad sacram Scripturam omnia tanquam infallibilem normam & regulam, examinata fuerint.*

vi. *Ordinata erit, si unusquisque sui officii memor fuerit.*

vii. *Politici Præsidis est, Concilium cogere, coactum tueri, vim omnem & ἀταξίαν prohibere, decreta legitimè facta autoritate sua promulgare, reluctantes coercere.*

viii. *Ecclesiastici Præsidis est; quæstionem proponere, Disputationem ex Assessorum consilio moderari, sententiam rogare, decreta per Notarios in acta referre.*

ix. *Reliquorum delegatorum est sententiam suam placide & rotundè proponere, aut alteri præeunti & rectè sentienti adstipulari.*

x. *Longè abest ab hac Concilii forma Præsidium, quod sibi Pontifex arrogat, qui nec Scripturam consulit, nec Assessorum sententiam rogat, sed placita sua Concilio confirmanda obtrudit.*

xi. *Alia fuit ratio Concilii Hierosolymitani, in quo cuique sententiam dicere fas erat: nec minus Paulus & Barnabas, quàm Petrus, Auditi sunt, & ponderatis ultro citróque sententiis, tandem Jacobus concluſit.*

Act. 15. *vers.* 6, 19.

xii. *Finis Conciliorum est veritas & tranquillitas Ecclesiæ.*

xiii. *Con-*

XIII. *Conciliorum tanta autoritas est, quæ illorum cum Scriptura conformitas exstitit. magis quàm Ecclesia ipsa extra errandi aleam posuit.*

Quid enim Conciliis imprimis Papistis, tribuendum sit, cum ex anti. Conciliis, tum ex decretis palam impii facilè liquet. Concilium Constantiense et Basilienſe Episcopum Romanum Synodo subesse et parere volunt. Tridentinum contra Papam super omnia Concilia effert. Concilium Nicœnum II, Secundum præceptum Decalogi, et Contrantiense præceptum Christi de S. Coena integrè percipienda, impudenter proclamat.

CAPUT. XXVII.

In quo

De Falsâ Ecclesiâ.

SIc duobus capitibus actum est de Ecclesia in se considerata. Eidem nunc falsa Ecclesia hostium opponitur.

Hostes Ecclesiæ sunt aperti & dissimulati.

Appellantur, Apoc. 20. 8. Gog et Magog, id est, tecti et retecti.

Aperti sunt Ethnici, Judæi, & Mahometani.

Ethnici sunt, qui falsos & commentitios deos fingunt, pingunt & colunt.

Judæi

Judæi sunt, qui SS. Trinitátem & Messiæ exhibitionem negant, quæque de spirituali Christi Regno à Prophetis prædicuntur, de carnali interpretantur.

Mahometani sunt, qui Mahometem suum Christo, & Alcoranum à Mahomete impostore, adjuvantibus illum Nestoriano Monacho & Ariano quodam, ex Ethnicismi, Judaismi, Manichæismi, Arianismi, aliárumque hæresium cloacis, conflatum, S. Scripturæ anteferunt.

Dissimulati hostes sunt, Pseudochristi, vel Antichristi.

Pseudochristi sunt, qui se pro Christo vendiant.

Ut Simon Magus, Barcochab, Moses retensis, David Georgius, et similes.

Antichristi communiter omnes hæretici dicuntur: singulariter verò & κατ' ἐξοχὴν Antichristus ille magnus.

1 Ioan. 2. 18. *Pueruli, ultimum tempus adest, & sicut audivistis Antichristum venturum, etiam nunc Antichristi multi cœperunt esse*, et 1. Epist. cap. 4. 3. *Quicunque spiritum non confitetur, Iesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est: sed hic est ille spiritus Antichristi, de qua audivistis, eum venturum, & jam in mundo esse.*

Hæretici sunt, qui dogma aliquod fundamentum fidei Christianæ directè, aut per necessariam consequentiam convellens, pertinaciter, adversus demonstratam veritatis lucem, propugnant.

CANONES,

Canones.

I. *Non quilibet error facit hæreticum.*

Aut enim erratur in fundamento: ut fit ab Arianis et Marcionitis, quorum illi Deitatem, hi vero humanitatem Christi negant: aut circa fundamentum, qualiter errant Pontificii, docentes transubstantiationem, quâ naturæ humanæ Christi veritas tollitur: aut præter fundamentum, quales errores à Paulo fœno, ligno, &c. assimilantur, 1 Corinth. 3. 21.

II. *Hæreticum facit, aut circa fundamentum.* 1. *Error in fundamento.* 2. *Convictio.* 3. *Contumacia.*

III. *Non omnis schismaticus est hæreticus.*

Schismaticus est, qui salvo fidei fundamento, à cœtu aliquo Ecclesiæ peculiaris et ambitionis studio discedit.

Antichristus ille magnus est, qui sub Vicarii Christi nomine summus ejus hostis existit.

Canones.

I. *Antichristi vox non uniùs tantum personæ, sed statûs est seu ordinis hominum in eodem quasi Regno sibi succedentium.*

Perinde ut vox summi Sacerdotis. Non opponitur igitur Christo ut persona personæ, ratione substantiæ: sed opponitur ei respectu qualitatis seu officii.

II. Pa-

11. Papanis *Antichristus est homo singularis, numero unicus, ex Judæis quidem tribu Dan oriundus, Judæorum Messiam & Religionis ipsorum se Instauratorem venditaturus, Hierosolymæ tribus annis & sex mensibus regnaturus, cum Elia & Enocho pugnaturus, assensionem in cœlum in Oliveti monte paraturus, sed à Christo interficiendus.*

111. *Nos verò, ex Scripturæ sententia, describimus Antichristum hoc pacto, quo sit, 1. Homo uno quidem tempore unicus, successu vero temporis hominum in eodem statu sibi succedentium ordo. 2. A Satana excitatus. 3. Nomine tenus Christianus. 4. Re ipsa Christi adversarius. 5. Sedens in templo Dei ut Deus. 6. Regnans in civitate magna, dominium exercente in Reges terræ. 7. Miraculis mendacibus terræ incolas seducens. 8. Characterem suis imprimens. 9. Plenus idololatria, ambitione, avaritia, crudelitate & impuritate. 10. Revelatus ultimis temporibus. 11. Conficiendus spiritu oris Christi, destruendus à propriis amasiis, & penitus abolendus illustri Christi adventu.*

Hic

His probatis facile in fumum abibit Pontificiorum descriptio. 1. Non unica singularis persona est, sed series sibi ordine succedentium, ut manifestè patet ex tempore Antichristo definito, quòd inde à tempore Pauli & Ioannis, quo mysterium hoc se jam exseruit. 2. Thess. 2. 7. 1. Ioa. 4. 3. usque ad Christi adventum sese extendit, 2 Thes. 2. 8. Unde & figmentum de tribus annis & dimidio corruit. 2. A Satana excitatus est. 2. Thessal. 2. 9. *Adventus ejus cum efficacia Satanæ* Apoc. 13. 4. *Draco ei potestatem dedit*: cui non aliàs Magistratus divinitus excitentur, Rom. 13. 2, 3. Nomine tenus Christianus, 2 Thessa. 2. 4. *Sedet in Templo Dei*, 4. Christi adversarius, 1 Joan. 4. 3. *Negat Christum in carnem venisse*, nempe per consequentiam dogmatum suorum. Apocal. 13. 11. *Cornua similia agni habet*, quod Christi est sibi arrogando. *Apocal.* 17. 14. *Militat contra Agnum*, & 19. 19. 20. 8. 5. Sedet in templo Dei, 2 Thess. 2. 4. Non utique Hierosolymitano, sine spe restitutionis vastato, Dan. 2. 26. 27. Sed in Ecclesia, *qua Dei templum est*, 2 Corinth. 6. 16. *Sedet* autem i. e. règnat, Apoc. 18. 7. *Sedet Regina*. *Sedet ut Deus & efferens se super omne, quod Deus aut Numen dicitur*, 2 Thessal. 2. 4, 6. Regnat in civitate magna, cujus typus est *Bestia septem capita & decem cornua habens, sedens super aquas multas*. Ubi *septem capita, septem montes & septem Reges*, seu formas regnandi, per metonymiam, *decem cornua, decem Reges, & aquæ, populos multos & nationes significant*, Apoc. 17. 1 &c. 7. Miracula prædicantur, 2 Thess. 2. 9. *Prodigia mendacia*, Apoc 13. 14. *Edit signa magna, adeò ut etiam ignem faciat è cœlo descendere in terram in conspectu hominum. Et seducit incolas terræ, &c.* & vers. 15. *Datum est ei, ut animaret imaginem Bestiæ, ut etiam loquatur, &c.* 16. *Facit ut omnes parvi & magni, &c. accipiant characterem in manu sua dextra aut in frontibus suis. Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habet characterem aut nomen Bestiæ, aut numerum nominis ejus, &c. Et numerus ejus sexcenta sexaginta sex*, Apoc. 13. 16, 17, 18, 19. Idololatria, more Scripturæ familiarissimo, *meretrice*

adum-

adumbratur. Apoc. 17. 1. Ambitio, ex loco ad Thess. patet. Avaritia *mercatura quæstuosa* notatur, Apoc. 18. 11. Crudelitas *bestia ebria sanguine martyrum.* Apoc. 17. 6. Impuritas *peccatis accumulatis usque ad cælum pertingentibus*, Apoc. 18. 5. Imo hæc in universum, mystico nomine *Sodomæ, Ægypti, Babylonis & Hierosolymæ* (in qua Christus, mysticus scilicet, id est, Christus in membris crucifixus est) nomine perstringitur, Apoc. 11. 8. & 14. 8, 10. Revelatio ultimis temporibus fieri debuit, *sublato eo, qui obstabat.* 2. Thess. 2. 7, 8. hoc est, Imperatore Romano: quamdiu enim Romæ fuit, obstitit ille, quo minus manifestaretur Antichristus. 11. *Destructionis* duo sunt gradus primum *consicietur Spiritu oris Christi.* 2 Thes. 2. 8. hoc est, *gladio* verbi *ex ore ejus prominente*, Apoc. 19. 21. cujus hic erit effectus, ut animadversa Antichristi fraude, meretricis amasii, *eam persequantur, deserant, denudent, carnem ejus devorent, & ipsam igne exurant*, Apocalyps. 17. 16. Secundo, *abolebitur illustri Christi adventu*, 2 Thessal. 2. 8, in quo *conjicietur in stagnum ignis ardentis sulphure* Apocal. 19. 20.

IV. *Hæc descriptio non tantum quid, sed & quis sis magnus ille Antichristus, ostendit. Cui enim competit definitio, ei quoque definitum. Atqui Papæ competit definitio. Ergo & definitum ipsum.*

Minor inductione seu applicatione singulorum membrorum probatur. 1. Primum membrum extra controversiam est; nemo enim ignorat, Pontificum alium alii succedere. 2. Secundum membrum cum ex effectis eius, tum ex illorum exemplo imprimis manifestum est, qui malis artibus ad sedem illam pertigerunt, ut Alexander VI. Sylvester II, Benedictus IX, de quibus videatur Platina & alii Pontificii Scriptores. 3. Professione, Papa utique se Christianum esse non negabit. 4. Adversarium Christi esse & cornua sibi, *Agni cornibus* similia, fabricare, manifestum est: quia sibi officium eius *Propheticum*,

Sacerdotale & Regium, una cum titul's ſummi Pontificis, Principis Paſtorum, Capitis & ſponſi Eccleſiæ, &c. arrogat; imò Verbum ejus, ut non neceſſarium, obſcurum, cereo naſo ſimile, explodendo, eique ſuas traditiones æquando & anteferendo, Prophetarum: Sanctorum merita, Mariæ & Sanctorum interceſſionem ac meritum urgendo, Sacerdotale; & poteſtatem quidvis in Eccleſia pro lubitu agendo, jactando, Regium Chriſti officium planè convellit. Quòd ſi vitam Papæ cum vita Chriſti, illius faſtum cum hujus humilitate, illius doctrinam cum hujus doctrina de Libero Arbitrio, de Juſtificatione, de Sacramentis, & aliis ſimilibus articulis conferas, patebit, non ignem aquæ magis contrarium eſſe. 5. Quod in Templo, hoc eſt, Eccleſia Dei, quæ templum Dei eſt, ut ſuprà demonſtratum, ſedeat, res ipſa loquitur. Nec verò Romana Eccleſia, quatenus Papana Eccleſia, ſeu Templum dicitur: ſed, I. Quatenus vera Chriſti Eccleſia, Joannis tempore adhuc fuit. Et hac ratione olim Templum Hieroſolymitanum, Templum Dei dictum eſt, quamvis in latronum ſpeluncam eſſet converſum, Jerem. 7. verſ. 11. II. Quatenus Deus etiamnum illic ſuos electos habet. Natus eſt in Eccleſia, & ſedet in illa, non ut germanus Eccleſiæ filius, ſed ut monſtrum, ut tuber, ſtruma, & cancer corpori inhærens. Porrò, quod illic ut Deus ſedeat, tituli, quos ei aſſentatores tribuunt, ſatis evincunt. Hominem eſſe negant, ideoque (titulo Chriſti, Iſaiæ, 9. verſ. 7.) *admirabilem* nominant, Gloſſ. de Elect. cap. fundament. Item, *Dominum Deum ſuum*, De conceſſ. præb. c. propoſuiſti. Leoni X. in Concilio Lateranenſi acclamatum eſt: *Tibi data eſt omnis poteſtas in cœlo & terra.* Sed & ſupra Deum ſe effert, non ſolum Magiſtratibus, quidenominantur, & imprimis Imperatori tanquam Lunæ, ſe tanquam Solem anteponendo, ſed & ſua placita Dei verbo, ſicque ſeipſum Deo præferendo. 6. Eam urbem occupat, quæ ſepticollis eſt, & ſeptem Reges habuit. Romam ſepticollem eſſe, totus Mundus novit. Septem Reges vero ſunt metonymicè ſeptem regnandi formæ quas Roma ante

ante Papatum habuit, Regnum putà, Consulatus, Dictatura, Tribunatus plebis, Decemviratus, Tribunatus militum, & Imperium. Ex quibus ait Angelus cap. 17. v. 10. *quinq; jam ceciderunt*, nempe Regnum, Dictatura, Tribunatus plebis, Decemviratus & Tribunatus militum. *Unus*, inquit, *est*, nempe Imperator cum Consulibus, qui etiam sub Imperio manserunt: unde ait, quinque, non sex, cecidisse. *Et alius nondum venerat*, ibid. vers. 10. nempe Papa. *Et ii ex septem, & octavus est*, ibid. vers. 11. Octavus, respectu septem antecedentium: Ex septem: quia omnium septem regnorum potestas, tyrannus, idololatria, &c. in Papatum tanquam sentinam confluxit. *Erat*, inquit Angelus ad Joan. vers. 8. *non est, & tamen est. Erat* bestia seu Roma: nempe sedes septem Regum *Non est*: sedes Antichristi, tum nondum patefacti. *Et tamen est*: sedes nimirum Imperatoris, Joannis tempore regnantis. Hæc tam appositè Romæ accommodantur, ut etiam Iesuitarum nonnulli fateantur Romam esse Bestiam illam. 7. Miracula quod attinet, nihil in Papatu frequentius, quàm gloriatio de miraculis. At qualia? Mendacia sunt. *Ignem à cœlo descendere facit*, hoc est, fulminibus excommunicationum, ignem iræ divinæ è cœlo arcessit, inque ejus rei signum Reges & Principes excommunicaturus, candelas ardentes, de Capitolio dejicit. Quod si quis literalem spectet interpretationem, Hildebrandus ignem ac scintillas ex manica excussit, & sæpius ignem Sanctorum precibus, de cœlo impetratum fuisse, in Legendis suis memorant. *Sed imaginem quoque Bestiæ animat, ut loquatur. Imaginis* nomine, Idololatria intelligitur, cujus introductione, Gentium idololatria quasi ex inferis suscitata, animata & instaurata fuit. Sed & literalis sensus locum habet: notissimum enim est, Papanos idolis suis risum, fletum & sermonem tribuere. In Legenda Thomæ legitur, quod cum tertiam partem Theologiæ suæ, Christi imagini proponens, quæsivisset rectène, scripserit? Imago respondet, *Bene de me scripsisti, Thoma*. 8. Charactere suis imprimit. Christum simiæ instar imitatus, qui suos in fronte signat Apoc. cap. 7. v. 5. &c.

Cæterum Character, Nomen & Numerus Bestiæ idem sunt nomen, videlicet numerum 666. in se complectens. Nomen illud Irenæo, Polycarpi (qui Ioannem Præceptorem habuit) discipulo, est Ἀατεῖνος, cuius literæ numerum 666 exactè exprimunt.

Λ — 30
α — 1
τ — 300
ε — 5
ι — 10
ν — 50
ο — 70
ς — 200
666

Accommodatissimum sanè nomen: siquidem in Italia dominatur, in qua olim Latinorum erat Regnum. Latina Biblia fontibus præfert. Latinè Ministri eius cultum sacrum administrant. Latine Bullas suas scribunt, &c. Imprimit autem characterem suis generaliter in frontibus & dextra manu, quatenus apertâ professione (cuius symbolum *frons* est) & actionibus (quarum figura *dextra* est) testari cogantur, se ad Ecclesiam Latinam & Romanam pertinere. Specialiter autem characterem suis imprimit, non tantum in Baptismo, crucè eos signando, sed & in confirmatione, chrisma frontibus illinendo, & in Ministrorum ordinatione, caput & digitos illorum ungendo. 9. De idololatria & reliquis vitiis legatur Paparum historia, plura enim memorare, huius instituti ratio non permittit. 10. Revelatio facta est circiter annum Christi sexcentesimum. Ex quo enim Imperator Constantinus Magnus Constantinopolim migravit, Sylvester Palatium occupavit, à quo tempore adeo invaluit Episcoporum Romanorum insolentia, ut circiter annum Christi 595, inter Gregorium Magnum & Ioannem Constantinopolitanum acerbissima de primatu viguerit contentio. Tandem Bonifacius III. ab Imperatore Phoca parricida & tyranno obtinuit, ut Ecclesia Romana omnium aliarum caput esset, ipsèq; Episcopus universalis salutaretur. 11. Destructionem ejus quod attinet; quantum Evangelii verbo ejus potestati detractum sit, et quot Reges ab eo alienati, testatur eventus. Cætera patienter expectanda sunt.

v. *Rex*

v. *Rex locustarum, cum illorum examine, ex puteo abyssi excitato, Antichristi, & Clericorum, Monachorum & similium ordinum figura est, Apoc. 9.1,11.*

vi. *Duplex Bestia, Apocal. 13. unius ejusdémq; Antichristi figura est. Prior septiceps è mari ascendens, &c. truculenta eum depingit, qualis in rei veritate est. Posterior, Agno similis, eum adumbrat, qualis apparet per imposturam.*

vii. *Draco Bestia, & Pseudopropheta (idem enim his nominibus indigitatur) tres impuros spiritus, ranis similes emittens, spiritus dæmoniorum dictos, signa edentes & totum Mundum ad prælium inflammantes,* Apoc. 16.13,14. *cujus rei figura sit, adeò clarè eventus ipse docet, ut cæcus sit, qui id non videat.*

viii. *Bestia cap. 17. v. 1. & seqq sedem Antichristi; Meretrix ei insidens, Ecclesiam Antichristianam notat.*

Hæc ideo fusius tractavi, quia ut Christum, ità Antichristum cognovisse, magni refert. Et quæ paucis proposita sunt, ad intelligendum librum Apocalypseos non parum faciunt.

CAPUT XXVIII.

In quo

De Vocatione speciali.

SIc fuit Vocatio electis & reprobis communis. Nunc Specialis sequitur, quæ solis Electis contingit.

Est autem hæc Vocatio, quâ Deus electos, in se adhuc miseros & corruptos, extrinsecus Verbi Euangelii, intrinsecus autem mentis illuminatione & cordis mutatione vocat ad participandam salutis gratiam.

CANONES.

I. *Appellatur in Scripturâ*, Nova Creatio, (*a*) Regeneratio, (*b*) Tractio, (*c*) institutio divina, (*d*) & Resuscitatio. (*e*)

(*a*) Ezech. 26. 26. *Dabo vobis cor novum, & Spiritum novum ponam in medio vestri. Et auferens cor lapideum è carne vestra, indam vobis cor carneum.* 2. Cor. 4. 6. *Qui dixit, ut è tenebris lux splendesceret, is est qui splenduit in cordibus nostris, ad præbendum lumen cognitionis gloriæ Dei in facie Jesu Christi.* (*b*) Ioan. 3. 3. *Nisi quis fuerit genitus denuo, non potest videre regnum Dei.* (*c*) Ioan. 6. 44. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum* (*d*) Ioan. 9. 45. *Scriptum est in Prophetis: Erunt omnes docti à Deo. Quisquis ergò audivit à Patre, & didicit, venit ad me.* (*e*) Ioan. 5. 25. *Amen, amen dico vobis, Veniet tempus, & nunc est, cùm mortui audient vocem Filii Dei, & qui audiverint, vivent.*

II. In *Scholis nominatur* Electio actualis, Vocatio efficax, & Vocatio interna.

Electio actualis nominari potest, quia hac Deus decretum electionis exequitur. *Quos enim prædestinavit eos vocavit*; Rom 8. 30. Sic Ioan. 15. 19. *Elegi vos ex mundo. Efficax* autem *vocatio* dicitur, respectu vocationis reproborum, quæ ipsorum vitio ad salutem inefficax existit. *Sic interna* nominatur, quia reproborum vocatio, aut tantum extrinsecus verbo fit: aut, si maximè intrinsecus quoque aliquo modo illuminentur, aut afficiantur, mutatio tantum temporaria existit.

III. *Causa*

III. *Causa efficiens princeps vocationis est Deus; impulsiva gratuita ejus Misericordia; instrumentalis Verbi Ministerium.*

2 Tim. 1. 9. *Qui servavit nos, & vocavit vocatione sanctâ; non ex operibus nostris, sed ex proposito & gratiâ quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora seculorum.* 2 Thes. 2. 14. *Qui vocavit vos per Euangelium nostrum.*

IV. *Materia seu objectum Vocationis, est homo electus, sed in se adhuc miser, animalis, carnalis, peccator, alienatus à vita Dei, imò mortuus in peccato.*

Eph. 2. 1. *Et vos unà vivificavit cùm essetis mortui in offensis & peccatis,* Col. 2. 13. *Vósque mortuos in peccatis vestris, cum eo vivificavit,* Tit. 3. 3. *Eramus quondam & nos amentes, non obedientes sermoni, sedutti, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia & invidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes.*

V. *Errant igitur Semipelagiani, homini seu præparationem seu propensionem ad vocationem acceptandam tribuentes.*

Ratio ex dictis suprà citatis apparet: quàm enim nihil homo mortuus ad sui suscitationem conferre potest: tam nihil quoque homini in Vocatione sua tribuendum.

VI. *Nec tamen homo se ad Vocationem ut truncus habet: est enim idoneum Vocationis subjectum, cum non leo, non canis, sed creatura ratione prædita sit. Interim tamen ratio hominis, priusquam illuminetur, nihil ad Vocationem juvat.*

VII. *Absurdè hæc Vocationis gratia ad omnes homines extenditur: cum nè quidem communis*

Vocatio, de qua suprà, omnibus hominibus contingat: ut tota Veteris Testamenti historia docet; quippe quo Gentibus relictis tantùm Judæi vocati sunt.

VIII. *Formaj in gratiosa hominis, imprimis autem mentis & cordis immutatione consistit, quâ non solum mens illuminatur, sed & corda nostra lapidea, carnea redduntur, seu ad obedientiam flectuntur.*

Apparet hoc luculenter ex superioribus dictis, cum. primis, Ezechiel. 36.

IX. *Falsò igitur novatores Arminiani docent, intellectum quidem cognitione imbui, & affectus irresistibiliter excitari, voluntati vero liberum relinqui, ut credat, aut non credat: potentiam credendi dari gratiâ irresistibili, sed actum credendi non item.*

Cui errori manifestè repugnant, quæ de cordis immutatione Deus pronunciat, Ezek. 36. 26. Sic Christus quoque non tantum electos à Deo discere & audire, sed quotquot didicerunt, ad se venire testatur, Ioan. 5.44.

X. *Irresistibilis planè est Vocationis gratia, non quidem corruptæ nostræ naturæ respectu, quæ lapide durior est; sed respectu Spiritûs S. per quem electos suos sic trahit, ut inevitabiliter sequantur.*

XI. *Hæc autem tractio nequaquam violenta est, nec libertati voluntatis naturali repugnat, voluntas enim naturâ suâ corrupta ad malum tantum proclivis, à Spiritu S. tacta protinus latè sequitur.*

Talis

Talis tractio est, cum pastor viridi ramo oviculam attrahit, non vi, sed sponte sequentem: quamvis hac in re dissimilis sit ratio quod oviculæ naturali inclinatione, homo vero propensione à Spiritu Sancto indita alliciatur. Summa huc redit: Deus extrinsecus quidem vocat, simul autem intrinsecus & mentem illuminat, ut Vocationis præstantiam agnoscat; & cor flectit, ut obtemperet.

XII. *Falso quoque Novatores statuunt, gratiam sufficientem omnibus hominibus dari, non autem actum ipsum gratiam acceptandi, eâque utendi.*

Hæc opinio seipsam evertit: si enim non datur gratia credendi quoad actum, tum gratia non est sufficiens: siquidem nemo servatur nisi credat. Fatemur quidem, communem quoque vocationem sufficientem esse ad eripiendum reprobis excusationem: verum non ad salutem. Quo sensu Deus Esa. 5.4. inquit, *Quid facerem amplius vineæ meæ, quod non fecerim in ipsa.*

XIII. *Absurdè Pelagiani per gratiam Vocationis naturales vires intelligi docent.*

Nusquam enim Scriptura *gratiæ* vocabulo sic utitur: sed aut gratiam gratum facientem, aut gratiam gratis datam intelligit. Ephes. 1. 6. *Ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, quâ nos gratis efficit sibi gratos in illo dilecto,* Rom. 12.6. *Habentes autem varia dona, pro gratia, quæ data est nobis.*

A. R. Absurde Pelagiani per gratiam vocationis naturales vires intelligi docent. Est utique hoc verissimum, si vocabulum gratiæ restrictè accipiamus, prout in SS. Scripturâ usurpari

solet pro gratiâ vocationis, iustificationis aut salvationis per Christum; quæ neque pars, neque effectus, neque proprietas est naturæ, sed alterius planè generis: *naturâ enim sumus filii iræ*, teste Apostolo, sed *per gratiam salvamur*. Idem proclamat, *per gratiam sum, id quod sum; non ego, sed gratia dei mecum*, 1 *Cor.* 15. 10. absque me, inquit Christus, nihil potestis. *Quid habemus quod non accepimus?* ex nobis non possumus bonam ullam cogitationem suscipere, uti refert Paulus: Hic opponuntur inter se & longissimè distant Gratia atque Natura: at verò est ubi quis, latiore sensu dicere poterit Gratiam naturalem, & naturam esse ex Gratiâ; constat illud, quia quicquid perficit naturam naturale dici potest: atqui talis est gratia. 2. Quicquid est in naturâ tanquam subjecto, naturale est; atqui natura gratiæ subjectum est. 3. Quicquid in mundum unà cum corpore afferimus, illud est naturale: ita peccatum naturale est, & morbi etiam hæreditarii, quia nascentibus ingenerantur: ita Adami justitia originalis dicitur naturalis: quo vocabulo appellantur & perfectiones angelorum universim omnes, quia cum iis unà conditæ erant. Ita sanctitas illorum, qui in SS. literis dicuntur ab utero sanctificati, dici poterit naturalis.

E contra, poterit natura gratiæ vocabulo appellari, quicquid enim non est ex debito, ex gratiâ censetur: hujusmodi sunt omnes facultates naturales, atque functiones; ex Gratiâ enim est, quod vivimus & movemur, et in Deo nacti sumus existentiam, qui est prima & universalis causa, sine cujus influentiâ causæ secundæ atque sub-

subordinatæ nihil possunt: ideo fit ut etiam propter functiones atque facultates naturales quales sunt Cibatio, potatio, somnus, vita, sanitas, &c. gratias agere debeamus, atque easdem nobis quàm diutissimè continuari atque servari precemur, quod tamen non esset officii nostri, si debita foret earundem collatio atque conservatio, & non usquequaque gratuita. Verum gratia salvifica perinde distinguitur a naturâ, ac vestimentum à corpore, potest alterum amitti, altero sospite atque incolumi: quo modo Patres cum de Justitiâ Originali Adami verba faciunt, dicunt eum nudum evasisse atque vestimento exutum.

XIV. *Finis Vocationis, est Dei gratia, & Electorum salus.*

XV. *Tempus vocationis Baptismo non est adstrictum: alios enim ante aptismum, alios in Baptismo, alios post Baptismum Deus vocat.*

Sicut Abraham etiam ante circuncisionem vocatus & justificatus erat, Rom. 4.

XVI. *Patet ex his, quæ differentia sit Vocationis communis & specialis. Illa sæpe tantum externa est: hæc interna existit. Illa si maximè intrinsecus quoque in reprobis operetur, radia saltem cognitionis salutis mentem illustrat, & gaudio cor, non nisi momentaneo, afficit: hæc verò mentem plenâ luce irradiat, & cor non gustu tantùm, sed vero sensu quoque donorum spiritualium, adeòque vero & constanti gaudio perfundit. Illa amitti potest: hujus verò dona & gratia amitti nequeunt.*

De

De communi Vocatione hæc dicta sonant: Matth. 13. 20. *Qui verò in petrosa semen excepit, is est, qui sermonem audit, & eum statim cum gaudio excipit. Non habet autem radicem in se, sed temporarius est*, Hebr. 6. 4, 5, 6. *Fieri non potest, ut, qui semel fuerint illuminati, gustaverintque donum illud cœleste, & participes facti Spiritus sancti, gustaverintque bonum Dei verbum, ac virtutes futuri seculi, prolabantur, ut denuo renoventur ad resipiscentiam.* De speciali vero Vocatione Paulus, Rom. 11. 29. *Nam dona illa & illa vocatio Dei eiusmodi sunt, ut eorum ipsum pœnitere non possit.*

CAPUT XXIX.

In quo

De fide salvifica.

VOcationis specialis effecta immediata sunt, aut mediata.

Immediatum effectum, est fides salvifica.

Est autem fides salvifica, Vocationis donum, quo homo electus promissiones gratuitas de Christo, ex evangelio agnitas sibi applicat, iisque suavissimè acquiescit.

CANONES.

1. Fidei *vox quinque in Scriptura significata habet; aut enim fides metonymicè pro sana doctrina accipitur, quæ non est fides, quâ credimus, sed quam credimus: (a) aut fides historica: (b) aut temporaria: (c) aut fides miraculorum: (d) aut fides salvifica intelligitur. (e)*

(a)

(a) 1 Tim. 1. 19. *Retinens fidem, & bonam conscientiam, quâ expulsa nonnulli fidei naufragium fecerunt* (b) Iac. 2. 19. *Tu credis, Deum unum esse, benefacis; & Dæmonia credunt, sed horrescunt.* Hæc fides igitur, quæ in nudo assensu consistit, reprobis & electis communis est: (c) Matth. 13. 20. *Qui semen in petrosa excepit, is est qui sermonem audit, & eum statim cum gaudio excipit. Non habet autem radicē, &c.* (d) Mat. 17. 20. *Si habeatis fidem, quantulum est granum sinapi, dicetis monti huic, transgreditor hinc illuc & denigrabit,* Hæc certo tantum tempore concessa, et reprobis quoq; data est, ut Judæ exemplo pateret, cui donum miracula edendi cum reliquis datum est, *Matth.* 10. 8. (e) Salvifica vero et electis propria est, quam supra definivimus.

11. *Causa ejus efficiens princeps, est Deus; impulsiva vero, est eadem gratia, quâ electi & vocati sumus.*

Act. 13. 48. *Et crediderunt, quotquot erant ordinati ad vitam æternam.* Rom. 11. 7. *Electio consecuta est, reliqui vero occæcati sunt.*

111. *Gratuitum itaque donum est fides, non tantùm quòd illam non promeriti simus, sed quòd infundatur quoque nobis per Spiritum sanctum.*

Contra Socinum, qui fidem, non quod à Spiritu S. immittatur, sed quod illam nemo meritus sit, Gratuitam nominat. *At fidem donum Dei esse, patet ex Philip. 1. 29. Quia vobis datum est in Christi negotio, non solum in eum credere, sed etiam pro eo pati.*

1v. *Causa instrumentalis, quâ nobis fides datur, in adultis ordinariè est Dei Verbum,*

Rom. 10. 17. *Fides est ex auditu, auditus per Verbum Dei.*

v. *Non igitur sola Evangelii prædicatio est causa fidei, sed quatenus conjuncta est cum efficacia Spiritus sancti.*

Act. 16. 14. *Lydiæ cor Dominus adaperuit, ut attenderet iis quæ dicebantur à Paulo.*

VI. *Materia, quæ objecti rationem habet, communiter quidem Dei verbum est, propriè verò, gratuitæ promissiones in Christo fundatæ.*

Pontificii hoc posterius membrum negant, contra manifesta Scripturæ loca, Rom. 2. 22. *Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt:* & vers. 25. *Quem proposuit ut esset placamentum per fidem in sanguine ipsius:* & cap. 10. 9. *Si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum suscitavit à mortuis, servaberis.*

VII. *Forma fidei docendi causâ tribus partibus describi solet, notitiâ, assensu, & fiduciâ.*

Notitia, est eorum cognitio, quæ ad salutem necessaria sint. Assensus est, quo firmiter creditur, vera esse, quæ verbo Dei traduntur. Fiducia est, quâ quisq; fidelium sibi promissiones Euangelicas applicat.

VIII. *Notitia & assensus fidei historica cum salvifica communis est, fiducia verò huic propria existit.*

Fiducia nominatur ab Apostolo ὑποστάσις, & πληροφορία, Ephes. 3. 12. 1 Thes. 1. 5. *Fiduciæ* autem nomine, vel apprehensio & applicatio Christi cum ejus beneficiis, vel pactio conscientiæ intelligitur. Priore modo forma; posteriore sensu effectus est fidei.

IX. *Implicita igitur fides, quâ cæco assensu creditur, quo Romana Ecclesia credit, nulla est.*

Fides sine notitia esse nequit. 1. *Quia est ex auditu: auditus autem per verbum Dei,* Rom. 10. 17. II. *Quia sapientia est, quâ Deus cognoscitur,* Esa. 53. 11. Ier. 31. 34. Ioan. 6. 69. & 17. 3. 1 Cor. 1. 21.

X. *Nec melior, quam historica fides est, quæ cum firma fiducia non est conjuncta.*

Pàpani fidem tantum in intellectu esse docent. In voluntate & corde non item. Scriptura vero aperte contrarium statuit, Roman. 20. 23. *Corde creditur ad justitiam.*

XI. *Fiduciæ tamen firmitatem non eam docemus, quæ nullis cum dubitationibus luctetur, sed quæ dubitationibus non finaliter succumbat.*

XII. *Effecta seu actus fidei, maximè proprios quod attinet rectè à Paulo* ὑποστασις, *seu subsistentia eorum quæ sperantur, & elenchus seu demonstratio eorum quæ non cernuntur, dicitur,* Heb. 11. 1.

Proprium sanè fidei est, futura & nondum existentia sibi facere præsentia. Sicut *Abrahamm diem Christi vidisse* dicitur, Joan. 8. 56.

XIII. *Subjectum fidei, sunt electi vocati.*

De infantum fide in doctrina de Baptismo actum est.

XIV. *Fidei gradus sunt non in diversis tantùm hominibus, sed in eodem homine, ut aliàs firmior, aliàs infirmior existat, sic tamen ut nunquam penitus amittatur.*

Esa. 42. 3. *Arundinem quassatam non confringet, & lychnium fumigans non extinguet.* Philip. 1. 6. *Persuasum habeo, fore, ut qui in vobis bonum opus cepit, perficiat illud usque ad diem Jesu Christi,* Heb. 12. 2. *Intuentes in fidei ducem ac consummatorem Jesum Christum.*

CAPUT

CAPUT XXX.

In quo

De Justificatione.

EFfecta Vocationis mediata & ex fine promanantia, sunt tum Justificatio & Sanctificatio; tum Salutis certitudo & Christiana libertas.

Justificatio est actio Dei gratuita, quâ electi propter plenissimam Christi satisfactionem á peccatis absolvuntur, & justi ac vitæ æternæ hæredes pronunciantur.

CANONES.

1. *Justitia in Scripturis aut causæ est, aut personæ. Causa justitia est, quâ homo, alioquin peccator, in certo aliquo negotio, innocens aut justus dicitur. Personæ justitia est perfecta, vel inchoata. Perfecta*, Legalis *dicitur, quatenus Lex eam efflagitat; &* Evangelica, *quatenus eam Evangelium in Christo ostendit. Inchoata est, quam Spiritus sanctus in fidelibus in hac vita inchoat, in altera vero perficit. Justitia igitur Christi perfecta Justificationis: inchoata vero, Sanctificationis est donum.*

11. *Justificare, hoc in loco, non est supplicio afficere, aut justitiam inhærentem infundere, ut volunt Pontificii: sed, forensi significatione, est à peccato absolvere & justum pronunciare.*

Prov.

Prov. 17. 15. *Qui iustificat impium, & qui condemnat iustum, abominationi sunt Iehovæ æquè ambo.* Esa. 5. 23. *Iustificantibus impium, & iustitiam iustorum abiudicantibus,* Matth. 11. 19. *Iustificata est Sapientia à filiis suis,* Luk. 7. 29. *Hoc audito, totus populus & publicani iustificarunt Deum,* Luc. 10. 29. *Ille autem volens iustificare seipsum.*

III. *Causa Efficiens iustificationis activè intellectæ, est tota SS. Trinitas.*

2 Cor. 5. 19. *Deus erat in Christo Mundum reconcilians sibi,* 1 Cor. 6. 11. *Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis, in nomine Domini Iesu, & per Spiritum Dei nostri.*

IV. *Causa ejus* Προηγουμένη, *est mera gratia, seu gratuitus Dei favor.*

Hunc enim gratuitum favorem, & non gratiam infusam, intelligi apparet ex his testimoniis, Rom. 3. 24. *iustificantur autem gratis, id est, eius gratiâ,* Eph. 2. 8. *Gratiâ illâ estis servati per fidem, ἐδὲ ἐξ ὑμῶν non ex vobis, Dei donum est,* Tit. 3. 4. 5. *Sed postquam benignitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei, non ex operibus, quæ fecerimus nos, sed ex sua misericordia servavit nos &c.*

V. *Causa* Προκαταρκτικὴ, *est Christus* Θεάνθρωπος.

Christus ut Dei Filius iustificationis causa efficiens est communiter cum patre et spiritu Sancto, ut vero Θεάνθρωπος et Mediator noster existit, causa προκαταρκτικὴ est, quia hoc donum nobis merito suo impetrat.

VI. *Causa ejus instrumentalis est Verbum Evangelii.*

Est enim potentia Dei ad salutem cuivis credenti, Roman. 1.

VII. *Iusti-*

VII. *Justificationis passivè sumtæ, respectu hominis qui justificatur, nulla causa est, nisi instrumentalis, fides.*

VIII. *Phrasis hæc,* fide justificamur, *metonymica est, & æquipollet huic,* merito Christi fide apprehenso justificamur.

IX. *Sola fides justificare dicitur respectu operum, quæ quidem sunt effecta fidem consequentis, sed non sunt causæ justificationis; non enim præcedunt justificandum, sed sequuntur justificatum.*

Etsi particula hæc, *sola*, totidem literis & syllabis, in Scriptura non extet, synonymis tamen formulis exprimitur. Quales sunt *sine operibus, gratis, gratiâ*, Rom. 3. 24, 27, 28. *Non nisi per fidem*, Eph. 2. 8. Gal. 2. 16. Etsi igitur fides sola non sit, sed cum operibus conjuncta, sola tamen justificat: sicut Sol non solus est in cœlo, sed tamen solus diem efficit.

X. *Fides non tanquam opus, aut dignitate suâ, sed tanquam instrumentum Christum apprehendens justificat.*

Pontificii concedunt, fide nos justificari, sed fidem hoc in negotio ut opus considerant: At vero quicquid Scriptura fidei tribuit, hoc ei tribuit propter id, quod fides apprehendit; sicut annulus aureus magno pretio æstimatur propter inclusam gemmam. Atque hinc patet, quam pulchre concordent Scripturæ loca, quibus nunc gratia, nunc Christi merito, nunc fide justificari dicimur. Justificamur enim Dei gratiâ propter meritum Christi fide apprehensum.

XI. *Materia Justificationis activè sumtæ, est tota Christi satisfactio, quâ & peccatis nostris pœnas debitas persolvit, & obedientiam Legi perfectam præstitit.*

Satis-

Satisfactionem Christi non in passione tantùm, sed & in actuali Christi obedientia positam esse, suprà cap. 18. evicimus.

XII. *Materia ejus passivè acceptæ, est homo in se quidem miser, à Deo tamen electus, vocatus & fide donatus. Etsi igitur vocatio fide, & fides justificatione naturâ sit prior, tempore tamen non differunt.*

Quam primum enim homo efficaciter vocatur, fide donatur, fideque iustificatur.

XIII. *Forma ejus activè intellecta, est totius satisfactionis Christi imputatio, quæ tota quæque nostra est, non secus ac si ipsi eam præstitissemus.*

Iustitia, quæ credenti imputatur inhæsivè est in Christo, imputativè in nobis. Negant Adversarii, de hac imputatione uspiam scripturam testari. Sed quid clarius sequentibus locis? Roman. 4. 6. *Sicut David beatum declarat hominem, cui Deus imputat justitiam absque operibus &c.* Philip. 3. 8, 9. *Omnia duco pro stercoribus, ut Christum lucrifaciam, & conteriar in eo, non habens meam justitiam quæ est ex Lege, sed eam quæ est ex fide Christi, i. e. justitiam, quæ est ex Deo per fidem.* Imprimis autem hoc docet antithesis, quâ Christo peccata nostra, nobis vero justitia ejus imputari dicitur. 2 Corinth. 5. 21. *Fecit, ut qui non novit peccatum pro nobis peccatum esset, ut efficeremur justitia Dei in ipso.* Pontificiis æquè absurdum videtur, nos aliena justitiâ justos fieri, ac si quis alterius doctrinâ doctus diceretur. Sed dispar est exemplorum ratio: cum homo homini non perinde unitus sit, ut fideles Christo tanquam Capiti suo. Adhæc, Christi Iustitiam sibi imputari nolunt, cum non vereantur statuere hominum mortuorum & Monachorum justitiam sibi imputari.

XIV.

XIV. *Docendi tamen causâ justificationis forma duobus exprimitur actibus, remissione peccatorum & imputatione justitiæ, seu abjudicatione peccatorum & adjudicatione perfectæ justitiæ.*

XV. *Etsi autem hæc duo beneficia subjecto & tempore sunt eadem: reverâ tamen distincta sunt.*

Differunt enim, 1. Definitione; aliud enim est iniustitiæ abiudicatio, aliud iustitiæ adiudicatio. Quod ut rectè intelligamus, sciendum est, quid sit discriminis inter hos terminos, *Non Justus & Justus: Injustus & Justus: Non Justus & Injustus. Non Injustus & Justus. Non Iustus & Iustus* contradicentia sunt. *Injustus & justus* privantia partim sunt, partim contraria. *Non Iustus & Injustus*; item, *Non injustus & Iustus*, diversa sunt. Tenendum & hoc, *Injustum & Iustum* non esse contraria immediata, medium enim est innocens, qui neque injustus, neque justus est. Iam vero cum peccatorum remissio sit injustitiæ abjudicatio, imputatio vero justitiæ sit ejus adiudicatio, illâ pro non injustis, seu innocentibus, hac pro Justis habemur. Quis vero non animadvertit, majus encomium esse, iustum quoque esse, quàm tantum innocentem, & non tantum nihil mali egisse, sed insuper bonum fecisse? Etsi autem nunc hæc duo in homine non subjecto, sed τῷ λόγῳ tantum differant, olim tamen subiecto quoque differebant: homo enim in paradisum collocatus, innocens fuit, sed non iustus: iustitiam enim perfectâ demum obedientiaconsequuturuserat. II. Proximis & propriis causis differunt. Remissionis enim peccatorum causa, est mors & Passio Christi, quâ expiata sunt, Heb. 9. 22. *Absque sanguine non fit remissio*, 1 Ioan. 1. 7. *Sanguis Jesu Christi filii Dei purificat nos ab omni peccato*. Imputationis vero justitiæ causa, est perfecta obedientia

obedientia Christi, Rom. 5.19. *Sicut enim per inobedientiam unius hominis, peccatores constituti sunt multi; ità per unius obedientiam, justi constituentur multi.* Hanc vero obedientiam esse actualem illam, quâ Legem totam nostro loco implevit, suprà cap. 18. ostensum est. III. Propriis effectis differunt. Remissione enim peccatorum liberamur à damnatione. Rom. 5.9. *Justificati igitur ejus sanguine, servabimur nunc multo magis per eum ab irâ.* Imputatione autem justitiæ consequimur insuper vitam æternam, Rom. 5.17. *Qui exundantiam illam gratiæ & donum justitiæ accipiunt, in vita regnabunt, &c.* Sic Galath. 4.5. uterque effectus ponitur. *Factus legi obnoxius, ut eos, qui Legi* (h.e. maledictioni Legis) *obnoxii erant, redimeret, & adoptionem acciperemus.* Jam vero majus beneficium est, mancipium redimere & redemtum insuper adoptare, quam tantum redimere. Maior gratia est, non tantum condonare, sed insuper donare, quàm tantum condonare. Mutila igitur est justificatio, quâ tantum Passio Christi imputari, quæque in sola peccatorum remissione consistere dicitur.

Varia hic objiciuntur, I. Scripturam multis locis solius passionis aut remissionis peccatorum mentionem facere. Sed non mirum est: quia multis locis Synecdochice loquitur. Satis est, quod se suprà citatis explicet. II. Apostolum has phrases, *Peccata remittere, & justitiam imputare*, permutare Rom. 4.5, 6. tanquam æquipollentes. Verum respondemus, aliud esse enunciationum æquipollentiam, aliud earum consecutionem, quâ una ex altera concluditur: sicut Paulus ex hac Phrasi Davidis, Psal. 32.2. *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, &c.* hanc colligit, Davidem beatum prædicare eum, *cui imputatur justitia absque operibus.* Ratio consecutionis est, quia si remissio peccatorum est gratuita, tum quoque imputatio justitiæ. Etsi igitur id quod Paulus v. 5. asserit, non formaliter à Davide sit dictum, nihilominus tamen dictum est per consequentiam. Imo ut Chrysostomus docet, argumentatio est à minori ad maius. Si enim beatus est, cui peccata remissa, tum multo beatior, cui insuper iustitia

ſtitia eſt imputata. III. Cui remiſſa ſunt peccata, illi quoque juſtitiam imputari: & quicunque a damnatione liberatus eſt, vitæ æternæ hæredem eſſe. Ergo non diverſa hæc eſſe beneficia. Reſp. Non quæ ſubjecto eidem ſimul inſunt, ſtatim eadem ſunt. Sic enim ſequeretur, Vocationem, Juſtificationem & Sanctificationem diverſa beneficia non eſſe, quia omnis vocatus juſtificatus & ſanctificatus eſt. IV. Remiſſionem peccatorum etiam omiſſionis peccata remiſſa, ideóque illa hominem perfectè juſtum conſtitui. Rationem conſequentiæ addunt: quia qui nihil omiſit, omnia præſtiterit. Reſp. Falſam eſſe conſequentiam quia alia cauſa eſt, propter quam nihil omiſiſſe, alia, propter quam omnia feciſſe dicimur. Nihil omiſiſſe dicimur: quia Chriſtus etiam pro omniſſionibus noſtræ peccatis paſſus eſt: omnia vero præſtitiſſe dicimur, quia noſtro loco omnia præſtitit. Differunt etiam, nihil omiſiſſe, & omnia feciſſe, reſpectu pœnæ & præmii: certè enim illi, qui facienda omittit, remittatur culpa & pœna, non ideo tamen debetur ei præmium. V. Abſurdum eſſe, unius debiti ſolutionem bis requiri. Si igitur paſſione Chriſti pro peccatis ſatisfactum ſit, non requirendum ſatisfactionem quoque per activam obedientiam. At vero ignoratio eſt elenchi; non enim ejuſdem debiti duplex ſolutio, ſed unius ſolutionis duæ partes requiruntur. Nec juſtitia Chriſti activa requiritur ad ſatisfactionem pro peccatis, ſed ad ſatisfactionem pro jure Regni cœlorum. VI. Si idem ſit, nec prodigum, nec avarum, & liberalem eſſe: tum idem quoque eſſet, non injuſtum & juſtum eſſe. Reſp. Aſſumtum falſum eſſe, quia non ſunt oppoſita immediata, ſiquidem homines ſunt, qui nec prodigi, nec avari, nec liberales dici poſſunt. VII. Si idem ſit, veſtiri & nuditatem tegi: tum idem eſſet, peccata remitti, & juſtitiam imputari: qui veſte juſtitiæ Chriſti etiam peccata teguntur. Reſp. Simile non eſſe idoneum: homo enim peccator non tantum veſtiendus, ſed prius ſordida peccati veſte exuendus eſt. Ut igitur Sacerdoti Jehovæ ſuæ primùm veſtes ſordidæ detractæ, poſtmodum veſtes mutatæ, indutæ ſunt, impoſitâ quoq; capiti

iti eius cidari mundâ. *Zachar.* 3. 4, 5. *Sic* quoque cœnosa peccati veste privatum exuimur: tum splendida veste iustitiæ Christi induimur.

XVI. *Forma Justificationis passive acceptæ est quâ credentes, fide, velut animæ manu, Christum cum toto merito suo apprehendunt sibique applicant.*

XVII. *Finis istius beneficii, est Dei gloria & salus nostra.*

XVIII. *Ex hac causarum commemoratione firmiter colligitur, hominem bonis operibus seu meritis suis coram Deo non justificari.*

Ratio I. Opponuntur enim, *I.* Gratia Iustificari, & ex merito. Rom. 3. 24. *Iustificantur gratis eius gratiâ.* & vers. 28. *Colligimus igitur fide justificari hominem absque operibus Legis,* & cap. 11. v. 6. *Si per gratiam, non jam ex operibus, aliquin gratia non est gratia,* &c. 2 Per Christum eiusq; meritum iustificari & ex operibus, Galat. 2 21. *Si per legem est justitia, igitur Christus sine causa mortuus est.* 3. Per fidem, & per opera, Rom. 3. 28. *Colligimus igitur fide nos justificari absq; operibus.* 4. Per iustitiam imputatam, & per opera iustificari. Rom. 4 4, 5. *Ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed ex debito. Ei verò, qui non operatur, sed credit in eum, qui justificat impium. imputatur fides sua ad justitiam. II.* Si iustificatione omnis gloriandi materia excluditur, ut Deo soli gloria cedat, tum non iustificamur ex operibus, Rom. 3. 19. *Ut omne os obmutescat, & obnoxium fiat totus mundus condemnationi Dei* & vers. 23. *Omnes peccarunt & deficiunt gloriâ Dei,* & v. 27. *Ubi gloriatio? Exclusa est. Per quam legem? Operum? Non: sed per legem fidei.* Excipiunt Pontificii, his locis intelligi tantum opera cerimonialia. At vero qui catalogum operum, quæ c. 1. 2, 3. ad Rom. recensentur, expendet, animadvertet non cerimonialia tantum, sed & moralia intelligi opera. *III.* Si operibus iustificamur, tum aut regenerationem antecedentibus, aut etiam consequentibus. Sed neutris; nam ante regenerationem opera nostra perfecte mala, post eam imperfecte bona sunt.

XIX.

XIX. *Effecta justificationis sunt, pax cum Deo, intrepidus ad eum accessus, gloriatio in tribulationibus, & non solùm à peccatis liberatio quoad reatum, ut fingunt Papani; sed quoad pœnam.*

Alioquin frustra pro nobis Christus pœnas persolvisset, Esa. 35. Nec castigationes divinæ electis superveniunt, ut Deo satisfaciant, sed ut emendentur ac probentur.

XX. *Justitia nobis imputata, perfecta & æqualis est in omnibus credentibus.*

Non obstat fidei imperfectio: Ut enim eandem gemmam manus firma & infirma apprehendit: ità eandem justitiam Christi firmi & infirmi obtinent.

XXI. *Eadem inamissibilis existit.*

Sunt enim dona Vocationis divinæ ἀμεταμέλητα, Rom. 11. 29.

XXII. *Unica quoque est.*

Cum igitur Sancti iam justificati peccata sibi condonari petunt, non tam iustificationis actū, quàm fructū confirmationē, & certificationem eius respiciunt.

XXIII. *Justificatio coram Deo alia est, quàm justificatio coram hominibus: illa ex fide est, hæc ex operibus.*

De hac igitur, Iac. 2. 24. *Videtis igitur, ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantum!* Quod dictum non repugnat sententiæ Apostoli, Rom. 3. 28. *Colligimus igitur fide iustificari hominem absque operibus.* Illic enim de iustificatione coram hominibus, hic de iustificatione coram Deo agitur. Illic fides historica, & per charitatem non efficax; hic vero fides vera & viva intelligitur. Alii dicunt, ex operibus iustificari hominem, non causative, sed declarativè seu ostensive.

CAPUT.

CAPUT XXXI.

In quo

De Sanctificatione.

JUstificationem, ut lux Solem, comitatur Sanctificatio.

Est hæc gratuita Dei actio, quæ fideles per fidem Christo insitos & justificatos per Spiritum sanctum magis magisque à nativa vitiositate liberat, & ad imaginem suam instaurat, ut ad eum bonis operibus glorificandum idonei reddantur.

CANONES.

I. *Sanctificare, hoc loco, non est ab usu profano segregare sanctiúsve usibus destinare: sed habitualiter sanctum facere.*

Priore significatione *jubemur* sanctificare Sabbatum.

II. *Appellatur* Regeneratio, Renovatio, Conversio, Pœnitentia, Resipiscentia, *&* Glorificatio.

Hæc tamen vocabula ambigua sunt; Vox quippe *Regenerationis, Renovationis, Conversionis*, vel vocationi ac fidei Donationi æquipollet; vel vitæ novitatem significat, quâ actu ipso homo peccato moritur & vivit justitiæ. Priore sensu Justificationem antecedit, eiusque causa est: posteriore vero eam consequitur, ejusque effectus existit. *Pœnitentia* quoque & *resipiscentia* ab effectu nominatur: quæ tamen vocabula non minus, quàm apud Hæbreos *Nicham* & *Schubb*, & apud Græcos μετα μέλεια & μετάνοια, differunt; illa mentis, hæc cordis est: illa etiam, impiorum, hæc piorum est: quámvis hoc discrimen non sit perpetuum. *Glorificatio* dicitur, inchoativè, quatenus futuræ glorificationis est præludium.

III. *Causa efficiens eius communiter, est tota SS. Trinitas, singulariter autem ratione & termini respectu, Spiritus sanctus à Christo ad hoc missus.*

Hinc *Spiritus sanctificationis* appellatur, Rom. 14.

IV. *Causa ejus impulsiva interna, est gratuita Dei benevolentia.*

Tit. 3. 4. 5.

Sed postquam bonitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei, Non ex operibus justis: quæ fecerimus nos, | sed ex sua misericordia servavit nos, per lavacrum regenerationis & renovationem Spiritus sancti.

V. *Causa προκαταρκτικὴ, est Christus cum meriti sui efficacia.*

Ephes. 5. 25. *Christus dilexit Ecclesiam suam, & semetipsum exposuit pro eâ, ut eam sanctificaret.*

VI. *Causa ejus instrumentalis externa, est doctrina Legis & Evangelii: interna vero, est fides, bonorum operum radix.*

VII. *Cui extraordinaria quoque media accedunt, quibus Deus aut elata deiicit, aut dejecta erigit: ut afflictiones, miracula, terrores, & similia.*

VIII. *In prima regeneratione seu vocatione, homo planè παθητικῶς sese habuit: in sanctificatione verò, cum iam fide salvificâ donatus sit, principium quoque agens est actionum suarum, non tamen sine speciali Spiritûs sancti gratia & impulsu.*

IX. *Materia sanctificationis, est totus homo eiusque intellectus, voluntas, & affectus.*

1 Thess. 5. 23. *Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos, & integer vester spiritus.* | *& anima & corpus inculpatè in adventum Domini nostri Iesu Christi serventur.*

X. *Formæ duobus actibus exprimitur, aversione à malo, & conversione ad bonum, (a) illa* morti-

mortificatio veteris, *hæc* vivificatio novi hominis. *(b)* *illa* crucifixio & sepultura, *hæc* resurrectio *nominatur.* *(c)*

(a) Psalm. 34. 15. Esa. 55. 7. *(b)* Ephes. 2. 1. Coloss. 3. 9, 10. *(c)* Rom. 6. 2. & c. Gal. 2. 20.

XI. *Finis eius, est Dei gloria, salus nostra, eiusque certitudo; nullum enim electionis evidentius est* τεκμήριον.

2 Tim. 2. 21 *Si quis igitur se abbis expurgarit se erit vas ad decus sanctificatum.* 16. Ioan. 3. 3. *Et quisquis habet hanc spem in eo sitam, purificat se, sicut & ille purus est.*

XII. *Sanctificatio in hac vita perfecta non est. Vnde opera quoque Sanctorum (quippe qui Spiritus & carnis luctam, quoad vivunt, in se sentiunt) imperfecta sunt.*

Rom. 7. 19, 23, 24. Gal. 5. 17.

XIII. *Differt Sanctificatio à Iustificatione:* I. *Genere: illius enim justitia ad Qualitatis, hujus vero justitia ad Relationis Categoriam pertinet.* II. *Formâ. Nam,* 1. *in justificatione fides ut manus justitiam Christi apprehendens; in Sanctificatione ut principium & radix bonorum operum, consideratur.* 2. *In Justificatione tollitur peccatum tantum quoad reatum & pœnam, in Sanctificatione paulatim aboletur, quoad existentiam.* 3. *Iustificatione, Christi iustitia nobis imputatur: in Sanctificatione, iustitia nova & inhærens nobis infunditur.* III. *Gradibus, nam Iustificatio est actus unus, individuus, perfectus, æqualiter contingens omnibus: Sanctificatio verò est actus successivus, ad perfectionem paulatim tendens, & pro donorum Spiritus Sancti varietate, in aliis magis, in aliis minus lucens.*

CAPUT XXXII.

In quo

De Sanctorum Perseverantia.

TAntum de Justificatione & Sanctificatione: sequitur Perseverantia Sanctorum, & Christiana libertas.

Perseverantia Sanctorum, est donum Dei quo electis iustificatis & sanctificatis, Christi gratia per Spiritum sanctum ita obsignatur, ut nunquam ea penitus excidant.

CANONES.

I. *Perseverantiæ nomine, non eam hic intelligimus, quâ Electi in gravissima peccata labi nequeant, quâ fides ipsorum non labefactetur, quâ Spiritus sancti præsentiam efficacem ad tempus amittere non possint: sed quâ fide & gratiâ Dei nunquam penitus & finaliter excidant.*

II. *Causa ejus efficiens, est Deus Pater, Filius & Spiritus sanctus.*

Ioan. 10. 27, 28. 29. *Oves illæ meæ vocem meam audiunt, & ego eas agnosco, & sequuntur me; & ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam e manu mea. Pater meus, qui eis dedit mihi, major est omnibus, nec quisquam potest eas rapere è manu Patris mei. Ego & Pater unum sumus,* Ephes. 1. 13. 14. *In quo etiam, fide ipsi habita, obsignati estis Spiritu illo promissionis sancto: Qui est arrhabo hæreditatis nostræ ad obtinendam redemptionem, ad laudem gloriæ ipsius.*

III. *Materia quæ subiecti rationem habet, est homo verè electus, vocatus, iustificatus et sanctificatus.*

IV. *Forma partim in voluntate perseverandi, partim in actu ipso consistit. Voluntas in piis nunquam deficit; actus autem modo intenditur, modo remittitur.*

V. Esi

v. *Etsi igitur fides quoad actum secundum amittatur, nunquam tamen amittitur quoad habitum et actum primum quo Christum apprehendit.*

VI. *Finis istius doni, est certitudo Salutis nostræ et vera ac firma consolatio.*

VII. *Ex his omnibus concludimus, electos, vocatos, justificatos et sanctificatos, salutis suæ certos esse.*

Præter testimonia Scripturæ suprà citata, hoc confirmat, I. Certitudo electionis nostræ: Electi enim periri aut reprobi fieri nequeunt, Matth. 24. 24. *exsurgent enim pseudo Christi & pseudo prophetæ & edent signa magna & prodigia, ità ut seducant (si fieri posset) etiam Electos.* 2 Tim. 2. 19. *Solidum tamen fundamentum Dei stat, habens sigillum hoc, Novit Dominus qui sint sui,* Is. Certitudo vocationis, Roman. 11. 29. *Nam dona & Vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum pœnitere non possit.* III. Certitudo Fidei Esa. 42. v. 3. *Arundinem quassatam non confringet, lychnium fumigans non extinguet.* IV. Certitudo justificationis, per quam *nulla condemnatio est iis, qui sunt in Christo Iesu* Rom. 8. 1. V. Certitudo Sanctificationis, Philip. 1. 6. *Persuasum habens hoc ipsum fore, ut qui inchoavit in vobis bonum opus, perficiet usque ad diem Iesu Christi.* Testimonia, quæ Bellarminus in contrariam sententiam citat, aut non de vere fidelibus, sed hypocritis agunt, ut Marc. 4. vers. 15. Luc. 8. 13. Ioan. 15. 2. Heb. 6. v. 4, 5, 6, & 10, 26. 2 Pet. 2. 21, 22. Aut de defectione, non à fide, quâ creditur sed quæ creditur h. e. à sana doctrina, quam etiam hypocritæ, ad tempus amplectuntur: ut 1 Tim. 1. 19. & 4. 1. 1 Tim. 6. 19. Aut de vere quidem fidelibus, sed conditionaliter, intelligenda sunt: ut Ezech. 18. 26. *Cum averterit se justus, &c.* & 1 Cor. 9. 27. Gal. 5. 4. Exempla Angelorum malorum & primorum parentum nihil huc faciunt,

quia

quia tantum acceperunt posse si vellent, non velle ut possent. alia autem est regenitorum ratio, qui per Spiritus sancti gratiam perseverare volunt & possunt, Similiter Saulis, Simonis Magi, & Judæ exempla aliena sunt, cum reprobi non electi fuerint. David & Solomon graviter quidem lapsi sunt, sed fide penitus non exciderunt, ut utriusq; testatur, resipiscentia, Psal. 51. & Ecclesiastis libro. De Petri lapsu cum Augustino dicimus, *Defecit professio in ore, non fides in corde.* Rationes Adversarii. orum duæ potissimum considerandæ. I. Temeritatis esse de fidei certitudine gloriari, cum salus potius cum timore & tremore sit operanda, Phil. 2. 12. Resp. Nullius temeritatis accusandos electos; quia salutis certitudinem non suis viribus adscribunt, per quas millies Dei gratiâ excidere possent: sed *custodiuntur per virtutem Dei*, 1 Pet. 1. 5. Timor igitur & tremor non firmæ in Deum fiduciæ; sed carnali præsumtioni opponitur. II. Frustraneas esse omnes admonitiones, sicque securitati carnali fenestram aperiri. Resp. Nullam esse consequentiam, tantum enim abest, ut securitati præbeat hæc doctrina occasionem, ut potius à securitate avocet. I. Quia aliud est, *stare*; aliud, *sibi stare videri*, 1 Cor. 10. 12. II. Quia salutis certitudinem nemo sibi polliceri, potest nisi fidem ex sanctificatione exploret. III. Quia tametsi Sancti non penitus Deigratia excidant, in gravissima tamen peccata labi possunt quibus Deum & proximum offendunt, sibique varias calamitates accersunt.

CAPUT XXXIII.

In quo

De *Libertate Christiana.*

LIbertas Christiana, spiritualis est manumissio, quâ fideles â servitute, quâ ante conversionem suam constricti tenebantur, liberati sunt, ut Deo promptè & allacriter obediant.

CANONES,

CANONES.

I. *Causa hujus libertatis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas; singulariter vero Christus Dominus.*

Ioan. 8. 31, 32. *Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis. Et cognoscetis Veritatem, & Veritas nos in libertatem vindicabit* & vers. 36. *Itaque si vos Filius in libertatem vindicarit, verè liberi eritis.*

II. *Causa ejus instrumentalis est fides.*

III. *Materia, quæ subjecti rationem habet, est homo fidelis.*

IV. *Materia circa quam, sunt lex, servitus peccati & mortis, conscientiæ afflictio in rebus adiaphoris & hominum mandatis.*

V. *Forma variis conditionibus, pro obiectorum varietate exprimitur.*

VI. *A Lege quatenus liberati simus, suprà in doctrina de Lege ostensum est*, pag. 72.

VII. *A peccato, eiusque inhæsione in hac vita non penitus liberamur, sed liberamur è reatu & dominio ejus: ab illo per Justificationem: ab hoc, per Sanctificationem.*

Rom. 6. 12. *Non regnet igitur peccatum in mortali vestro corpore, ut obediatis ei in cupiditatibus eius.*

VIII. *A rebus adiaphoris, h. e. nec præceptis, nec prohibitis, sic liberati sumus, ut ad illas servandas aut non servandas conscientia nostra non obligetur.*

Rom. 14. 2, 3. *Alius credit vescendum esse quibusvis, alius autem fide infirmus edit olera. Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto: qui non edit, edentem ne condemnato.*

IX. *Accurata autem in his casibus fidei et charitatis ratio habenda est. Fidei; ne res non diaphora pro adiaphoris habeamus: charitatis: ne proximum infirmum offendamus.*

De fide ait Paulus, Rom. 14. 23. *Qui vero ambigit: si ederit, condemnatus est, quoniam non edit ex fide: quicquid vero ex fide non est, peccatum est.* De charitate, c. 14. 1. inquit, *Eum vero qui infirmus est fide, assumite, non tamen ad certamina disputationum, &c.*

X. *Eadem ratio est libertatis circa hominum mandata: iis enim quæ Dei mandatis contraria sunt, aut cum adiaphora sint, pro necessariis obtruduntur, conscientia nostra minimè obligatur. Quæ vero divinis præceptis consentanea sunt, illis propter conscientiam non est refragandum.*

XI. *Finis libertatis huius est:* 1. *Vera consolatio, quæ ex liberatione à peccato, morte et solicitudine in rebus indifferentibus, fluit.* 2. *Servitus iustitiæ, quæ verà demum libertas exsistit.* 3. *Verus Dei cultus, immunis à superstitione, aut proximi offensione.*

XII. *Libertati Christianæ contraria est carnis licentia et lascivia.*

Judæ, v. 4. *Subrepserunt quidam homines, jam olim descripti ad hanc condemnationem, impii, qui Dei nostri gratiam transferunt ad lasciviam.*

CAPUT.

CAPUT XXXIV.

In quo

De Iudicii extremi Antecedentibus, nimirum ad ventu Christi, et Carnis Resurrectione.

SUperioribus capitibus actum est de Gratiæ Statu: sequitur nunc Status Gloriæ.

Huc autem pertinet doctrina de ultimo Judicio.

Partes doctrinæ huius tres sunt: prima de antecedentibus; secunda de Judicio ipso: tertia de consequentibus.

Antecedentia sunt, Christi *A*dventus & mortuorum Resuscitatio.

*A*dventus extremus Christi est, quo è cœlo in quod sublatus est, redibit ad judicandum terrarum orbem.

CANONES.

1. *Reditus Christi ad judicium certissimus est.*

Revelatus jam inde à Patriarcharum temporibo. Judæ, v. 14. *Prophetavit autem de istis etiam septimus ab Adamo, Enochus, dicens, Ecce venit Dominus cum sanctis millibus suis, ut ferat judicium adversus omnes & redarguat, quicunque ex ipsis sunt impii. de factis omnibus, quæ impie patrarint, deque omnibus duris quæ locuti fuerint adversus ipsum peccatores impii.* Ita iusmodi testimoniis reliqua Scriptura plenissima est Psal. 50. 3. &c. Dan. 12. Mat. 24. & 25. Act. 17. Rom. 2. & 14. 2 Cor. 5. 1. Thes. 4. & 5. 2. Pet. 3. Apoc. 19, &c.

11. *Etsi tempus adventûs Christi exquisitè, quoad diem et horam, nemo norit: (a) signa tamen à Christo et Apostolis tradita sunt, diem ejus appropinquantem aut instantem indigitantia. (b)*

(a) Marc. 13. 32. De die autem & hora nemo scit, ne Angeli quidem qui in cœlo sunt, nec filius, sed Pater. 1 Thess. 5. v. 1, 22. De temporibus & opportunitatibus, fratres, non opus est, ut vobis scribatur. Ipsi enim probe scitis diem illum Domini, ut furem in nocte, ita venturum. (b) Math. 24. 32, 33. A ficu autem discite parabolam, cum iam ramus eius tenerescit, & folia germinant, nostis prope esse æstatem. Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote, illum diem prope & adforesse

III. *Signa illa communia sunt, aut propria.*

IV. *Communia sunt, quæ excidium Hierosolymitanum & extremum Christi Adventum communiter significare debuerunt.*

Talia sunt, quæ Christus Matth. 24. prædicit, de Hierosolymæ excidio, ut typo, & de adventu suo simul agens. Nempe, Pseudo-Prophetæ, Pseudo Christi, bella, pestilentiæ, fames, terræmotus, persecutiones Christi causâ, proditiones, fidei & charitatis defectus &c.

V. *Propria sunt, extrema securitas & impietas, (a) Antichristi revelatio & per Spiritum oris Christi abolitio, (b) Romæ ruina, (c) & Meretricis desolatio & exustio (d)*

(a) Luc. 17. 26, 28. *Ut factum est in diebus Noachi, &c. & ut accidit diebus Lothi, &c.* 1 Thes. 5, 3. *Cum enim dicent, Pax & securitas: tum repentinum eis imminet exitium, sicuti dolor partus mulieri uterum ferenti, & nequaquam effugient.* 3 Tim. 3. 1, 5. *Illud autem scito, fore, ut extremis diebus instent tempora molesta. Erunt enim homines sui amantes, avari, gloriosi, superbi, maledici, parentibus non obedientes, ingrati, profani, charitatis expertes, implacabiles, calumniatores, intemperantes, immites, minime amantes bonorum, proditores, &c.* (b) 2 Thes. 2. 3. *Ne qui vos seducat ullo modo:*

do: non enim adveniet dies Christi, quia venerit defectio prius, & retectus fuerit homo ille sceleratus, filius ille perditionis: & v. 8. *Et tum revelabitur ex lex ille, quam Dominus absumet spiritu oris sui, & evanescere faciet illo suo illustri adventu.* (c) Apoc. 18. 2. *Cecidit, cecidit Babylon illa magna, &c.* (d) Apoc. 17. 16. *Et decem cornuà, h. e. decem reges, odio persequentur meretricem, & desertam reddent illam & nudam, & carnes ejus comedent, & igne eam exurent.*

VI. *His signis à nonnullis accensetur Judæorum magna & visibilis ad Ecclesiam Christi aggregatio, quam extremis temporibus expectandam esse docent.*

Utique plausibilis hæc sententia foret si modo in Scripturis probe fundata. Quæ ex Prophetis testimonia citant, iam Apostolorum tempore impleta sunt, quibus pariete intergerino sublato, cum Gentibus in unum corpus coaluerunt. In Apocalypsi nihil reperitur, quod firmiter sententiam hancce stabiliat. Præcipuum præsidium quærunt in loco Rom. 11. 25, 26. *Nolim enim vos ignorare, fratres mysterium hoc (ut ne sitis apud vosmetipsos sapientes) obdurationem ex parte Israelio bvenisse, quousque plenitudo gentium introiverit, & ità totus Israel servabitur.* Totus in eo est Apostolus ut dehortetur Christianos, ne ideo, quod Iudæis reiectis, ipsi vocati sunt, superbiant ac Judæis insultent, Ratio est: quia per ipsarum ruinam salus obtigit Gentibus, v. 11. sic tamen, ut nec omnibus Iudæis præcisa sit spes reconciliationis, v. 15. nec immunes sint à reiectione, qui cum titulo tenus tantum Christiani sint, animo efferuntur, v. 20, 21. Prius illud de Iudæorum reiectione non plane sine spe veniæ facta, illustrat mysterio, de iudæorum non universali, sed partiali tantum reiectione quam πωρωσιν ἀπὸ μέρους nominat, non temporis ratione, quod duratura tantum sit aliquandiu, sed respectu eius, Gentis Iudaicæ, partis, quæ reprobos complectitur: ut senientia sit, non omnibus Iudæis sed parti tantum, h. e. reprobis cœcitatem evenisse. Nec verba illa, *tantisperdum Gentium plenitudo introierit*

troierit, hunc habent sensum, quod postquam plenitudo Gentium introierit demum futura sit talis plausibilis Iudæorum vocatio. Nihil enim frequentius est, quàm ut particula *donec*, *usque dum*, *tantisper dum*, negata aut affirmata, sit idem quod *nunquam* aut *semper*: ut suprac. 19. ostentum. Nihil quoq; officit huic interpretationi, quod subdit Apostolus, v. 26. *Et ità totus Israel servabitur*: *Israelis* enim *totius* nomine omnes electos intelligit, qui demum veri sunt Israelitæ, ut suprà c. 9. 7. &c. ostendit, & seqq. quoq; v. 28. c. 11. explicat inquiens: *Itaq; quoad Evangelium, sunt inimici propter vos: quod ad electionem autem, diliguntur propter patres.* Summa totius loci est, Gentis Iudaicæ reiectionem ἀπὸ μέρους factam qua (cœcitas super reprobis sit mansura) electis ex Gente Iudaica non fraudi fore, quin ipsi quoque, & sic totus Israel serventur. Videatur Calvinus in hunc locum.

A. R. Hic Wollebius (viam præeunte Calvino) conatur evertere opinionem illam de Judæis ad ecclesiam Christi aggregandis ante diem extremi judicii: idem jamolim molitus est *Cæsariensis Greg*: *Nazianzeni* frater, *dial.* 4. negando tale quidpiam in Scriptura disertis verbis tradi, cum tamen eiusce rei frequens sit in SS. literis mentio, & crebrò inculcetur Judæorum vocatio quædam generalis. Scio *Hieronymum* in Isay. 11. & Hos. 9. videri huic apertæ veritati reclamare; verùm non absolutè impugnat is finalem ipsorum conversionem, sed quo modo ea perficienda esset inquirit, & inveteratam illam Judæorum opinionem, qui sibi persuaserant adventurum *Eliam*, quo eos in patrias sedes restitueret, politiam Mosaicam instauraret, totúmque cultum Judaicum rursus ad praxin revocaret. At verò denegare totalem conversionem Judæorum ad Christum, quid hoc

aliud

aliud est quam parietem intergerinum rursus ædificare, quem adventu suo demolitus est Christus, quod ipsum rupto templi velo factum iri moriens Salvator præmonstravit? Cur Christus dictus est λίθος ἀκρογωνιαῖος, lapis angularis, si non is ei animus erat, ut geminos Judæorum & Ethnicorum parietes interpositu suo uniret? Quomodo adimplebitur illa propheria, *Erit unum Ovile, sicut & unus pastor*? Vaticinium illud *Zachariæ* c. 12. v. 12. v. 10 Apocal. 1. 7. *Respicient ad quem transfixerunt, clángentque super hoc*; explicandum est de Judæorum finali conversione, in quam cum pio luctu atque pœnitentiâ inclinabunt, ante diem extremum, dicitur enim eo ipso in loco, *Veniet in nubibus*, Luc. 21. 27. prædicit Salvator noster *concultatum iri Hierosolyma, quoad impleantur præstituta tempora gentium*. Legimus Apocalyp. c. 7. quod præter *infinitam multitudinem ex omnibus gentibus, quæ ante Agnum stabat, etiam Israelitarum centum quadraginta quatuor millia astiterint, in monte Sionis*. Numerus est hic definitus pro indefinito, quo innuitur Judæorum totalis conversio. Quin Malach. c. 4. promittitur *Elias, ut convertat cor patrum ad filios*: quam prophetiam veteres doctores accommodant ad conversionem Judæorum per prædicationem *Eliæ*; atque ipse Christus prædicit quod *veniet Elias, ac restituet omnia*, Matth. 17. 11. fateor equidem Christum hanc ipsam prophetiam ad primum suum adventum applicare, atque per *Eliam* Joannem *Baptistam* designare, non tamen hoc impedit quo minus verificari possit de secundo ipsius adventu:

ante

ante quem diem, aut *Elias* ipse veniet, aut valentissimi concionatores, *Spiritu & potestate Eliæ* præditi, qui Judæos ad Christum convertant: Ad hunc modum patres interpretantur illud symbolicæ Psal. 59.6, 14. *vesperi revertentur*, de conversione Judæorum sub finem seculi atque observant itidem quod sera ipsorum ad Ecclesiam Christianam *(qua est domus dei viventis)* accessio, præfigurata fuerit, atque ænigmaticè expressa per fratrum natu majorem, Luc. 15. qui non ingressus est donec eum obnixè rogaret pater; quod factum est post quàm rediisset frater minor, sive Gentiles. Verùm conversio ipsorum in scripturis perspicuè prædicitur, *Ho. c. 1. v. 11. Congregantes se Judæi & Israelitæ unà, & præponentes sibi caput unum ascendent*: Non potest hoc de ipsorum reditu à captivitate exponi, nec enim Israelitæ inde reversi sunt: de conversione igitur eorundem intelligi debet. Quod ipsum fusius persequitur atque explanat *Hoseas. c. 3. 5. Postea reversi Israelitæ quærent Jehovam Deum suum, & Davidem regem suum, & pavidi accedent ad Jehovam: & ad bonitatem ejus ultimis temporibus*. Per ultima hæc tempora nequit intelligi primus Christi adventus, quandoquidem nondum completam fuisse hanc prophetiam. Pauci oppido ad Christum conversi sunt: sed hoc quantillum est, si quis cum mente reputet gentem omnem, vel saltem maiori ex parte conversum iri? Atqui hoc est quod disertis verbis narrat Apostolus Rom. 11. 25. *Nolim vos ignorare fratres, hoc mysterium obdurationem ex parte Israeli evenisse tantisper dum plenitudo gentium introierit & ita totus Israel servabitur*, & v. 32. *concluſit enim*

enim deus omnes illos in inobedientiam, ut omnium illorum misereretur. Omnia vero tum antecedentia tum consequentia verba, & circumstantiæ, huc faciunt, ut credamus Paulum de carnalibus Israelitis, non autem de Spiritualibus loqui, sive de iis qui natione Judæi essent. & non spiritu tenus: horum ille conversionem totalem, *plenitudinem* ipsorum appellat, v. 12. quo modo totalem conversionem gentium appellat *plenitudinem gentium* v. 25. Atque extra dubium videri debet, quod Christus qui *venit ut populum suum servaret à peccatis suis*, quibus ipse personaliter Evangelizavit, & discipulos suos amandavit *ad oves perditas Israelis)* pro quibus preces fudit in cruce adhuc pendens, & pro quibus in cœlo etiamnüm intercedit apud patrem; non committet ut ipsorum obliviscatur; quin sparsas atque palantes oves, iusto tempore, intra ovile compellet atque revocabit. Hic est ille *Michael*, magnus ille princeps, qui stat pro Israelitis, popularibus Danielis, per quem sospitabitur quisquis inventus est scriptus in libro vitæ, Dan. 12. 1. Apud veteres ita certa atque indubia erat hæc sententia, nascente iam tum Ecclesiâ, ut profiteatur Augustinus lib. 20. de civit: dei, c. 29. *Quotidianis illud sermonibus fuisse jactatum, ac vulgò creditum à fidelibus, quod Judæi convertendi essent per Eliæ præconium.* Non tamen inficias eo quin Judæi hactenus similes fuerint sterilificui; in Euangelio, quam diris olim defixit Salvator noster: atqui hoc interest, quod ficus ista ad bonam frugem nunquam erat reducenda, quod de Judæis opinari religio,

religio est: Agnosco quod patres crebro dicant fore ut Judæi in Antichristi castra transeant; quandoquidem dictum est, *si alius venerit in nomine suo, ipsum recipient*: non tamen idcirco consequens est, ut nunquam ad Christum redeant, discussis aliquando tenebris, & manifestato *homine peccati*: Neque pugnantia loquitur Paulus, qui cum probasset conversum iri Judæos, alibi ait, 1 Thes. 2. 16. *occupavit eos ira ad extremum usque*. Loquitur enim de Judæis illis corruptis atque depravatis, qui suo seculo vivebant, qui Christum in crucem egerant, qui in Sectatores ipsius atrocissime desævierant: quocirca finali internecione deleti sunt, imperante *Tito*. Vel ita poterit locus ille explicari, ut εἰς τὸ τέλος significet *totaliter*, quo modo eas voces transtulit Anglicanus interpres; & tunc proinde est, ac si dixisset eos funditus atque *extremâ* occidione periisse. Illud *Hoseæ* dictum, c. 1. 6. *Non pergam amplius misereri domus Israelis, ut ullo pacto condonem iis*: ad captivitatem decem tribuum accommodari debet, quæ nunquam postliminio regressæ sunt, sicut domus Judæ. Verum quid hoc ad finalem conversionem Judæorum? quæ inter hæc communio? Diræ illæ quas iis imprecatus est *David*, Psal. 69. 23, 24, 25. respiciunt temporeas pœnas, atque clades quibus conflictari deberent; non autem finalem atque inflexibilem obstinationem. Denique *Apostolus* hoc nobis confirmat, adducto ex Isai. 59. 20. argumento. *Quod omnis Israel salvabitur, quoniam adveniet Sioni vindex* (aut quomodo eum locum reddiderunt Septuaginta interpretes)

tes) *è Sione liberator, qui avertet impietates à Iacob*, Rom. 11. 26. Hæc prophetia nondum finem accepit, oportet igitur ut impleatur sub exitum seculi quo tempore veniet liberator, & avertet impietates ab universâ natione Judæorum.

VII. *Signum Christi iam præsentis, erit sine dubio, incredibilis fulgor et maiestas, cum qua Christus venturus est.*

Veniet enim *in nubibus cœli*, Matth. 26. 64. *incredibili cum gloria*, Matth. 25. 31. *& omnes sancti angeli cum eo*, ibid. *cum clamore hortationis & voce Archangeli*, 1. Thess. 4. 16. Præ eius maiestatis fulgore, *Sol & Luna obscurabitur*, (tanquam lumen minus à majori,) *& stellæ cadent e cœlo*, (h. e. videbuntur de cœlo cadere) *& potestates cœli concutientur*, Mar. 13. 24. *imo a conspectu ejus cœlum & terra fugere videbuntur*, Apoc. 20. 11.

Hæc de Christi adventu. Mortuorum resuscitatio est quâ corpora demortuorum resuscitabuntur, superstitum vero immutabuntur, & cum anima de integro indissolubili vinculo unientur.

CANONES.

I. *Resurrectio Græcis ἀνάστασις et παλιγγενεσία dicta, prima est, aut secunda: illa resuscitatio est à morte peccati ad vitam.*

Apocal. 20. 6. *Beatus & sanctus, qui partem habet in resurrectione prima.*

II. *Resurrectionem mortuorum Scriptura probat, testimoniis, (a) exemplis, (b) typis (c) et rationibus. (d)*

(a)

(a) Iobi 19.25, 26. Dan. 12.2. Hoſ. 6.14, Matt. 22. 31, 32. & 27.52. Ioan. 5 28, 29. Philipp. 3. 21. 1 Theſſ. 4. & aliis ſimilibus locis (b) Exemplum excitatorum miniſterio Eliæ, 1 Reg. 17 18. Eliſæ. 2 Reg. 4. 32. 2 Reg. 13. 20. à Chriſto item; Matth. 3. 25. Luc. 7. 14. Ioan. 11, Math. 27. & ab Apoſtolis, Act. 9. 40. & 20. 10. (c) Typus baculi Aaronis, revireſcentis, Num. 17. Iudaici populi è Babylonia reducis Ezech. 37. imprimis autè Henochi & Eliæ, Gen. 5. & 2. Reg. 2. (d) Rationes petuntur à fœdere Dei, quod morte non rumpitur, Matth. 22. 30. à promiſſionibus vitæ æternæ: à Sacramentis illas obſignantibus: quæ 1. Cor. 15. fuſius declarantur. Primaria tamen ratio petitur à Chriſto, qui non tantum Reſurrectionis typus & exemplum, ſed & initium exſiſtit: ex vita enim Capitis; myſtici corporis vita indubiè colligitur.

III. *Reſurrectio mortuorum tametſi naturam & corruptam hominis rationem ſuperet, tamen nec contra naturam eſt, nec contra rectam rationem.*

Ratio enim recta docet & poſſe reſuſcitari mortuos & reſuſcitandos eſſe. illud enim ex omnipotentia Dei, hoc eſt juſtitia ejus concluditur. Utnamque iuſtum eſt, ut quædam peccata poſt hanc vitam puniantur: ità eſt quoque, ut quod ſocium fuit peccatorum, ſit quoque pœnarum.

IV. *Cauſa reſurrectionis efficiens communiter, eſt tota SS. Trinitas; ſingulariter autem, Chriſtus Dominus.*

Tribus modis Chriſtus cauſa eius efficiens eſt; 1. ut Deus 2 ut iudex mundi 3: ut Mediator. Prioribus duobus modis cauſa efficiens eſt reſurrectionis tam reproborum, quàm electorum: tertio modo cauſa reſurrectionis fidelium eſt merito, efficaciâ & inchoatione.

V. *Materia, eſt idem numero corpus, quod geſtavit homo in hac vita.*

Evincit

Evincit hoc præter testimonium Iobi 19.26. ratio tertio canoni annexa, à iustitiâ petita.

VI. *Forma, in iterata corporis & animæ unione, & mortuorum quidem restitutione, superstitum verò momentanea immutatione, & liberatione à corruptione, consideratur.*

1 Cor. 15. 51.

VII. *Finis, est declaratio iustitiæ & misericordiæ Dei: illius quidem in impiis ad condemnationem; hujus vero in piis ad vitam æternam suscitandis.*

Dan. 12, 2. Io. 5. 26. 27. 28.

VIII. *In Resurrectione pii non tantùm à corruptione & defectibus corporum liberabuntur, sed & gloriâ condecorabuntur.*

1 Cor. 15. v. 42, 43, 44. *Seritur cum corruptione, suscitatur cum incorruptione: seritur fœdum, suscitatur cum gloria: seritur viribus cassum, suscitatur potens: seritur corpus animale, suscitatur corpus spirituale.*

CAPUT XXXV.

In quo

De Judicio ultimo.

SIc fuerunt antecedentia Judicii extremi. Judicium ipsum est augustissimus ille actus, quo Christus judicaturus est universum terrarum orbem.

CANONES.

I. *Judicii extremi certitudo iisdem argumentis probatur quibus certitudo Adventus Christi & resurrectionis nostræ.*

II. *Causa*

II. *Causa ejus Efficiens princeps communiter tota SS. Trinitas est; singulariter autem, Christus Dominus in assumpta humana natura, sed glorificata.*

III. *Judex erit Christus principali autoritate, quippe cui omnis potestas data est, & à quo ad superiorem provocare non licebit.*

IV. *Visibilis erit hic Judex & conspicuus omnibus, tum ratione fulgoris & majestatis cum qua apparebit, tum ratione humanitatis.*

Sic tamen, ut conspectu eius pios gaudio, impios vero terrore afficiat.

V. *Instrumentalis causa, sunt Angeli, quorum operâ usurus est, tum in congregatione judicandorum, tum in segregatione piorum & impiorum.*

Marth. 24. 31. *Is verò mittet Angelos suos cum tubæ voce magna, & aggregabunt electos ejus à quatuor ventis.* & 25. 32. *Et congregabuntur coram eo omnes Gentes, & separabit eos alios ab aliis, ut pastor separat oves ab hœdis.*

VI. *Materia erunt omnes homines sistendi coram Christi tribunali.*

Rom. 14. 10. 2 Cor. 5. 10.

VII. *Aliter tamen pii, aliter impii judicandi erunt; illi enim judicabuntur, sed non condemnabuntur; hi verò & judicabuntur & condemnabuntur.*

Atque hoc sensu Scriptura negat, fideles iudicaturum iri, Ioan. 3. 18. & 5. 29.

VIII. *Nec obstat, quod impii jam judicati dicantur: aliud enim est occultum, aliud manifestum & publicum judicium.*

IX. For-

1x. *Forma* τῶν τυπώσεων *processus forensis exprimitur: ad quem pertinent* 1. *Causæ cognitio,* 2. *Sententiæ dictio.* 3. *Ejusdem executio.*

x. *Causæ cognitio, librorum velut protocoli similitudine exprimitur, quibus opera ipsorum descripta sunt.*

Apocal. 20. 12. *Et aperti sunt libri, &c. Librorum* autem nomine partim Dei omniscientia, partim hominis conscientia intelligitur.

A. R. Librorum nomine partim dei omniscientia, partim hominis conscientia intelligitur.] Deus apud quem omnia sunt γυμνὰ καὶ πεπραχηλισμένα nuda atque retecta, non indiget libris ad memoriæ subsidium, sicut homines egent; legimus nihilominus qd bini ipsi libri sint, *vitæ* alter, alter *Scientiæ*. Prior ille quadruplex est, Unus Prædestinationis ad vitam æternam, atq; in hunc librum quorundam nomina ita relata sunt, ut nunquam obliterari queant; alii opinione atque spe, κατὰ δόξαν, ascripti sunt; nam cum aliquantisper vixerint in timore domini sua eos spes et aliorum pium judicium huc transcribit: at vero cum per nequitiam suam & sua scelera hac spe excciderunt, tunc possunt commodè dici ex hoc libro dispungi: Hic est liber vitæ æternæ. 2. Liber vitæ temporaneæ, qui nihil aliud est quàm huiusce vitæ status atque conditio: ex hoc libro sua obliterari nomina volebant, vovebant *Moses, David* & *Paulus*. 3. Scripturæ codex est liber vitæ, quatenus ea continet præcepta & media; unde ad pietatem & vitam æternam informamur. 4. Liber conscientiæ est liber vitæ, prout in eâ tanquam regesto consignatas intuemur antegressæ vitæ actiones,

actiones, tum bonas tum malas. Liber hic interdum in hoc seculo nobis panditur atque commonstratur: plenius tamen illum nobis revelabit æterna posterа. Alter porro liber cujus mentio frequens legentibus occurrit, est Liber Scientiæ, qui triplex est: 1. Liber Scientiæ divinæ generalioris, unde omnes universim homines cognoscit, sive boni fuerint, sive mali: Ad hunc Librum, si intenderit, potest quivis cum Davide dicere, Ps. 139. 16. *In libro tuo omnia mea membro scripta sunt.* 2. Liber divinæ scientiæ specialis, quâ de agitur Psal. 1. *novit dominus vias justorum*, & 2 Tim. 2. *novit dominus qui sui sunt*: & hæc est scientia approbationis. In hoc libro non sunt ii descripti, quos cum hujusmodi Elogio dimissurus est Christus in die extremo, *discedite à me, operarii iniquitatis, nec enim vos novi.* de hâc scientiâ verba facit David Psal. 69. 28. *deleantur de libro viventium, et cum justis nè conscribantur.* 3. Liber Scientiæ est et ille in quo tanquam per adversaria aut ephemeridas descriptæ sunt actiones singulæ impiorum quos in lucem proferet extremus ille iudicii dies, Dan. 7. 10 *judicio considente Libri aperti sunt.* Licet igitur citra invidiam dicere, quod Deus omnium duos habeat libros, consimiles volumini *Ezechielis*, Scriptos à fronte, & à tergo: A fronte quidem descripta sunt piorum nomina, qui ad finem usque duraverint: à tergo exaratus est impiorum catalogus, qui gratia excident, qui cum in spiritu æperint, desinunt in carne. *De hisce libris* consule Exod. 32. 32. Psal. 69. 28. &c. Phil. 4. 3. Apocal. 3. 5. & 17. 8. & 20. 15. & 21. 27.

XI. *Impii*

XI. *Impii iudicabuntur ſecundum et propter opera ſua: pii verò ſecundum fidei opera, ſed non propter opera.*

Hinc Apocal. 20. 12. *Alius liber aperiri dicitur, qui eſt liber vitæ.* Ut ſciamus, piorum ſalutem non ex operibus, ſed ab æterna Dei gratia, qua libro vitæ inſcripti ſunt: dependere.

XII. *Impiis cùm infidelitas tum impietas ſua in propria conſcientia ſic ob oculos ponetur, ut nec quicquam inficiari: nec contradicere poſſint.*

Pſ. 50. 21. *Arguamte & ordine obiiciã oculis tuis.* Mat. 12. 36. *Sed dico vobis quod curq; verbũ otioſum loquuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die iudicii.*

XIII. *Etſi autem electi quoq; peccatorum ſuorum recordaturi ſint, adeo tamen Spiritus ſancti gaudio perfundentur, ut memoria illorum nihil triſtitiæ ipſis ſit allatura.*

XIV. *Sententiam Chriſti cum reprobi tum electi audient: illa plena horroris, hæc plena conſolationis erit.*

Matth. 25. 34. *Venite benedicti Patris mei, poſſidete regnum. Paratum vobis a jactis mundi fundamentis,* & verſ. 41. *Maledicti abite à me in ignem æternum, paratum Diabolo & Angelis eius.*

XV. *Executio iudicii protinus ſequetur ſententiæ dictionem ſic ut impii, ſpectantibus id piis, in infernum abripiantur, pii verò Chriſto in occurſum rapti, unà cum eo ingrediantur in vitam æternam.*

Matth. 25. verſ. ult. 1 Theſſ. 4. 17.

XVI. *Finis*

XVI. *Finis iudicii ultimi, eſt plena et conſummata exſequutio conſilii Dei, de patefacienda iuſtitia et gratia ſua.*

XVII. *De loco, in quo iudicium ultimum futurum eſt, nihil temere ſtatuendum eſt.*

Sunt, qui vallem Ioſaphat deſignant, quæ eſt inter montes Sionis & Oliveti. Deſcenſurum autem Chriſtum, non in terram uſque, ſed ad illum uſque locum, in quo nubes ipſum ſuſcepit. Idque colligunt ex vaticinio Ioelis cap. 3. 2. Verum illic non de extremo iudicio, ſed de iudicio temporali, in hoſtes Eccleſiæ Iſraeliticæ, agitur, alluſione facta ad inſignem illorum cladem, acceptam in valle Ioſaphat, quæ ſita erat in Hieroſolymæ conſpectu. Quod ſi ad Iudicium hæc per anagogen transferre libet, hæc erit ſententia, Ut olim hoſtes Ioſaphat & Iudæorum, in conſpectu Hieroſolymæ occiſi ſunt, ità infideles quoq; in conſpectu ſpiritualis Hieroſolymæ, hoc eſt Eccleſiæ, Iudicandos & in infernum deturbandos eſſe. Atque hoc ſenſu, Apoſtoli, Matth. 19. Martyres, Apocal. 20. imo fideles omnes, 1 Corinth. 6. Mundum & Diabolos iudicaturi dicuntur: non quod partiatur Chriſtus Iudæis gloriam cum Sanctis, ſed quod ſententiam eius approbaturi, & iuſtitiam ac ſapientiam cœleſtis Iudicis celebraturi ſunt.

CAPUT XXXVI.

In quo

De Conſummatione ſeculi et vita æterna, tanquam Iudicii conſequentibus.

IUdicium extremum duo conſequuntur: Conſummatio huius ſeculi, & Vita æterna.

Conſummatio ſeculi eſt, quâ Mundus hic aſpectabilis, impiis in infernum deturbatis, & piis in cœlum Beatorum ſublatis, interiturus eſt.

CANONES.

CANONES.

I. *Nominatur* συντέλεια τοῦ αἰῶνος. Matth. 24. 3. & 28. 20.

II. *Causa efficiens consummationis hujus erit Deus: eiusdem enim est mundum creare & eundem destruere.*

III. *Materia ejus est Mundus hic aspectabilis, Cœlum nimirum & Terra, unà cum iis, quæ in cœlo & terra sunt.*

Petrus Cœlum, Elementa, Terram & quæ in ea sunt expresse nominat, 2 Pet. 3.

IV. *Consummationi autem huic nec infernus, nec cœlum supremum seu Beatorum, obnoxium est.*

Illuc enim æternum impii cruciabuntur, hic verò pii æterno gaudio perfruentur.

V. *De forma istius consummationis quæritur:* 1. *Mediaténe an immediatè futura sit?* 2. *An futura sit secundùm substantiam, an secundùm qualitates tantum.*

VI. *Priori quæstioni Petrus satis facit, docens factum hoc Deum per ignem.*

2 Pet. 3. 6, 7. *Is qui tum erat Mundus aqua inundatus periit. Qui verò nunc sunt cœli & terra, eodem sermone reconditi servantur igni, &c.* & vers. 10. *Cœli cum stridore præteribunt, elementa verò æstuantia solventur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur, &* vers. 12. *Cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent.* Qualis autem futurus sit hic ignis Deus novit, qui ignis est consumens.

VII. *Circa posteriorem quæstionem diversa itur sententias; alia enim Mundum hunc interiturum volunt* κατ' οὐσίαν, *alia* κατὰ ποιότητα.

Qui mundum secundum qualitates tantum interiturum putant *consummationis* nomine purgationem & instaurationem intelligunt ducti I. Testimoniis. Rom. 8. 19, 20, 21, 22. *Etenim res creatæ, quæ, exserto capite observantes, expectant revelationem filiorum Dei. Nam vanitati creaturæ subjectæ sunt, non sua sponte, sed propter eum qui subjecit, sub spe, quod & ipsæ vindicabuntur ex servitute interitus in libertatem gloriæ filiorum Dei. Scimus enim, omnes creaturas una suspirare, & parturire, usque adhoc tempus.* 1 Cor. 7. 31. *Præterit species seu figura huius mundi.* 2. Petri. 3. 13. *Sed cœlos novos ac terram novam secundum promissum expectamus.* Apoc. 21. 1. *Deinde vidi cœlum novum & terram novam.* II. Rationibus. 1. Quia terra in diluvio non secundum substantiam interiit. 2. Quia homo quoq; non secundum substantiam sed secundum qualitates mutabitur. Qui vero contrariam sententiam tenent, I. Scripturis nituntur, Psa. 102. 27. & Hebr. 1. 11. *Ista peritura sunt, tu autem permanes, ista omnia, ut vestimentum veterascent, ut indumentum mutabis ea,* &c. Esa. 51. 6. *Attollite in cœlum oculos vestros & intuemini in terram deorsum; cœlum velut fumum evanitures & terram ut pannum veterascentem,* Matth. 24. 35. *Cœlum & terra præteribunt, sermones autem mei nequaquam præteribunt,* 2. Petri. 3. 7. *Qui vero sunt nunc cœli & terra, eodem sermone repositi, servantur igni, &c.* & v. 10. *Cœli cum stridore peribunt, elementa vero æstuantia solventur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur,* & v. 12. *Cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent,* Apoc. 21. 1. *Primum cœlum & prima terra abierat, & mare non amplius existabat.* II. Rationibus. 1. Quia Mundus hic aspectabilis hominis viatoris causa factus est: jam vero ubi viator esse desinet, ac in cœlum sublatus fuerit, nullus mundi huius usus erit. 2. Quia rerum ordo hoc evincit. Cum enim Deo æternitas competat sine principio & fine; Spiritibus vero ævum principium habens, fine autem carens; rebus physicis tempus tribuitur, principio & fine constans. Ad superiores autem objectiones respondent. Locum Rom. 8. 19. 20, 21, 22. non de instauratione Mundi huius, sed de liberatione à vanitate intelligen-

intelligendum, cui subiectus est: vanitatem autem illam in hoc consistere, quod maxima hominum pars, creaturarum ministerio nequissimè aburatur, undè per προσωποποιΐαν, liberationem expetere dicantur, Locum, 1 Cor. 7. 31. contrarium potius docere, nimirum, Mundum hunc non manasurum. Quamvis illic loci non tam de Mundo ipso, quàm de rebus mundanis, divitiis nimirum, voluptatibus & similibus sit sermo. Novum cœlum, de quo 2 Pet. 3. & Apocal. 21. novum quasi Mundum indigitare docent quem electi in cœlesti patria incolent; nihil enim frequentius esse allegoriâ, quâ cœlum beatorum nunc terræ, nunc cœlo aspectabili assimiletur, eodemq; facere verba Petri, quæ addit *In quibus habitabit justitia*. Certum enimest, post finem hujus *Mundi*, *Iustitiam* nusquam nisi in cœlesti patria habitaturam. Ad rationem priorem respondent, nullum esse consequentiam à diluvio ad judicium ultimum, quia diluvii tempore finis Mundi nondum aderat. Sic quoque in posteriori ratione consequentiam ab homine ad Mundum negant; quia Mundus homini ad *Vitam* æternam promoto nihil proderit, sed conditus tantum est propter hominem viatorem. Etsi autem in istiusmodi controversia, quâ nullus fidei *Articulus* labefactatur, liceat ἐπέχειν, salvo tamen aliorum judicio, cordatus Lector posteriori sententiæ subscribet. Aliud quippe est, instaurari & in melius mutari; aliud, instar vestimenti veteral. cere, instar fumi evanescere, dissolvi, liquescere, conflagrare, præterire, non amplius existere, ut superiora testimonia volunt.

Tantum de Mundi fine. Vita æterna est summus beatitatis gradus, quo Christi gloriæ participes facti, Dei visione & cœlestibus gaudiis fruemur in æternum.

CANONES.

1. *Causa Efficiens Vitæ æternæ communiter est tota SS. Trinitas, Christus verò Dominus singulariter, qui & merito suo vitam nobis impetravit & efficaciâ suâ confert.*

Hinc Pater æternitatis nominatur, Esa. 9. 6. & metonymicè Vita ipsa, Ioan. 14. 6.

II. *Bona opera non sunt causa meritoria vitæ æternæ, licèt illis vita tanquam merces gratuita promittatur.*

Bonis operibus merces promittitur non ex debito, sed ex gratia; non ut illis vitam promereamur, sed ut ad illorum studium excitemur.

III. *Æterna illa felicitas perspicitur ex liberatione ab omni malo, & gaudiorum varietate, magnitudine, & æternitate.*

Apocal. 21. 4. *Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors amplius non erit neque luctus, neque clamor, neque labor erit amplius, quia priora abierunt.*

IV. *Varietas gaudiorum consideratur in hominis glorificatione, in habitationum cœlestium amœnitate, in beata Sanctorum societate, imprimis autem in Dei communione.*

V. *Glorificatio tum corporis erit, tum animæ.*

VI. *Corpus donabitur.* 1. *Claritate.* 2. *Impassibilitate.* 3. *Subtilitate.* 4. *Agilitate.*

VII. *Anima multò majori perfectione erit, quàm fuit in homine etiam adhuc integro. Erit enim intellectus sine errore, lux sine caligine, sapientia sine ignoratione, ratio sine obscuritate, memoria sine oblivione. Erit quinetiam voluntas sine depravatione, gaudium sine mœrore, lætitia sine dolore. In statu innocentiæ poterat homo non peccare; in statu gloriæ non poterit peccare.*

VIII. *Habi-*

VIII. *Habitationum cœlestium amœnitas Templi Solomonis & Hierosolymæ typo adumbratur.*

Psalm. 84. 2. &c. Apoc. 21. 22.

IX. *Sanctorum communio, quæ cum gaudio conjuncta futura sit, convivii similitudine explicatur.*

Matth. 22. 2. &c.

X. *Nec verò tantum communio nobis cum sanctis Angelis intercedet, sed ὡς ἄγγελοι quoque erimus.*

Matth. 22. 30. ἰσάγγελοι, Luc. 20. 36.

XI. *Dei communio ea erit, ut sine fine eum visuri, sine fastidio amaturi, sine fatigatione laudaturi simus.*

XII. *Magnitudo gaudiorum tanta est, ut non solum eam nemo fando, sed nec cogitando assequi possit.*

Nihil enim in hâc vita aut oculus vidit, aut auris audivit, aut cor cogitavit, quod gaudiis cœlestibus par esset, 1 Cor. 2. 9.

XIII. *Neque verò talis erit hæc felicitas, cui certus præfixus sit terminus, quâve excidere iterum possimus, sed duratura est in omnem æternitatem.*

Psalm. 16. 11. *Facturus es, ut experiar semitam vitæ, satietatem gaudiorum ante faciem tuam, amœnitatem ad dextram tuum æternam.*

XIV. *Beatitudinis æternæ gradus erunt.*

Colligitur hoc ex Danielis cap. 12. 3. *Et eruditi erunt sicut splendebant, quasi splendore expansi, & justificantes multos, ut stellæ, in secula seculorum erunt.* Nec officit huic sententiæ, quod Mat. 13. 43 Justi in genere, Solis instar fulsuri dicantur: etsi enim gloria Electorum perse con-

deratorum, fulgori Solis & ſtellarum aſſimiletur, Danielis tamen cap. 12. Doctoribus præ aliis hoc promittitur; nec alia ratio dari poteſt, ob quam illic erudientium cum primis fiat mentio, Locus 1 Cor. 15, 39, 40, 41. minus commodè ad hoc probandum citatur: ſimile enim de diverſitate fulgoris Stellarum, illic non futuræ gloriæ gradus, ſed corporis mortalis & glorificati differentiam aſtruit, ut ex ſequentibus manifeſtum. Interim non ampiectimur rationem diverſitatis gloriæ, quam aſſignant Pontificii, diverſitatem nimirum meritorum. Nam ut donum fidei & ſanctificationis, pro mera Dei gratia, inæqualiter Sanctis obtingit; ita gloriam quoque pro gratioſa ſua voluntate diſtribuet, ſic tamen, ut nemo de gloriæ defectu conquerendi aut alteri eam invidendi cauſam ſit habiturus.

LIBER

LIBER SECUNDUS agens DE DEO COLENDO

CAPUT. I.

In quo

De Bonorum Operum Natura.

Superiore libro de Deo cognoscendo actum est. Nunc agendum de eodem colendo.

Verus Dei cultus in vera sanctitate & justitia, seu in studio bonorum operum consistit.

Bona opera sunt, quæ Spiritus Sancti gratiâ ex vera fide & ad Legis præscriptum præstantur, ad Dei gloriam, salutis nostræ certitudinem & proximi ædificationem.

CANONES.

1. *Bona opera* Virtutes *quoque appellantur.*

Latius tamen *Virtutis* vocabulo sumpto, quàm à Philosophis accipitur. *Virtutes* enim hic appellamus sanctos affectus, sanctas cogitationes & actiones.

11. *Eadem per Synecdochen* charitatis *nomine comprehenduntur.*

Sic enim totam Legem Christus charitatis erga Deum & proximum præcepto constare dicit, cum charitas erga Deum, ad primum præceptum pertineat; charitas vero erga proximum, ad posteriorem Legis tabulam.

III. *Causa bonorum operum efficiens princeps, est Spiritus sanctus, quoad inchoationem, continuationem, & perfectionem.*

Ejusdem enim est, bonum opus in nobis incipere & perficere. Philipp. 1. 6. | item *dare τὸ velle & posse seu efficere*, cap. 2. 13.

IV. *Causa instrumentalis eorum, est fides, bonorum operum radix.*

Rom. 14. 23. *Quicquid ex fide non est, peccatum est.*

V. *Materia bonorum operum, sunt affectus & actiones hominis renati.*

VI. *Forma eorundem, est congruentia cum præceptis Decalogi.*

Cùm enim peccatum sit ἀνομία, 1 Ioan. 3. 4. nescesse est peccatum esse quicquid à Lege deviat.

VII. *Bona opera igitur non sunt, quæ ad hominum, non ad Dei mandata conformantur.*

Esa. 29. 13. Matth. 15. 9. *Frustra me colunt, docentes* | *doctrinas, quæ sunt mandata hominum.*

VIII. *Nec bona opera sunt quæ Pontificii supererogationis nominant quibus plus quàm in Lege præcipitur præstari perhibent.*

IX. *Fundamentum opinionis illorum consistit in figmento de consiliis seu rebus nonpræceptis, sednostræ libertati commissis, quarum intermissio pœnam quidem non accersat, impletio verò Legis impletione gravior sit & præmium mereatur.*

Talia consilia exstare volunt, Matth. 19. 11 ubi consilium de cœlibatu, non præceptum contineri, aiunt, Et vers. 21. ubi Juveni consilium, non præceptum datum esse, asserunt, ut bonis suis venditis ac in pauperes distributis, Christum sequeretur. Et 1 Cor. 7. ubi itidem consilium de cœlibatu dari dicunt.

Hæc verò sententia de operibus supererogationis & consiliis falsa est. 1. Quia Lex imperfectionis arguitur, dum consilio-

rum

rum exſecutio Legis impletioni præfertur. II. Quia ſi nemo Legem implere poteſt, tum multo minùs quiſquam implebit quæ graviora ſunt Lege. III. Quia quotidie remiſſionem peccatorum petere, & talia opera *jactare*, ſunt ἀνύσματα.

Loca ſuprà citata non de conſiliis hominem non obligantibus, ſed de præceptis intelliguntur, particularibus quidem & certis perſonis pro ſtatus & donorum ratione accommodatis, ſed præceptis generalibus ſubordinatis, Matth. 19. 11. cœlibatus non ſuadetur tantum, ſed præcipitur, duabus tamen conditionibus adjectis. I. Si Regni Cœlorum ratio id poſtulet. II. Si homo de continentiæ dono certus ſit. Sic verſ. 21. Adoleſcenti non conſilium, ſed præceptum datur, ut detrahatur ipſi larva hypocriſeos, qua totius Legis impletionem ſibi arrogavit. Et 1 Cor. 7. cœlibatum iis, qui continentiæ donum habent, non ſimpliciter, ſed propter temporum illorum difficultatem expedire docetur. Iam vero quid Legi divinæ magis conſentaneum eſt, quàm omnibus terrenis gloriæ divinæ cauſâ renunciare? Nihil igitur his locis conſulitur, quàm quod Lex quoque præcipit.

x. *Finis bonorum operum triplex: Dei glorificatio noſtræque erga eum gratitudinis teſtificatio, ſalutis noſtræ certitudo, & proximi ædificatio.*

Dei & proximi cauſa bonis operibus ſtudendum eſſe, Matth. 5 16. docetur: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant veſtra bona opera, glorifientque Patrem veſtrum, qui eſt in cœlis.* Noſtri vero cauſa præſtanda ſunt; quia ſalutis, electionis, vocationis & juſtificationis certi eſſe non poſſumus, niſi ex operibus bonis, tanquam fidei, juſtificationis & ſanctificationis effectis. Unde Joannes inquit, *Qui bene agit, ex Deo eſt*, 1. Epiſt. 3. 11.

xi. *Subjectum bonorum operum, eſt homo regenitus.*

Hoc superioris libri cap. 10. ex corruptione naturæ nostræ probatum est. Unde apparet, quàm futilis sit Scholasticorum doctrina de merito de congruo & de condigno, quorum illud hominis non renati, seu ante primam gratiam, hoc vero eiusdem operibus post primam gratiam acceptam tribuunt. Illud meritum *de congruo* nominant, quod congruum sit, ut Deus homini secundum virtutem suam operanti, præmium reddat: hoc vero meritum *de condigno* nominant, quia proportio sit meriti & præmii. Cuius sententiæ paduit Stapletonum & Bellarminum.

XII. *Adjuncta bonorum operum sunt, imperfectio & eorundem nihilominus necessitas.*

XIII. *Imperfecta sunt Sanctorum bona opera, quoad viatores sunt; perfecta autem erunt in statu Beatorum.*

Nec obstant loca, quibus Sancti *perfecte ambulasse, & neque ad dextram, neque ad sinistram declinasse* dicuntur. Istiusmodi enim locis, non tam perfectio ipsa, quàm eius studium, nec tam gradum, quàm partium perfectio, seu sinceritas & integritas intelligitur, quâ fideles (quorum peccata alibi Scriptura ipsa memorat) Deo ἁγνοκρίτως ex corde sui simplicitate servire student.

XIV. *Imperfectio tamen hæc Christi perfectione tegitur: unde opera nostra semiplena, imò maximis adhuc cum infirmitatibus conjuncta pro perfectis reputantur. Hac ratione de Ecclesia dicitur, quod nec rugam, nec maculam habeat.*

XV. *Necessaria sunt bona opera, necessitate præcepti & medii, non autem necessitate causæ & meriti.*

Ratione

Ratione præcepti necessaria sunt; quia studium bonorum operum in tota Scriptura nobis severissime injungitur. Ratione medii necessaria sunt quia vocationis & electionis veræque fidei sunt indicia & signa; & quia modus seu via sunt, qua ad cœlestem Beatitatem itur. Ut vero si quis hæreditatis obtinendæ causâ Basileâ Argentinam eat, via seu iter medium quidem est, sed non causa meritoria hæreditatis: ita hoc quoque in negotio se res habet. Meriti rationem tum demum haberent opera, si, quæ sequenti disticho exprimuntur, ipsis tribui possent,

1 2
Da tua: sed quæ non debes;
3.
proportio & adsit:
Non aliter meritum dixeris esse tuum.

Primum enim, ut opus bonum meriti rationem habeat, requiritur, ut nostrum & ex nobis sit. II. Ut sit indebitum. III. Ut mercedi sit æquale. At I. Bona opera fiunt à nobis, non tamen fiunt ex nobis, 2 Corinth. 3. 5. II. Eadem præstare tenemur, adeo ut si omnia fecissemus, fatendum nihilominus foret, *nos inutiles servos esse*, Luc. 17. 10. III. Nulla est illorum proportio, si conferantur cum Vitæ æternæ dono.

CAPUT II.

In quo

De Virtutibus ad universum Dei cultum & decalogum pertinentibus.

VIrtutes seu bona opera generalia sunt, aut specialia: illa ad universum Dei cultum, ideóq; ad totum Decalogum pertinent; hæc ad alterutram tabulam seu singula præcepta.

Prioris generis Virtutes sunt Intellectus, aut Voluntatis.

Virtutes Intellectus sunt, Sapientia & Prudentia.

Sapientia est virtus, quâ & Dei voluntatem, & nostram infirmitatem perspectam habemus,

aut,

ut, quæ voluntati Dei consentanea sint, faciamus, & vires faciendi ſeriis precibus à Deo petamus.

Rom. 12. 2. *Ut probetis, quæ ſit voluntas Dei bona illa placens & perfecta,* Pſalm. 143. 10. *Doce me facere placitum tuum, quia tu Deus meus es: tuo Spiritu bono duc me per viam planam.*

Opponitur ei Stultitia ſeu viarum Dei ignorantia, & δοξοσοφία ſeu Sapientiæ opinio.

Ierem. 5. 4. *Stulte agunt qui ignorant viam Iehovæ, jus Dei,* Proverb. 3. 7. *Ne ſis ſapiens judicio tuo.* Eccleſiaſt. 7. 16. *Ne ſis ſapiens nimium.*

Prudentia eſt virtus, quâ prævidemus, quo quidque tempore, loco & modo faciendum, & qui negotii ſuſcepti futurus ſit eventus.

CANONES.

I. *Prudentia conſiliorum & actionum directrix eſt.*

II. *Prudentiæ eſt, Mundo diffidere, & ſe non temere cuivis credere.*

Ierem. 9. 4. *Quiſque ab amico ſuo cavete,* Mat. 10. 16. *Prudentes eſtote ſicut ſerpentes & ſimplices, ut columbæ.*

III. *Prudentiæ eſt, ſimulare & diſſimulare.*

Sciendum tamen hic, quo fine & quando ſimulare aut diſſimulare liceat. Finis eſt, aut Eccleſiæ piorumve ædificatio, aut rerum neceſſariarum exploratio, aut periculorum averſio, aut ſtudium vitandæ ἀλαζονείας. Facere autem hoc licet tum, quando ſalva Dei gloriâ, citra fraudem veritatis, charitatis, juſtitiæ, vocationis & officii fieri poteſt.

IV. *Prudentiæ eſt, in malis culpæ nullum, in malis pœnæ minus eligere.*

Sic

Sic David, triplici pœnâ nominatâ, peſtem præ bello & fame elegit, 2 Sam. 24.12. Cyprianus à Præſide deliberare juſſus, an parere, an verò interfici velit, reſpondit, In re tam ſancta non deliberandum. Condæus tribus ipſi Carolo nono Galliarum Rege propoſitis, Miſſa, Morte, & perpetuo carcere: reſpondit, ſe, Deo favente, primum nunquam electurum, ex duobus reliquis vero ſe alterum voluntati Regis liberum relinquere.

Prudentiæ opponitur Imprudentia & Verſutia ac Prudentiæ opinio.

Matth. 25.3. *Quæ erant fatuæ, acceptis lampadibus ſuis, non acceperant oleum ſecum*, Luc. 16.8. Et *laudavit Dominus* Diſpenſatorem *injuſtum, quod prudenter feciſſet*: ubi verſutia *prudentia* dicitur, κατανενσκῶς. Rom. 12.16. *Ne eſtote prudentes apud vosmetipſos.*

Dictum eſt de virtutibus mentis: Voluntatis virtutes generales ſunt, Integritas, Προθυμία ſeu Promptitudo, & Conſtantia.

Integritas eſt, quâ obedientiam Deo quantumvis imperfectam, ſerio tamen propoſito ἀνυποκρίτως & tanquam coram Dei oculis præſtamus:

Deut. 18.13. *Integer eſto cum Iehova Deo tuo*, 2 Cor. 1.12. *Nam gloriatio noſtra hæc eſt, teſtimonium videlicet conſcientiæ noſtræ.*

Opponitur ei Conſcientiæ contemtus & Conſcientia ſimulata ſeu Hypocriſis.

1 Tim. 1.19,20. *Retinens fidem & bonâ conſcientiâ quam expulſa nonnulli fidei naufragium fecerunt. Ex quibus Hymenæus & Alexander* Ioan. 18. 28. *Sacerdotes non introierunt in Prætorium, ne polluerentur, ſed ut ederent Paſcha.*

Προθυμία ſeu Promptitudo, Hilaritas & Alacritas, eſt virtus, quâ ſponte & cum gaudio Deo obeditur.

Pſalm.

Psalm. 40.9. *Facere voluntatem tuam, Deus mi, delector,* Psal. 110. 3. *Populus tuus spontaneus.* 2. Cor. 9.7. *Hilarem datorem diligit Deus.*

Opponitur ei Præcipitantia & Coactio.

Matth 8. 19. *Et cum accessisset quidam Scriba, dicit ei, Magister sequar te, quocunque veris,* 2 Cor. 9.7. *Quisque sicut præoptat corde, ità agat: non ex tristitia, aut necessitate litur.* Exempla in Prophetis, Apostolis & Martyribus.

Constantia, est virtus, quâ homo in Dei cognitione, professione & cultu usque ad finem perseverare paratus est.

Mat. 25.13. *Sed qui substinuerit ad finem usque is servabitur.*

Ei opponitur Inconstantia & Pertinacia in errore seu malo proposito.

Luc. 9.62. *Nemo, qui manum suam admota aratro, respexerit ad ea quæ retro sunt, apposítus est ad regnum Dei;* Act. 7.51. *Duri cervice & incircumcisi corde, &c.*

CAPUT III.

In quo

De Operibus ad primum Præceptum pertinentibus.

TAntum de generalibus virtutibus & operibus. Specialia ad cultum Dei immediatum aut mediatum pertinent.

Immediatus Dei cultus est, qui Deo immediatè præstatur, & priore tabula docetur.

Estque internus tantum, vel internus & externus simul.

Internus tantum cultus est, qui in corde residet, & primo Dei mandato præcipitur.

Summa eius est: Ut ipsum solum pro Deo agnoscamus et colamus.

Præ-

Præceptum negativum est, *Ne esto tibi ullus Deorum alienorum ante faciem meam.* Ex hoc colligitur affirmativum; *Me solum pro Deo agnoscito & colito.*

Ad hoc igitur præceptum pertinet Agnitio Dei et Religiosus erga eum affectus.

Agnitio Dei est, quâ Deum, qui se in Scripturis cognoscendum Præbet, pro unico & solo vero Deo agnoscimus.

Deut. 6. 4. *Audi Israel, Iehova Deus noster, Jehova unus est,* Esay. 46. 9. *Recordamini priorum inde a seculo me esse Deum fortem, & nullum præterea Deum esse, & neminem parem mihi.*

Huic opponitur Atheismus & Polytheismus.

Psal. 14. 1. *Dicit stultus cum animo suo, Non est Deus,* Galat. 4. 8. *Imo tum quidem ignorantes Deum serviebatis iis, qui natura non sunt Dei.*

Religiosus erga Deum affectus in Fide, Fiducia in Deo, Spe, Charitate, Timore, Resipiscentiâ, Patientiâ, et Animi gratitudine consideratur.

Pro deo enim *aliquem agnoscere*, est, in eum credere, fiduciam & spem in eo collocare, eum supra omnia diligere & timere, voluntati ejus patienter se submittere, & omnia bona pro eius donis agnoscere.

Fides est, quâ Deum tanquam nostrum Deum et Patrem amplectimur, ejúsq; Verbo promissionibus et comminationibus firmiter credimus.

Fides supra considerata fuit ut instrumentum Iustificationis & Sanctificationis: hic vero consideratur ut virtus & opus ad Dei internum cultum relatum.

Opponuntur ei Ἀπιστία, seu *Infidelitas*, et Dubitatio de bonitate aut Potentia Dei; Præsumtio item fidei.

Psalm.

Psal. 78. 22. *Israelita non crediderunt in Deum, neque confisi erant in salutem eius.* Num. 20. 12. *Quia non credidistis mihi, ut sanctificare-tis me, &c.* Iac. 2. 14. *Quæ est utilitas fratres mei, si quis fidem habere se dicat, opera vero non habeat? Num potest fides illa eum servare?*

Fiducia est virtus, quâ in Deo ejúsque promissionibus acquiescimus, & toti ab eo, in omnibus tam corporalibus, quàm spiritualibus pendemus.

De Fiducia, quatenus promissiones de Christo cordi applicat, & forma fidei existit, suprà actum est: hic ut fidei effectum consideratur. De hac Solomon inquit, Prov. 3. 5. *Fiduciam habe in Iehova ex toto animo tuo.*

Opponuntur ei Diffidentia erga Deum, & Fiducia idololatrica.

Diffidentiæ exemplum est in Israelitis, Psalm. 78. 19, 20. in *Davide*, 1. Sam. 27. 1. in *Duce Regio*, 2. Reg. 6. 35. in Ahaso, Esaiæ 7. 12. in iis, qui nimia victus solicitudine anguntur, *Matth.* 6. 25. Fiducia idololatrica est, quam homo aut in *Diabolo* collocat, ut Magi: aut in *Idolis*, ut Achasia. 2. Reg. 1. 2. aut in hominum figmentis, sicut Papani: aut in humano brachio, Ier. 17. 5. aut in fœderibus, munitionibus, medicamentis, &c. Sicut Asa Syriorum opem implorans, & prius Medicos quam Deum consulens, 2. Chron. 16. 7. & 12. Alioquin externis præsidiis uti licet, modo fiduciam in eis non ponamus. Utendum illis, non nitendum.

Spes est, quâ futura *Dei* beneficia, imprimis autem salutis nostræ complementum, *Dei* promissionibus & Christi merito nixi, indubitatò expectamus.

Differt Spes à fide ut effectus à causa Fidei: obiectum est promissio, quâ illa nititur; Spei obiectum est res promissa, quam illa expectat.

Ei

Ei opponitur Dubitatio, Desperatio, & Spes idololatrica.

Dubitatio etiam in pios quandoq; cadit, 1 Sam. 27. 1. *Tandem dixit David cum animo suo, consumar aliquo die manu Saulis.* Desperatio plenaria & finalis non nisi in reprobos, quales erant Cain, Gen. 4. Saul, 1. Sam. 28 et 31. Achitophel, 2 Sam 17. Iudas, Matth. 27. et similes, Spes idololatrica in Pontificiis deprehenditur, qui crucem ligneam, Mariam, &c. spem suam nominant, & vitam æternam propter opera, satisfactiones, et indulgentias speraat.

Charitas est quâ Deus tanquam summum bonum sincerè & supra omnia amatur.

Sic enim præcipitur Deut. 6. 5. Matth. 22. 37.

Opponuntur ei odium Dei & Charitas idololatrica, quâ Mundus & quæ in eo sunt, supra Deum amantur.

Ioan. 15 28. *Oderunt tum me, tum Patrem meum*, 1. Ioa. 2. 15 *Si quis diligit mundum non est charitas Patris in eo.*

Timor Dei est: quo Dei Verbum et Majestatem sic reveremur, ut offensam tam benigni Patris omnibus modis præcaveamus, non tam pœnæ formidine quam Dei amore.

Timor Dei quandoque pro toto Dei cultu sumitur: hoc vero loco ea vir. tus intelligitur, quæ *timor filialis* appellatur.

Huic opponitur Securitas carnalis, Timor servilis, et Timor idololatricus.

Securitas aliter in piis, aliter in impiis se habet. *In* piis ita, ut non excutiatur omnis Dei timor. *In* impiis vero est omnimoda carentia reverentiæ *Dei*, timor servilis differt a filiali: 1. Quia filialis ex amore *Dei*, servilis ex metu, imo odio Dei promanat. II. Quia filialis offensam Dei tanquam Patris, servi-

servilis vero pœnam Dei tanquam Iudicis metuit. III. Quia filialis hominem ad Deum allicit, servilis hominem à Deo abstrahit. Timor idololatricus non solùm is est, quo ab idolis, sed quo ab hominibus, & à Mundo magis sibi metuit homo, quàm à Deo, Mat. 10.28. *Ne timete eos, qui corpus occidere possunt.*

Pœnitentia est, quâ peccata agnoscimus, agnita deploramus, fiduciaque in Dei misericordia et Christi merito nos erigimus, cum firmissimo à peccatis abstinendi & Deo obediendi proposito.

Resipiscentiæ & Pœnitentiæ, sicut μετανοίας quoq; & μεταμελείας nomina quomodo differant, superiore libro capite 30, indicatum fuit. Sumitur autem *Resipiscentiæ* vox, vel pro tota hominis mutatione seu vocatione speciali, vel pro sanctificatione, vel pro sanctificationis effectu & parte cultus Dei interni. Atq; in tertia significatione demum huc pertinet.

Partes ejus tres sunt. 1, Contritio. 2, Fiducia. 3, Emendationis propositum.

Huic opponitur Perseveratio & induratio in peccatis & ficta ac idololatrica quoq; Pœnitentia.

Fictæ pœnitentiæ exemplum est in Ahabo, 1. Reg. 21. Idololatrica vero est pœnitentia Papistarum, quam ponunt, 1. In contritione. 2, In confessione. 3. In satisfactione, quâque peccata expiari putant. Atqui hæc tria in Judæ quoque pœnitentia cernuntur, Matth. 27.

Gratitudo erga Deum est, qua humiliter agnoscimus dona & bona Dei in nos indignos collocata, cum serio Deum glorificandi proposito.

Genes. 32.10. *Impar sum*, inquit Iacob, *omnibus istis beneficiis.*

Opponitur ei Αχαριστία seu *Ingratitudo* in Deum, quâ nulla erga Deum gratitudo declaratur,

ratur, aut homo Dei beneficia sibi, aut creaturis, aut idolis accepta fert.

Esaiæ 1, 2. Filios educavi & extuli, ipsi autem defecerunt a me, Ier. 44, 17. *Adulendo rebus cœlestibus, & libando eis libamina, satiebamur cibo, & erumus hilares, ac malum non experiebamur.* Hab. 1. 16. *Impius sacrificat plagis suis, & suffitum facit retinaculo suo.*

Patientia est, quâ fide Providentiæ, Potentiæ, & Bonitatis Dei suffulti, afflictionibus ab ipso nobis immissis, placide nos ejus manui submittimus.

Afflictionum, in quibus Patientia se exercet, variæ species sunt. Nam præter τιμωρίαν, seu *vindictam*, quam Deus in impios exercet, afflictio piorum aut παιδεία est, seu *castigatio*, aut δοκιμασία, *tentatio* seu *exploratio* aut denique martyrium, idq; cruentum, cum sanguinis effusione conjunctum, vel incruentum.

Patientiæ opponitur Impatientia, Patientia hypocritica, & Stoica ἀπάθεια.

Ad impatientiam pertinet μεμψιμοιρία, seu *querimonia* in afflictionibus, quasi præter meritum evenirent; & mollicies. Hypocritica patientia in illis cernitur, qui cruciatus ipsi sibi accersunt, ut Baalitæ. 1. Reg. 18. 28. Eremitæ, flagellatores. &c. Stoica vero ἀπάθεια ideo rejicitur, quia patientiæ non repugnat sensus dolorum, & querelæ seu lamentationes; dummodo contra Deum nihil proferatur, ac non tam de pœna, quàm de peccatis quiritemur.

CAPUT IV.

In quo

De *operibus ad* II. III. IV. *Præceptum pertinentibus in genere.*

DIctum est de cultu Dei interno. Sequitur nunc cultus eiusdem partim internus, partim externus, qui vera religio appellari solet

&

& sequentibus tribus præceptis mandatur.

Vera Religio est, quâ Deus ritibus à se præscriptis, et vera Nominis ejus sanctificatione tum in tota vita nostra, tum imprimis tempore à Deo destinato colitur.

CANONES.

I. *Religio & Pietas* (*Græcis* Εὐσέβεια, Θεοσέβεια & Θεοπρέπεια) *generali significatione omnem Dei cultum: specialiter cultum Dei immediatum; specialissimè verò aut internum solum, aut externum & internum simul denotat.*

II. *Appellatur in Scripturis* Δουλεία, *&* Λατρεία.

Pontificii Λατρείαν Deo Δουλείαν sanctis Angelis et hominibus, Ὑποδουλείαν Mariæ tribuunt. Sed sine Scriptura; imo contra eam. Nam et λατρεύειν, Matth. 4. 10. et δουλεύειν, Matth. 6. 24. soli Deo jubemur.

III. *Religio vera, divina est ortu, materiâ, formâ, & fine.*

IV. *Religio vera unica tantum est.*

Sola enim vera religio est, quæ Verbo Dei respondet. Verum & Unum convertuntur.

V. *Religio cum omnibus tum imprimis Magistratibus & Ministris curæ esse debet.*

Sunt enim Ecclesiæ nutricii. Præstant autem hoc Ecclesias et scholas conservando, Ministros alendo.

VI. *Vera Religio antiquissima est, quippe quæ jam in Paradiso cœpit.*

VII. *Non solum externa est, sed interna quoque.*

Ro. 2. 29. *Non eum qui in propatulo Judæus est, Judæus est: nec ea quæ est in propatulo circumcisio. Id est, in carne, circumcisio est: sed qui in occulto Judæus est & circumcisio cordis,*

VIII. Re-

VIII. *Religio non cogenda, sed docenda est.*

A. R. Rationes cur fides suaderi debeat non cogi, hæ sunt inter alias: 1. *Fides est ex auditu*, id asserente Apostolo: atqui auditus, meditatio, Lectio, preces, quibus & ingeneratur & alitur religio, voluntariæ actiones sunt. 2. Religio suum sibi domicilium sedemque habet in voluntate: atqui voluntas non potest cogi. Præclare *Lactantius* de Inst. l. 5. c. 20. *Nihil est tam voluntarium quàm religio: in quâ si animus sacrificantis aversus est, jam sublata, jam nulla est.* 3. In propagandâ religione, proinde nos gerere debemus, ac in conversione nostrâ sese gerit Deus; non ille nos vi adigit, non obtorto trahit collo invitos ac repugnantes, sed leniter suadet, invitat, inducit. 4. Nullum violentum est diuturnum: & exigui prædicationem temporis obtinet coacta religio. 5. Religio est gratuitum dei donum: quæ sicut gratis offertur, ita grato, prono lubentique animo excipiatur oportet. 6. Quemadmodum non est is habendus pro Hæretico, aut Idololatrâ, qui coactus ista suscipit: ita non is religione sed scelere devinciatur, qui alterius jussu, coactu, pius est. 7. Neque Christus, vel Apostoli ipsius hanc nobis viam præiverunt disseminandæ religionis: verbo illi, non gladio usi sunt. 8. Christus tantum aberat à vi inferendâ conscientiis hominum, ut maluerit zizania tolerari, et una cum tritito adolescere, quàm per vim eradicari. 9. Usu comperimus religionis propagationem vi adhibitâ retardari, potius quam corroborari: et quanto quis atrocius in homines conscientiâ illigatos desævierit, tanto illi pertinacius retinent quas amplexi sunt opiniones,

ones, nec se iis patiuntur excuti aut avelli: quo modo viator, cœlo jam turbido, et increbrescente vento pallium ad se diligentius colligit. *Sanguis martyrum semen Ecclesiæ*, etiam quæ sit *malignantium*. 10. Nihil est quod in rebus civilibus maius momentum habeat, nihil quod maiores turbas dederit, tumultus conciverit, inclinationes temporum rerumque conversiones attulerit, quam coacta religio et per vim imposita: quocirca prudenter Romani cum Judæos in potestatem suam redegissent, nihil in religione usitata mutarunt: neque iis id moris erat ut deos suos victis gentibus colendos ingererent, arma Romana per universum orbem circumferebant, non autem religionem, in quam neminem adigebant. 11. Ubi vis dominatur, exulat justitia. 12. Imo frustra ibi deum requiras, qui non est reperiendus in terræ-motibus, procellis atque turbinibus, sed in voce leni atque tranquilla. 13. Religionem cogere, quid hoc aliud est quam hypocrisin propagare? Hypocritæ enim sunt quotquot aliam religionem præ se ferunt ac mente amplectuntur. 14. Siquis rem ipsam penitius introspiciet, inveniet nihil esse vel ipsi religioni perniciosius, quam ut vi & armis disseminetur: nam cum plus periculi nobis comparetur ab occulto quam aperto hoste, cum professa odia minus noceant, quid nobis non erit extimescendum, quod discrimen non adibimus, si tot scelus anhelantes, pestem religionis nefariè molientes, ad fucatam tantummodo pietatem, (longius enim quo progrediatur humana industria non habet) ad simulatam amicitiam traduxeris-

mus

mus, & perpulerimus? ipsam mehercule ecclesiam complexu suo strangulabunt, & quem ore dissuaviantur Jesum Christum clanculum opprimere conabuntur. 15. Fides est donum dei, virtus nempe theologica, quæ divinitus infunditur, non humanâ ope atque industriâ acquiritur, quod si non est in potestate nostrâ ut credamus, nisi cœlitus id indultum fuerit: quomodo illud erit in potestate alienâ ut cogat, quo nos ipsi aspirare non possumus? Quomodo accipere poterimus, quod non datur? aut quâ ratione profittebimur, quod non accepimus?

11. *Religio armis non propaganda: armis tamen defendenda est.*

Exemplo piorum Regum Macchabæorum, item & Imperatorum, imprimis Constantini M. Theodos. M. &c.

x. *Si quid in religionem depravationis irrepserit, à Principe seu Magistratu reformanda est.*

Exemplo Mosis, Iosuæ, Davidis, Asæ, Iosaphati, Ezechiæ, Iosiæ, Constantivi M. Theodosii, &c.

xi. *Si Magistratus sit hostis Ecclesiæ, nec reformatio ab eo impetrari queat, tum reformatio incumbit iis, quos Deus donis ad hoc necessariis instruxit, nec Ecclesiæ aut Episcoporum consensus exspectandus est.*

Exempla sunt in Gedeone, Iehoiada, Macchabæis, Apostolis, &c. Sane si Romanorum Episcoporum consensum expectassent Maiores nostri, nihil unquam reformatum fuisset.

Religioni Veræ opponitur Epicureismus et falsa Religio.

CAPUT

CAPUT V.

In quo

De *Operibus ad secundum Præceptum in specie pertinentibus.*

REligionis veræ tum partes, tum tempus divinitus præscriptum considerari debet.

Partes veræ Religionis duæ sunt, Ritus ille, quo Deus in Ecclesia coli vult; & Sanctificatio nominis ejus, in reliqua tota vita.

Ritus Deum colendi est, quem nobis in Verbo suo præscripsit: de quo agitur præcepto secundo, cujus summa est, Eo Deum ritu colendum esse, quem Ecclesiæ suæ præscripsit.

Patet hoc ex rectâ mandati secundi analysi, quod perperam cum primo præcepto confunditur. Utenim primo præceptoindicatur, quis pro Deo colendus sit, ita hoc secundo ostenditur quo ritu coli velit. Et ut primo præcepto interna Idololatria opponitur, ita secundo externa adversatur. Partes hujus præcepti duæ sunt, Prohibitio & Confirmatio. Prohibitionis duo sunt membra, prius de Idolorum fabrica, posterius de Idolorum veneratione. De fabrica Idolorum ait. *Nè facito tibi sculptile, aut ullam imaginem:* eamq; subiectorum enumeratione illustrat: *neq; eorum,* inquit, *quæ in cœlis suprà, aut quæ in terra infrà, aut quæ in aquis infra terram.* Veneratio Idolorum duplici modo declaratur, adoratione seu incurvatione, et cultu. Confirmatio constat comminatione & promissione. Utraq; illustratur à natura Dei, et ab obiecto; illic enim se *Iehovam Deum fortè, Zelotem, visitantè iniquitatè;* hic vero *misericordè* describit: illic pœnam *in tertiâ & quartam generationem ipsum odio habentium:* hic vero *benignitatem in millesimâ generationem ipsum diligentium* denunciat. Iam præcepti summa quæ sit, docet processus, primo à specie ad genus. Idololatria enim prohibetur una cum omnibus ritibus Dei Verbo non contentis aut ei contrariis: secundo, à negatione ad affirmationem contrarii, præcipitur enim, ut Deum colamus eò ritu, quem Ecclesiæ præscripsit. Ris

Ritus Ecclesiæ præscripti tum partes, tum adminicula spectari debent.

Partes ejus sunt recta Verbi et Sacramentorum Tractatio, et *Oratio*.

Recta Verbi et Sacramentorum Tractatio est, quâ omnia ex illorum promulgatione et administratione fiunt, secundùm Christi institutionem,

Oratio est, quâ *Deum* cum vera ac humili cordis contritione alloquimur, de iis quæ sanctæ eius voluntati sunt consentanea.

Estq; aut invocatio *Dei*, aut Gratiarum actio.

CANONES.

I. *Causa Orationis efficiens communiter, est tota SS. Trinitas: singulariter vero, Spiritus sanctus.*

Unde *Spiritus precum* nominatur, Zach. 12, 10.

II. *Causæ impulsivæ ex parte Dei sunt eius (a) mandatum, (b) promissio exaudítionis, (c) Maiestas, (d) Bonitas, (e) Beneficia: ex parte nostri vero necessitas nostra, quæ colligitur ex consideratione inopiæ, calamitatum, tentationum, periculorum, &c.*

(a) Ioan. 6. 24. & Ps. 50. 15. Esa. 55. 6. (b) Matth. 7. 7. 1 Timoth. 2. 1. Iac. 1. 17. Esa. 65. 24. & jam citatis locis. (c) 2. Reg. 19. 15. (d) Psal. 86. 4. 5. (e) Psalm. 34. 5. & 105. 2. &c.

III. *Materia Orationis sunt, tum impetrata, tum impetranda.*

IV. *Forma seu Idea veræ ac religiosæ Orationis est Oratio Dominica.*

Partes ejus quatuor sunt. Exordium, Petitiones, Confirmatio & conclusio. Exordium sic sonans, *Pater noster, qui es in cœlis* eò directum est, ut animi nostri disponantur, 1, Addocilitatem; in ficat enim, quis invocandus sit, nempe Deus ille, qui in Iesu Christo *Pater* nobis factus est, nos adoptando in filios suos. 2. Ad humilitatem; quia non terrenus, sed *cœlestis* ille *Pater* est. 3. Ad fiduciam exauditionis: vult enim nos exaudire, qu a *Pater noster* est: potest, quia *Pater cœlestis* est. 4. Ad charitatem: quia orare docemur, *Pater noster*, Petitionum duæ sunt classes. Priorum est, quæ ad Dei gloriam faciunt, quarum prima & præcipua est, *Sanctificetur Nomen tuum*. Huic posteriores duæ subordinatæ sunt: *Adveniat Regnum tuum: Fiat voluntas tua sicut in cœlis, ita & in terra*. Posterior classis earum est petitionum, quæ ad nostram necessitatem pertinent, tam quoad præsentem vitam, quam quoad futuram. Ad præsentem facit quarta petitio, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Ad futuram spectant duæ postremæ: *Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris: Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo*; illa ad justificationis, hæc ad sanctificationis donum commodè refertur. Confirmatio his verbis sequitur: *Quia tuum est Regnum, Potentia & Gloria in secula seculorum*: quibus docetur, 1. Cordi esse Deo preces nostras, quia Rex noster est, quippe *cujus est Regnum*. 2. Posse nos ab ipso exaudiri, quia *ejus est Potentia*. 3. Velle Deum nos exaudire, quia *ejus est Gloria*. 4. Nec mutari ejus in nos affectum, quia talis est *in secula seculorum*. Conclusio est in particula *Amen*, qua & serio & cum exauditionis fiducia nos hæc petiisse testamur.

v. *Finis Orationis, est Dei gloria & salus nostra.*

Hæc enim Orationis α & ω. Unde orationis dominicæ petitiones à Dei gloria inchoantur, & in salute nostra terminantur.

vi. Effe-

VI. *Effecta Orationis sunt longè maxima: non ex Orationis velut operis operati merito, sed ex promissionis divinæ pacto.*

VII. *Objectum Orationis* (ad quod) *est tota SS. Trinitas; sic tamen, ut aut omnes personæ conjunctim, aut quælibet illarum separatim invocetur.*

Patrem invocandum esse, nemo negabit. Filium invocat Stephanus, Act. 7. 59. imo omnes Angeli eum adorant, Heb. 1. 6. Spiritum S. una cum Patre & Filio, Iohannes Apoc. 1. 4, 5. Et hymnus ille Angelorum; Sanctus, Sanctus, Sanctus, &c. Filio quoque applicatur, Joan. 12. 41. et Spiritui sancto, Act. 28. 26, 27.

VIII. *Objectum Orationis (pro quo) sunt non mortui, sed viventes & ad mortem non peccantes.*

Pro iis enim, qui ad mortem peccant, orari Deus non vult. 1. Ioan. 5. 16. Pro mortuis non orandum: aut enim damnati, aut beati sunt: illis preces nostræ nihil prosunt, his necessariæ non sunt.

IX. *Objectum (contra quod) sunt aperti Dei hostes.*

Non autem statim ipsis imprecari debemus æternum exitium: sed orandus Deus, ut potenti sua manu eos humiliet & convertat: quod si vero converti nolint, in æternum eosdem puniat. Imprecationes ab iis factæ, qui prophetico spiritu à Deo donati erant, non temere nobis in exemplum sunt trahendæ; difficile enim est, inter eos, qui ad mortem peccant, & eos de quibus adhuc bene sperandum est, discernere.

X. *Preces conjunctæ esse debent cum humili peccatorum agnitione, cum vera & firma fiducia, ac constanti resipiscentiæ proposito.*

XI. *Externi gestus decenter usurpati ad devotionem animi tum excitandam, tum testificandam plurimum faciunt.*

Et hæc de partibus ritus illius, quo Deus à nobis vult coli: Æterna eiusdem adminicula sunt.

Ieiunium est abstinentia à cibo & potu, ad certum tempus ideo suscepta, ut carnis lascivia retundatur, & Deus ardentius à nobis colatur.

CANONES.

I. *Ieiunium coactum est, aut voluntarium. Illud pauperum est, ob cibi penuriam: hoc eorum, quos cibus non deficit. Voluntarium naturale, politicum, aut Ecclesiasticum est. Naturale est, quod valetudinis causâ suscipitur. Politicum est, quod publicorum negotiorum causâ à Magistratu indicitur. Ecclesiasticum denique est, quod definivimus.*

II. *Ieiunium Ecclesiasticum privatum est, aut publicum.*

III. *Privatum est, quod quisque sibi aut familiæ suæ propter causas privatas indicit.*

Exempla sunt, Iob. 1, 4. 2. Samuel. 3, 35, & 12. 16, Nehemiæ. 1, 4.

IV. *Publicum est, quod à Magistratu seu Ecclesia publicis de causis, & imprimis calamitatibus ingruentibus præcipitur.*

Exempla, 2 Chron. 20. Esthræ. 4.

V. *Verum ieiunium ex modo & fine iudicandum.*

VI. *Modum si spectemus, verum Ieiunium,* 1. *Non in ciborum delectu, sed in abstinentia ab omni cibo:* 2. *Non in externa tantum abstinentia à cibo, sed & in abstinentia à peccatis consistit.*

Esa. 58. 6. &c. Ioel. 2. 12.

VII. Finis

VII. *Finis Jejunii nullus alius esse debet, nisi ut cultui divino ac precibus ardentius vacemus, carnis lasciviam retundamus, coram Deo abiectionem, & coram proximo veram testemur resipiscentiam.*

VIII. *Iejunia non adstricta sunt certo tempori, ut in Veteri Testamento: sed libere, urgentibus necessariis causis, suscipi debent.*

Tale est Jeiunium. Votum est pollicitatio de re licita Deo sancte facta, ad testificandam animi nostri ad Deum colendum promptitudinem.

CANONES.

I. *Votum hoc loco, non preces aut desiderium, sed promissionem religiosam denotat.*

II. *Votum generale est, aut speciale: illud de rebus præceptis est, & ab omnibus exigitur, quale est votum Baptismi: istud de rebus licitis est, & à quibusdam singulari de causâ suscipitur. Illud pars cultus divini; istud adminiculum tantum eius existit.*

III. *Votum speciale ex Efficiente, Materiâ, Forma et Fine judicandum est.*

IV. *Efficientem si spectemus, excluduntur à voto speciali.* 1. *Qui rationis et judicii usum nondum sunt assequuti.* 2. *Qui sui iuris non sunt, sed vel patriâ vel maritali autoritate constricti.* Num. 6.

V. *Materia voti, est res licita et in nostra potestate sita.*

VI. *Forma in deliberatione mentis, in proposito voluntatis, et in promissione interna aut etiam externa consistit.*

VII. *Finis, est vel grati animi testificatio, vel privatæ disciplinæ exercitamentum.* Prioris

Prioris generis votum est, cum quis ex morbo aut periculo liberatus votivam oblationem velut gratitudinis tesseram Deo conferat. Posterioris generis votum est, cum quis à re alioquin licitâ, sibi tamen periculosâ, velut à vino aut similibus, voto abstinet.

VIII. *Subjectum, cui vota nuncupanda sunt solus Deus est.*

IX. *Votum nondum nuncupatum arbitrarium est: nuncupatum verò & legitimè factum, servandum est.*

Psal. 76. 12. Vovete, & vota reddite Iehovæ Deo nostro:

Hactenus de vero Deum colendi ritu; cui præter ejus intermissionem, opponitur ritus Deum colendi falsus.

Estque objecti ratione triplex: aut enim à Deo non præceptus; aut ab eo expressè prohibitus; aut præceptus quidem est, sed in alienum finem directus.

Ritus Deum colendi ab eo non præceptus ἐθελοθρησκεία dicitur, cultus nimirum ex humano cerebro confictus.

Hunc Deum colendi ritum Paulus opponit libertati Christianæ, Coloss. 2. 20, 21, 22, 23. *Itaque si mortui cum Christo, liberi estis ab elementis huius Mundi, quid ut viventes in Mundo placitis obstringimini? Nec estiaris, neque gustaris, neque tetigeris? Quæ omnia sunt comparata ipso usu ad corruptionem, præscripta ex præceptis & doctrinis hominum. Quæ rationem quidem habent sapientiæ in cultu voluntario, (ἐν ἐθελοθρησκείᾳ,) & submissione animi, & in eo, quod corpori non parcant: non tamen ullius sunt pretii cum ad ea spectent, quibus farcitur caro.* Tales sunt ritus à pontificiis introducti in Baptismi & Sacramentorum administratione. Quinque item Sacramenta ab ipsis conficta: Tempus orationi & precibus definitum: Linguæ Latinæ &

sphæ-

sphærularum in precibus usus: Jejunia in ciborum delectu potius, quam abstinentia posita: in primis jejunium quadragesimale: Votum item paupertatis. obedientiæ monasticæ & continentiæ religiosæ. Paupertatis votum impium existit; quia cum homo, ex Dei mandato, in sudore vultus sui victum sibi quærere debeat, eiusmodi voluntaria paupertas ordini eius repugnat. Eadem ratio est voti obedientiæ; quia ille homo à Christo tam pretioso λυτρῳ redemtus, pecuniæ servituti subiicitur & à vocatione legitima abstrahitur. Temerarium vero est continentiæ votum; quia rarius vitæ donum est, & hoc voto quàm plurimi, sub prætextu castitatis, Satanæ laqueis implicantur.

Ritus cultus religiosi Dei Verbo prohibitus, est Idololatria & Sanctorum adoratio.

Idololatria, est quâ idolum fabricatur, retinetur, aut religiosè colitur.

Idololatriæ duo sunt genera. Prius est, cum pro *Deo* habetur & colitur, quod verus *Deus* non est; atq; hæc primo præcepto repugnat. Posterius idololatriæ genus est, cum verus quidem *Deus* colitur, sed aut in *Idolis*, aut in sanctis Angelis & demortuis.

Idolum est imago seu simulacrum cultus religiosi causa factum.

CANONES.

1. *Idolum ab imagine & simulacro ut species à genere differt.*

A. R. Idolum ab imagine aut simulacro ut ſpecies à genere differt: licet uſus Eccleſiæ vocem Idoli ad Ethnicas ſuperſtitiones reſtrinxerit atque addixerit: ita ut omne *Idolum* ſit imago, non autem omnis imago idolum. Re tamen vera, idem planè ſunt εἴδωλον atque imago; nam εἴδωλον a voce εἶδος, *ſpeciem* ſive formam ſignificante, deſcendit: illud autem ab εἶδω: *video*; à quo verbo deducitur etiam *Ides*, quæ eſt Species cuiuſvis rei animo aut ſenſui ingenerata, pariter *imago* dicitur vel quaſi *imitago*, veltanquam *eum ago* éſtque *imitatio* aut repræſentatio rei cuiuſvis: à quo fonte derivatur *imaginatio*, cui voci eadem quæ *ideæ* vis ſubiecta eſt. Idcirco εἴδωλον Homericum Virgilius per *imaginem* expreſſit. *Notâ major imago.* Æn: 2. et *Magna mei ſub terras ibit imago.* Æn: 4. Quid, quæris? hæ voces *Imago, Simulachrum, umbra, effigies* Synonymæ ſunt, & promiſcue uſurpantur paſſim à Latinis authoribus: at vero in SS. literis magnam reperimus iſtarum vocum differentiam: nam εἰκὼν, ſive *imago* opponitur σκιᾷ ſive umbræ, Hebr. 10.1. *Lex umbram obtinet futurorum bonorum, non ipſam expreſſam formam rerum*: quo in loco *forma* ſive *imago*, εἰκὼν, realitatem notat ſive ſubſtantiam ipſam et rerum: *umbra* vero apparentiam tantum. Hinc eſt quod Chriſtus dicitur *imago* patris, non *umbra*, pictura, aut idolum. *Rupertus* differentiam ponit inter *imaginem* & *Similitudinem*, ait enim is Chriſtum eſſe *imaginem* patris, at vero Spiritum Sanctum eſſe eiuſdem *ſimilitudinem*: quia dicit deus *faciamus hominem iuxta imaginem noſtram atque iuxta ſimilitudinem noſtram*. Rup. de trin. l. 2. c.

l. 2. c. 2. atqui hæc curiosè subtilia sunt: nam in eo loco idem significatur geminis istis vocibus *imaginis* atque *similitudinis*.

Dupliciter igitur hoc in negotio errant Pontificii, primo, idem volunt esse idolum & simulacrum: ducti hac ratione, quod simulacra à simulando dicantur: cum à similando potius seu simili vox deducta sit. Non igitur statim omne simulacrum est idolum: si quidem Tertullianus hominem quoque simulacrum Dei nominat. Frustra conantur asserere, ubi in Scripturis est vox simulacri ibi in Græco esse εἴδωλον, Nam etiam in Latinis Bibliis testimonia sunt in contrarium. Exod. 34. 15. Levit. 26. 30. Act. 17. 23. Secundo statuunt Imagines rerum existentium esse, Idola non existentium. At notum est, etiam Gentiles idola habuisse non tantum fictarum, sed & earum rerum, quæ reverafuerat. Nec obstat Pauli dictum, 1 Cor. 8. 4. *Scimus idolum nihil esse in Mundo*; id enim non objecti respectu dicit quod idolo repræsentatur, sed respectu virtutis, quæ in idolis nulla est.

II. *Idololatriæ tres gradus sunt, fabricatio, retentio, et cultus.*

III. *Fabricatio* Idoli est, *cum imago seu simulacrum fit cultus religiosi causâ.*

IV. *Non igitur omnis imaginis aut simulacri fabrica est idololatria, talia enim memoriæ, oblectationis, aut alterius politici usûs causâ facere licet.*

V. *Cherubini, Serpens æneus, et similia Dei iussu facta sunt, non cultus religiosi causâ, sed ut essent typi Christi.*

Ineptè igitur illorum prætextu idola sua defendere volunt Papistæ. Nam *I.* Illa facere Deus iussit: hæc vero prohibuit. *II.* Illis nullus cultus religiosus exhiberi debuit: unde serpens æneus, ex quo adorari cœpit, confractus est: 2. Reg. 18. 4. hic vero cultus religiosus exhibetur. *III.* Cum typi omnes Christi adventu sublati sint, nihil tale in Novo testamento locum habet.

VI. *Imagines Christi, Angelorum, Mariæ & Sanctorum à Papanis fabricatæ, reverâ sunt Idola.*

Ratio; quia fabricantur cultus religiosi causâ. Pontificii Idola esse negant: I. quia non sunt simulacra rerum non existentium. II. Quia non agnoscantur pro diis. III. Quia Angelis facies humana tribuatur & alæ. IV. Quia Sancti reverâ humanam formam gesserint. V. Quia libri sint Laicorum. R. in primo & secundo argumento. I. Nulla est consequentia; utrinque falsa ponitur Idoli definitio; non enim tantum illud idolum est, quod est rei non existentis, aut quod pro Deo agnoscitur, nam & Gentiles idola habuerunt rerum quæ revera fuerunt, & idola à rebus ipsis discreverunt. II. Utrinque falsum est. Antecedens simpliciter intellectum. Certum enim est, papistas etiam Imagines facere eorum, qui nunquam fuerunt, ut S. Georgii, Christophori & similium. Certumquoq; multos istiusmodi Idola pro diis agnoscere, siquidem & vim divinam & honorem divinum illis tribuunt. In tertio itidem nulla est consequentia à vivis Imaginibus, quas Deus in visionibus exhibuit, ad Imagines mutas. In quarto hoc solum sequitur, Sanctorum Imagines fabricari posse, nempe si non id fiat cultus religiosi causa. In quinto falsum est Antecedens; quales enim libri sint patet ex Ier. 10.14, 15. & Hab. 2, 18, 19. ubi idola mendacii & vanitatis Doctores appellantur.

VII. *SS. Trinitatis imaginem fabricare Idolatria est maximè horrenda.*

Rationes sunt, I. Quia Deus imagines tales fieri non vult, Deut. 4.15. &c. II. Quia SS. Trinitas effingi aut similitudine repræsentari non potest, ut expresse docetur, Esa. 40.18 & 46.5. III. Quia similitudine hominis, aut simulacro, ex ligno aut lapide facta, Deum velle effingere, Majestati divinæ summè contumeliosum est, ut docetur, Esa. 40.19, 20. & 46.6. Rom. 1. 23. &c. Objiciunt, 1. Imagines, quibus SS. Trinitas repræsentatur, non exprimere Dei essentiam, sed tantum proprietates aut actiones. Ergo non esse Idola. 2. Imagines istas in visionibus oblatas esse; non igitur esse Idola. R. In primo argumento Antecedens laborat falsa separatione proprietatum Dei ab essen-

tia

tia, cum revera sint ipsa essentia; Consequentia vero falsa est; quia nec se, nec actiones aut apparitiones suas imagine vult exprimi, Deut. 4. 16. &c. In secundo falsum est Antecedens; non enim imagines manu factæ & mutæ, sed vivæ oblatæ sunt sanctis Dei viris, quas tamen nec pingi, nec fingi curarunt.

VIII. *Ut fabrica Idolorum, ita retentio quoque illorum in Scripturis damnatur.*

Deut. 7. 5. *Sic facitote eis, altaria eorum diruitote, & statuas eorum frangitote etiam, lucos eorum succidite, & sculptilia eorum cõburite igni*, Esa 30. 22. *Polluetis tectoria sculptilia argenti tui, & amictum fusilis ex auro tuo separabis ea, ut laborantem ex mensibus; apage, dices eorum cuiq;* 2 Cor. 6. 16. *Quæ consensio templi Dei cum Idolis?* Huc faciunt exempla Iosaphati, Ezechiæ, Iosiæ, &c. Adversarii è contrario sic argumentantur. Qui imagines in templis retinent, non cultus sed ornatus causa, nõ sunt *I.* dololatræ. Atqui nos &c. R. Falsa est Maior, 2. Quia licet imagines non colantur, cultus tamen periculum subest. 2. Quia id ad ornatum Templi nihil facit, quod in Dei contumeliam facit: meretricius hic ornatus est, & pristinæ scortationis nota. Obiiciunt quoque, Serpentem æneum non prius fuisse confractum, quàm coleretur. R. Imparem esse rationem serpentis ænei & idolorum; quia serpens æneus cultus religiosi causa non est erectus, sed ut Christi typus esset; tum vero demum in idolum conversus est, cum religiosè coli cœpit. Quod si serpenti ænei retentio periculo non caruit, quanto minus citra periculum retinentur, quæ revera idola sunt & fuerunt?

IX. *Cultus Idolorum in adoratione & servitute consistit. Adoratio fit capitis apertione, corporis incurvatione, genuflexione, osculatione, & similibus gestibus. Servitus vero religiosa idolis exhibetur cum ornantur auro, argento & gemmis, cum incensa eis offeruntur, cum loco eminentiore collocantur, cum vota illis nuncupantur, cum*

cum honorantur peregrinationibus, muneribus, cereis Lampadibus, altaribus, templis, festis et similibus ceremoniis religiosis.

Cultus hic gravissimè prohibetur hoc secundo mandato. *Ne incurvato te eis, neq; colito ea*, Item, Deut. 4. 15 16, 17, Psal. 115. 2. &c. Habac. 2. 12 1 Cor. 10. 14. 1 Ioan. 5. v. ult. Excipiunt hic Pontificii, I, citatis locis de Idolis Gentilium agi. II, se non imaginem, sed deum in imagine colere, ut habent Versus;

Nam Deus est, quod imago docet, sed non Deus ipsa,
Hanc videas, sed mente colas, quod cernis in ipsa.

Ad priorem exceptionem respondemus, 1, citatis locis imprimis hoc mandato, & Deut 4. omnes imagines religionis causâ factas damnari. 2. Rationes propter quas Idola Gentilium abominanda sunt, in Imagines quoque in Papatu erectas competere; nam, & illæ ex auro, argento, ære ligno & lapide sunt, & nec videre possunt, nec audire, nec ambulare, Apoc. 9, 20. Ad posteriorem exceptionem dicimus, I, Reverâ Imagines in Papatu adorari, siquidem nulla pars est cultus religiosi, canone hoc IX. descripti, quem imaginibus suis non exhibeant. 2 Non excusari eos, qui, se Deum in imagine colere prætendunt: quia istiusmodi cultum prohibuit, & non adorari vult nisi in Spiritu, Joan. 4. 23. Alioquin hac ratione Ethnicæ quoque se excusare potuissent: non enim tam amentes erant, ut vitulum aureum, esse Deû crederent; sed Deum in vitulo, tanquâ symbolo colere volebant.

x *Idolorum cultui affinis est Adoratio hostiæ consecratæ.*

Æquè Idololatricum est fundamentum, quod huic cultui substernunt, præsentia nimirum Christi in pane Eucharistiæ, seu externis eius accidentibus, ob quam, panem deificatum seu Deum appellare non dubitant, juxta hymnum, *Non es panis, sed es Deus, homo liberatus mens.*

xi *Eodem pertinet imaginis crucis adoratio.*

Sic

Sic enim eam alloquuntur in Antiphona, *O crux, ave spes unica, auge piis justitiam, reisq; dona veniam.*

XII. *Non minus horrenda est idololatria, quâ Imagunculæ, quas Agnos Dei vocant, in Papatu fabricantur et consecrantur, quibus eadem virtus tribuitur, quæ Dei Filio, in peccatis purgandis, fulguribus depellendis, &c.*

XIII. *Reliquiæ Sanctorum non solum magna cum idololatria, sed et summa cum impostura in Papatu honorantur; supposititias enim illas esse, vel inde manifestum est, quia nullus Sanctorum est, cuius non monstrentur apud Papistas diversis in locis duo aut tria corpora.*

Videatur Calvini admonitio de Reliquiis.

Hæc hactenus de Idololatria. Adoratio Sanctorum, est cultus religiosus seu precatio ad Sanctos, Angelos, & defunctos directa.

CANONES.

I. *Duplex est adoratio, civilis seu socialis, et religiosa: illa in externo et civili honore, hæc in religiosa invocatione consistit.*

II. *Sanctis præsentibus adorationem seu honorem civilem exhibere licet.*

Exempla, Genes. 18. & 19. 1. Reg. 18. 7. 2. Reg. 2, 15.

III. *Imo defuncti quoque et ex nostro conspectu in cœlum subducti, honorandi sunt:* 1. *Honorifice de illis sentiendo.* 2. *Virtutes illorum, tanquam Dei dona, prædicando.* 3. *Eas dem imitando.*

Matth. 26. 13. *Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto Mundo, etiam quod hæc fecit, dicetur ad memoriam ipsius.*

IV. Religi-

IV. *Religiosè verò nemo Angelorum aut Sanctorum defunctorum adorari seu invocari debet.*

Rationes sunt. I. Quia eius rei nec præceptum, nec exemplum, nec promissio in Scripturis reperitur. II. Quia invocatione Sanctis omniscientia, omnipotentia & similia tribuuntur, quæ soli us Dei sunt. III. Quia in Sanctos non est credendum. Iam vero *Quomodo invocabunt eum in quem non crediderint?* Roman. 10, 14. IV. Quia religiosè adorari nolue runt. Exemplo Petri, Act. 10. 25, 26. & Angeli, Apoc. 19, 10. et 22, 8. Objectiones Pontificiorum frivolæ sunt. Dictum Genes. 48. 16. non de creato, sed increato Angelo seu de Filio Dei intelligendum est Genes. 48. 16. *Vocari nomen Iacobi super filios*, est, à Iacobo denominari, et in numerum posterorum ejus recipi. Sicut Esaiæ 4. 1. Locus Iobi 5. 1. in Versione vulgata corrupte legitur. Nec ibi Eliphas Iobum hortatur, ut Sanctos demortuos invocet, sed ad Sanctorum viventium testimonium provocat. Malè quin etiam concludunt, Sanctos demortuos invocandos esse, quod ipsorum preces, dum in hac vita sunt, expetere jubeamur, Iac. 5. 14. Alia enim est Sanctorum in hac vita conditio, alia in futura; in hac vita norunt afflictiones nostras, in altera non item, Esa. 63. 16. In hac vita non invocantur sed ad preces pro nobis fundendas invitantur. At à Pontificiis Sancti demortui religiosè invocantur et in auxilium vocantur. Fundamentum sententiæ Pontificiorum est, quod Sancti mediatores sint; nimirum intercessionis. Sed quàm falsum hoc sit, superioris libri cap. 18. ostensum est.

Sic quoque de ritu cultus religiosi à Deo prohibito actum est. Ritus á Deo quidem præceptus, sed in alienum finem directus est cultus superstitiosus & hypocriticus.

Cultus Dei superstitiosus est, cum ritibus externis à Deo præceptis singularis quædam vis & efficacia, velut ex opere operato, ascribitur.

Ut cum certis verbis, vocibus aut scriptis, vis abigendi Satanam, sanandi morbos, &c. tribuitur; cum Sacramentis per se vis servandi et à peccatis liberandi ineſse fingitur; cum βαττολογία seu pluralitas verborum & similia precibus pondus addere statuuntur; cum cibus alius alio & dies alius alio sanctior iudicatur, cum Votis eorumque persolutioni ratio bene de Deo merendi ascribitur.

Cultus hypocriticus est, cum externi quidem ritus à Deo præscripti observantur, sed sine interno cultu animique devotione.

Vehementer Deo displicet, Psalm. 50. 8. &c. Isaiæ, 1, 10, &c. 29. 13. &c. & 66. 3. &c. Ierem. 4. 5. &c. Matth. 15, 8. &c.

CAPUT VI.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad tertium Præceptum ſpectantibus.

TAntum de ritu Deum colendi. Sanctificatio Nominis eius in reliqua tota vita tertio præcipitur mandato.

Summa eius est, Etiam extra Dei ordinarium cultum sanctificationi Nominis divini in omnibus studendum esse.

Mandati duo sunt membra, interdictum et confirmatio eius. Interdictum est, *Ne assumito nomen Dei tui in vanum. Nomen Dei* non tantum titulos significat, qui Deo tribuuntur, sed proprietates, verbum, opera et quæcunq; ad Nominis divini glorificationē pertinent. Ex hoc itaque interdicto colligitur præceptum. *Nomen Dei tui ſanctificato.* Confirmatio gravissima comminatione constat, *Nam non relinquet impunem Iehova eum, qui Nomen eius assumſerit in vanum.*

Sancti-

Sanctificatio divini nominis in affectu consideratur, aut in effectu.

In affectu, est zelus pro Dei gloria, vehemens nimirum animi studium tuendi & propagandi Nominis Dei glorificationem cum iusto dolore & indignatione adversus ea, quæ contra Dei gloriam fiunt.

Exempla eius sunt in Lotho, 2. Petri. 2.8. in Mose, Exod. 32.19. in Pinehaso, Num. 25. 8. in Davide, Psalm. 69. et 119. 53. in Elia. 1. Reg. 19.10. in Ieremia, Ier. 33. 9, 10, 11. in Ioanne Baptista Matth. 14. 14. in Christo, Ioan. 2. 14. &c. in Paulo, Act. 14, 14. & 17. 16, 17.

Huic opponitur Stupor Dei gloriam non curans (a) zelus errans seu sine scientia, (b) zelus inconsideratus, (c) & zelus simulatus (d.)

(a) 1 Sam. 3, 29. *Honorâsti filios tuos supra me.* & cap. 3. 13. *Quia maledictionem inferentibus sibi fáiis suis, non tamen repressit eos.* (b) Rom. 10. 2. *Testor enim de ipsis, eos zelum Dei habere, sed non ex notitia.* (c) Ionæ. 4 1. *Quod cum male haberet Ionam pessimè; & accensa esset ira eius, ora-* vit Iehovam dicens. *quæso Iehova, an non erat hoc verbum meum? &c.* Luc. 9. 54. *Cum autem hoc vidissent discipuli eius, Iacobus & Ioannes, dixerunt Domine, vis dicamus ut ignis descendat á cælo & consumateos, ut etiam Elias?* (d) Iesa. 7. 12. *Dixit Ahaz, non petam signum, neq; tentabo Iehovam.*

Sanctificatio nominis divini effectu seu actu ipso fit verbis & factis.

Sanctificatio verbis præstanda, est sancta Nominis divini usurpatio & constans confessio.

Sancta Nominis Dei usurpatio est, quâ non nisi necessariis de causis, & summa cum reverentia, ac gloriæ in eo relucentis admiratione & celebratione usurpatur.

Deus,

Deut. 28.58. *Timendo Nomen gloriosissimum & summè reverendum istud, nempe Iehovam Deum tuum.*

Opponitur ei superstitiosa Nominis divini Reticentia, levis eius Assumptio, Facetiæ & Sales è Scripturis, & Blasphemia seu Probrum in Deum immediatè conjectum.

Exemplum horrendæ blasphemiæ est in Assyrio, | *Esa. 10, & Duce eius Rabsace, Esa. 37.*

Sanctæ Nominis Dei usurpationis species cernuntur in consecrando, iurando & sortiendo.

Consecratio est, quâ res usibus nostris inservientes Verbo Dei ac precibus sanctificantur.

Sanctificare, hoc loco est, ad bonum et licitum usum segregare. Qua ratione consecrantur Templa, Ministri, Opera Vocationis Cibus et Potus. 1. Tim. 4.5. | *6. Nam quicquid creavit Deus, bonum est: nec quicquam reiiciendum est, si cum gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per verbum Dei & preces.*

Opponitur Consecrationi huic præter eius intermissionem, Consecratio superstitiosa, quâ certis formulis verborum, singularis vis & efficacia inesse creditur; & magicæ Consecrationes ac incantationes.

Intermittunt hanc consecrationem, qui cibo, potu &c. citra preces et gratiarum actionem utuntur. *Superstitiosæ* consecrationis exempla quam plurima sunt apud Pontificios, in consecratione aquæ, salis, ceræ, &c. Magicæ consecrationes et incantationes non excusantur verborum bonitate; nisi enim bonis bene utamur, abominandus est Verbi *Dei* abusus.

Jurando Sanctificatur nomen Dei, tum Jureiurando, tum adiuratione.

Juramentum est contestatio Dei, in re gravi, tanquam veritatis testis et mendacii vindicis.

CA NO=

CANONES.

I. *Fusjurandum res est per se bona & sancta.*

Ratio. 1. Quia à Deo præceptum, Deuter. 6. 13. et 10. 20. Isa. 65. 16. Ier. 12. 16. 11. Quia Deus quoqueet Angeli iurant, Genes. 22. Psalm. 95. Hebr. 3. et 6. Apocal. 10. &c. Huc facit illud Tertulliani, *O beatos quorum causâ jurat Deus! O miserrimos, si ne quidem Deo iuranti crediwus.*

II. *Persona juramentum Præstans, talis esse debet, quam juris jurandi reverentia non excludat. Non admittendi igitur,* 1. *Qui rationis usum nondum sunt assequuti.* 2. *Furiosi.* 3. *Perjurii convicti.*

III. *Materia juramenti esse debet res gravis, magni momenti, & licita.*

IV. *Forma ejus vel explicata est contestatione & imprecatione, vel contracta, & alterutra parte constans.*

V. *Finis juramenti, est confirmatio veritatis, decisio litium, & gloriæ dei illustratio ac hominum salus.*

Heb. 9. 16.

VI. *Objectum iuramenti, per quod iurandum, solus Deus est.*

Ità præcipitur Deut. 6. 13. *Iehovam Deum tuum timeto, & illum colito, & per Nomen eius iurato.* Ratio. nes quoq; sunt, 1. Quia solus Deus καρδιογνώστης est, qui omnia videat, solus omnipotens, qui perjurium ulciscatur. 11. Quia iuramentum cum invocatione coniunctum est, quæ soli Deo debetur, ut supraostensum.

VII. *Cum creaturarum in iuramento à Sanctis fit mentio, per metonymiam, aut Deus ipse, aut eius vindicta intelligitur, quam sibi homo imprecatur.*

Sic

Sic Gen. 31. 32. *Jacob iuravit per pavorem Patris sui* h. e. per Deum, quem pavebat Isaacus. Sic Apostolus, 2. Cor. 1. 23. *Ego vero testem Deum invoco in animam meam.* h. e. ut puniat me, si scienter fallam.

VIII. *Adiunctorum ratione iuramentum in publicum seu solenne & à Magistratu requisitum, & privatum seu sponte, non temere tamen, oblatum; in assertorium item & promissorium distinguitur.*

IX. *Servanda sunt iuramenta etiam vi extorta, & nobis damnosa.*

Psalm. 15. 4. *Iuratus in damnum suum, non tamen mutat.* Quæritur autem hic, An Iuramentum latroni factum, quo quis se redemturum paciscitur, sit servandum? Resp. Promissio illa aut de λύτρῳ tantum est, aut de re tota silentio tegenda. Prius promissionis genus hominem obligat: posterius non item, cum prius et arctius obstrictus sit Magistratui, cuius prædones arcere interest. Proinde qui exitii metu adactus, prædoni se hac ratione obstrinxit, re ad Magistratum delata, fidei illius nexu, autoritate publica, exsolvi poterit.

X. *Juramento affinis est gravis asseveratio.*

Tales asseverationes sunt, Gen. 41. 15. *Ità vivat Pharao*, hoc est, quàm vere vivit Pharao, eâmque vivere cupio. et 1 Sam. 1, 26. *Vivit anima tua, Domine mi, sum mulier illa.* Huc pertinet asseveratio à Christo usurpata, *Amen, amen.*

Juramento opponitur in defectu, eius improbatio: aut egitime delati detrectatio.

Priore modo peccant Anabaptistæ, prætendentes Christi dictum, Mat. 5. 14. *Ne iuretis omnino*, et illud Iacobi parallelum, Iac. 4. 12. Sed non animadvertunt, utrobiq; non iuramentum legitimum, sed temeraria tantum et idololatrica iuramenta prohiberi. Posteriore modo peccant, qui cum juramento Dei gloriam aut proximi salutem promovere possent, id tamen facere non sustinent.

In

In excessu opponitur iuramento, 1. Periurium. 2. Iuramentum temerarium. 3. Iniustum. 4. Idololatricum.

Periurium est cum aut scienter falsum asseritur, aut promissio fit absque servandi proposito, aut cum proposito servandi facta, non impletur.

Fugiendum est, 1. Propter gravitatem peccati. Peccat enim periurus in Deum, quem rei falsæ testem advocat, cuius sanctissimum Nomen profanat: peccat in proximum, quem perjurio circumvenit, et gravissime scandalizat: peccat in seipsum, dira quæq; sibi imprecatus. II. Propter gravitatem pœnæ, periuria enim non inulta manent. Exempla sunt in Regibus Sodom, &c. Gen. 14. 4. in Hosea Rege Israelis, 2. Reg. 17. 4. in Zedekia, 2. Reg. 25. 3. &c. in Rudolpho Bavariæ Duce, in Ladislao Ungariæ Rege, et aliis quam plurimis. Detestabile quoque fuit apud Ethnicos. Unde Tibullus

Ah miser, etsi quis primo periuria celet.
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Perjuriis aute æquivalent Sophisticæ & Iesuiticæ illorum interpretationes, quibus tamen à periurii labe & pœna se non vindicabunt.

Juramentum temerarium est, quod citra necessitatem usurpatur.

Exemplum eiusmodi remerarii & assidui juratoris est Saul, 1. Sam. 14. vers. 40. & 45.

Juramentum iniustum est, quod fit de re illicita aut inhonesta.

Tale fuit iuramentum Davidis, quo minatus est domui Nabalis exitium, cuius revocatione docuit, iuramenta illegitima potius rescindenda quam servanda esse, 1 Sam. 25. Talia quoq; sunt iuramenta Monachorum, fidelitatis, obedientiæ, &c. in Papatu.

Juramentum idololatricum est, cum per falsos Deos aut per creaturas iuratur.

Huc

Hue non ſolum pertinent iuramenta facta per cœlum, terram, &c. quæ prohibentur, Matth. 5. 4. ſed & iuramenta facta per Sanctos; ut enim illis invocationis honor ſine idololatria deferri nequit, ita neque honor iuramenti. Nec enim Papani metony micè per Sanctos Deum intelligunt, ſed per ipſos Sanctos iurant.

Tantum de Jureiurando. Adiuratio eſt obteſtatio ſub Dei nomine, imperio aut precibus facta ut ſecundum conſcientiam, aut, quaſi iuramenti loco, veritas dicatur.

Exemplum Ioſ. 7. 19. *Tum dxit Ioſua ad Achanem. Fili mi, nunc tribue gloriam Iehovæ Deo Iſraelis, & ede ei confeſſionem.*

CANON.

Adiurationi obtemperandum eſt in iis, quæ Dei gloriæ et proximi dilectioni non adverſantur.

Exemplum in Chriſto, qui ad Pontificis, quantumvis impii, adiurationem, ſe Filium Dei profeſſus eſt, Mat. 26. 24. Quod ſi igitur Tyrannus nos adiuraret, ut fratres noſtros, aut ipſorum conventus proderemus; minimè id faciendum foret.

Opponitur ei Adiuratio temeraria, Adiuratio Diabolorum magica et Imprecatio impiâ, quâ Deus aut eius creaturæ in hominis exitium adiurantur.

Adiuratio Diabolorum (quam *exorciſmum* nominant) magica eſt, minimèq; reſpondet factis Apoſtolorum, qui non adiurando, ſed in nomine Chriſti imperando, dæmonia eiecerunt.

Sors ſeu ſortilegium eſt exploratio eius, quod cuique à Deo deſtinatum in diviſionibus, ob componendas lites, externis ſignis facta.

Sortes

Sortes divinæ sunt, aut humanæ, illarum exempla sunt, Levit. 16. Ios. 7. 1. Sam. 10. Nehem. 10. Joan. 1. Act. 1. Atq; hæ non imitandæ sunt, quod mandato destituamur. Hæ vero (divisoriæ dictæ) usurpari possunt, sic tamen, ut persuasum habeamus, eas divinitus regi, Prov. 16. 2.

Huic opponuntur superstitiosæ electiones ac consultationes & sortitio fraudulenta.

Hactenus de nominis Dei usurpatione: Professio eius est, cum veritatem ex Dei Verbo agnitam quoties opus est, ad eius gloriam, liberè & apertè coram hominibus confitemur.

Matth. 10. 32. *Quisquis confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui est in cœlis*, Rom. 10. 10. *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*, 1 Pet. 3. 15. *Estote semper parati ad respondendum cuilibet, petenti rationem eius spei, quæ in vobis est.*

Opponitur ei, 1. Veritatis dissimulatio. 2. Aperta eius abnegatio. 3. Intempestiva eiusdem confessio.

Dissimulationis exemplum est in Iudæis, Christum propter excõmunicationis metum non profitentibus, Ioan. 12. 34. Abnegationis ex infirmitate tamen factæ, adeóq; non plenariæ, exemplum Petrus, Mat. 26. 69, &c. De intempestiva confessione Christus monet, Mat. 7. 6. *Nè date*, inquit. *sanctum canibus; nec proiiciatis margaritas vestras coram porcis, ne quando conculcent eas pedibus, & conversi lacerent vos.*

Sic ostensum quomodo Nomen Dei sanctificetur verbis. Facto ipso sanctificatur, cum vita & actiones sanctæ nostræ professioni respondeant.

Matth. 5. 16. *Ita splendeat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, & glorificent Patrem vestrum, qui est in cœlis.*

Opponitur ei actionis congruentis professioni nostræ Intermissio & Impietas.

Prioris

Prioris exemplum est in Mose & Aarone, qui Deum, cum aquas contentionis ex petra daret, coram oculis filiorum Israelis, non sanctificasse dicuntur. Numer. 20. 12. Posterioris exemplum est in Iudæis, de quibus Paulus ait, Rom. 2. 24. *Nam Dei nomen propter vos blasphematur inter Gentes.*

CAPUT VII.

In quo

De operibus ad quartum Præceptum pertinentibus.

HUcusque de partibus cultûs Dei actum est: sequitur nunc tempus peculiariter cultui divino destinatum.

De hoc agitur Præcepto quarto, cuius summa est, Ut Sabbati diem sanctificemus.

Mandati duo sunt membra, præceptum, eiusque confirmatio. Præceptum est, Ut Sabbatum sanctificemus. Quod illustratur, I. Particula hortatoriâ, *Recordare diei Sabbati*, quæ argumento est, prius quoq; Israelitas de eius sanctificatione monitos fuisse, eius vero contemtum ac neglectum, Israelitis sub Pharaone pressis, invaluisse. II. Declaratione præcepti, quæ fit ἀνασταθέσει operum sex diebus faciendorum, & die septimo omittendorum. III. Subiectorum distributione; sunt enim vel homines, vel iumenta. Homines aut domestici sunt aut peregrini: utrique superiores, aut inferiores. Sex (inquit) *diebus operaberis & facies omne opus tuum. Die vero septimo Sabbatum est Iehovæ Deo tuo, ne facito ullum opus, tu, aut filius tuus, servus tuus, aut ancilla tua, aut iumentum tuum, aut peregrinus tuus, qui est intra portas tuas.* Confirmatio nititur exemplo Dei. *Nam sex diebus perfecit Iehova cœlum ipsum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis, quievit vero die illo septimo: idcirco benedixit Iehova diei Sabbati, & sanctificavit illum.*

Sanctificatio Sabbati est, quâ à laboribus & operibus externis cessatur, ut homo unà cum familia & iumento suo reficiatur, dieique ille cultui divino impendatur.

CANO-

CANONES.

I. *Præceptum de Sabbati ſanctificatione non primum in monte Sinai, ſed iam in creationis primordio ſancitum docet, primo homini, quantumvis integro, cultus divini rationem præſcriptam fuiſſe.*

II. Sanctificare Sabbatum, *non eſt diem illum ſanctum facere, ſed à profano uſu ſegregare, & cultui divino deſtinare.*

III. *Cauſæ ad ſanctificationem hanc impellentes ſunt,* 1. *Præceptum Dei.* 2. *Æquitas præcepti.* 3. *Promiſſiones obedientibus factæ.*

Præceptum, præter quartum hoc mandatum exſtat Lev. 19. 3. & 23. 1. Ier. 17. 22. & aliis locis. Æquitas duobus patet, *I.* Quia Deus ex ſeptem diebus unum tantum cultui ſolenni deſtinat. II. Quia ſuopte prælucet exemplo, Promiſſiones ſunt Eſa. 56. 2. &c. et 58. 13.

IV. *Materia ſeu obiectum huius ſanctificationis eſt dies Sabbati, ſeu ſeptimus, in Eccleſia Iudaica: cui ſucceſſit dies primus, à Reſurrectione Chriſti, Dies Dominicus, à S. Euchariſtiæ uſu, Dies Paxis, & à Baptiſmi adminiſtratione olim Dies Lucis dictus.*

V. *In præcepto de Sabbati ſanctificatione diſcernendum eſt inter τὸ ἠθικὸν et τὸ τυπικὸν, ſeu inter id quod morale aut ceremoniale eſt.*

Ceremoniale fuit. I. Quod dies ſeptimus præcise ſanctificandus erat. II. Quod hac ratione Iudæi à Gentibus diſcerni debebant. *Morale* vero eſt quod aliquis ex ſeptem diebus Dei cultui ſit deſtinandus. Diem autem primum ſanctificat Eccleſia, exemplo Chriſti, qui eum ſanctificavit reſurrectione ſuâ, & apparitione, Ioan. 20. 19. & 26. Exemplo item Eccleſiæ Apoſtolicæ, Actor. 20. 7. 1 Cor. 16. 2. Apocal. 1. 10.

Cerimo-

VI. *Forma sanctificationis huius diei in omissione & actione consistit.*

VII. *Omittenda sunt opera externæ ac temporalis vocationis.*

Hæc operibus cultus divini opponuntur, dum inquit, *Sex diebus facies omne opus tuum.*

VIII. *Concessa tamen sunt, quæcitra ingens damnum in alium diem rejici nequeunt.*

Luc. 24. 5. *Quis vestrum, si ipsi asinus aut bos in puteum incidat, non statim extrahet eum die Sabbati?* Agnoverunt hoc olim Maccab. 2i, Maccab. 2. 41. Clade enim Sabbato acceptâ constituerunt se contra hostem defendere. In tali casu necessitatis valet Christi regula, *Sabbatum propter hominem factum esse, non hominem propter Sabbatum*, Marci. 2. 18.

IX. *Facienda sunt Sabbato opera, quibus dies ille destinatus est: quod genus sunt, Sacros cœtus frequentare, Verbum dei meditari, Sacramenta participare mutuis hortationibus & exemplis sese invicem ad pietatem invitare, ægrotos invisere, egenis benefacere, &c.*

X. *Finis sanctificationis huius, naturalis aut spiritualis est.*

XI. *Naturalis est, ut homines & jumenta requie reficiantur.*

XII. *Spiritualis finis Judæis proprius erat:* 1. *Ut ipsis quies illa, post labores in Ægypto & molestias in deserto, in terra Canaan concessa, adumbraretur.* 2. *Ut hac pædagogiæ parte ad Christum spiritualis quietis à peccato & operibus carnis autorem, deducerentur.*

XIII. *Hodie vero finis ejus spiritualis est,* 1. *Ut Ecclesiæ cœtus sit aspectabilis, & fideles*

ſeſe ad eam, volut Noachi arcam, aggregent. 2. Vt conſideratione natalis hujus Mundi & Reſurrectionis Chriſti, Deum Creatorem & Redemtorem noſtrum celebremus. 3. Vt quiete ab operibus, de quiete à peccatis noſtris admoneamur. 4. Vt ad perpetuum futuræ vitæ Sabbatiſmum magis magíſque aſpiremus & aſſurgamus.

Triplex hic Sabbatum ſtatuitur: typicum & ceremoniale, adeoque temporarium tantum: ſpirituale, ſed tantum inchoatum; cœleſte & æternum.

XIV. *Sabbati ſanctificatio cum omnibus, tum maxime Magiſtratibus & Paſtoribus incumbit.*

Magiſtratus eſt exemplo Nehemiæ, cavere ne Sabbatum petulanter violetur, Neh. 13. 15, &c. Eiuſdem eſt neceſſitate ita poſtulante ſtrictam diei illius obſervationem ità moderari, ut charitatis quoque habeatur ratio. Exemplo Maccabæorum, Maccab. 24. 1. & Conſtantini M. qui ſicubi ſumma poſtulavit neceſſitas, etiam ruſticæ operæ indulſit.

XV. *Sabbato affinia ſunt, Chriſtianorum feſta, non ad ἐθελοθρησκείαν, ſed ad beneficiorum Chriſti commemorationem inſtituta, modo conſcientiis abſolutæ neceſſitatis laqueus non injiciatur.*

Coloſ. 2. 16. *Ne quis igitur vos dãnet, ob cibum vel potum aut reſpectu diei feſti, aut novilunii, aut Sabbatorum.*

Sanctificationi Sabbati ejus tum neglectus, tum profanatio opponitur.

Neglectus Sabbati aut ſimpliciter committitur, cùm nulla ejus habetur ratio; aut ſecundum quid, cum vel ſola ceſſatione ab operibus noſtris adeóq; ignavo otio tranſmittitur, omiſſis iis operibus, quibus Sabbatum deſtinatum eſt, de quibus Can. 7. vel opera illa perfunctoriè tantum & fine

sine interna animi devotione peraguntur, quale Sabbatum merito hypocriticum dicitur.

Vide Esa. 1. 4.

Profanatio Sabbati fit, 1. Operibus externæ vocationis citra necessitatem susceptis, velut itineribus, debitorum exactionibus, &c. 2. Operibus carnalibus, cum dies Sabbati fabulis, lusu, comœdiis, choreis, comessationibus, & id genus aliis peccatis transigitur. 3. Operibus idololatricis.

Istiusmodi profanatio grævissimum peccatum est. Exod. 31. 13, 14. Num. 15. 35. Nehem. 13. 16. Jerem. 17. 27.

CAPUT VIII.

In quo

De Virtutibus ad Præcepta secundæ Tabulæ in genere pertinentibus.

SUperioribus capitibus actum est de cultu Dei immediato: nunc mediatus sequitur, in virtutibus & operibus secundæ Tabulæ.

De hoc cultu agendum generatim & speciatim.

Generatim ad cultum Dei mediatum & secundam Tabulam pertinet Charitas & Justitia.

Charitas erga homines, est tum hominis erga seipsum, tum ejusdem erga proximum.

Charitas hominis erga seipsum est, quâ post Deum unusquisque fidelium seipsum diligit, suámque temporalem & æternam salutem quærit.

Matth. 7. 12. *Quæcunque volueritis, ut faciant vobis homines, & vos facite,* Eph. 5. 29. *Nemo suam ipsius carnem unquam odio habuit, imo enutrit ac fovet eam.* Phil. 2. 12. *Cum timore ac tremore vestram ipsorum salutem conficite.*

Opponitur ei tum odium sui ipsius perversum, tum φιλαυτία seu inordinatus amor sui ipsius.

Odii perversi exempla in illis videmus, qui obstinate Deo rebellant, & in exitium ruunt. φιλαυτίας verovitium in iis deprehenditur, qui nimio sui amore inebriati, proximum non solum juxta se contemnunt sed se quoque supra Deum amant. De his inquit Christus. Ioan. 12. 25. *Qui amat animam suam amat, perdet eam.* E contrario de piis Apocal. 12. 11. dicitur. *Non dilexerunt animam suam usque ad mortem.*

Charitas erga proximum est, q uâ proximum ut nos ipsos diligimus.

CANONES.

I. *Causa efficiens charitatis hujus, est Deus Pater in Filio & per Spiritum sanctum.*

Gal. 5. 22. *Fructus autem Spiritus est charitas.*

II. *Instrumentalis ejus causa, imo radix, est Fides per charitatem efficax.*

Gal. 5. 6.

III. *Materia seu objectum eius, est proximus noster, h. e. quilibet, cui vel officium, vel auxilium exhibere debemus.*

Luk. 10. 36, 37.

IV. *Maximè tamen exercenda est erga domesticos fidei, Gal. 6. 10.*

His enim non tantum communi & naturali charitatis vinculo, sed & spirituali devincti sumus. Ephes. 4. 1, 2.

V. *Neque hac in parte excludendi inimici.*

Hæc enim charitas cumprimis nobis commendatur, Exod. 22. 4, 5. *Si videris asinum aut bovem inimici tui errantem, &c.* Prov. 25. 21, 22. *Si esuriat odor tuus, ciba eum pane, &c.* confer Roman. 12. 14, 20.

Matth.

Matth. 5. 44. & Adeandem incitare nos debet exemplum Patris cœlestis benefacientis bonis & malis, Mac. 5. 48 tradentis Filium pro nobis inimicis, Ro. 5. 4.

VI. *Forma charitatis in proximum, consistit in eius analogia cum charitate erga nos ipsos.*

Lev. 19. 18, Diliges *proximum tuum sicut teipsum.*

VII. *Finis eius, est testificatio nostræ erga Deum charitatis et certitudo regenerationis ac salutis nostræ.*

1 Ioan. 4. 20. *Si quis dixerit, diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est, qui enim non diligit fratrem suum, quem vidit, Deum, quem non vidit, quomodo diliget?* 1 Ioan. 4. 7 *Qui quis diligit, ex deo natus est,* & v. 12. *Si diligamus alii alios, Deus in nobis habitat.*

Opponitur Charitati, 1. Charitatis defectus, & neglectus. 2. Charitas hypocritica. 3. Odium proximi injustum. 4. Charitas inordinata, quâ homo plus diligitur quam par est.

De primo vitio Paulus inquit, 1 Cor. 13. 1. *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans aut cymbalum tinniens.* De secundo, Iac. 2. 15. 16. *Quod si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat autem eis aliquis vestrum, Abite cum pace & saturamini; non tamen dederitis eis quæ apta sunt corpori, quæ erit utilitas.* De tertio Ioan. 1. Epist. c. 3. 13. *Qui quis odit fratrem suum, homicida est.* De quarto, Deus ipse, 1. Sam. 2. 30. *Honorasti filios tuos supra me.* Et Christus, Matth. 10. 37. *Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus.* Sciendum autem hic, duplex odium erga homines probari; prius est cum hostes Dei, quatenus tales sunt, odio habemus. Ps. 139. 21. *An non osores tuos, Iehova, odio habeo?* Posterius est, cum odio prosequimur, quæ nos à Christo aut constanti eius confessione abstrahunt, quatenus talia sunt. Luc. 14. 26. *Si quis ad me venit & non odit patrem, matrem, uxorem,* &c.

Charitas absolutè consideratur, aut reciprocè.

Absolutè consideratæ tres species sunt, Humanitas, Benevolentia, & misericordia.

Humanitas est, quâ ad dilectionem nostram quibusvis hortando, monendo, consolando, iuvando, &c. testificandam propendemus.

Vocatur φιλοξενία ἀλλων 2 Cor. 8. Appellatur quinetiam *officiositas*, & quatenus peregrinis aut advenis exhibetur, *hospitalitas*, quæ nobis commendatur Esaiæ 16. 3, 4. Rom. 16. 2, 3. Tert. Epist. Ioannis vers. 8. Heb. 13. 2.

Opponitur ei tum inhumanitas, quâ aut humanitatis opera intermittuntur, aut crudelitas exercetur: tum intempestiva humanitas cum humanitatis officia aut iis præstantur qui indigni sunt, aut non eo modo, quo præstari debebant.

Inhumanitatis foret, si quis cœco offendiculum poneret, aut surdo malediceret. Inhumanitatis exempla sunt in Edomitis & similibus Gentibus, Iudæis afflictis afflictionem adjicientibus, Amos 1. & 2. In Levita quinetiam & Sacerdote, seu mortuum deferentibus. Intempestivæ humanitatis est pro quovis temere spondere. Prov. 6. 1. & 11. 15. aut quibusvis, eleemosyriamero gare, non habitâ ratione dignitatis, 2 Thessal. 3. 10.

Benevolentia seu favor est, quo in proximi bonum & commodum sic inclinamus, ut prosperitatem ei ex animo precemur et gratulemur.

Esa. 66. 10. *Lætamini cum urbe Hierosolyma, &c.* Rom. 12. 15. *Gaudete cum gaudentibus.* Exempla in beatis Angelis, Luc. 3. 10 & 15. 10. in Paulo, Rom. 1. 8. & pluribus locis: in Ioanne 2. Ioan. 4. & 3. Ioan. 3, 4, 5.

Opponitur ei Invidia, seu Ægritudo ob alterius bonum; Malevolentia item quâ quis alterius perniciem optat: et Simulata Benevolentia.

In

Invidiæ quatuor gradus sunt I. Cum quis ferre nequit ut alius eodem secum bono fruatur. Exempla in primis operariis, Matth. 20. 11. &c. & Act. 13. 45. in Iudæis Gentibus salutem invidentibus. II. Cum quis alteri id invidet, quod ipse impetrare non potest. Exemplum in Satana, in Caino, Genes. 4. in Esavo, Gen. 27. in fratribus Iosephi, Actor. 9. 7. in Maria sorore Mosis, Num. 12. in Saule, 1. Sam. 18. 7, 8. in Proceribus Regni Persarū. Dan. 6. in Pompeio & Cæsare, de quibus Lucanus,

—*Nec jam ferre potest,*
Cæsarve priorem,
Pompeiusve parem,—

III. Cum quis moleste fert alium eo bono ornari, quo is, quem diligit. Exemplum in Iosua, invidente Eldad & Medad, quod æque ac Mosis prophetarent, Numb. 11. indiscipulis Ioannis, Ioan. 3. 26. & Christi, Marci, 9. 38. IV. Cum quis alteri invidet aut eius odio destruit id quod ipse frui non cupit. Exemplum in Philistæis puteos, quos foderant servi Abrahami, occludentibus, Genes. 26. Simile, à cane, fœnum non comedente, animalia vero, quæ eo vescuntur, latratu suo arcente; & à Stellione, cutem, quam quotannis exuit, devorante, ne serviat homini comitiali morbo laboranti. Virandum est invidiæ vitium: I. Quia graviter prohibetur. Psal. 37. 1. Prov. 3. 31. II. Quia conjuncta est cum fastidio bonitatis Dei, Matth. 20. 15. *An oculus tuus malus, quia ego bonus?* III. Quia impellit ad nefaria delicta, Homicidia, Genes. 4. 2 Sam. 3. vers. 20. Seditiones. Num. 12. Hæreses. Vitam quietiam reddit inquietam, Iac. 3. 16. Malevolentiæ, invidiæ & simulati favoris exemplum est in Pharisæis Christum invitantibus, Luc. 14. 1. &c.

Misericordia est, quâ nobis sic cordi est aliorum miseria, ut eam lenire aut tollere omnibus modis studeamus.

Matth. 5. 7. *Beati misericordes, &c.* Luc. 6. *Estote misericordes*, Roman. 12. 15 *Flete eum flentibus.* 1. Thess. 5 4. *Sublevate infirmos.* Species ejus memorantur, Matth. 25. 35. &c. Exempla in Iobo, Iob. 30. 25. in Davide. Psalm. 40. &c. in Ionathane, 1. Sam. 20. in Samaritano, Lucæ. 10.

Opponitur ei immisericordia, qua quis afflicti aut non miseretur, aut afflictionem ei addit: Ἐπιχαιρεκακία, quâ quis alienis malis lætatur: Misericordia item simulata & illicita.

Immisericordia prohiberur, Proverb. 3, 27. 28. Meretur damnationem absque misericordia, Iac 2 13. Ἐπιχαιρεκακίας exempla sunt in Doego, Psalm. 52. in Edomæis, Psalm. 137. in hostibus Christi, Matth. 27. Gravissime prohibetur, Proverb. 24. 17. Simulata misericordia cernitur in hostibus Davidis, Psam. 41. 7. Misericordia Crocodili appellatur, qui devoraturus hominem lacrymas fundit. Illicita misericordia damnatur Ierem. 15. 16

Charitatis absolute consideratæ species fuerunt, Reciprocè consideratæ species sunt Charitas fraterna & Amicitia.

Charitas fraterna est, quæ ultro citroque intercedit membris Christi, seu domesticis fidei.

Hæc eo se extendit, ut pro fratribus animam ponere debeamus; 1, Ioan. 3. 16, Exemplum in Ionathane, in Maccabæis, in Paulo, &c. Hæcque etiam erga mortuos exercenda est, luctu, sepultura &c.

Amicitia est charitas duobus pluribusve intercedens, quâ mutuâ, verâ, & singulari benevolentiâ se complectuntur ad præstanda officia honesta & possibilia.

Canones.

1. *Omnibus nos humanos, benevolos et misericordes, sed non omnibus nos amicos præbere tenemur.*

Ratio

Ratio est, quia amicitia in reciproca & mutua benevolentia consistit, singulari vinculo nitens, quod adeo arctum est, ut secretissima quæque in amici sinum effundere liceat: jam vero non omnibus tuto confiditur, unde & sapienter ambulare iubemur, Zachar. 7. 5. *Nemo fidat proximo suo*, Ephes. 5. 15. *Videte igitur quomodo accurate incedatis, non ut insipientes, sed ut sapientes, redimentes occasionem, quoniam dies mali sunt.*

11. *Amicitia vera ex fine judicatur; nempe si pietatis et honestatis causa colatur.*

Aristot. docet 8. Ethic. Amicitiam *iucunditatis*, utilitatis, & virtutis seu honestat's causa coli, atque ex tribus his finibus postremum probat. *Vulgus amicitias utilitate probat*, inquit Poeta. Verum piis potissimum honestatis habenda est ratio.

Amicitiæ opponitur Amicitia simulata: item Amicitia, Fœdera, ac nimia conversatio cum improbis seu infidelibus.

Amicitiæ simulatæ ac falsæ exemplum est in hostibus Davidis, Psalm. 41. 7. & 55. 13, 14. & in *Iuda* proditore. De fœderibus cum impiis sciendum, illa pacis esse, aut belli Fœdus paciset, quod initiur tranquillitatis publicæ ultro citroque servandæ causa. Quale fuit fœdus *Abrahami* cum Hamor & Eicol. Genes. 14. 13. & cum Abimeleco, Genes. 21. 27. *Isaacii* cum eodem Gen. 26. 20. Solomonis cum Hirame, 1 Reg. 5. 2. Fœdera belli sunt, quæ defensionis aut offensionis causa panguntur. Hæcque aut cum fidelibus, aut cum infidelibus feriuntur. *Illa* concessa sunt, sic tamen, ut iis non nitamur, sed utamur: hæc vero gravissime à Deo prohibentur. Exod. 34. 12. *Cave tibi, ne pangas fœdus cum habitatore terræ illius* 2 Cor. 6, 14. *Ne copulemini impari jugo cum impiis.* Infelix talium fœderum eventus cernitur in Iosaphato, 2. Chron. 19. 20. in *Asa*, 1. Reg. 15. & 2. Chron. 16. In Ahasio, Esa. 7. 8. & 9. in populo Iudaico Ezech. 16, 27, 28. Conversatio cum infidelibus & impiis licita est, si conjuncta sit cum spe emendationis ipsorum & cum prudentia, ne ipsorum familiaritate corrumpamur.

Hæc

Hæc de Charitate. Justitia est virtus, quâ cuiq; suum tribuimus.

Justitia nomen ambiguum est; quandoque enim totius Legis observationem denotat: quandoque ad secundam tabulam refertur, quatenus ea exercetur erga proximum.

Estque distributiva, aut commutativa.

Distributiva est, quæ versatur in distributione bonorum, præmiorum, pœnarum, et similium, observatâ proportione Geometricâ, pro personarum conditione, meritis aut dignitate.

Commutatia est, qua cuique suum proportione Arithmetica, pro rerum æqualitate aut inæqualitate, tribuitur.

Justitiæ opponitur injustitia tām privativè, quàm adversativè.

Vitanda autem est, quia excludit hominem è regno cœlorum. 1 Corinth. 6.9

CAPUT IX.

In quo

De Virtutibus & Operibus ac quintum Præceptum pertinentibus.

CUltus Dei mediati, de quo hactenus generatim actum, tum partes tum gradus spectari debent.

Partes eius duæ sunt: prior de officio superiorum erga inferiores et contrà: posterior de officio quorumlibet erga quoslibet.

Officium inferiorum erga superiores et contrà, quinio præcipitur mandato, cujus summa est, Ut superioribus et inferioribus ordo Deo placens incedat.

Man-

Mandatum hoc præcepto & promissione constat: præceptum est, *Honora patrem tuum & matrem tuam.* In quo *parentum* nomine, synecdochice omnes superiores intelliguntur: sicut & *honoris* vocabulum, quæ honori affinia sunt complectitur. Promissio est, *Ut diu vivas in terra, quam tibi Dominus Deus tuus daturus est.* In hac autem promissione voluntatis divinæ & salutis nostræ conditio subintelligenda est; sæpe enim Deus piis hujus vitæ brevitatem, alterius felicitate compensat.

Personæ, in hoc præcepto considerandæ, sunt, in Statu Politico, Magistratus et Subditi: in Statu Ecclesiastico Pastores et Auditores: in Statu Oeconomico, Parentes et Liberi, Maritus et Uxor, Heri et Servi. Quibus ἀναλόγως accensentur Præceptores et Discipuli, Tutores et Pupilli, senectute aliisque donis præstantiores et inferiores.

Virtutes inferiorum erga superiores sunt, Reverentia, Obedientia et Gratitudo.

Reverentia est, qua superiores debito honore prosequimur, de illis honestè sentiendo, reverenter eos alloquendo, infirmitates eorum tolerando, et sermonis, sedis, actionumque primatum eis tribuendo.

Exhibenda est hæc reverentia Magistratui, Ro. 13. 7. *Cui timorẽ, timorẽ, cui honorem, honorem.* Ministris, Matth. 10. 40. *Qui vos recipit, me recipit; & qui me recipit, recipit eum, qui misit me.* Parentibus, Levit. 19. 3. *Quisq; patrem suum & matrem suam timete,* Vide Prov. 23. 22. Ephes. 6. 1. Marito, Ephes. 5. 33. *Uxor videat, ut reveretur virum.* Heris, 1. Tim. 6. 1. *Quicunq; sub jugo sunt servi, suos dominos omni honore dignos ducunto.* Senioribus, Levit. 19. 32. *Coram canis assurgito, & honorem habeto faciei senis, &c.* Eadem est eorum ratio, qui insignioribus donis à Deo ornati sunt, qui ethicè Seniores dicuntur, non tam ætatis, quàm donorũ respectu

Reve-

Reverentiæ opponitur Irreverentia & deſpectus Superiorum.

Exempla Irreverentiæ In Subditis, 1. Sam. 10. 27. *Homines nequam dicebant*, (de Saule) *quid ſervabit nos iſte, contemnentes eum?* In Auditoribus, Ier. 43. 2. *Falſum loqueris*, (dicebant Iudæi) *non misit te Iehova Deus tuus.* In Liberis, Geneſ. 9. 22. *Reſpiciens vero Cham pater Canaanis, nuditatem patris ſui, indicavit duobus fratribus ſuis foris.* In uxore, Iobi, 2. 9. *Tum dicebat ei Uxor eius, adhuc tu retines integritatem tuam, benedicendo Deo ac mori?* In Servis, Geneſ. 16. 4. *Cum vidiſſet Hagar ſe concepiſſe, levis habita eſt hera in oculis eius.*

Obedientia ſeu ſubjectio eſt, qua ſuperioribus in rebus honeſtis & licitis obedimus, tanquam Domino: & admonitiones, caſtigationes ac correctiones illorum patienter ferimus.

Obedientia præſtanda eſt Magiſtratui, Rom. 13. 1. *Omnis anima poteſtatibus ſupereminentibus ſubiecta eſto &c.* Miniſtris, Hebr. 13. *Obedite ducibus veſtris & obſecundate: vigilant enim pro animabus veſtris.* Parentibus, Epheſ. 6. 1. *Liberi auſcultate parentibus veſtris in Domino.* Maritis, Eph. 5. 22. *Uxores propriis Viris ſubiecta eſtote, ut Domino.* Heris Eph. 6. 5. *Servi auſcultate Dominis veſtris ſecundum carnem cum timore ac tremore cum ſimplicitate cordis veſtri, ut Chriſto.*

CANONES.

1. *Obedientia non tantum piis Magiſtratibus ac Dominis, ſed Tyrannis quoque præſtanda eſt.*

1. Pet. 2. 13. *Subjecti eſtote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum* & verſ. 18. *Famuli ſubditi eſtote, cum omni timore Dominis, non ſolum bonis & æquis, ſed etiam pravis. Hoc enim gratum eſt, ſi qui propter conſcientiam Dei ſuffert moleſtias, iniuſte afflictus.* Exempla ſunt in *Iſraelitis obedientibus Pharaoni*, Exod. 3. &c. In *Daniele* item *obedientes Nebuchadnezari*, Dan. 2.

II. Mi-

11. *Nunquàm vero præstanda est si quid jubeatur Dei Verbo et Conscientiæ bonæ contrarium.*

Exemplum in obstetricibus, Exod. 1. in servis Saulis. 1. Samuel. 22. 17. in Daniele, Dan. cap. 6. in Apostolis: Act. 4. 19. dicentibus, *an apud Deum justum sit vobis potius quàm Deo auscultare, judicate.*

Obedientiæ repugnat Inobedientia, Rebellio, Correctionis Impatientia, & Obedientia in rebus illicitis.

Inobedientiæ ac rebellionis exempla sunt Miriam & Aaron, Num. 12. Core, Dathan & Abiram, eorumq; complices, Numer. 16 Israelitæ, Numer. 13. Absalon. 2. Samuel. 15. Sheba, 2. Samuel. 20. & similes. Populus Israel Prophetas contemnens. Filii Heli, 1. Sam. 2. Uxor Lothi, Gen. 19. Gehasi, 2. Reg. 5. Obedientiæ in illicitis exemplum est Doegus 1 Sam. 22.

Gratitudo est, qua inferiores superiorum benevolentia ac beneficia agnoscentes, gratum animum voluntate & facto, quotiescunque & ubicunque possunt, testantur.

Præstanda est hæc quoque Magistratui, *reddendo tributum, vectigal, &c.* Rom. 13. 7. *& pro eodem orando.* 1. Tim. 2. 1. *&c.* Ministris, 1. Thess. 5. 12. *Rogamus autem vos, fratres, ut agnoscatis eos, qui laborant inter vos & præsunt vobis in Domino, & admonent vos, & quam maximè charos ducatis propter opus ipsorum &c.* Parentibus, Proverb. 23. 25. *Lætetur pater tuus & mater tua, exsulteique genitrix tua.* Exemplum in Iosepho, Davide, &c. Atquæ hæc gratitudo in specie nominatur ἀντιχαριστία.

Gratitudini opponitur ἀχαριστία qua Superioribus nulla aut mala gratia refertur, cuius exemplis Scriptura plena est.

Et hæc de inferiorum virtutibus. Superiorum virtutes sunt, Benevolentia, Justitia & Sedulitas

Bene-

Benevolentia Superiorum est, qua proprio erga inferiores sunt animo, eundemque affectum, quoties possunt, facto ipso declarant.

Benevolentiæ hujus exemplum Magistratibus proponitur in Mose Exod. 32. Ministris in Paulo Rom. 9. 2. Parentibus commendatur eadem Ephes. 6. 4. *Et vos patres, nec provocate liberos vestros ad iram, &c.* Atque hæc parentum benevolentia στοργὴ appellatur etiam à Gentilibus. Eandem inculcat Paulus Maritis, Eph. 5. 12. *Viri diligite uxores vestras, sicut & Christus Ecclesiã, &c.* & Dominis, v. 9. eius. cap. *Et vos Domini eadẽ facite erga illos, remissis minis, scientes vestrum etiam ipsorum Dominum esse in cœlis, &c.*

Opponitur ei inferiorum contemptus, ἀστοργία, et similia.

De contemptu inferiorum loquitur Deus, De. 17. 18. *Ne efferatur animus eius præ fratribus? De* ἀστοργία Christus ait, Matth. 7. 9. *Quis est ex vobis homo, qui si filius ejus petierit ab eo panem, det ei lapidem?*

Justitia Superiorum est, qua hoc agunt, ut Inferiorum cuique quod æquum est tribuatur.

Exercent hanc imprimis Magistratus, utramque Legis tabulam custodiendo, veram Religionem promovendo, et asserendo: ut vidimus superiore libro in doctrina de Ecclesia. Exercent eandem, leges ferendo, transgressores puniendo, observatores præmiis afficiendo, & subditos adversus vim injustam defendendo.

Opponitur huic Neglectus justitiæ, et Tyrannis.

De justitiæ neglectu legitur Esa. 1. 23. *Pupillo jus non dicunt, & viduæ causa non pervenit ad eos.* De iniustitia & tyrannide ibidem, *Principes tui contumaces, socii furum.* Eandem gravissimè reprehendit Deus, Ezech. 34. in pastoribus populi Israelitici. Parentes similiter aut nimiâ indulgentia peccant, ut Eli. 1. Samuel. 2. aut nimio rigore, ut Saul, 1 Sam. 14.

Sedu-

Sedulitas, quæ et Diligentia, Fidelitas, Vigilantia dicitur, est virtus, qua quisque superiorum labores officii sui libenter exequitur, donisque à Deo acceptis, Inferioribus prodesse satagit.

De hac virtute inquit Apostolus, Rom. 12. 8. *Qui præest, cum diligentia præsit.* Eandem inculcat Paulus ministris & Senioribus, Act. 20, 21. *Attendite ad vos ipsos & totum gregem, in quo vos Spiritus sanctus constituit Episcopos, &c.* Parentes eandem probant, *filios in Dei timore educando* Ephes. 6, 4. *& iisdem in temporalibus quoque prospiciendo*, 2 Cor. 12, 14.

Opponitur et Ignavia et Πολυπραγμοσύνη.

De Ignavia clamat Deus, Ierem, 48. 10. *Maledictus, qui opus Domini facit fraude.* De πολυπραγμοσύνη Petrus, 1 Pet. 4. vers. 15. *Ne quis vestrum affligatur, ut homicida; aut fur, aut maleficus; aut alienarum rerum inspector,* ὡς ἀλλοτριοεπίσκοπος.

CAPUT X.

In quo

De *Virtutibus & operibus ad sextum præceptum pertinentibus.*

HActenus de virtutibus et officio Superiorum erga Inferiores, et contrà. Sequitur nunc officium cujusvis erga quosvis.

Versatur illud circa hominis bona interna, aut externa.

Interna eius bona sunt, Vita et Pudicitia.

De Vita agitur sexto præcepto, cuius summa est Ut nostram proximique vitam conservemus.

Præceptum negativum est, *Non occides.* Ex quo affirmativum colligitur, *Vitam tuam & proximi conservabis.*

Virtus

Virtus igitur hic præcepta, est studium conservandæ vitæ tum nostræ, tum alienæ quoque.

Nostræ vitæ conservatio, consistit in legitimo usu legitimorum mediorum: quod genus sunt cibus et potus, recreatio, medicina, periculorum declinatio & iniuriæ propulsatio.

Canon.

Iniuriæ propulsatio tum legitima est, cum fit 1. *Incontinenti.* 2. *Necessitate sic efflagitante:* 3. *Non ulciscendi aut lædendi animo, sed ita, ut quis solum sui conservandi et ab iniuria tuendi voluntatem et intentionem habeat.*

Propriæ vitæ conservationi opponitur tum eius Neglectus, tum Αὐτοχειρία, qua quis sibi ipsi mortem conscisci, et Conservatio vitæ illegitima.

Qui media vitæ negligunt, omittendo peccant; qui vero sibi ipsis mortem conscisciunt, committendo delinquunt. Sunt autem Αὐτοχειρίας gradus; aut enim directè sit, seu gladio, seu laqueo, seu veneno, seu alio tali medio: vel indirectè, qualiter se ipsos interimunt, qui temere ac petulanter se periculis exponunt, ut facere solent pugiles, funambulones, helluones, &c. Conservatio vitæ propriæ illegitima est, quæ fit veritatis abnegatione, aut simili medio.

Studium conservandi vitam proximi est, quo non solum ab eius læsione abstinemus, sed vitam ac incolumitatem eius amamus, & eandem pro virilituemur.

Huic non solum eius neglectus, sed & cædes iniustæ, odium & maledictum seu exprobratio peccati admissi aut inhærentis defectus opponuntur.

Nega-

Neglectus exemplum in iis est, qui eos, qui iniustè occiduntur, cum possent, non asserunt, Prov. 24. 11. *Eripe raptos ad mortem; nam à declinantibus ad necem an cohiberes te? Si dicas, en ignoramus hoc, &c.* Cædes injusta non ex officio Magistratus aut sub inculpatæ tutelæ moderamine, seu ex privato affectu patrata, quàm gravis sit, quamque gravem meretur pœnam, patet ex 9. cap. Genes. v. 6. *Qui effundit sanguinem hominis, per hominem sanguis eius effundetur; quia in imagine sua fecit Deus hominem.* De odio inquit Ioan. 1. Epist. 3. 15. *Quisquis odit fratrem suum, homicida est.* De maledicto Christus, Matth. 5. 22. ait, *Qui quis dixerit, fratri suo Raca, tenebitur concilio: qui quis vero dixerit, fatue, tenebitur gehennæ igni.*

Studio huic duo virtutum genera subordinantur: aliæ enim ad nos ipsos, aliæ ad aliosquoque coercendos, & ab homicidio abstrahendos faciunt.

Prioris generis sunt, Innocentia, Mansuetudo, Clementia et Ἐπιείκεια.

Innocentia est, qua quis omnibus modis à proximi læsione sibi cavet.

Opponitur ei Iniuria verbo factove illata, et Innocentia fucata.

Verbo quoq; iniuriam inferri, eoq; vitam lædi, certum est; siquidem vita non judicatur, nisi quâ bene vivitur. Unde Christus quoque maledictum, ad homicidium refert, Matth. 5. Fucatæ innocentiæ exemplum est in Pilato, manus abluente, Matth. 27.

Mansuetudo virtus est, qua ira ne ἀταξίᾳ & effervescat, cohibetur, et velut fræno compescitur.

Matth. 5. 5. *Beati qui sunt mites, quoniam ipsi terram hæreditatis iure possidebunt.*

Opponitur Mansuetudini Iracundia, Ira iniusta, Lenitudo seu iræ etiam iustæ Vacuitas, et Vindictæ cupiditas.

De

De iracundia Solomon inquit Eccles. 7. 9. *Nè perturbatè spiritu tuo indigneris.* De ira iniusta Moses, Lev. 19. 18. *neulciscitor, neq; iram asservato in populares tuos.* De lenitudine Heli Sacerdotis legitur 1. Sam. 2. Vindictæ cupiditas cit. loc. Lev. 19. damnatur.

Clementia est, qua in pœnis inferendis justa adhibetur moderatio.

Opponitur huic Feritas seu Crudelitas, et nimia Indulgentia.

Utrumque vitium est homicidii quoddam genus; nam & nimio rigore, et nimia indulgentia in proximi vitam et salutem peccatur. *Bonis nocet, qui malis parcit.*

Επείκεια est virtus Clementiæ cognata, quà de nostro jure, aut propter publicam, aut eorum qui peccant, salutem, aut propter scandalum vitandum aliquid remittimus.

Differt hæc à clementia: quod clementia propriè tribuatur Magistratui, ἐπιείκεια vero requiratur ab omnibus Christianis, Philip 4. vers. 5.

Opponitur ei summum Jus, quod vulgo summa dicitur Iniuria.

Posterioris generis sunt Justitia vindicatrix, et Fortitudo.

Justitia vindicatrix est, qua maleficia convenientibus pœnis coercentur, ut unus potius pereat, quàm unitas.

Opponitur ei nimia Lenitas, quæ scelerum licentiæ parit patrocinium.

Non tantum occidendo peccatur, sed etiam cum jus requirit, non occidendo. Exempl. in Saule, 1 Sam. 15.

Fortitudo est, qua pro singulari excelsi invictiq; animi robore aspera perferuntur, et ardua suscipiun-

piuntur, ad gloriæ Dei, noſtri et proximi defenſionem.

Ei opponitur Ignavia ſeu *Puſillanimitas* ex metu periculorum vel voluptatum cupiditate orta: Temeritas item et nimia Audacia, quo et Duella ancipitis iuris probandi cauſa, aut ex alia levi et temeraria occaſione ſuſcepta faciunt.

Optimè iſtiuſmodi conflictus ad αὐτοχειρίαν referuntur.

Utraque, Juſtitia nimirum et Fortitudo, pacis aut belli tempore elucet; unde togata aut bellica nominatur.

Bellum eſt inimicitia publica quam Magiſtratus armata manu exercet, ad fines *Deo* placentes et Reipublicæ utiles.

CANONES.

I. *Bellum gerere Chriſtianis non minus licet quam olim Judæis.*

Ratio eſt, quia nuſquam id in Novo Teſtamento prohibetur; et in fidelium numerum referuntur quoque Capitaneus Capernaiticus, Matth. 8. et Cornelius Centurio, Act. 10. Nec Joannes milites à bello, ſed ab iniuſtitia dehortatus eſt, Luc. 3.

II. *Bellum non privata, ſed Magiſtratus autoritate gerendum eſt.*

III. *Bellum non geratur, niſi juſtum et neceſſarium fuerit.*

IV. *Juſtum erit, materiæ, formæ, et finis reſpectu, ſi in cauſa juſta, ſi bono fine et Juxta verbi Dei præſcriptum geratur.*

V. *Neceſſarium erit, ſi prius rei conſilio, quam armis tentata fuerit.*

VI. *Suſ-*

VI. *Suscepto bello, vi an ex insidiis ac dolo res agatur, nihil interest.*

VII. *Dolus cum mendacio & pactorum violatione conjunctus, probandus non est: cum dissimulatione vero peractus, probandus est.*

VIII. *Etsi verbo non ferro Ecclesia extruitur; extructa tamen etiam armis adversus vim iniustam jure propugnatur.*

CAPUT XI.

In quo
De virtutibus et Operibus ad septimum Præceptum spectantibus.

SIc fuit officium nostrum circa vitam proximi, de nostra et aliorum Pudicitia conservanda agitur septimo præcepto.

Summa eius est, Velle cœlestem Legislatorem, ut nostra aliorúmq; pudicitia inviolata conservetur,

Præceptum hoc negativum est, *Non mœchaberis.* Synecdochicum item; Adulterii enim nomine omnis libido & intemperantia intelligitur. Hinc itaq; affirmativum formatur. *Ut temperantiæ studendo nostram aliorumq; pudicitiam conservemus.*

Pudicitiæ conservandæ duo sunt media, temperantia et Coniugium: prius omnibus præcipitur, posterius iis qui ad coniugium vocantur.

Temperantia virtus est; quæ animi nostri affectus in voluptatibus corporis appetendis seu fugiendis moderatur.

Tit. 2. 11, 12. *Illuxit gratia illa Dei salutifera quibusvis hominibus, Erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter & justè & pie vivamus in præsenti seculo, exspectantes beatâ illam spem, & illustrem illum adventum gloriæ, magni illius Dei ac Servatoris nostri Iesu Christi.*

Tem-

Temperantiæ opponitur Intemperantia et Ἀναισθησία, qua quis etiam voluptates licitas et honestas aspernatur: nec non Temperantia hypocritica, qualis est Eremitarum et Monachorum.

Temperantia tum sobrietas et castitas est, tum verecundia et honestas. Priores virtutes ad nos, posteriores ad proximum referuntur.

Sobrietas est temperantia à superfluo cibo et potu.

Studendum sobrietati: I, Propter Dei mandatum. II. Propter rationes, quæ ei adduntur; petitas à vocatione nostra; 1 Thess. 5. 8. *At nos qui sumus diei: sobriissimus.* A precum necessitate, & a Mundi fine 1 Per. 4, 7. *Omnium autem finis imminet. Estote igitur temperanter & sobrii ad preces.* A Satanæ denique insidiis, 1 Pet. 5. 8. *Sobrii estote, & vigilate, nam adversarius ille vester Diabolus ut leo rugiens obambulat, quærens quem absorbeat.*

Sobrietati opponitur Cupedia, qua in cibo et potu nimiæ quæruntur deliciæ ac lautitiæ, Ingluvies item seu voracitas, ac Ebriositas & Abstinentia noxia.

De cupedia Solomon ait Prov. 23. 1, 2, 3. *Quando sedebis ad vescendum cum dominante, diligenter considera quid propositurus sis tibi. Alioquin inderes cultellum faucibus tuis, si appetentia præditus esses. Ne asciaris desideria cupediarum ejus; est enim cibus mendax.* Ingluvies vero & ebriositas vitanda est: I. Quia à Deo interdicta, Prov. 23. 20, 21, Luc. 21. 34. Rom. 13. 13. II. Quia nocentissima sunt eius effecta: impedit enim meditationem operum Dei: Esa. 5. 12. et cogitationem de adventu Christi, Luc. 21. 34. Preces item, 1 Pet. 4. 7. accendit iras & rixas, Proverb. 20, 1. et 29. 30. incentivum est libidinis, Proverb. 23. 31, 32. scandalum præbet, ut docet exemplum Noachi, Genes. 9, & Regno Dei excludit, 1 Corinth. 6. 10. Gal,

Gal. 5.21. Abstinentia noxia est, quà à cibo & potu, cum valetudinis dispendio, abstinetur.

Sobrietati affinis est Vigilantia, quà à nimio aut intempestivo somno abstinetur, ut Deo alacriter serviamus, et vocationis operibus invigilemus.

1 Pet. 5.8. *Sobrii estote, & vigilate.* Ut autem *sobrietatis* nomine, quandoque abstinentia à superbia & pravis affectibus notatur, Rom. 12. 3. ita *Vigilantia* sæpe spiritualis intelligiturtanquam abstinentia à securitatis somno, quo fere respicit Petrus citato loco.

Vigilantiæ opponitur Somnolentia, et Vigiliæ superstitiosæ, quales sunt Monachorum.

Castitas quæ et Sanctimonia dicitur, Rom. 9. 19. est temperantia à libidine.

Studendum castitati; 1. Quia à Deo præcipitur, Lev. 19. 2. *Sancti estote, quoniã ego Iehova Deus vester sanctus sum.* 1. Thess. 4. 3. *Hæc est voluntas Dei vestri; sanctimonia, h. e. ut abstineatis à fornicatione.* II. Quia eius sectatores *Deum videbunt*, Mat. 5, 8. Heb. 12, 14.

Opponitur Castitati tum Castitas simulata, qualis eorum sæpe est, qui voto castitatis obstricti sunt; tum omnis impuritas, velut fornicatio, Adulterium, Stuprum, Incestus, Raptus, Mollicies, Sodomia, Bestialitas, &c.

Etsi autem istorum peccatorum sint gradus, omnia tamen Regno cœlorum excludunt, ut docetur apertè, 1 Cor. 6. 10. &c. Et quam graviter illis Deus offendatur, docet Diluvium, Sodomæ conflagratio, Israelitarum clades, Num. 23. Calamitates Davidi immissæ, Troiæ excidium, & similia.

Verecundia est temperantia à verborum obscœnitate, et gestuum lascivia.

Hebr. 12, 28. *Teneamus gratiam per quam ita colamus Deum, ut grati esimus, cum verecundia & reverentia.*

Op-

Opponitur ei Verborum obscœnitas et gestuum lascivia ac turpitudo; choreæ item, obscœnæ picturæ et cantiones, turpia spectacula, &c.

Proverb. 6. v. 12. 13. *Homo nequam, vir nihili ambulat perverse; nictat oculis suis, verba facit pedibus, docet digitis suis:* et 5. 25. *Ne desideravo pulchritudinem eius cum animo tuo, neque capiat te palpebris suis. Nam propter mulierem meretricem devenitur usque ad frustum panis, &c.* Ephes. 5. 4. *Oscœnitas, stultiloquium, & scurrilitas, quæ non conveniunt.*

Honestas est temperantia à turpi aut lascivo corporis vestitu ac cultu.

Exod. 20. 26. *Neq; ascendito per gradus ad Altare meum, ut non detegantur pudenda tua,* 1 Tim. 2. 9. *Volo itidem mulieres amictu honesto, cum verecundia & moderatione ornare sese.*

Hæc de priore Pudicitiæ conservandæ medio, posterius est Coniugium.

Est autem coniugium unius maris et unius fœminæ ex legitimo consensu individua coniunctio, ad Dei gloriam et coniugatorum bonum instituta.

CANONES.

I. *Coniugium non tantum juris naturæ & gentium, sed et juris divini exsistit; quippe à Deo institutum et præceptum, et per Christum ab abusibus et corruptelis, quasi postliminii jure vindicatum.*

Gen. 1. 28. & 2. 22, Matth. 19. 8, &c.

II. *Nec temere seu citra singularem Dei providentiam contrahitur.*

Prov. 19. 14. *Domus & substantia possessio est patria: à Iehova autem est uxor intelligens.*

III. *Causa*

III. *Causa eius efficiens proxima est legitimus consensus,*

IV. *Estque consensus ille tum parentum seu eorum qui parentum sunt loco, tum coniugandorum.*

V. *Parentum consensus prior tempore esse debet ad conservandam filialem reverentiam.*

Exod. 22. 17. *Si plane renuit pater eam dare.* Deut. 7. 3. *Filiam tuam nè dato filio ullius earum, & filiam ullius ne accipito pro filio tuo,* Ier. 29. 6. *Accipite etiam filiis vestris uxores, & filias vestras tradite viris.* Testatur eventus, coniugia invitis parentibus contracta sæpenumero esse infelicia.

VI. *Coniugandorum autem consensus potior est iure.*

Ratio, quia nisi coniugandis consensus intercedat, nullus erit amor coniugalis, nulla mutua benevolentia, ideoque nullum coniugium. Ut igitur filialis reverentiæ est, ante omnia parentum requirere consensum: ita paternæ σοφρονης est, filium seu filiam nec tyranniee à coniugio honesto abstinere; nec ad coniugium invitos cogere. Non igitur statim propter parentum dissentionem coniugium nullum est, nisi persona coniugandæ ætas inferior, aut aliæ graves & ponderosæ causæ subsint. Quod si vero parentes legitimas causas coniugium impediendi aut ad coniugium cogendi non habeant non ideo statim parentum consensus contemni debet, sed Magistratus, Ministrorum, amicorum et similium erit parentes sui commonefacere officii, ut tandem suum quoq; consensum præbeant.

VII. *Vt autem à consensu abesse debet coactio, ita fraus quoque.*

Variæ in contrahendis coniugiis fraudes committi solent quæ aut personam concernunt sicut Iacobo tradita est Lea pro Rahele, aut Castitatem alterius, velut si quis ignorans ducit ab alio compressam

preſſam; aut facultates, ut ſi quis putavit ſponſam nobilem aut divitem eſſe. Primum fraudis genus conjugium diſſolvit. Poterat Iacobus Leam repudiare, quia prius ei cum Lea non interceſſerat conſenſus. Secundum genus quod attinet, Moſis eſt ſententia, Deuter. 22. talem pro adultera habendam, & lapidibus obruendam eſſe. Uſitato autem jure, ſi acceſſerit ſponſi congreſſus, pronunciatur, ut talem retineat. Tertium fraudis ſeu erroris genus conjugium non dirimit.

VIII. *Si conſenſus abſolutè præbetur & ſine conditione, ſponſalia de præſenti dicuntur: ſi verò cum conditione, conſenſus parentum, dotis, &c. ſponſalia de futuro nominantur. Prius conſenſûs genus, verum initium eſt conjugii præſentis; poſterius conjugium non facit, niſi conditio requiſita adimpleatur, aut non expectatâ ejus impletione interceſſerit concubitus.*

IX. *Materia conjugii, ſunt perſonæ conjugandæ, quarum conſiderari debet.* 1. *Numerus.* 2. *Ætas.* 3. *Propinquitas.* 4. *Religio.*

1. *Numerum quod attinet, coniugium eſt unius maris & unius fœminæ. Vnde & bigamia & polygamia damnatur.*

Rationes ſunt. 1. Quia bigamia & polygamia repugnant inſtitutioni primævæ, quâ non duas aut plures, ſed unam fœminam Deus uni Adamo deſponſavit, Gen. 2. II. Quia repugnat inſtaurationi Legis à Deo initio latæ *agglutinabitur vir uxori ſuæ, & qui duo fuerant, erunt una caro*, a Chriſto factæ Matth. 19. 5. III. Quia bigamia & polygamia reventum eſt hominis impii; primus enim bigamus fuit Lemecus, Gen. 4. IV. Quia tollit veram coniugum pacem, ut patet exemplo Iacobi, Geneſ. 30. & Elkanæ, 1. Samuel 1. Nec vero quia concubinatum & bigamiam toleravit olim

Deus, ideo approbavit: contrarium enim patet ex Christi sententia citata. Lo-

cus Levit. 18,18. ut eum vertit Iunius, bigamiam expresse prohibet.

XI. *Ætas justa requiritur, propter sobolis procreationem, propter prudentiam œconomicam & tam sancti ordinis honorem.*

XII. *Propinquitas in quibus gradibus conjugium impediat, docetur* Lev. 18.

XIII. *Est autem consanguinitas, aut affinitas illa eorum est, qui ab una communi stirpe descendunt; hæc aut uxoris est cum mariti, aut mariti cum uxoris consanguineis.*

Propriè loquendo inter mariti & uxoris consanguineos nulla intercedit affinitas.

XIV. *In his gradus & linea spectari debet. Gradus est distantia à stirpe seu communi parente. Linea est graduum series, sive inter ascendentes & descendentes, quæ* recta linea; *sive inter collaterales, quæ* linea transversa, *& aut* æqualis *aut* inæqualis *dicitur.*

Primario quidem gradus & linea in consanguinitate, analogicè vero in affinitate quoque considerantur. Quo enim gradu quis consanguineus est uxori, eodem quoque affinis est marito.

XV. *Gradus conjugandorum non ex jure Canonico judicandi sunt: Quum Pontifex Romanus se supra omne Numen efferens, & à Deo prohibita non prohibitos addat; & Expressè à Deo prohibitos interventu pretii relaxet: sed ex* Levit. 18. *&* Deut. 27. 7.

XVI. *In linea recta ascendentium & descendentium perpetuum est conjugii obstaculum.*

Hinc

Hinc si Adamus superstes esset, uxorem ducere non posset: nec Eva alii nubere posset, quàm Adamo

XVII. *In linea collaterali æquali, jure divino, arcentur à conjugio, in consanguinitate frater & soror: maritus item & uxoris defunctæ soror, aut uxor et defuncti mariti frater.*

Patruelium & consobrinorum conjugium Lex divina non improbat, sed jus Canonicum, & certarum Rerum publicarum status, qualia sunt Reipublicæ Basiliensis. Causa eius rei est, ut majore reverentia à gradibus à Deo prohibitis abstineatur.

XVIII. *In linea collaterali in æquali non possunt duci aut ducere, qui parentum loco sunt, qui stipiti seu superioribus à latere adjunguntur.*

Nec igitur neptem amitam aut materteram ducere, nec neptis nubere potest patruo aut avunculo. Affinitatem quod attinet, prohibitio conjugii cum sorore uxoris aut cum fratre mariti est iuris naturæ. In reliquis non ita latè se extendit affinitas: maritus à consanguinea uxoris abstinere debet, non autem mariti consanguineus à consanguineis uxoris, & è contrario. Possunt igitur contrahere duo fratres cum duabus sororibus: pater & filius cum matre & filia, non autem pater cum filia, & filius cum matre; sic enim ordo naturæ inverteretur: possunt quoque contrahere privigni & privignæ. Pater vero & Filius duas sorores ducere non possunt: una enim alteri fieret socrus.

XIX. *Religionis quoque habenda est ratio: ne contrahatur cum persona, quæ alterius est religionis.*

Aliud est, loqui de coniugio iam contracto, de quo Apost. 1 Cor. 7. aliud de coniugio contrahendo. Tale enim severissime prohibetur, Exod. 34, 16, &c. Deut. 7, 3. ubi ratio quoq; adducitur à periculo seductionis. Quibus & Pauli dictum consonat, 2 Cor. 6. 14.

6.14. *Nec in pari iugo copulemini cum impiis.* Et quis talium coniugiorum sit eventus, docent tristia exempla primi Mundi, Gen. 6. Solomonis: 1. Reg. 22. Ahabi, 1. Reg. 21. 15. Iosaphati; qui filio Ioramo uxorem dedit filiam Ahabi, à qua seductus fuit, 2. Reg. 8. Valentis imperatoris, à coniuge ad Arianismum seducti & impulsi.

XX. *Forma Conjugii in mutua conjugum benevolentia consistit, cuius nomine mutuus amor, mutuum auxilium solacium & similia intelliguntur.*

Vide 1. Cor. 7. 3, 4. 5. Ephes. 5, 22. &c. 1. Tim. 2, 8. 1. Pet. 3, 5. &c.

XXI. *Publicæ consecrationis ritus etsi à Deo expressè non præceptus sit, pie tamen inter Christianos servatur.*

XXII. *Finis conjugii præcipuus est Dei gloria: Subordinatus naturalis est vel adventitius. Naturalis est, ad quem coniugium initio est institutum sobolis nimirum procreatio & mutuum auxilium. Adventitius est, ut post naturæ corruptionem, castitatis & pudicitiæ tuendæ sit remedium.*

XXIII. *Conjugii præceptum non simpliciter necessarium est, nec omnes homines obligat; sed eos tantum obstringit, qui extra coniugium castitatem illibatam servare nequeunt, adeoque ad coniugium quodammodo facti videntur.*

Matth. 19. 11. *Non omnes sunt capaces huius sermonis sed ii quibus datum est.*

XXIV. *Interea, ut coniugium per se honestum esse sita nullus hominum ordo est, quem dedeceat.*

Impie

Impie igitur Papani coniugio Ministris interdicunt. Per se honestum esse, non solum dicto Apostoli, Heb. 13, 4. *Coniugium honorabile est inter quosvis*, constat; sed ex eius divina institutione, in statu innocentiæ; Genes. 2. ex eius assertione adversus abusus: Matth. 19. & ex benedictione nogamis in Canæ Galilææ facta; Joan. 2. Quod vero Ministros quoque deceat, patet ex iis quæ supra lib. 1. c 26. can. 3. dicta.

XXV. *Si quis adulterio à se pollutam duxerit, non conjugium est, sed adulterii continuatio.*

Coniugio alia secundum quid, alia simpliciter repugnant.

Secundum quid ei repugnant, quæ pacem & mutuam benevolentiam coniugum turbant; quod genus sunt. 1. Zelotypia. 2. Socordia in cutanda re familiari. 3 Morositas & amarulentia. 4. Contumacia; garrulitas, procacitas.

Simpliciter coniugio repugnant, adulterium seu scortatio cum alterius coniuge; & malitiosa desertio.

Taliter adulterium describitur iis locis, quibus ut, capitale interdicitur, Levit. 18, 20. & 20, 10. Deut. 22. 22. Proverb. 5, & 6. Adulterium igitur non perpetratur nisi cum alterius coniuge, seu a marito id fiat, seu a iuvene. Congressus autem mariti cum soluta seu meretrice, *fornicatio* in Scripturis dicitur, Proverb. 23, 27, 28.

Utrumque istorum parit divortium.

Matth. 19, 9. *Dico autem vobis quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob scortationem, & aliam duxerit, mechatur*; &c. 1. Corinth. 7, 15. *At si infidelis sese separet, se paratus esto, non est servituti subiectus frater aut soror in huiusmodi casibus.*

A.R. Divortium fit vel respectu thori, vel respectu cohabitationis: quin et Adulterium vel publice innotuit, vel suspicioſum eſt atque occultum. Adulterium notum debet puniri à magiſtratu per divortium tum thori, tum cohabitationis: at vero ſi in ſuſpicionem veniat femina adulterii tantum, poteſt maritus eam communi thoro arcere, domo ejicere non poteſt; quia hoc eſt publici ſupplicii, ac proinde irrogari debet à publico magiſtratu. Verum non in quovis adulterii caſu continuo licitum eſt, aut neceſſarium *Divortium*: n m 1 ſi adulteram ſubierit pœnitentia, oportet partem læſam ignoſcere atque in gratiam cum eâ redire. 2, ſi metus ſit aut periculum ne pars offendens in tetterima quæque perdeſperationem præcipitet. 3. ſi vir uxoris ſuæ leno fuerit, cum ipſe potius adulterii cauſa ſit. 4. ſi fœminæ alter per vim ſtuprum intulerit. 5. ſi maritus poſt commiſſum adulterium, ſciens cum uxore rem habuerit; non debet is eam dimittere ob antegreſſum facinus. 6. ſi tam vir ſcortetur, quam mœchatur uxor, neuter alterum dimittere debet. 7. Si vir diu abfuerit, neque cum uxore per literas communicaverit, unde illa maritum defunctum rata alteri nubit: in hoc caſu, tenetur is uxorem rurſus accipere ubi redierit. In hiſce omnibus caſibus Divortium non eſt uſurpandum; Chriſtus enim ipſum non jubet, ſed permittit. Rurſus, ſiquis imprudens, aliam ac decreverat, uxorem duxerit, quem fucum *Jacobo* fecit *Laban*, et pro *Rachele Leam* ſubſtituit, non tenetur is eam dimittere.

C A.

CAPUT XII.

In quo

De *Operibus ad octavum Præceptum pertinentibus.*

OFficium in noſtra aliorumque Pudicitia conſervanda[1], ſequitur officium noſtrum circa facultates terrenas noſtras & proximi.

De hoc agitur præcepto octavo, cujus ſumma eſt, Ut & *in* noſtris & aliorum facultatibus conſervandis æquitati ſtudeamus.

Præceptum negativum & ſynecdochicum eſt, Ne furator, ubi furti nomine, ſynecdochicè quævis iniquitatis, circa fortunæ bona, ſpecies intelligitur. Unde affirmativum concluditur, Ut in rebus terrenis juſtè agamus.

Virtutes ad hoc præceptum pertinentes ad proximum aut ad nos ipſos referuntur.

Ad proximum refertur Juſtitia & Beneficentia.

Juſtitia huc pertinens eſt commutativa, quâ ita cum proximo noſtro agimus, nè aut nobis aut ipſi fiat injuria.

1 Theſſ. 4. 6. Ne quis opprimat aut circumveniat in negotio fratrem ſuum: nam ultor eſt Dominus omnium iſtorum, &c.

Juſtitiæ opponitur injuſtitia, quæ hoc præcepto *furti* nomine deſignatur.

Eſt autem furtum, cum quis rem alienam ſuam facit, inſcio vel invito domino ſeu poſſeſſore.

CANONES.

1. *Variè furtum committitur, ſeu modum, ſeu res objectas ſpectemus.*

II. *Mo-*

II. *Modum quod attinet, furtum directe, vel oblique committitur. Directè, rem alienam aut illam seu inscio possessore: (a) aut vi aperta, seu conscio & invito Domino, rapiendo. (b) Obliquè admittitur factis aut verbis: factis rem inventam non restituendo, (c) aut eum furibus partiendo (d) de verbis vero in foro perpetratur leguleiis & judicibus, aut falsam sententiam ferentibus, aut jus pervertentibus. (e)*

[a] Exemplum clandestini furti est in Micha Ephraimita, qui inscia matre, argentum mille centum siclorum abstulit, Iud. 17,2. [b] Furtum vi aperta committentes, raptores dicuntur, seu milites, seu alii sint. Luc. 3,14. *Interrogarunt autem Ioannem milites, dicentes, & nos quid faciemus: Et ait, neminem concutite, neq; dolo opprimite quemquam, sed contentiestote stipendiis vestris.* [c] Deut. 22.1. *Videns bovem fratris tui, aut pecudem eius devios, non occultabis te ab illis, sed omnino reducito eos ad fratrem tuum.* [d] Proverb. 29.24. *Qui partitur cum fure, odit seipsum.* (e) Esa. 1.23. *Principes tui contumaces & socii furum: unusquisque amat munus & sectatur retributiones; pupillo jus non dicunt, &c.*

III. *Objectum quod attinet, furtum committitur in personis. (a aut in rebus, seu privatis seu publicis: quo pertinent perfida administratio boni publici in Republica: (b) aut in Ecclesia seu rebus Deo consecratis: (c) terminorum mutatio: (d) mercedis fraudulenta detentio.*

[a] Tale furtum *plagium* nominat Apostolus. 1, Tim. 1.10. [b] 1. Cor. 4,2. *Illud requiritur in dispensatoribus, ut fidus quisque inveniatur.* [c] Hoc furtum *sacrilegium* nominatur, Proverb. 20. 25 *Tendicula est homini, deglutire sacrum, &c.* Exemplum eius in Achane. Ios. 7. & in Iuda, Ioan, 12,6. [d] Prov. 22.28. *Ne moveto*

moveto terminum antiquum quemoptarunt Maiores tui, [e] Iac. 5. 4. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quâ illos fraudastis, a vobis clamat:

Justitia commutativa pro contractum varietate triplex est: aut enim exercetur in rebus vendendis ac emendis: aut in utendis: aut in custodiendis.

Justitia in vendendo & emendo est, quæ rerum & pretii æqualitatem observat.

Huic opponitur iniustitia, quæ exercetur. 1. in re non vendibili. (a) 2. In re vendibili. Peccatur enim à Venditore, corrupta pro puris vendendo: (b) mensuras & pondera corrumpendo: (c) rerum pretia citra necessitatem augendo: (d) merces monopolii instituendi causa coemendo. (e) Ab Emtore vero peccatur aut rem venditam dolosè extorquendo, (f) aut non solvendo. (g)

[a] Actor. 8. 20. *Argentum tuum tecumpereat, qui donum Dei existimasti pecuniis acquiri*, ait Petrus ad Simonem Magum. Unde non Simonis Petri, sed Simonis Magi imitatores sunt; & *Simoniaci* dicuntur, qui in sacris nundinantur. Similes sunt illis, qui ius venale prostituunt, qui munera & similia vendunt. [b] Velut cum vino aqua, & tritico paleæ admiscentur. Amos 8. 6. *Ut quisquilias frumenti vendamus.* (c) Deut. 25. 13. *Ne esto tibi in loculo tuo diversum pondus, &c.* Amos. 8. 5. *Minuendo Ephan & maius faciendo pondus, ac pervertendo lancibus dolosis* [d] Amos 8. 6. *Comparando pecunia tenues.* [e] Similes sunt, qui hoc faciunt, ovibus petulcis, quæ saturatæ, reliquum pascuorum conculcant pedibus, Ezek. 34. 18 [f] Prov. 20. 14. *pessimum est ait emptor, sed cum discesserit, tum seipsum laudat.* [g] Psalm. 37. 21. *Mutuò accipit improbus, & non solvit.*

Justitia in rebus utendis est, quando in iocatione & conductione, usûs aut fructûs lucro æquatur.

In istiusmodi contractu valeat Regula, 2. Cor. 8. 13. *Non ut aliis sit relaxatio, vobis autem oppressio, sed sed pari conditione &c.*

Opponitur ei Injustitia ex parte locatoris & emtoris. Locator peccat, pretium exigendo, ubi gratis dare debebat, (*a*) aut nimium pretium petendo, (*b*) aut rem locatam citius, quam par est, repetendo. (*c*) Conductor peccat, pretium æquum negando, rem non integram aut non justo tempore restituendo, aut debitorum dissimulatione creditorem circumveniendo. (*d*)

(*a*) Pretium olim a fratribus exigi Deus noluit, Exod. 22, 25. Sic Christus quoq; Luk. 6. 35. *Mutuum date, nihil inde sperantes.* Quæ regula tum valet, ubi non iis facultatibus est proximus, ut sit solvendo, (*b*) 2 Cor. 8. 13. *Non ut aliis sit relaxatio, vobis vero oppressio, & contra.* (*c*) Iestatur experientia, quam noxium sit hoc iniustitiæ genus. (*d*) Pertinet huc stellionatus crimen, quando quis prosuo venditat, aut pignori dat, quod jam alii oppignoratum est.

Opportune hic agitur de Usura, quæ est, fructus, quem res locata domino suo parit.

CANONES.

I. *Usura licita seu compensatoria est, vel illicita seu tantum lucratoria.*

II. *Licita ex obiecto, fine et modo iudicatur.*

III. *Obiectum usuræ, est homo iis facultatibus præditus, ut creditori aliquid rettribuere possit.*

IV. Fi-

IV. *Finis est, ut non tantum suum quisque lucrum, sed et proximi adjumentum spectet.*

V. *Modus est, ut Collocans charitate moveatur, Accipiens verò æquitate et honestate ad agnoscendum beneficium et gratum animum ἀντιδόσει testandum.*

VI. *Hæ conditiones si observentur, usura reprehendi non potest.*

Usuram per se ac simpliciter improbandam non esse, patet: 1. Quia si simpliciter turpis esset non concessisset Deus, ut extraneo in usuram daretur, Deut. 23. 20. II. Quia si fundus, domus, equus & similia adfructum elocari possunt tum & pecunia. Regionis Cananææ fructus Deus usuri subiici noluit, ceremoniali significatione: quemadmodum nec agros eius lege mancipii vendi voluit, Lev. 25. 23.

VII. *Usura igitur illicita est, quæ aut in pauperes, aut lucri solius studio, præter charitatem et æquitatem exercetur.*

Hæc usura Hebræis, *næschæchà* morsu vel rosione dicitur. Hæcque gravissime prohibetur, Exod. 22. 25. *Si pecuniam mutuam dederis populo meo, pauperi ipsi, qui tecum est; ne esto ei tanquam fœnerator, nec usuram imponito ei*, Psal. 15, 5. *Pecuniam suam non exponit fœnori.* Ezech. 18. 8. *In usuram non dans & fœnus non recipiens*, Luk. 6. 35. *Mutuũ date, nihil inde sperantes.*

Justitia in rebus custodiendis est, quâ in depositis ac pignoribus repetendis aut restituendis æquitas observatur.

Exod. 22. 7. *Si quis dederit proximo suo pecuniam aut supellectilia ad servandum, & id furto ablatum fuerit è domo illius: si deprehendetur fur ipse, reponito duplum: si non deprehendetur fur ille tum sistitor domini illius domus, coram Magistratibus iure iurando se purgaturus, si non extendit manum suam in rem proximi sui, similiq;*

Similis lex de asino, bove & parva pecude sequitur v. 10, 11. Pignus accipiens videat, ne aut pignus recipiat à paupere, aut pignoris loco id retineat, quo pauper carere nequit. Exod. 22. 26. *Si pignore acceperis vestem proximi tui, dum inclinat Sol, restituito illam ei, nam solum operimentum eius est*, Deut. 24. 6. *Ne pignori accipito quisquam metam aut catillum; nam in vitam accipereto.* & v. 10. *Ne [illegible]editor domum eius, ad pignorandum pignus eius. Foris subsistito, ut vir ille, cui tu mutuas, proferat ad te pignus suum foras:* Ezech 18. 7. *Neminemq; oppresserit, pignus suum debitori restituerit.*

Tantum de Justitia. Beneficentia, est quâ facultatibus nostris ultro proximum nostrum. juvamus, hæcque virtus in largitionibus minoribus *Liberalitas*: in maioribus, *Magnificentia*: pauperum item respectu. *Eleemosyna*: exulum vero & peregrinorum ratione, *Hospitalitas* nominatur.

Ad hanc Scriptura nos incitat, I. Mandato. Luc. 6. *Date, &c.* II. Exemplo sanctorum imo *Dei* ipsius, qui fons est omnis boni, Luc. 6. 36. *Estote misericordes, prout Pater vester misericors est.* III. Dulcissimis promissionibus. Luc. 6. 38. *Date & dabitur vobis, &c.* Imprimis promissione vitæ æternæ, Matth. 25, 34, 35. *Venite benedicta Patris mei, &c. Esurivi enim & dedistis mihi, quo vescerer, &c.*

Opponitur ei Beneficentiæ neglectus, Sordities, Immisericordia & Beneficentia intempestiva, &c.

Vide supra cap. 8.

Atque hæc de Virtutibus ad alios relatis. Virtutes ad nos ipsos relatæ, sunt Αυτάρκεια, Parsimonia, & φιλοπονία.

'Αυτάρκεια virtus est, quâ homo juste partis suáque sorte contentus est.

1 Tim.

1 Tim. 6.6. *Est autem magnus quæstus pietas, cum animo sua sorte contento.*

Opponitur ei incredula anxietas de sustentatione vitæ huius (*a*): Avaritia (*b*), & Fastidium rerum præsentium (*c*).

(*a*) Quæ non melius refutatur, quàm illustri illa Christi concione, Matth. 6. 25. &c. (*b*) Avaritia, solicitudine nimia longe detestabilior exsistit; avarus enim quo plus habet, eo plus appetit & cumulat. Avaritia autem, {πλεονεξία & φιλαργυρία} serio vitanda est: 1. Quia à Christo prohibetur, Luc. 12. 15. *Videte & cavete ab avaritia.* II. Quia est *idololatria*, Matth. 6. 24. & Coloss. 3. 5. & Ephes. 5. 85. III. Quia radix omnium malorum exsistit, 1. Tim. 6. 10. (*c*) Judæ vers. 16. *Hi sunt murmuratores, queruli.* Aliter Paulus, Phil. 4. 12. *Novi deprimi & abundare.*

Parsimonia, Frugalitas quoque dicta, est virtus, quâ sumtus ità moderamur, ut non nisi necessarios faciamus, reliquosque in futuros usus servemus.

Studendum ei. I, Quia præcepta Ioan: 6. 12. *Colligite reliqua fragmenta, ne quid pereat.* II. Quia remedium est adversus inopiam, & medium ad exercendam beneficentiam.

Opponitur ei nimia Tenacitas & profusio.

Φιλοπονία, seu studium honestè rem parans est virtus, quâ quis honestis laboribus facultate, comparat, ut vitæ suæ et aliorum prospiciat.

Præcepta est hæc in Paradiso. Gen. 3. 19. Præcipitur eadem à Paulo. Eph. 4. 28. *Qui furabatur, non amplius furetur, sed potius laboret, operando manibus quod bonum sit ut possit impertiri ei, cui opus fuerit.*

Opponitur ei Otium & Vita inordinata, Artes lucrandi inhonestæ, Fœnus, Alea, Militia

tia mercenaria aliáque media diteſcendi per fas & nefas.

Vide quæ otioſis occinuntur, Proverb. 6. 1. & 12, 11. & Eccleſiaſt. 4. 1, 2. Reliqua ex ſuperioribus ſunt manifeſta.

CAPUT XIII.

In quo

De virtutibus et Operibus ad nonum Præceptum pertinentibus.

OFficium circa noſtras & proximi facultates, nunc officium circa noſtram proximique famam ſequitur, nono mandato præceptum.

Summa eius eſt, Ut proximi iuxtà et noſtram famam illibatam conſervemus.

Præceptum negativum eſt & ſynecdochicum. *Falſi* enim *teſtimonii* nomine omne id intelligitur, quo noſtra aut proximi fama aut exiſtimatio læditur. Hinc colligitur præceptum affirmativum. *Utno. ſtræ & proximi famæ tuendæ ſtudeamus.*

Vi tutes huius quoque præcepti duplices ſunt, aliæ ad proximum, aliæ ad nos ipſos relatæ.

Ad proximum relatæ præcipuè ſunt Veracitas et Candor.

Veracitas virtus eſt, quâ ad ea, quæ vera ſunt cognoſcenda, et ad cognita, ſicut ſe habent, proferenda ſeu ſignificanda propenſi ſumus.

Zach. 8. 16. Eph. 4. 25. *Loquimini veritatem quiſq; cum proximo ſuo.*

Opponitur eis in defectu, Veritatis neglectus (*a*) et Diſſimulatio vitioſa; (*b*) in exceſſu vero Mendacium, (*c*) et falſum teſtimonium. (*d*)

(*a*) Pſal 58. 5. *Venenum eſt illis, ſimile veneno ſerpentis ſicut i*

ſicuti aſpidis ſurdæ, obturantis aurem ſuam (b) Non omnis diſſimulatio culpabilis eſt; nec enim ſemper, quæ vera ſunt profiteri cogimur ut in ſequentibus apparebit. Sed ea diſſimulatio intelligitur, quando quod verum eſt, reticetur, cum gloriæ Dei aut proximi incommodo. (c) *Mendacium eſt, quo falſum, animo fallendi, verbis factiſve ſignificatur.* Ex hac definitione patet: I. Schemata, Metaphoras, Allegorias & ſimilia mendacia non eſſe, ſiquidem illorum veritas, non a rerum fictarum exiſtentia, ſed ab earum cum veris ſimilitudine pendet. Eadem eſt Ironiarum ratio, quæ non fallendi ſed erudiendi propoſito uſurpantur, qualiqus uſi ſunt Elias, 1. Reg. 18. & Micha, 1. Reg. 22. II. *Aliud eſſe, falſum dicere, aliud, mentiri:* falſum enim dici poteſt, aliorum dicta referendo, aut dicendo, quæ quis vera eſſe putat; is vero *mendacium dicit*, qui falſum, fallendi animo, profert, ſeu ſermone, ſeu nutu, ſeu alio modo id fiat. III. Diſſimulationes, dolos & ſtratagemata in bellis non eſſe mendacia, modo abſit perfidia aut perjurium. Diſtinctio mendacii, in officioſum, jocoſum & perniciοſum, hoc tantum infert, mendacium aliud alio gravius eſſe: intereà nullum mendacium excuſandum, ſed fugiendum omnibus modis, tum, quia à Deo, qui Veritas eſt, graviſſimè interdicitur, Zachar. 8. 16. tum, quia eſt vitium diabolicum, Ioan. 8, 44. Quibus & pœna addenda, mendacibus ſuperventura, Pſal. 5. v. 7. *Perdis loquentes mendacium.* (d) *Teſtimonium falſum* aut extra iudicium perhibetur, aut in iudicio, à Iudice, à partibus litigantibus, à cauſidicis & à teſtibus. Qua de re legem ſeveriſſimam ſanxit Deus, Deuterono. 19. 16. &c. *Si ſurrexerit teſtis injurius in aliquem, ad teſtificandum in eum apoſtaſiam, tum ſtabunt ſe duo viri, quorum fuerit controverſia iſta, coram Iehova, ante Sacerdotes atque iudices, qui erunt in diebus iſtis, cumque inquiſiverint Iudices bene, ſi ecce teſtis falſus eſt, teſtis ille falſum teſtatus eſt contra fratrem ſuum. Omnino facite ei, quemadmodum mo litus fuerat, &c.*

Candor virtus eſt, quâ ingenuè et apertè

cum

cum proximo agitur, dona Dei in eo agnoſcendo (a) dicta & facta dextrè accipiendo (b), malis ambiguis fidem non temere adhibendo (c), comperta vero celando, (d) aut in meliorem partem interpretando (e).

(a) Philip. 2. 3. *Ex animi ſubmiſſione alii alios ſibi præcellere exiſtimantes.* (b) 1. Cor. 13. 7. *Charitas omnia credit, omnia ſperat.* (c) 1. Cor. 13. 5. *Charitas non cogitat malum.* (d) Prov. 10. 12. *Odium excitat contentiones, omnes vero deſectiones obtegit charitas.* (e) Matth. 7, 1. *Nè judicate, ut nè judicemini, &c.*

Opponuntur ei varia vitia: ſuſpiciones nimirum pravæ (a) Curioſitas in vitiis proximi non emendandi, ſed calumniandi ſtudio indagandis (b); Calumniæ ipſæ (c), & Adulatio (d).

(a) 1 Tim. 6. 4. *Ex quibus naſcitur invidia, lis, maledicentia, ſuſpiciones, &c.* Exempla in Heli. 1. Sam. 2. in Saule. 1. Sam. 22. in Hanone, ejuſque Satrapis. 2. Sam. 10. In Meliteniſibus, Act. 21 (b) Luc. 6. 41. *Quid autem aſpicies feſtucam, quæ eſt in oculo fratris tui; trabem autem, quæ eſt in oculo proprio, non animadvertis?* (c) Calumniæ fiunt, aut mendacia de proximo ſpargendo, Exod. 23. 1. *Nè efferto rumorem mendacii: ne apponito manum tuam cum improbo, agendo teſtem injurium;* aut verba factave proximi malitioſè interpretando, Matth. 26. 61. *Iſte dixit; poſſum diſſolvere templum Dei, & triduo ipſum ædificare;* aut vera quidem memorando ſed in detrimentum proximi; 1. Sam. 22. 9. *Reſpondit autè Doeg Edomæus, qui adſtabat cum ſervis Saulis dicens; Vidi filium Iſai venientem Nobum, ad Abimelecum filium Ahitub, qui conſuluit pro eo Iehovam, & viaticum dedit ei, etiam gladium Goliathi Philiſtbæi dedit ei.* Baſilius rectè docet calumniatorem tribus perſonis ſimul nocere. Nam delatum iniuria afficit; audi-tores veritate privat; & co-

conſcientiam propriam ſaueiat. Et Bernardus in eandem ſententiam ait, *Detractor & auditor detractoris uterque habent Diabolum*; *iſte in lingua; hic vero in aure.* (d) Proverb. 27. 6. *Fidelia ſunt vulnera amici, deprecanda vero oſcula inimici.*

Veracitati & Candori tanquam præcipuis virtutibus ſubſerviunt, *Fides*, Gravitas, Taciturnitas, Comitas, Urbanitas, et Parrheſia.

Fides ſeu Fidelitas eſt dictorum ac factorum conſtantia.

Appellatur etiam *Sinceritas*, Epheſ. 4. 15. *Sincere nos gerentes in charitate.*

Opponitur ei Δολότης in ſermone, qua homo aliud ſedendo, aliud ſtando loquitur, aliud dicit, aliud agit (a): Simplicitas imprudens quum aliquid temere promittitur, re nondum ſatis explorata (b): & ſimulata Simplicitas ac Fides (c).

(a) Pſal. 12. 2. *Defecerunt veraces ex filiis hominum. vanum loquuntur alter cum altero, labio blandi iarum. duplici corde loquuntur.* (b) Matth. 26. 35. *Dicit ei Petrus, etiam ſi oportuerit me mori tecum, non tamen te abnegabo.* Similiter omnes Diſcipuli dixerunt ſcj Mat. 2. 8. *Exquirite de puerulo, postquam autem inveneritis, renunciate mihi: ut ego veniam & adorem eum.*

Gravitas eſt, quæ non niſi probe ponderata Chriſtianam ſapientiam redolentia ac ad ædificationem facientia profert.

Coloſſ. 4. 6. *Sermo vester semper cum gratia ſale conditus ſit, ut ſciatis, quomodo oporteat vos unicuique reſpondere.*

Opponitur ei Garrulitas (a), Stultiloquium (b) et Gravitas ſimulata (c).

(a) Vide inſignem locum de lingua fræna da, Iac. 3. 2, &c. (b) Eph. 4. 29. *Nullus ſermo putris ex ore veſtro egrediatur*

cum proximo agitur, dona Dei in eo agnoſcendo (a) dicta & facta dextrè accipiendo (b), malis ambiguis fidem non temere adhibendo (c), comperta vero celando, (d) aut in meliorem partem interpretando (e).

(a) Philip. 2. 3. *Ex animi ſubmiſſione alii alios ſibi præcellere exiſtimantes.* (b) 1. Cor. 13. 7. *Charitas omnia credit, omnia ſperat.* (c) 1. Cor. 13. 5. *Charitas non cogitat malum.* (d) Prov. 10. 12. *Odium excitat contentiones, omnes vero deſectiones obtegit charitas.* (e) Matth. 7, 1. *Nè judicate, ut nè judicemini, &c.*

Opponuntur ei varia vitia: ſuſpiciones nimirum pravæ (a) Curioſitas in vitiis proximi non emendandi, ſed calumniandi ſtudio indagandis (b); Calumniæ ipſæ (c), & Adulatio (d).

(a) 1 Tim. 6. 4. *Ex quibus nascitur invidia, lis, maledicentia, ſuſpiciones, &c.* Exempla in Heli. 1. Sam. 2. in Saule. 1. Sam. 22. in Hanone, eiuſque Satrapis. 2. Sam. 10. In Meliteníibus, Act. 21 (b) Luc. 6. 41. *Quid autem aſpicies feſtucam, quæ eſt in oculo fratris tui; trabem autem, quæ eſt in oculo proprio, non animadvertis?* (c) Calumniæ fiunt, aut mendacia de proximo ſpargendo, Exod. 23. 1. *Nè efferto rumorem mendacii: ne apponito manum tuam cum improbo, agendo teſtem injurium;* aut verba factave proximi malitiosè interpretando, Matth. 26. 61. *Iſte dixit; poſſum diſſolvere templum Dei, & triduo ipſum ædificare;* aut vera quidem memorando ſed in detrimentum proximi; 1. Sam. 22. 9. *Reſpondit autem Doeg Edomæus, qui adſtabat cum ſervis Saulis dicens; Vidi filium Iſai venientem Nobum, ad Abimelechum filium Ahitub, qui conſuluit pro eo Iehovam, & viaticum dedit ei, etiam gladium Goliathi Philiſtbæi dedit ei.* Baſilius rectè docet ca, lumniatorem tribus perſonis ſimul nocere. Nam delatum iniuria afficit; audi tores veritate privat; & co-

conscientiam propriam sauciat. Et Bernardus in eandem sententiam ait, *Detractor & auditor detractoris uterque habent Diabolum; iste in lingua; hic vero in aure.* (d) Proverb. 27. 6. *Fidelia sunt vulnera amici, deprecanda vero oscula inimici.*

Veracitati & Candori tanquam præcipuis virtutibus subserviunt, Fides, Gravitas, Taciturnitas, Comitas, Urbanitas, et Parrhesia.

Fides seu Fidelitas est dictorum ac factorum constantia.

Appellatur etiam *Sinceritas*, Ephes. 4. 15. *Sincere nos gerentes in charitate.*

Opponitur ei Διπλότης in sermone, qua homo aliud sedendo, aliud stando loquitur; aliud dicit, aliud agit (a): Simplicitas imprudens quum aliquid temere promittitur, re nondum satis explorata (b): & simulata Simplicitas ac Fides (c).

(a) Psal. 12. 2. *Defecerunt veraces ex filiis hominum. vanum loquuntur alter cum altero, labio blandi iarum, duplici corde loquuntur.* (b) Matth. 26. 35. *Dicit ei Petrus, etiam si oportuerit me mori tecum, non tamen te abnegabo.* Similiter omnes *Discipuli dixerunt* (c) Mat. 2. 8. *Exquirite de puerulo, postquam autem inveneritis, renunciate mihi; ut ego veniam & adorem eum.*

Gravitas est, quæ non nisi probe ponderata Christianam sapientiam redolentia ac ad ædificationem facientia profert.

Coloss. 4. 6. *Sermo vester semper cum gratia sale conditus sit, ut sciatis, quomodo oporteat vos unicuique respondere.*

Opponitur ei Garrulitas (a), Stultiloquium (b) et Gravitas simulata (c).

(a) Vide insignem locum de lingua frænada, Iac. 3. 2, &c.

(b) Eph. 4. 29. *Nullus sermo putris ex ore vestro egreditor,*

tor. (c) 1. Cor. 2. *Et ego fratres cum venirem ad vos, non veni cum eminentia facundiæ, &c.*

Taciturnitas est virtus, quæ secreta sibi commissa fideliter tegit.

Matth. 18. 15. *Si vero peccet in te frater tuus, vade & argue eum inter te & ipsum solum.*

Opponitur ei Perfidia, quâ secreta revelantur (a) et Taciturnitas vitiosa, quâ celantur quæ non celanda (b).

(a) Prov. 11. 13. *Ambulans cum detractatione revelat arcanum: at fidus animo tegit rem.* Virtus hæc cum aliis, tum imprimis Ministros decet, ne in ipsorum sinum effusa temere evulgentur, nisi coniuncta sint cum Ecclesiæ aut Reipublicæ damno; tum enim major habenda ratio unitatis, quam unius. (b) 2. Reg. 7. 7. *Tum dixerunt alter ad alterum, non recte facimus, dies iste dies est boni nuncii, & nos tacemus?*

Comitas virtus est, qua nos affabiles præbemus.

1 Pet. 3. 8. *Estote denique concordes, mutuo molestiarum sensu affecti, fraterna charitate præditi, ad intimam misericordiam proni, comes.*

Opponitur ei Morositas (a) et Comitas simulata (b).

(a) Luk. 18. 3, 4. *Erat autem in urbe illa quædam vidua, quæ venit ad Iudicem, dicens, Vindica me ab adversario meo; ille autem noluit per multum tempus.* (b) 2. Sa. 15. 3, 4. *Diceret ei Absalom, considera rationes tuas, bonæ sunt & rectæ: sed qui audiat, nemo est tibi à Rege. Et dicebat Absalom utinam ponerent me Iudicem in hac terra, ut ad me veniret, cuicunq; lis est aut causa, & justum pronunciarem ipsum. Erat etiam cum quis appropinquaret qui incurvando se honorem exhiberet ei, ut extensa manu sua eum apprehensum deoscularetur.*

Urbanitas est, qua sermo liberalibus iocis et salibus conditur, ratione circumstantiarum, decori et honesti, habita.

Opponitur ei Rusticitas, qua quis nec libe-

rales

rales iocos commodè proferre, neque æquo animo audire potest, Scurrilitas item & Dicacitas seu Sermo aculeatus.

Ephes. 5. 4. *Et obscœnitas, & stultiloquium, & scurrilitas, quæ non conveniunt.*

Parrhesia est virtus, per quam citra periculi metum veritatem loquimur, et peccantes corripimus.

Lev. 19. 17. *Nè odio habeto fratrem tuum in corde tuo, libere corripito proximum tuum, nè ferto in eo peccatum.*

Opponitur ei præpostera Timiditas (*a*). et nimia alios censendi Cupiditas (*b*).

(*a*) 1 Sam. 3. 15. *Samuel timebat indicare Heli istam visionem:* (*b*) Lu. 6. 41. *Quid autem aspicis festucam quæ est in oculo fratris tui?* Vitium hoc in iis cernitur, qui aut officii ratione non exigente, aut ex præpostero affectu, proximum censent ac reprehendunt: ministros quid deceat, patet ex 2 Tim. 4. 1. 2.

Hæc de virtutibus ad proximum relatis.

Virtutes ad nos relatæ sunt Περιαυτολογία et Vita inculpata.

Περιαυτολογία est, qua de nobis ipsis modestè loquimur, et laudes proprias non nisi in necessaria existimationis nostræ defensione commemoramus.

Rom. 12. 3. *Enim vero per gratiam, quæ mihi data est, dico cuivis versanti inter vos, nè sapiat supra quam oportet sapere, sed sapiat ad sobrietatem, &c.*

Opponitur ei Impudentia, qua quis de vitiis ac sceleribus suis gloriari non dubitat: (*a*) præfidens ac stulta Gloriatio: (*b*) et Extenuatio hypocritica propriæ virtutis et facultatis, cuius specie aut vanam laudem quis aucupatur, aut beneficium præstare recusat. (*c*)

(*a*) Esa.

(a) Esa. 3. 10. *Obfirmatio vultus eorum testatur contra ipsos, & peccatum suum sicut Sodom enunciant non celant.* (a) Prov. 27. 1. *Ne glorieris de die crastino, quid nescis quid pariturus sit dies,* & v. *Laudet te os extranei, non autem os tuum: alieni, non autem labia tua.* (c) Taliter agunt, qui ubi proximus juvandus erat, indigentiam suam prætendunt, Prov. 24. 11. *Erue raptos ad mortem, &c. Si dicas, En ignoramus hoc; nonne expendens animos, ipse intelligit?*

Vita inculpata est, qua homo non tantùm bonam conscientiam apud Deum, sed et famam bonam apud proximum servare studet.

Pro. 22. 1. *Optatius est nomen* (b) *divitiis amplius argento & auro gratia melior, Eccles. 7. 1. Melior bonini fama unguento optimo.*

Opponitur huic Impietas seu Famæ ac Conscientiæ contemptus, (a) et famæ seu popularis auræ Affectatio hypocritica (b), nimiáque in defamatione ferenda Impatientia (c).

(a) Luk. 18. 2. *Iudex quidam erat in quadam civitate qui nec Deum timebat, nec quenquam reverebatur.* (b) Mat 23. 8. *Omnia vero opera sua faciunt ut spectentur ab hominibus.* (c) 2. Sam. 16. 9, 13. *Tum dicenti. Abisaio. Quare malediceret canis iste morituus Domino meo regi? transeam, quæso, ut auferam caput eius: Dixit Rex, Quid mihi vobiscum, filii Zeruiæ? si maledicit, atque si Iehova edixit ei, Maledic David? ecquis dicat, Quare sic facis.*

CAPUT. XIV.

In quo

De Virtutibus & Operibus ad decimum Præceptum spectantibus.

HActenus de officii nostri erga Proximum seu cultûs Dei mediati partibus actum est: nunc de supremo ejusdem gradu, præcepto decimo.

Summa-

Summa ejus est, Ut animus quoque noster alienus sit à pravo appetitu, cogitatione et affectu erga nos aut proximum.

Præceptum negativum est, *Non concupiscies*, quo inordinati appetitus, cogitationes & affectus prohibentur. Reliqua ad declarationè faciunt ex objecto petitam, quæ membratim fit, expresse nominando *domum, uxorem, servum, ancillam, bovem & asinum*. summatim vero hac clausula, *& quic quid est proximi tui.*

CANONES.

1. *Ut primum & secundum Præceptum malè confunduntur, ita decimum in duo præcepta de domo proximi, & de ejus uxore perperam discerpitur.*

Rationes. I. Unitatem Præcepti docet communis clausula, *Et quicquid est proximi tui*. II. Substantia præcepti in his verbis consistit, *Non concupisces*, ut citatur a Paulo, Rom. 7. 7. III. Uno versu & una sententiâ comprehenduntur; cum præcedentia, quatumvis brevia, singulis versibus exprimantur. IV. Deut. 5. prius de concupiscentia uxoris agitur: si igitur duo præcepta essent, Moses ex decimo fecesset novum. V. Qui contrariam sententiam tuentur, hæc coniunctim explicant, & exemplis declarant. David Chytræus de Regulis Vitæ, & Hondorffius in Promptuario.

11. *Præceptum decimum ad secundam Tabulam pertinet.*

De interno enim effectu erga Deum agitur primo prioris tabulæ præcepto.

111. *Justitia originalis non hujus præcepti, sed totius Decalogi objectum exstitit.*

Justitia enim originalis conformitas est cum tota Lege, sicut peccatum originale deformitas est toti Legi repugnans.

IV. *Proprium objectum hujus præcepti, sunt* appe-

appetitus, cogitationes et affectus hominis erga ſeet proximum.

v. *Finis eius eſt ut pateat, mediatum quoque Dei cultum non externis tantum actionibus, ſed et intimis affectibus præſtandum eſſe.*

vi. *Vt igitur primum præceptum primæ tabulæ, ità hoc quoque ſecundæ tabulæ norma et regula exiſtit.*

Ut enim primum Præceptum cor ipſum, reliqua actionesquoque reguntſità præceptum quintum, ſextum, ſeptimum, octavum, nonum, actiones; decimum vero cor ipſum quoque dirigit. Unde apparet, præceptum hoc minimè ſupervacaneum eſſe.

*V*irtutes ad hoc Præceptum facientes, ſunt Concupiſcentiæ ordinatio, et Lucta adverſus pravas cupiditates.

Concupiſcentiæ ordinatio eſt, qua appetitus et affectus noſtri ſic reguntur, ut iis nec in nos ipſos, nec in proximum noſtrum peccemus.

1. Theſſ. 5. 23. *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos totos, &c.*

Opponitur ei Concupiſcentia inordinata, quæ Concupiſcentia κατ' ἐξοχὴν in Scriptura dicitur.

Ro. 7. 7. *Nam etiam concupiſcentiam non noſſem,* niſi *Lex dixiſſet, Non concupiſces.*

Partes huius ordinationis duæ ſunt, una circa appetitus, altera circa affectus occupatur.

Concupiſcentiæ vox apud Theologos latius accipitur quatenus & appetitus & affectus ſignificat, quorum illibominitribuuntur, quatenus animal eſt, hi vero, quatenus homo eſt: A Philoſophis vero ſtrictius uſurpatur; ſic, ut appetitus inferiores ad concupiſcibilem, affectus vero ad irraſcibilem facultatem referant.

Ap.

Appetitus ordinati sunt, quibus homo cibum, potum, quietem, somnum, et similia, moderatè et ad finem à Deo destinatum appetit.

1 Tim. 5. 23. *Nè amplius esto abstemius: sed vino pauculo utere, propter stomachum tuum & crebras infirmitates tuas.*

Opponitur ei Appetitus inordinatus, quo plus appetitur, quàm natura aut Dei ordinatio requirit, aut alio fine quàm eo, ad quem Deus res naturales licitas destinavit.

Rom. 13. 13. *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & protervis.*

Affectus præcipui sunt: *Amor*, Odium, Gaudium, Tristitia, Spes, Metus et Ira.

Amor ordinatus est, quo proximum sincere diligimus, et quæ bona, pulchra, et boni nominis sunt, desideramus.

Rom. 12. 9, *Dilectio esto minimè simulata. Estote abhorrentes à malo, agglutinati bono,* Phil. 4. 8. *Quæcunque sunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque justa, quæcunque pura, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis si qua virtus & si qua laus est, hæc cogitate.*

Opponitur ei Amor proximi nimius, (*a*) φιλαυτία, (*b*) Amor impurus, (*c*) et Amor hujus Mundi. (*d*)

(*a*) 1. Sam 2. 29. *Honoras filios tuos supra me.* (*b*) 2. Tim. 3. 2. *Erunt homines sui amantes.* (*c*) Pro. 6. 25. *Ne desideret pulchritudinem ejus, neque te capiat palpebris suis.* (*d*) 1. Ioa. 2. 5. *Ne diligite mundum, &c.* & v 16. *Quoniam quicquid est in mundo cupiditas carnis, & libido oculorũ, & fastus vitæ, non est ex Patre, sed ex mundo est.*

Odium ordinatum est, quo eos tantum odio prosequimur, qui Dei osores sunt (*a*): in cæteris hominibus ac nobis ipsis non personam, sed peccatum, omnibus modis odimus et aversamur. (*b*)

(*a*) Psal.

(a) Psal. 1. 39. 21. *Annon oſores tuos, O Iehova, odio habeo? &c.* (b) Matth. 18. 15. *Si peccaverit in te frater tuus ito & argue eum inter te & ipſum ſolum, &c.* Rom. 7. 19. *Non enim facio bonum quod volo: ſed malum, quod nolo: hoc ago.*

Opponitur ei odium proximi in Juſtum (a). & odium bonorum (b).

(a) 1 Joh. 3 15. *Quiſquis odit fratrẽ ſuum, homicida eſt* (b) Pſ. 51. 6. *Inimici mei de me dicebant, quando morietur.*

Gaudium ordinatum eſt, quo homo de propria incolumitate moderatè (a). & de proximi felicitate ex animo lætatur (b).

(a) Pſal. 30. 12. *Converti-ſti planctum meum in chorea-m mihi.* (b) Rom. 12. 15. *Gaudete cum gaudentibus.*

Opponitur ei Gaudium carnale & immoderatum (a). Gaudium item de infortunio proximi ſeu Ἐπιχαιρεκακία (b).

(a) Luk 6. 25. *Væ vobis qui ridetis nunc: nam lugebitis & flebitis.* (b) Pr. 24. 7. *Cum cadit inimicus tuus, ne lætato.*

Triſtitia ordinata eſt, quâ proprias ærumnas moderatè lugemus (a). proximo verò afflicto ex animo condolemus (b).

(a) Iac. 5. 13. *Æger eſt animo aliquis inter vos? ore-t,* (a) Rom. 12. 15. *Flete cum flentibus.*

Opponitur ei Triſtitia immoderata (a). Triſtitio item de bonis proximi (b). et Triſtitia nimia de improborum pœna (c).

(a) Pr. 17. 22. *Animus lætus bene medicinam facit ſpiritus autem fractus exſiccat oſſa.* (b) Math. 20. 15. *An oculus tuus malus eſt, quia ego bonus ſum?* (c) 1 Sam. 16. 2. *Quousque lugeres de Saule cum ego ſpreverim eum; &c.*

Spes ordinata eſt, qua homo de ſeſeet proximo. ex charitatis, lege meliora expectat

De

De ſpe, quatenus virtus eſt, ſupra actum, 1. Cor. 13. | 7. *Charitas omnia ſuffert omnia credit, omnia ſperat.*

Opponitur ei Spes inordinata, qua plus ſpei in nobis aut proximo collocamus.

Ier. 17. 5. *Maledictus vir ille, qui fiduciam habet in homine.*

Metus ordinatus eſt, quo ſolicitè ambulamus, nec nobis nec aliis hominibus nimiùm fidentes.

Prov. 14. 8. Sapientia aſtuti eſt advertere ad viam ſuam.

Opponitur ei Metus inordinatus, quo homo ſibi ab aliis nimium timet.

Matth. 10. 28. *Ne timete vobis ab eis, qui crucidant corpus, &c.*

Ira ordinata eſt, quâ homo aut ſibi aut aliis juſta de cauſa, moderatè tamen, & cum emendationis propoſito, ſuccenſet.

Epheſ. 4. 26. Iraſcimini, & ne peccate.

Opponitur ei Ira inordinata, quâ homo aut levibus de cauſis, aut plus quàm par eſt, excandeſcit, aut vindictam privatam meditatur.

Iac. 1. 10. *Ira viri juſtitiam Dei non exercitur.*

Tantùm de Concupiſcentiæ ordinatione. Luctæ adverſus tentationes & pravæ conſcientiæ inſultus eſt, quâ homo Chriſtianus pravam concupiſcentiam abnegat, carnem ſuam unà cum cupiditatibus crucifigit, & adverſus Carnis, Satanæ, & Mundi impetus ſtrenuè vigilat & militat.

Rationes, quæ nos ad ſtrenue luctandum incitant, ſunt plurimæ. I. Quia Scriptura cupiditates pravas prohibet. *Prov. 6. 25.* | 1. Cor. 10. 6. Gal. 5. 6 26. Coloſſ. 3. 5. 1. Theſſ. 4, 5. II. Quia cupiditatibus deditus Deum non amat 1. Ioan. 2, 15, 16, III. Quia cupi-

cupiditates in regenitis turpes sunt, Gal.5,16.17. IV. Quia accendunt iram Dei, Col.3.5,6. V. Quia adversus eas nos Apostolus Dei παρασκευὴ instruit, Eph.6. *Vincuntur à nobis invisibiles cupiditates*, August. VI. Quia cupiditatum ig is nocentissimus est & in tristissimos lapsus erumpit. Exemplis Scriptura plena est. Nullum unquam peccatum admissum est, cuius scaturigo non fuerit prava concupiscentia.

Opponitur huic Securitas carnalis, quâ homo carni suæ blanditur, quâ cupiditates sponte invitat quâ otio & inertiæ (quæ satanæ pulvinar est) sese dedit, quâ sacra exercitia intermittit, quâ cor intemperantia, avaritia & similibus vitiis gravat.

Luctæ contra cupiditates tres gradus sunt; contra suggestionem, delectationem, & assensum.

Ad hos gradus intelligendos facit illud Iacobi 1.14. *Unusquisque tentatur, dum à propria concupiscentia abstrahitur, & inescatur: Deinde cupiditas, postquam concepit, parit peccatum, peccatum vero peractum gignit mortem.* Primum itaque repugnandum suggestioni seu cogitationibus: quæ aut ascendentes sunt, ex concupiscentiæ fomite, aut descendentes aliunde suggestæ. Priores vitio non carent: posteriores, si maxime à Satana iniiciantur sed prætervolent, & a te non recipiantur, peccata non sunt. Quod si primum gradum evitare non possumus, secundum decline, mus, ne cum delectatione pravas cogitationes foveamus. Imprimis autem cavendum à tertio gradu, nè assensum præbeamus. Nam concupiscentiæ malum tanto augetur magis, quanto ei magis obeditur. Quod ut magis magisq; vitemus, faxit Deus Pater in filio suo per Spiritum Sanctum cui trinuno Deo sit laus, honor & gloria in secula seculorum. *Amen.*

FINIS.

SERIES CAPITUM

LIBRI PRIMI.

I	*De Essentia Dei.*	Pag. 10
II	*De Personis Deitatis.*	16
III	*De operibus Dei in genere, & Dei Decretis.*	23
IV	*De Prædestinatione.*	29
V	*De Creatione.*	35
VI	*De Actuali Dei Providentia.*	42
VII	*De Gubernatione Angelorum.*	46
VIII	*De Gubernatione hominis in statu Innocentiæ.*	51
IX	*De Lapsu primorum Parentum.*	54
X	*De Peccato Originali.*	58
XI	*De Peccatis Actualibus.*	64
XII	*De Pœna Peccati.*	66
XIII	*De Lege Morali.*	69
XIV	*De Lege Ceremoniali & Forensi.*	75
XV	*De Evangelio.*	83
XVI	*De Persona Christi Θεανθρώπου.*	85
XVII	*De Officio Christi Mediatorio.*	100
XVIII	*De Christi Exinanitione.*	103
XIX	*De Christi Exaltatione.*	121
XX	*De Vocatione Electis & Reprobis communi.*	129

XXI De *Fœdere Gratiæ.* 132
XXII De *Sacramentis in genere.* 136
XXIII De *Baptismo.* 148
XXIV De S. *Cœna.* 155
XXV *De Ecclesiæ visibilis natura.* 160
XXVI De *externa Ecclesiæ Administratione.* 169
XXVII *De Falsa Ecclesia.* 182
XXVIII De *Vocatione speciali Electorum.* 191
XXIX De *Fide salvifica.* 198
XXX De *Justificatione.* 202
XXXI De *Sanctificatione.* 211
XXXII De *Sanctorum perseverantia.* 214
XXXIII De *Libertate Christiana.* 216
XXXIV De *Christi reditu, & de Mortuorum Resuscitatione.* 219
XXXV De *Judicio ultimo.* 229
XXXVI De *Consummatione seculi huius & de Vita æterna.* 234

SERIES CAPITUM LIBRI SECUNDI.

I De *Bonorum operum Natura.* 241
II De *Virtutibus ad totum Decalogum seu Dei cultum spectantibus.* 245
III De *Virtutibus primi Præcepti.* 248

INDEX.

IV	De *secundo, tertio, quarto Præcepto generatim.*	253
V	De *Virtutibus secundi Præcepti.*	258
VI	De *Virtutibus tertii Præcepti.*	273
VII	De *Virtutibus quarti Præcepti.*	281
VIII	De *Virtutibus Tabulæ secundæ generalibus.*	285
IX	De *Virtutibus quinti Præcepti.*	291
X	De *Virtutibus sexti Præcepti.*	297
XI	De *Virtutibus septimi Præcepti.*	302
XII	De *Virtutibus octavi Præcepti.*	313
XIII	De *Virtutibus noni Præcepti.*	320
XIV	De *Virtutibus decimi Præcepti.*	326

INDEX
RERUM ET VERBORUM.

ABnegatio veritatis. 280
Adami & Evæ lapsus. 55
Adamus in lapsu non ut privata persona considerandus. 57
Adjuratio quid. 279 quatenus ei parendum. ib. Diabolorum. ib.
Adoratio religiosa Idolorum. 269. Hostiæ, Crucis, Reliquiarum. 271. Sanctorum, Angelorum, & Demortuorum. ib.
Adulatio. 321
Adulterium quid, et num divortium pariat. 311
Adventus Christi ultimus. 219. Ejus signa. 220
Affectus quotuplices. 285
Agnitio Dei. 249
Agnus Dei idololatricus. 273
Amicitia vera & fucata. 291
Amor ordinatus & inordinatus. 328
Ἀναιδησία. 302
Angeli quādo creati. 36 quid 38. quali corpore apparuerint. ib.
Angelorum bonorum caput. 46
Felicitas, ordo, officium ib. adoratio num licita. 269
Angelorum malorum Ἀπόστασία 47
Princeps & qualitates residuæ. 48
Animæ humanæ origo 39 immortalitas, 41. facultates. ib.

Anti-

Antichriſtus quid & quis, 184. ejus ruina quomodo judicii ſignum. 185
Apoteleſma Chriſti quid ſit. 96
Appetitus ordinatus & inordinatus. 285
Arbor ſcientiæ boni & mali quid. 52
Arca fœderis. 79
Aſcenſio Chriſti ejuſque fructus. 122
Ἀσωτία. 269
Atheiſmus. 249
Avaritia. 318
Audacia. 299
Αὐτάρκεια. 317
Αὐτοχειρία. 298

BAptiſmi vox quid ſignificet. 148. à S. Cœna differentia. 158
Baptiſmus an à privato adminiſtrandus. 149 trina an una aſſperſione peragendus. 151 Infantibus an conferendus. 153. quomodo ad ſalutem neceſſarius. 154. Chriſti & Joannis an idem. ib.
Beatitudinis æternæ nú gradus ſint futuri. 239
Bellum quatenus lícitum. 301
Beneficentia. 317
Benevolentia. 296
Bona Eccleſiaſtica. 172

CAlumniæ. 321 Calumniarum ferendarum impatientia. 326
Candor. 320, 321
Caſtitas quid, & cur ei ſtuderdum. 304
Cenſendi libido. 324
Charitas erga Deum, 251. erga proximum quid et quotuplex. 290
Chriſtus æternus Deus. 19, 20. ejus incarnatio 90. quot modis primogenitus dicatur 99. in cruce an deſperârit. 107 quale poſt reſurrectionem corpus habeat, 124. quomodo in S. Cœna præſens. 139
Clavium poteſtas quid, 177. quomodo a poteſtate Magiſtratus differat. 179
Clementiâ. 299
Cœna Domini, 155.

eius à Baptismo differentia 158
Comitas 323
Communicatio Idiomatum 92
Conceptio Christi 89
Consilium eiusque convocandi ratio 181
Concupiscentia originalis 59 actualis, 330. luctæ adversus eam ib.
Confessio veritatis 280
Coniugium, quid, qualiter & inter quos contrahendum, quibus de causis dissolvendum 305
Conscientia 247
Consecratio vera & superstitiosa 275
Consilia præter Legis præcepta à Pontificiis conficta 242
Constantia 248
Consummatio seculi 234
Contemptus superiorum 294
Contractus qualiter instituendi. 314
Corpus Christi post resurrectionem quale 124 num adhuc sit in terra 125 in S. Cœna quomodo præsens 139. 158.
Correctionis impatientia 295
Creatio 35
Crudelitas 288
Cultus Dei verus 264 spontaneus 247
Cultus idolorum 269
Cupedia 303
Cupiditates pravæ 330
Curiositates 321

Damnatio an sit finis reprobationis 34
Damnatorum status 66
Decalogus; eius partes interpretandi regulæ 73
Decretum Dei quid 25. eius causæ, obiecta, unū an multiplex &c. 27. (109
Descensus Christi ad inferos 109
Desertio malitiosa an pariat divortium 311
Desperatio 251
Detentio Christi triduana in sepulcro 109
Deus eiusque nomina, essentia, proprietates 10, 11. Diffi-

Diffidentia erga Deum 250
Διπλόότης 322
Dissimulatio licita & illicita 246
Dolus quando licitus 302
Δοξίσοφοι 247
Dubitatio de bonitate & potentia Dei 251

EBrioſitas 303
Eccleſia quid 160, eius forma 162 caput ibid. quomodo una, ſancta, Catholica 163 an errare poſſit 164 eius notæ 165 adminiſtratio 167
Electio, pro vocatione ad officium 129 pro vocatione ſpirit. 192 pro Dei decreto qd, quæ eius cauſæ notæ 28
Electi an reprobi fiant 215
Eleemoſyna 317
Ἐπείκεια 340
Ἐπιχαιρεκακία 290
Ἐθελοθρησκεία 264
Evangelium quid 82. à Lege quomodo differat 84
Exaltatio Chriſti 121
Exinanitio Chriſti 103

FAma bona 325
Fœdus gratiæ 132 Novum et Vetus quomodo differant 134 utriuſque ſigilla 142 fœdus operum et ſigilla ejus. 52
Feſta 80
Fidei præſumptio 249
Fides, pro cultus divini parte ibid. pro dictorum et factorum conſtantia 322 miraculorum temporaria, hiſtorica 198 ſalvifica quid, ibid. unde 199 qualis, quot eius gradus 201 quo ſenſu juſtificare dicatur 204 implicita quid 200
Fiducia pro forma fidei 201 pro effectu fidei et bono opere 250 Idololatrica ib.
Fortitudo 240
Frugalitas 318
Furtum quid, quotuplex 312

GArrulitas 322
Generatio Chriſti duplex 98 Ge-

Gestus externi in precibus. 261
Gloriatio stulta. 324
Glorificatio nostri. 238
Gratitudo erga Deum. 252. erga superiores. 293
Gravitas. 322

HÆreticus quis. 183
Hominis creatio. 37 quadruplex status. ib.
Homo quid. 39
Homo ante lapsū quomodo immortalis 54. ante vocationem qualis 193.
Homicidium 297
Honestas 305
Hostiæ adoratio 270
Humanæ naturæ Christi excellentia 96, adoratio 97 an divinæ naturæ exaltatione sit exæquata 126
Humanitas 288
Hypocrisis 247

IDololatria quid & quotuplex 265
Idolum quid et quomodo à simulacro et imagine differat ib.
Jejunium quid, quotuplex et quomodo celebrandum 262
Ignavia 297
Imago Dei quid 38 quibus donis constet 52 quid de ea post lapsum reliquum 59
Imagines Christi et Sanctorum num sint Idola 260. et picturæ SS. Trinitatis 267
Immisericordia 290
Impatientia 253
Imprecationes 279
Imprudentia 247
Incarnatio Christi 86
Inconstantia 48
Indulgentia nimia 300
Induratio quomodo Deo tribuatur 45
Infantum Baptismus et fides 153
Infernus ubi 67
Infidelitas 249
Ingratitudo erga Deum 252
Inhumanitas 288
Injuriæ propulsatio legitima 298
Inobedientia erga superiores 295
Integritas 247
Intemperantia 303

Intercessio Christi 120
intercessores Pontificiorum ibid.
Invidia 288
Iracundia 300
Irreverentia erga superiores 294
Judicium ultimum, quid; quæ ejus circumstantiæ et signa 229
Juramentum quid et quotuplex 276 à quo et quomodo præstandum. ibid. præstitum cur servandum 277 delati detractatio ib.
Justificare in Scripturis quid sit 202
Justificationis causæ, partes ibid.
Justitia in Scripturis quot modis dicatur 210. Christi quid, quotuplex 116. in proximum quid et quotuplex 292. commutativa quomodo exercenda, ibid. superiorum erga inferiores 296. vindicatrix 300

LAbor ante lapsum qualis 54
Lapsus primorum parentum; ejus causæ ib.
Levitarum officium 77
Lex quid 69. cur post lapsum repetita 70 an à Christo correcta 71. ab Evangelio quomodo differat 83. ceremonialis et forensis 75
Liberalitas 317
Libertas, essentialis voluntatis proprietas 42
Christiana 216
Liberum arbitrium quotuplex 52
Limbus patrum et infantum 69
Lux primigenia 37

MAgistratui quomodo obediendum 179
Magistratus Ecclesiæ nutricii ib.
Magnificentia 317
Malevolentia 288
Malorum duorum quomodo minus eligendum 46

Manſuetudo 299
Maria θεοτόκος Virgo manſit 98
Mediator noſter Chriſtus 102
Mendacium ullum num licitum 320
Meriti conditiones 244
Meritum de congruo et condigno ibid.
Miniſtri Eccleſiæ quotuplices 169 eorum vocatio 172 officium in tacendis ſecretis 178
Miſeria noſtra quotuplex 54
Miſericordia 289
Mors hominis quadruplex 66. Chriſti quails 107 an pro omnibus hominibus 114
Mundi interitus qualis 135

NAtivitas Chriſti cum eius fructu 97
Nazaræi 77
Nominis divini ſanctificatio 273
Notæ Eccleſiæ 165

OBedientia Chriſti activa et paſſiva 104 utriuſque neceſſitas 116 Chriſti activa quomodo olim adumbrata 119 Chriſtiparſſiva quomodo cauſa ſit vitæ æternæ 118
Odium Dei 251 proximi 287
Officii Chriſti functio in ſtatu humiliationis 104 125 et in ſtatu exaltationis 126
Officium Chriſti Mediatorium quid 100 ſecundum quam naturam Chriſto tribuatur 101 quotuplex ſit 103
Opera bona quæ 241 an iuſtificent 210 an ab regenitis præſtentur 244 quatenus ad ſalutem neceſſaria ib. Chriſti Mediatoria & θαυμάσια 89. Dei quotuplicia 23 ſupererogationis qualia 242
Oratio quid 259 quæ partes eius ib. cauſæ impulſivæ ib. perfecta idea in Orat. Domin. ibid. pro quibus & contra quos 261
Otium 318

PAnis Eucharisticus qualis 156
Parthesia 324
Parsimonia 318
Passio Christi 105 nulla eius particula à λύπῃ excludenda 106 quomodo tribuatur Christo, & quotuplex sit 111
Patientia 253
Peccatum quid, unde, quotuplex 54, 55. primum originale 58 &c. actuale 64 in Spiritum sanctum ibid.
Perfidia 323
περιαυτολογία 324
Periurium 277
Perseverantia Sanctorum 214
Perseveratio in peccatis 252
Persona Christi quot modis consideretur 85
Personæ Deitatis quid & quot 16, &c. illarum Trinitas & Unitas 22
persona ὑπόστασις & ὑφιστάμενον quomodo differunt 16
Pertinacia in malo 248
Φιλοπονία 318
Pignora acceptanda aut restituenda 316
Poculum Domini Laicis non eripiendum 155
Pœna damnatorum 66
Pœnitentia 252
Πολυπραγμοσύνη 297
Polytheismus 249
Prædestinatio quid, quotuplex 29 ac absolute facta 30 media eius exsequendæ 31
Πρόγνωσις, προορισμός & πρόθεσις quomodo differant 32
Profusio 318
Promptitudo Deo serviendi 247
Propitiatorium 79
Providentia Dei æterna 25. differentia eius à fato 43 circa peccata ut versetur ib.
Prudentia 246
Pudicitiæ conservandæ media 305
Quiritatio in afflictionibus 253
REdemptionis necessitas ex Lege, Veritas ex Evangelio 69

Redemptor quis 96 cur Deus & homo 88
Reditus Christi v. Adventus
Reformatio Religionis 254
Reformatorum Religionis vocatio an legitima fuerit 174
Regenerationis vox variè sumpta 211
Regnum Christi quotuplex & quomodo Patri tradendum. 127
Religio vera quid 254 eius antiquitas ib. num armis defendenda 255
Religionis vox variè accepta 254
Reliquiarum cultus 271
Reprobatio an sit 33 eius causæ ibi.
Resurrectio Christi 121 mortuorum 228
Reverentia erga superiores 293
Ritus Deum colendi verus 264
Rusticitas 323

S Abbati sanctificatio & profanatio 281
Sacerdotes Papani 113
Veteris Testamenti 76
Sacerdotis summi ornatus 77
Sacramenta ante lapsum 51
Novi Testamenti quomodo veteribus clariora 144, &c. quinque à Pontificiis conficta 146, &c.
Sacramentales phrases 140
Sacramentorum et Verbi differentia 143 Veteris et Novi Testamenti differentia 144
Sacrificia Veteris Testamenti. 145 quid et quotuplicia 80, &c.
Sacrificio Christi contraria est Missa 113
Salutis certitudo 214, &c.
Sanctificatio quid 180. ejus causæ 211, Nomin. Dei 274
Sanctorum adoratio 271
Sapientia 245
Scientia Christi quotuplex 93

Scripturæ S. divinitas 3, autoritas 6, &c. Libri perfectio 7, lectio, translatio, sensus. 8, 9.
Scurrilitas 324
Securitas carnalis 251
Sedulitas 297
Sepultura Christi 109
Signorum quatuor species 140
Simplicitas ficta 322
Simulare quando liceat 320
Sobrietas 303
Sors 279
Spes 250 (37
Stellarum creatio et usus
Stultitia 246
Stupor Dei gloriam non curans 274
Superstitio 272
Tabernaculum eiusq; instrumenta 78
Taciturnitas 323
Temperantia 302
Tempora sacra 81
Testamentum Vetus et Novum, Vide Fœdus.
Testimonium falsum 319
Theologiæ præcognita 1
Timor Dei 251 servilis et filialis ibid.
Tropus quomodo in verbis S. Cœnæ 141
Tyrannis 296
Veracitas 322
Verbum Dei ἄγραφον & ἔγγραφον. 2
Verecundia 304
Versutia 247
Vigilantia 304
Vigiliæ superstitiosæ ib.
Vindictæ studium 299
Vita æterna 239
Unio naturæ divinæ & humanæ Christi 91 signi & signati in Sacramentis 139
Vocatio quotuplex 129 electis & reprobis communis 131 electis propria 193 à communi quomodo differt 197
Voracitas 303
Votum quid 263 quotuplex Ib.
Urbanitas 323
Usuralicita & illicita 315 316
Zelus pro Dei gloria 274

FINIS.

ANATOME
Corporis Theologici
in XI. Tabulas distributa.
TAB. I.

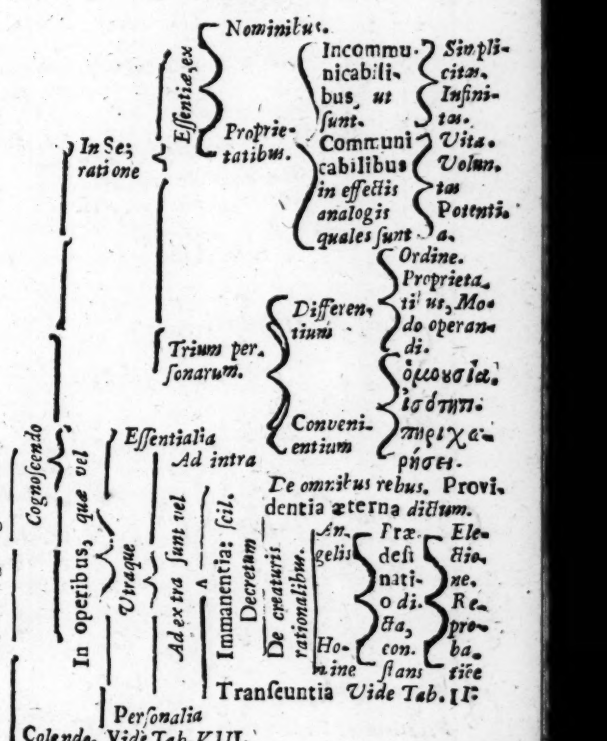

TAB.

TAB. III.

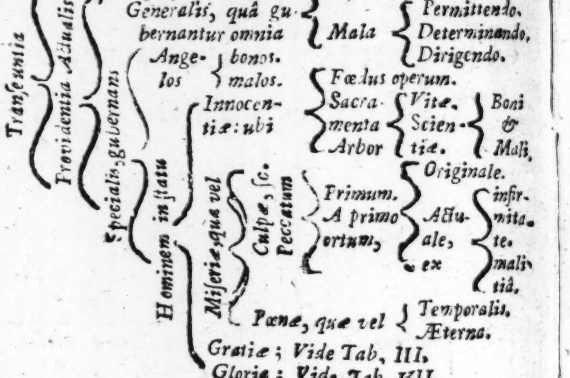

TAB. III.

TAB.

TAB. V.

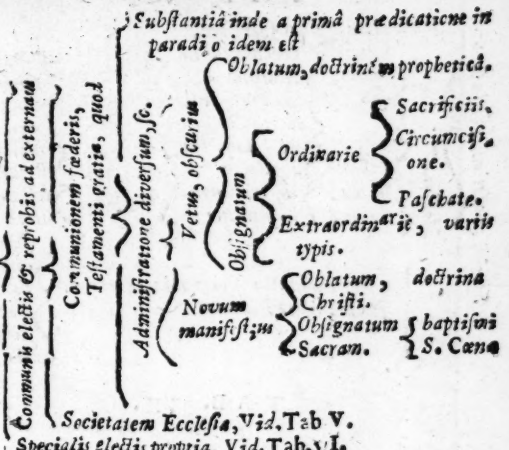

TAB. V.

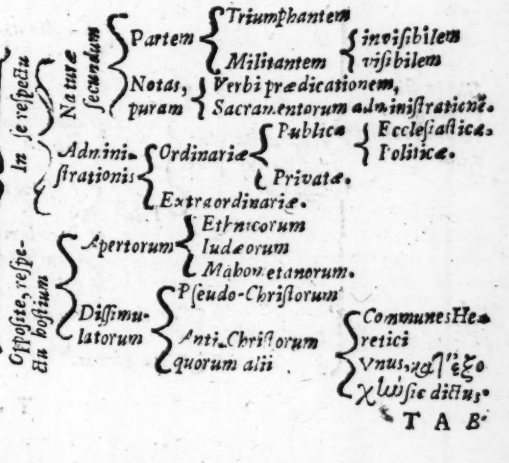

TAB.

TAB. VI.

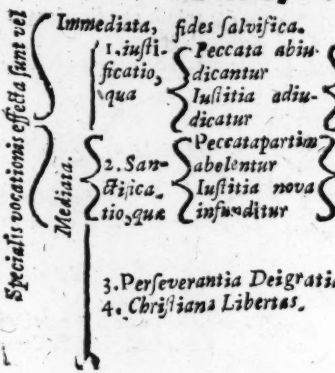

TAB. VII.

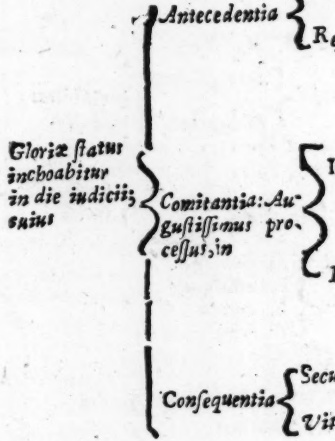

TAB.

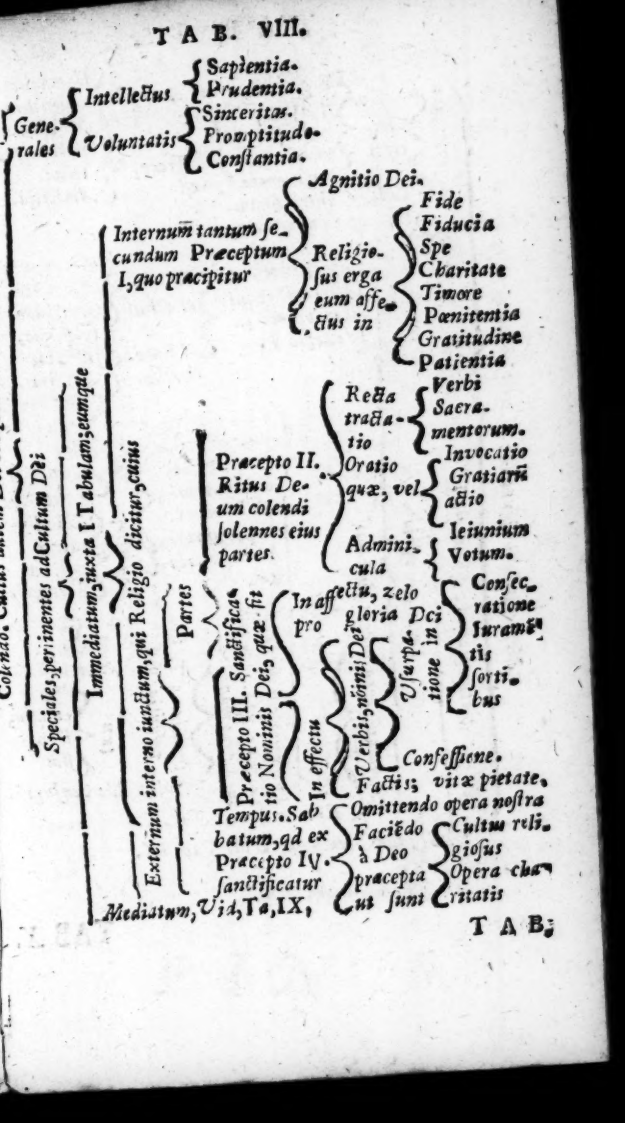
Colendo. Cultus autem Dei complectitur virtutes
Generales
Intellectus
Sapientia.
Prudentia.
Voluntatis
Sinceritas.
Promptitudo.
Constantia.
Speciales, pertinentes ad Cultum Dei
Immediatum, iuxta Tabulam, eumque
Internum tantum secundum Præceptum I, quo præcipitur
Agnitio Dei.
Religiosus erga eum affectus in
Fide
Fiducia
Spe
Charitate
Timore
Pœnitentia
Gratitudine
Patientia
Externum interno iunctum, qui Religio dicitur, cuius
Partes
Præcepto II. Ritus Deum colendi solennes eius partes.
Recta tractatio
Verbi
Sacramentorum.
Oratio quæ, vel
Invocatio
Gratiarum actio
Adminicula
Ieiunium
Votum.
Præcepto III. Sanctificatio Nominis Dei, quæ fit
In affectu, zelo gloria Dei pro
In effectu
Verbis, nomini Dei
Usurpatione in
Consecratione
Iuramenti
Sortibus
Confessione.
Factis; vitæ pietate.
Tempus. Sabbatum, qd ex Præcepto IV. sanctificatur
Omittendo opera nostra
Faciendo à Deo præcepta ut sunt
Cultu religiosus
Opera charitatis
Mediatum, Vid, Ta, IX,

TAB.

TAB. IX.

Meditatur Calvin juxta Tab. II. complectitur virtutes
Generales, quales sunt
Charitas
Erga nos ipsos.
Erga proximum, quæ considerata
absolutè, est
reciproce, est
Humanitas.
Benevolentia.
Misericordia.
Charitas fraterna.
Amicitia.
Justitia
distributiva.
commutativa.
Speciales, pertinentes ad cultum divinum
Partes, de officio
Superiorum, & Inferiorum, requiritur enim ex Præcepto V.
Abinferioribus
A Superioribus
Reverentia,
Obsequium,
Gratitudo.
Propensio,
Justitia,
Sedulitas.
Quorum vis erga quos sit, in bonis
Internis
Vita; ad cujus, in nobis & proximo, cõservationẽ, ex Præc. VI. requiruntur virtutes relatæ.
ad nos
ad alios
innocentia,
mansuetudo,
clementia,
æmenda.
Vindicatrix justitia,
Fortitudo.
Pudicitia: cui servandæ ex præc. VII. requirun-tur media mandata
Omnibus: Temperantia, quæ
tum
tum
Sobrietas,
Castitas.
Verecundia,
Honestas.
Quibusdã: Conjugii.
Externis. vid. Tab. X.
Gradum Summum. Vid. Tab. IX.

TAB X.

TAB. X.

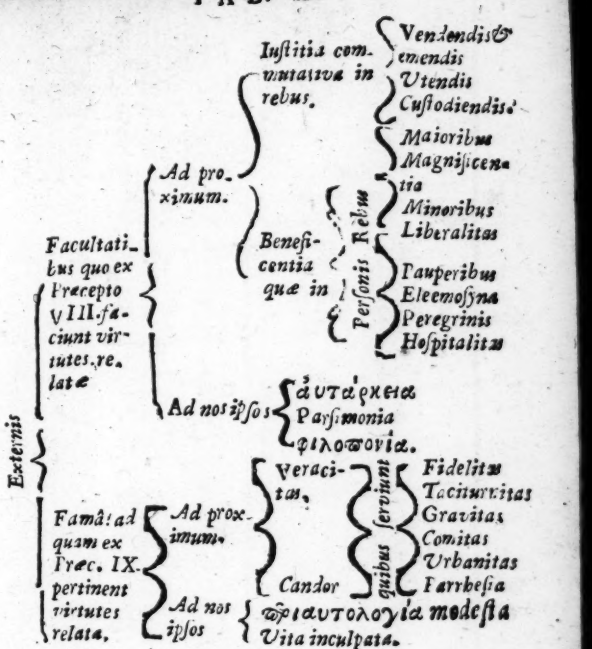

TAB. XI.

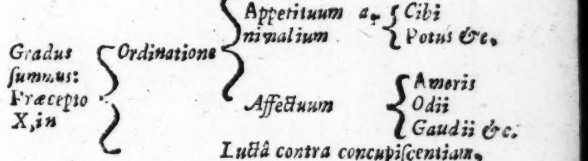

FINIS.